

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Aktywność społeczno-zawodowa kobiet wiejskich na przykładzie gminy Trzebinia

Author: Wioletta Knapik

Citation style: Knapik Wioletta. (2007). Aktywność społeczno-zawodowa kobiet wiejskich na przykładzie gminy Trzebinia. Praca doktorska. Katowice: Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Socjologii

WIOLETTA KNAPIK

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNO – ZAWODOWA
KOBIET WIEJSKICH
NA PRZYKŁADZIE GMINY TRZEBINIA

Praca doktorska napisana
pod kierunkiem
prof. zw. dr hab. Władysława Jachera

- Katowice 2007 -

Spis treści

WPROWADZENIE	4
I. HISTORIA ZAGADNIENIA DOTYCZĄCEGO AKTYWNOŚCI Kobiet wiejskich	
1. Kształtowanie się pozycji kobiety wiejskiej	6
2. Funkcje kobiet wiejskich	10
3. Specyfika życia kobiety wiejskiej	12
II. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNO - ZAWODOWA Kobiet wiejskich	
1. Charakterystyka pojęcia aktywności i aktywizacji społecznej.....	16
2. Działalność społeczna kobiet wiejskich	22
3. Organizacja czasu wolnego	29
4. Czas wolny kobiet wiejskich	33
5. Praca zawodowa i jej wpływ na życie rodzinne	38
6. Aktywność zawodowa kobiet wiejskich	50
7. Bezrobocie wśród kobiet z terenów wiejskich	56
8. Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich	65
9. Przyszłość polskiej wsi	72

III .   PROBLEMATYKA METODOLOGII PRACY

1.	Opis obiektu badań	75
2.	Wybór procedury, metod i technik badawczych	76
3.	Organizacja badań, dobór próby	77
4.	Pilotaż narzędzia, hipotezy, zmienne, wskaźniki	79

IV.   ANALIZA SOCJOLOGICZNA AKTYWNOŚCI SPOŁECZNO – ZAWODOWEJ KOBIET WIEJSKICH Z TERENU GMINY TRZEBINIA

1.	Charakterystyka społeczno – demograficzna respondentek	84
2.	Zaangażowanie kobiet wiejskich w działalność społeczną	89
3.	Wpływ rodziców i dziadków na postawy społeczne respondentek	106
4.	Czynniki kształtujące model życia społeczno – zawodowego kobiet wiejskich	116
5.	Problematyka aktywności zawodowej respondentek	160
6.	Przyczyny bezrobocia i ich wpływ na życie społeczne respondentek	210
7.	Postawa społeczno – zawodowa kobiet – rolniczek	243
8.	Problem aktywności społeczno – zawodowej kobiet wiejskich w świetle badań środowiska opiniotwórczego	270
9.	Problematyka aktywności społecznej na tle materiałów źródłowych ..	293
10.	Weryfikacja hipotez	297
11.	Wnioski z przeprowadzonych badań	300

ZAKOŃCZENIE	309
--------------------------	------------

BIBLIOGRAFIA	311
---------------------------	------------

SPIS TABEL	317
-------------------------	------------

SPIS WYKRESÓW	324
----------------------------	------------

KWESTIONARIUSZ ANKIETY	330
-------------------------------------	------------

WYWIAD POGŁĘBIONY	341
--------------------------------	------------

WPROWADZENIE

Praca stanowi próbę oceny zjawiska aktywności społeczno – zawodowej kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia. Do zbadania tej problematyki posłużyła wybrana próba kobiet zamieszkujących wszystkie sołectwa (10) gminy Trzebinia oraz przedstawiciele lokalnych środowisk opiniotwórczych. Kwestionariusz ankiety oraz wywiad pogłębiony posłużyły za narzędzia badawcze.

Obszar wiejski gminy Trzebinia, jako teren badań, został wybrany ze względu na szczególne uwarunkowania geograficzno – historyczne. Gmina położona jest w zachodniej części Małopolski, w pobliżu dwóch wielkich ośrodków miejskich : Krakowa i Katowic. Zarówno usytuowanie na mapie Polski jak i ścisłe powiązanie z przemysłem ciężkim, przesądziło o zurbanizowanym charakterze terenów wiejskich tej gminy.

Życie kobiet wiejskich dostosowane jest do specyfiki życia na tym terenie. Mocne korzenie kulturowe osadzone w dawnej Galicji, zauważalna działalność społeczna kobiet w tym regionie oraz ich trudna sytuacja ekonomiczna ze względu na wysokie bezrobocie, stanowi tło dla przeprowadzonych badań.

Rozdział I pracy jest wprowadzeniem do tematyki badań. Stanowi historyczne tło dla problematyki aktywności kobiet wiejskich, ukazuje życie tych kobiet zmieniające się na przestrzeni lat, proces kształtowania się pozycji rodzinnej i społecznej, określa podstawowe funkcje kobiety wiejskiej.

Problematyka aktywności społecznej i zawodowej kobiet wiejskich została przedstawiona w Rozdziale II. Pkt.1 tego rozdziału charakteryzuje pojęcie aktywności i aktywizacji. Omówiona została także działalność społeczna kobiet. Ważnym kontekstem dla tej problematyki jest, szczególnie w przypadku kobiet wiejskich, posiadanie i organizacja czasu wolnego. Rozdział ten omawia również zagadnienia dotyczące aktywności zawodowej kobiet zwracając uwagę na szczególną sytuację kobiet wiejskich pracujących zawodowo. Bezrobocie jest bolączką nas wszystkich. Problem ten najbardziej dotkliwie odczuwają kobiety, a zwłaszcza kobiety wiejskie. Pewną nadzieją na poprawę tego stanu rzeczy są profesjonalne programy mające na celu aktywizację zawodową kobiet w zakresie ich szkolenia, doskonalenia zawodowego,

przekwalifikowania, dostosowywania do pracy w nowych warunkach. Jeden z takich programów – Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich, finansowany ze środków Banku Światowego, opisany został w Rozdziale II. Tematem zamykającym tę część pracy jest przyszłość polskiej wsi.

Rozdział III dotyczy problematyki metodologii pracy. Opisany w nim został obiekt badań - próba składająca się z 335 kobiet zamieszkujących tereny wiejskie gminy Trzebinia. Określona została procedura związana z przygotowaniem i organizacją badań uwzględniająca metody i techniki badawcze. Wyjaśnione zostały przesłanki przemawiające za sposobem doboru próby do badań oraz kwestie dotyczące pilotażu, a następnie weryfikacji narzędzi badawczych. Sformułowane hipotezy określają główne problemy, zależności odnoszące się do tematyki badań. Szczegółowa specyfikacja problematyki badawczej przedstawiona została przy pomocy zmiennych i wskaźników.

Analiza socjologiczna aktywności społeczno – zawodowej kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia przedstawiona jest w Rozdziale IV. Tę część pracy rozpoczyna charakterystyka społeczno – demograficzna respondentek. Problematykę aktywności społecznej respondentek określają następujące czynniki : zaangażowanie kobiet wiejskich w działalność społeczną, wpływ wychowania, światopoglądu, preferencji na kształtowanie się społecznych postaw respondentek.

Kolejnym blokiem tematycznym omówionym w Rozdziale IV jest aktywność zawodowa, która dodatkowo skonfrontowana została z działalnością społeczną respondentek. . Bezrobocie jako nieodłączny czynnik wiążący się z perspektywą utraty pracy, został zbadany i opisany pod kątem przyczyn występowania tego zjawiska, środków zaradczych (kursy, szkolenia) podejmowanych zarówno przez same respondentki jak i instytucje do tego powołane (Powiatowy Urząd Pracy). Zjawisko aktywności społeczno – zawodowej respondentek poddane zostało ocenie przedstawicieli lokalnych środowisk opiniotwórczych. Ocena ta została dokonana przy użyciu narzędzia badawczego jakim jest wywiad pogłębiony przeprowadzony z 28 osobami. Uzupełnieniem tematyki badań są materiały źródłowe dokumentujące działalność społeczną, głównie kobiet, na terenie gminy Trzebinia. Rozdział IV zamyka pkt. 10 będący weryfikacją hipotez badawczych oraz pkt. 11 przedstawiający najważniejsze wnioski z przeprowadzonych badań.

I. HISTORIA ZAGADNIENIA DOTYCZĄCEGO AKTYWNOŚCI KOBIET WIEJSKICH

1. Kształtowanie się pozycji kobiety wiejskiej

Problematyka wsi jest ogromnie złożona. Wpływają na nią głębokie przemiany historyczno – społeczno – gospodarcze jakie zaszły w ostatnich dziesięcioleciach. Hasłem przewodnim dla tych przeobrażeń niech będą słowa księdza doktora Ferdynanda Machaya :

„Frontem do wsi! Kryje ono w sobie nie tyle życzliwość społeczeństwa niewiejskiego dla dążeń wsi, ile raczej konieczność zaciekawienia się życiem wsi. (...) Życie nie bawi się w politykę, ekonomię czy też socjologię. Bieży i płynie powoli, żłobiąc nowe koryta”.¹

„Życie kobiet wiejskich składa się z pracy, wychowywania dzieci, niwelowania kłopotów, układania współżycia z sąsiadkami, miłości rodzinnej, modlitwy, uzewnętrzniania uzdolnień artystycznych, „raz na czas takich czy owakich pogwarek”, umizgów do siebie, może i nawet wymówek, pyskówek i wszystkiego co dobre i złe, miłe i przykre, spokojne oraz złośliwe, takie, siakie i owakie.”²

Populacja kobiet ukazana na tle przeobrażeń społeczno – ekonomicznych wsi polskiej pozwala głębiej „dotknąć” złożonej problematyki życia i lepiej zrozumieć procesy zmian. Kobiety realizowały swe cele poprzez rolę i zadania jakie spełniać miały w małżeństwie, rodzinie, lokalnej społeczności. Małżeństwa zawierane przez kobiety wiejskie w głównej mierze stanowiły realizację planów i zamierzeń rodzinnych. Znamienitym jest fakt akceptacji tych planów przez młode kobiety. Bardzo wyraźnie motyw ten obrazują wspomnienia kobiety zawarte w pamiętniku nr 858 zbioru: "Czyste wody moich uczuć":

---

¹Machay F., *Problem wsi polskiej jako zagadnienie społeczne*, Biblioteczka Akcji Katolickiej, Poznań 1937, s. 5.

² Płatek P., *Kobiety sercem wsi*, S.F. Teatr Regionalny, Kraków 2002, s.10.

*"Dużo miałam kandydatów na męża, tylko z tym, że mój tato dużo kogo nie doradzał, a więc to nie z dobrych rodziców, to znowu małorolny albo nie ma lasu czy łąki - i ja musiałam z takim chłopakiem zerwać. Kiedy po zabawie mnie jakiś inny chłopak odprowadza do domu, to mój tato bierze lejce i córeczkę lejce."*³

Młode dziewczęta ślepe posłuszeństwo wobec woli ojca rozumiały jako realizację swej życiowej misji. Rzadko upatrywały w tym próby ograniczania ich wolności. Kobieta urodzona w 1938 r., którą siłą zmuszono do małżeństwa, w pamiętniku nr 850 cytowanego wyżej zbioru pisze:

*"Małżeństwo nie jest tylko realizacją bezpośredniej miłości, która łączy mężczyznę i kobietę, lecz przez zetknięcie się we wspólnym doświadczeniu wymaga wiele siły, głębokiej wierności, odwagi serca, do pokonania życiowych trudności. Dlatego też serce człowieka pragnie podzielić się z kimś drugim swą troską, swoim ciężarem."*⁴

Małżeństwa miały charakter umowy handlowej, w której przeważały względy ekonomiczne. Gospodarstwo rolne stanowiło podstawowe i wówczas jedyne źródło utrzymania rodziny wiejskiej. Określało pozycję każdego członka rodziny. Dlatego też rodzina jako grupa stanowiła o podjęciu tak ważnej dla niej decyzji jaką był wybór współmałżonka. Patriarchalna rodzina chłopska podlegała również regulacjom i sankcjom otoczenia. Kobieta traktowana siłą rzeczy jako towar do nabycia. Jej cenę na giełdzie matrymonialnej mierzyło się przede wszystkim standardem ekonomicznym i pozycją społeczną rodziny, a także jej gospodarczą przydatnością. Młode dziewczyny, mimo godzenia się ze swym losem, miały świadomość swej krzywdy i upokorzenia. Były stroną pasywną : nie wybierały lecz były wybierane. Dążyły jednak do zamążpójścia, ponieważ małżeństwo stanowiło dla nich niezbędny warunek egzystencji.

Według Barbary Tryfan – redaktorki zbioru opowiadań „Czyste wody moich uczuć” – przypadki braku zgody na małżeństwo występowały częściej w dużych

---

³ Tryfan B., *Czyste wody moich uczuć*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 5.

⁴ Tamże, s. 5.

gospodarstwach. Potwierdza to tezę o przywiązywaniu ogromnej wagi do kwestii majątkowych w tej właśnie kategorii rodzin. Młody mężczyzna na wsi, w sporadycznych przypadkach, mógł ostatecznie szukać innych źródeł utrzymania niż gospodarstwo rolne. Uniezależniało go to, przynajmniej częściowo, od rodziny. Przed dziewczyną wiejską stała wyłącznie alternatywa służby w mieście. W tej sytuacji godziła się na małżeństwo nawet z nie chcianym i nie kochanym mężczyzną. Rzeczą absurdalną dla obecnych pokoleń wydawać się może groźba kary zaziemskiej, wyrażająca się w odmówieniu błogosławieństwa rodzicielskiego. Powstrzymywało to młodych od bliskich kontaktów ze sobą wobec obawy przed wydziedziczeniem.

W tym momencie dotykamy niezwykle delikatnej sfery życia ludzkiego jakim jest życie intymne. Mentalność wiejska w dużym stopniu różniła się od mentalności miejskiej w kwestii zapatrywań na problemy współżycia. Na wsi nie tolerowano w ogóle stosunków przedmażeńskich, a już absolutnie życia bez ślubu. Rygory te w większym stopniu dotyczyły dziewcząt. Życie rodzinne, związanie się z rodziną chłopca, dawało dziewczętom szansę na jakikolwiek awans społeczny czy rozwój zawodowy. Było przepustką do dalszego, dorosłego życia. Stosunki płciowe istnieć mogły tylko w małżeństwie. Współżycie przed ślubem było niedozwolone. Jeżeli już do niego doszło – dziewczyna stawała się przedmiotem pogardy. Jednocześnie akt ten dla kawalera stanowił jakby zapowiedź małżeństwa. Dziewczyna „skrzywdzona” musiała zostać poślubiona przez ojca dziecka.

Nieco odmienny aspekt problemu współżycia przedstawia Eugenia Jagiełło – Łysiowa :
„Połowa z nich ⁵ należy – rzecz dziwna – do pokolenia kobiet starszych, które zawierały małżeństwo przed wojną. W tym czasie była to niejednokrotnie forma presji stosowanej przez młodych na rodziców, którzy nie godzili się na kandydata lub kandydatkę.” ⁶

---

⁵ przypis autorki : spośród uczestniczek konkursu na najciekawsze pamiętniki opisujące życie kobiet – 28 uczestniczek zwierza się z faktu rozpoczęcia pożycia seksualnego przed ślubem

⁶ Jagiełło – Łysiowa E., *Rola przeorana, dom piękny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s.12.

Dla chłopców otoczenie było nieco łaskawsze. Rodzina chłopca często „przymykała oczy” na wybryki seksualne syna, natomiast z dużą pogardą odnosiła się do dziewczyny, która tym wybrykom ulegała. Współżycie z mężem stanowiło dla kobiety zameężnej jedyne źródło doznań seksualnych. Próby zdrad małżeńskich nie tylko dyskwalifikowały kobietę w oczach męża czy rodziny; często wykluczały ją z lokalnej społeczności. Odrębnym problemem była kwestia ślubu kościelnego utożsamianego z zawarciem związku małżeńskiego. Nie akceptowano odmienności światopoglądowej : ateizmu czy wyznawania innej religii niż rzymsko – katolicka. Ta ostatnia była i jest religią wiodącą w naszym kraju. Fakt ten rodził problemy w regionach o dominacji greko – katolików, protestantów czy wyznawców prawosławnych, gdzie nie wyrażano zgody na małżeństwa łączące różne wiary.

Problem kobiety wiejskiej – to także sytuacja, gdzie dziewczyna z miasta, wbrew woli własnych rodziców, wiązała się z wiejskim chłopakiem. Dla młodej nauczycielki czy kandydatki na urzędniczkę państwową rodzina nie widziała przyszłości w ciężkiej pracy na roli.

Jednym z najważniejszych czynników kształtujących postawy mieszkańców wsi są autorytety. S. Dziabała („Autorytety wiejskie. Studium socjologiczne”) wyróżnia następujące autorytety :

1. związane z intensyfikacją produkcji rolnej i zwierzęcej ;
2. w sferze wychowania ;
3. w rozwijaniu życia kulturalnego i sportowego (dożynki, święta państwowe) ;
4. w sferze życia obyczajowego – autorytet w postaci arbitra rozstrzygającego lub łagodzącego spory sąsiedzkie ; pełniący eksponowane role w tradycyjnej obyczajowości wiejskiej : weselny starosta, drużba ;
5. w sferze życia religijnego i religijnych zachowań mieszkańców wsi;
6. w sferze organizowania materialnej pomocy dla Kościoła, aktywnym udziale w pracy instytucji i organizacji przykościelnych (rada parafialna), organizowaniu pielgrzymek do miejsc kultu, przodownictwie w religijnych obrzędach (procesje, pogrzeby itp.) ;
7. w sferze życia polityczno – organizacyjnego ;
8. w sferze kontaktów wsi z miastem.

Fundamentalny wpływ na kształtowanie się postawy kobiet mają pełnione przez nie role. Rola kobiet wiejskich wynika z ich udziału w starciu tradycji z nowoczesnością.

2. Funkcje kobiet wiejskich

Dziś procesy przeobrażeń, które dotarły także na wieś, spowodowały zmiany we wszystkich dziedzinach życia. Uległ ograniczeniu zakres czynników wpływających na powstawanie wyraźnych podziałów między bogatszymi i uboższymi rodzinami chłopskimi. Posiadanie ziemi przestaje być podstawowym czynnikiem kojarzenia małżeństw. Celem rodziny nie jest powiększanie gospodarstwa. W wyniku wszystkich tych zmian nastąpił rozpad tradycyjnych form małżeństwa. Nowe normy obyczajowe towarzyszące zawieraniu małżeństw i nowe kryteria wpływające na ich kojarzenie, są wypadkową obecnych stosunków społecznych. Zmiany, jakie dokonują się na wsi, to nie tylko awans zawodowy i możliwości uzyskania pracy poza rolnictwem. Coraz większe znaczenie dla pozycji rodziny wiejskiej ma posiadanie wszelkich dóbr konsumpcyjnych : samochodu, wyposażenia i urządzeń gospodarstwa domowego. Ważnym czynnikiem w rozwoju współczesnej rodziny wiejskiej ma wpływ miasta na obyczajowość, kulturę, poziom intelektualny. Dziś interes gospodarstwa przestał być dominującym. Dla rodziny ważniejsze jest dobro dzieci. Decyzje o małżeństwie stają się sprawą indywidualną pary narzeczonych. O słabnięciu wpływu rodziny na decyzje matrymonialne świadczy zmniejszenie się różnicy wieku między małżonkami (kobiety starsze, mężczyźni młodszy). Kiedy rodzice wybierali męża dla córki, chcieli, by był poważny, stateczny, ustabilizowany, by miał już określoną pozycję majątkową. Kiedy wyboru dokonuje sama kandydatka – szuka człowieka o cechach zgodnych z jej wyobrażeniami o ideale małżeńskim. Różnica wieku między małżonkami wpływa następnie na model stosunku między nimi, określa, czy będzie on oparty na władzy męża, czy na współpracy.

Na wieś dotarły procesy urbanizacji, dokonał się awans prowincji. Wielu młodych wyjeżdża na stałe do miasta. Duży odsetek wśród migrującej młodzieży stanowią mężczyźni. W tej sytuacji zmieniły się role partnerów wstępujących w związek małżeński. Zmienił się charakter tej transakcji nawet tam, gdzie pozostawała ona w istocie transakcją handlową. Analiza tych faktów z pozycji kobiety wskazuje na uprzywilejowaną sytuację uboższych pańien, które mają większą swobodę w wyborze partnera. Dziewczyny – często jedynaczki – z bogatych domów, dziedziczą duże gospodarstwa. To one muszą znaleźć kandydata na męża, który zechciałby w pierwszym rzędzie ożenić się z „morgami”. Nie jest to zadanie łatwe ani dla samej dziewczyny ani dla jej rodziny. W tej sytuacji można zaryzykować twierdzenie, że role

się odwróciły. Panny z morgami szukają kontrahenta, który zechciałby sprzedać siłę fizyczną swych rąk za posiadanie tytułu gospodarza.

Rola kobiet wiejskich wynika z ich udziału w starciu tradycji z nowoczesnością.

Ogólnie - rola ta dotyczy następujących sfer życia :

1. praca w gospodarstwie oraz zapewnienie bytu materialnego rodzinie ;
2. małżeństwo ;
3. macierzyństwo i wychowywanie dzieci ;
4. życie obywatelskie i społeczne .

„Kobiety – chłopki” (nazwy tej używa Dyźma Gałaj : „ Kobieta w kulturze i społeczeństwie”) lub nieco nowocześniej : „kobiety – rolniczki” - to bardzo zróżnicowana kategoria kobiet. Funkcjonują one w rolach kobiet młodszych i starszych, biednych i bogatych, bezdzietnych i wielodzietnych, samotnych i mężatek, panien i wdów, wykształconych i niewykształconych, czynnych oraz biernych społecznie. Funkcjonowanie w tych rolach podlega ciągłemu procesowi zmian : przekształcaniu się z chłopki w rolniczkę.

W życiu kobiet – gospodyń – głównie mężczyźni są inicjatorami wszelkich przemian produkcyjnych. Jednakże realizatorami ich inicjatyw i planów, a także zmian w życiu rodzinnym będących konsekwencją wszelkich przeobrażeń – są kobiety. To one swą codzienną pracą pomnażają wartości materialne i społeczne gospodarstwa i rodziny. Wszystkie inne funkcje tych kobiet zdają się być podporządkowane tej jednej roli – roli gospodyni.

Podstawowym zadaniem kobiety w małżeństwie chłopskim jest bycie przy mężu. Mąż – to gospodarz, ktoś ważny. Żona jest pewnego rodzaju uzupełnieniem roli gospodyni. Wychodzące za mąż kobiety nie chcą stanowić „dodatku” zarówno do męża – gospodarza jak i do gospodarstwa. Jednakże mechanizmy funkcjonowania tradycyjnego gospodarstwa wiejskiego powodują stopniowe przytłumianie roli żony na rzecz roli gospodyni. W doborze małżonków ważną rolę odgrywa uczucie miłości i przyjaźni, a nie jak dawniej – ziemia i posag. Środowiska wiejskie osławiają się stopniowo ze wzorami utrwalonymi w mieście, co w konsekwencji powoduje wzrost znaczenia roli kobiet w rodzinach chłopskich.

Rola macierzyństwa i wychowywania dzieci jest w czasach obecnych, podobnie jak w mieście, rolą świadomą i planowaną. W odróżnieniu od pokolenia matek, babć – dzieci nie rodzą się bezustannie. Posiadanie dzieci nie jest już celem samym w sobie. Świadome planowanie potomstwa ma na celu troskę o jego prawidłowy rozwój, zapewnienie wszelkich niezbędnych potrzeb. W rodzinach typowo rolniczych – macierzyństwo i wychowywanie dzieci jest zdeterminowane podstawową rolą kobiety wiejskiej – rolą gospodyni. Model wychowywania dzieci podporządkowany jest potrzebom domu i gospodarstwa. Również i w tej sferze życia nastąpiły zmiany. Dzieci nie są już tylko, jak dawniej, dodatkową siłą roboczą. Przyszłość dzieci jest planowana, a plany te dotyczą zarówno pozostania na wsi, tyle że jest to wieś coraz bardziej nowoczesna, jak również związania przyszłości dzieci z życiem w mieście. Pomimo ogromnego obciążenia pracą kobiety – rolniczki są z reguły osobami czynnymi społecznie. Na wsi, obecne prawie od 150 lat Koła Gospodyń Wiejskich, skupiają niezmiennie coraz to nowe działaczki. Podobnie : Wiejskie Domy Kultury, Ochotnicza Straż Pożarna czy instytucje działające przy Kościele i parafii – to miejsca, gdzie kobiety mogą w pełni realizować swe potrzeby społeczne i obywatelskie. Kluczową rolę w tym obszarze odgrywa tradycja. Na wsi od stuleci istniały silne więzi międzysąsiedzkie. Spotkania wykorzystywano na wykonywanie prac grupowych. Działalność społeczna kobiet wiejskich stanowi w pewnym sensie element tradycji.

3. Specyfika życia kobiety wiejskiej

Rola kobiety w małżeństwie określana jest również poprzez sprawowanie przez nią funkcji macierzyństwa. Podstawowym czynnikiem określającym macierzyństwo jako funkcję społeczną są własne doświadczenia kobiet z okresu dzieciństwa. Ogromny wpływ na rolę kobiety w rodzinie i kształtowanie jej postawy jako matki ma byt materialny tej rodziny. Równie ważne znaczenie odgrywają uczucia : serdeczność, opiekuńczość, miłość. Symbolem przeszłości może być wstrząsająca opowieść siedemdziesięcioletniej kobiety, która jako mała dziewczynka bita była za byle co bez litości przez własną matkę, a potem jeszcze okrutniej przez gospodarzy, do których oddano ją na służbę. Chociaż od własnych rodziców nie zaznała ciepła, potrzeba miłości u dziecka była tak silna, że tęskniła za nimi bezgranicznie, gdy wyjechali na pół roku na roboty sezonowe do Niemiec.

„Jeden jedyny raz dostałam z Niemiec od rodziców kartkę. Nosilałam ją co dzień za krowami i do tej kartki się uskarżałam, to mi było trochę lżej.”¹

A oto inny przykład : *„Nieraz to nocami robię, jak dzieci śpią, żeby nie widziały, że ja tyle robię, bo mi ich żal, przecież to dzieci, one muszą mieć wolny czas. Ja nie miałam nigdy czasu wolnego i nie miałam okazji dowiedzieć się, co to miłość, nie miałam na to czasu.”²*

Na przykładzie powyższych cytatów widać, jak przeobraża się wizerunek, postawa kobiety wiejskiej – matki. W dawnej wsi – biednej, zacofanej, gdzie rytm życia wyznaczały pory roku i prace z nimi związane, trudno było o litość i współczucie dla kogokolwiek. Matka, która pracowała ciężko ponad siły traktowała swe dzieci przede wszystkim jako siłę roboczą w swoim gospodarstwie. Jeżeli nędza i niedostatek nie pozwalał rodzinie jakoś egzystować – dzieci wynajmowane były do celów zarobkowych. Bieda i ciemnota nakazywała też wiejskiej rodzinie poddawać się naturalnej selekcji. Oznaczało to, że jeśli dziecko było słabe, czy też zachorowało – szkoda było wydawać pieniędzy na znachora czy lekarza. Na ten swoisty, zwyrodniały obraz wiejskiej matki ma wpływ wiele czynników. Z jednej strony były to doświadczenia matek wyniesione z ich własnego dzieciństwa, które upłynęło na ciężkiej pracy, niedostatku i często karach cielesnych. Z drugiej strony – było to dorastanie w trudnych warunkach, następnie zamążpójście w wieku zbyt młodym, często z przymusu. W małżeństwie kobiety te żyły często w biedzie, poniżaniu własnej godności, cierpiąc i pracując ponad siły.

Wzory wychowania były przenoszone automatycznie z pokolenia na pokolenie. Matek w dzieciństwie życie nie oszczędzało – taki sam los czeka ich dzieci. Ciemnota i zacofanie sprzyjała kultywowaniu pewnych wiejskich praktyk i zachowań. Istniało społeczne przyzwolenie stanowiące wręcz ogólnie przyjętą normę zachowań. Wieś w pełni akceptowała i uznawała za zgodny z naturą spartański model wychowywania dzieci.

---

¹ Jagiełło - Łysiowa E., *Rola przeorana, dom piękny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 23.

² Tamże, s. 23.

„Wskutek konieczności przygotowania dzieci do pracy w gospodarstwie, również funkcje wychowawcze rodziny chłopskiej są bardziej, i w innym kierunku, rozbudowane niż w niechłopskich rodzinach. Stosunkowo mniejsze natomiast znaczenie ma sprawa szczęścia osobistego, wobec znacznej identyfikacji interesów rodziny i jednostki.”³

Środowisko wiejskie zawsze było, jest i pozostanie pewno odmiennym od środowiska miejskiego. W miarę upływu lat zacierają się nieco granice pomiędzy mentalnością wiejską a miejską. Lata sprzed II wojny światowej są jeszcze tym okresem czasu, gdzie różnice pomiędzy tymi światami są ogromne.

Przytoczone wyżej przykłady wskazują na ogromną zmianę w podejściu kobiet do wychowania własnego potomstwa. Doznane w dzieciństwie przykrości oraz wyzysk są złem, przed którym matka, za wszelką cenę, pragnie uchronić swoje pociechy. Dzieci rosną nie tylko po to, by uczestniczyć w procesie produkcji, przyczyniać się do pomnażania ojcowskiego dobytku, ale stają się celem samym w sobie, przedmiotem troski i opieki. Na zmniejszenie obowiązków dzieci w pracy na gospodarce ma wpływ mechanizacja rolnictwa i postęp cywilizacyjny w ogóle. Zmienił się także stosunek matki i reszty rodziny do problemu kształcenia dzieci. Dużą wagę przykładają się do edukacji, która w oczywisty sposób poszerza horyzonty ludzi młodych, daje im szansę na dokonywanie wyborów w dorosłym życiu.

Specyfika pracy na wsi polega na powtarzalności konkretnych prac, zajęć, czynności, których nie da się odłożyć w czasie czy zaniechać w ogóle. Zajęte edukacją starsze dzieci nie mogą zajmować się gospodarstwem. Powoduje to większy zakres obowiązków po stronie rodziców i ewentualnie pozostałego rodzeństwa. W praktyce oznacza to tak naprawdę wzięcie większych obowiązków na barki kobiety. Mimo wszystko obciążenie dzieci pracą na roli w latach powojennych i nam współczesnych jest nieporównywalnie mniejsze niż w przeszłości. Z jednej strony mają na to wpływ - wspomniane wcześniej - mechanizacja rolnictwa i postęp cywilizacyjny, z drugiej strony - nastąpiły zmiany obyczajowości. Sam fakt zrozumienia, głównie przez

---

³ Gałęski B., *Socjologia wsi. Pojęcia podstawowe*, PWN, Warszawa 1966, s. 69.

matkę, podmiotowego znaczenia jej potomstwa, powoduje w konsekwencji zmiany w procesie wychowania dzieci. Młodzi ludzie traktowani są inaczej. Praca na wsi była, jest i będzie. Dzieci muszą angażować się w życie rodziny, pomagać rodzicom w pracy. W zamian traktowani są jak pełnowartościowi członkowie rodziny, którym rodzice nie zabierają dzieciństwa i młodości, inwestują natomiast w ich rozwój i edukację.

Charakterystyczną cechą rodzin wiejskich była i jest nadal wielopokoleniowość. Struktura taka z góry określa hierarchię, podział obowiązków, role poszczególnych domowników. Przez wiele lat krystalizował się model rodziny, gdzie powszechnie uznawane autorytety określały kanony zachowań czy ocenę moralności kobiet wiejskich.

„Postaciami, wokół których koncentrowało się społeczne działanie ludności wiejskiej społeczności w przeszłości, byli tradycyjnie ksiądz i nauczyciel.”⁴

Niewątpliwie najbardziej uprzywilejowaną rolę wśród żeńskiej części rodziny posiadała matka lub teściowa. Jako kobiety starszego pokolenia hołdowały tradycyjnym zasadom życia na wsi. Ciężka praca od świtu do nocy, podporządkowanie wszystkiego pracy na gospodarce musiały stanowić zarzewie konfliktu z kobietą młodą – córką bądź synową. Tradycyjnie – nieco lżej żyło się córce z matką. W przypadku relacji synowa – teściowa – często życie takie przypominało piekło.

„Przy ocenie stosunków rodzinnych warto zwrócić szczególną uwagę na podział ról i kompetencji. Na ogół kobiety skarżą się na nadmiar zajęć, które uniemożliwiają rozwijanie zainteresowań kulturalnych, ograniczają kontakty towarzyskie, a nawet w wielu przypadkach sprowadzają do minimum sferę osobistych przeżyć. (...) Młoda kobieta przyszła po ślubie do męża na osiemnastohektarowe gospodarstwo jego rodziców. Zaharowana od świtu do nocy, wstając o trzeciej rano, przestała się nawet cieszyć wysokimi zarobkami. Pisząc z dumą, że za sam rzepak otrzymali 50.000 zł, powiada równocześnie z goryczą : „ Po co mi ten majątek, jeśli nas z niego nie widać ?.... ”⁵

---

⁴ Wierzbicki Z. T., *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973, s.8.

⁵ Jagiełło–Łysiowa E., *Rola przeorana, dom piękny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 32.

II. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNO - ZAWODOWA KOBIET WIEJSKICH

1. Charakterystyka pojęcia aktywności i aktywizacji społecznej

*„Aktywność” jest „działalnością; zdolnością albo skłonnością do działania; energią.”*¹

*„Wśród rodzinnych warunków kształtowania aktywności zawodowej i społecznej (...) – szczególnie wydatny wpływ na aktywność (...) wywiera rodzina, w której (...) wychowuje się i zdobywa pierwsze doświadczenia produkcyjne i społeczne.”*²

Jak pojęcie „aktywność” rozumieją ludzie reprezentujący sferę ducha ?

W książce H. Marcinowskiego podejmującej tematykę aktywności, przytoczona została definicja autorstwa Abp Edmunda Piszczaka – Metropolity Warmińskiego :

*„Definicje „aktywności mogą być różne, ale można najogólniej powiedzieć, że jest to pewna ludzka energia (...), wszystko zależy od tego, w jakim kierunku ją zwrócimy, co z niej wyniknie (...). Zatem „aktywność społeczna” nie jest tylko jakimkolwiek działaniem. To (...) – winno być zawsze działaniem w stronę dobra. Dobra człowieka, który jest podmiotem i który jest wyrazem naszej wspólnej troski (...). Nie ma aktywności obojętnej. Równie niebezpieczna bywa ta aktywność, za którą stoi nie człowiek, tylko ideologia.”*³

---

¹ Wierzbicki Z. T., *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973, s.8.

² Mleczko F. W. , *Z badań nad aktywnością zawodową i społeczną chłopów*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław 1964, s. 226.

³ Marcinowski H., *Aktywność społeczno – polityczna młodzieży wiejskiej*, Książka i Wiedza, Warszawa 1977, s. 13.

Głównym celem dla aktywności społecznej, zdaniem Wojewody Olsztyńskiego dr inż. Janusza Lorenza (autor wstępu do : Sztychmiller R., *Aktywność społeczna ...*), „*jest likwidacja bezrobocia.* „,⁴

„Aktywność to stan bycia czynnym. (...) Aktywność społeczna jest jedną z form aktywności ściśle powiązaną z innymi formami. (...) Aktywność społeczna to wchodzenie człowieka w świat innych ludzi w określonym celu. (...) W drugim ujęciu aktywność społeczna to tyle, co suma zachowań umożliwiających wchodzenie w świat innych ludzi. (...) Trzecie rozumienie aktywności społecznej jest pochodne w stosunku do drugiego, bowiem jej pojawienie się bądź intensywność określają efekty form zachowania, stosowanych w interakcji z innymi”⁵

Wchodzenie człowieka w świat innych ludzi jest procesem długotrwałym, obejmującym całość życia ludzkiego. W cyklu życia człowieka pojawiają się różne problemy i różne potrzeby. Istota aktywności społecznej dotyczy aktywności jednostki skierowanej ku innym ludziom celem rozwiązania ich problemów. Rozwiązanie tych problemów nie oznacza uwolnienia się od nich raz na zawsze. W różnych okresach życia dominują różne problemy. Zmienić się więc muszą także metody rozwiązywania tych problemów. Aktywność społeczna to rodzaj zabiegów i zmagania z innymi o miejsce człowieka w rodzinie, społeczności lokalnej i szerszego zasięgu. Dopóki trwają działania dla osiągnięcia tego celu człowiek jest aktywny społecznie. Kiedy rezygnuje, traci aktywność społeczną. O intensywności aktywności społecznej świadczy wielość i bogactwo jej form. Człowiek aktywny społecznie spędza wiele czasu w towarzystwie innych ludzi, udziela się społecznie : organizuje spotkania, uczestniczy w nich, pełni honorowe funkcje w organizacjach społecznych. Aktywność społeczna, jej intensywność, wpływa na nasze zachowania a także na zachowania innych ludzi. Aktywność społeczna jest stopniowalna. Ze względu na kryterium jakości postaw na biegunie minimum aktywności społecznej umieszcza się ludzi stroniących od wszelkich

---

⁴ Sztychmiller R., red., *Aktywność społeczna. Warunki prawne i formy aktywności w społeczności świeckiej i kościelnej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Olsztyn 1998.

⁵ Matusewicz C., *Encyklopedia psychologii*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998, s. 12 – 13.

przejawów życia społecznego. Na biegunie maksimum lokują się osoby prezentujące postawy aktywistów, ludzi zaangażowanych, poszukujących możliwie najlepszych form życia społeczności. Poświęcenie się dla sprawy lub dla dobra ludzi, to wskaźnik najwyższego poziomu postawy aktywistów (*T. Mądrzycki*)

Kwestię intensywności aktywności społecznej rozpatruje się także w płaszczyźnie bierność – aktywność. Dzięki twórczości człowiek osiąga najwyższe stopnie kultury i umiejętności życia społecznego. Jest ona podstawą prowadzącą do najwyższego poziomu samorealizacji jednostki (*E. Fromm, A. Maslow, K. Rogers*).

Istnieje wiele powodów skłaniających ludzi do podejmowania aktywności społecznej.

C. Matuszewicz (*Encyklopedia psychologii*) wymienia następujące powody :

1. **popęd biologiczny** – początkowo człowiek działa pod wpływem motywów biologicznych, z biegiem czasu, na skutek kojarzenia z biologicznymi, rozwijają się motywy społeczne ;
2. **wrodzony charakter motywów społecznych** – życie stadne zapewnia znaczny stopień bezpieczeństwa, zatem motyw gromadzenia się jako korzystny utrwalił się w genach ;
3. **egoizm i altruizm** – aktywność społeczna egoisty motywowana jest uzyskiwanymi nagrodami lub nadzieją na nagrody ; altruista natomiast wrażliwy jest na zachowania antyspołeczne i zdolny do poświęceń dla innych ;
4. **zaspokojenie swoich potrzeb przy udziale innych ludzi** – człowiek jest istotą społeczną, a więc niektóre swoje potrzeby może zaspokoić tylko przy udziale innych ludzi ;
5. **miłość** – potrzeba miłości i potrzeba jej zaspokojenia ; ułatwia zbliżenie do innych ludzi i przezwyciężanie samotności ;
6. **motyw afiliacji, przynależności do grupy, aprobaty** – nasila się w sytuacji zagrożenia, niepewności, bólu, a nawet głodu ;
7. **motyw prestiżu** – potrzeba uznania, poważania jest tym motywem społecznym, który wiąże się z potrzebą zyskania wysokiej oceny człowieka w oczach innych ludzi ;
8. **motyw rywalizacji** – skłania ludzi do konkurowania o lepszy wynik bądź do eliminacji rywalizującego ;
9. **motyw osiągnięć** – potrzeba dokonania wyrażana chęcią zrobienia czegoś w sposób doskonały, lub zrobienia jeszcze czegoś ponad to, co niezbędne.

Aktywność społeczna ma też walory pragmatyczne. Ludzie działający w organizacjach społecznych prezentują szersze zainteresowania niż ludzie spoza organizacji, lepiej układają im się współżycie z innymi, osiągają wyższy poziom dążeń do doskonalenia własnej osobowości. Aktywność społeczna przejawia się również w poczynaniach zbiorowości i grup ludzkich. Jest ona podstawą wszelkich ruchów społecznych. Niektóre z nich głoszą hasła aktywizmu, czyli uznania prymatu działania nad teoretyzowaniem.

„Aktywność każdego człowieka oznacza, że on żyje i że jego organizm pozwala mu sprawnie funkcjonować. Żyjący, zdrowy organizm ludzki jest zawsze aktywny, to znaczy, że wykonuje mnóstwo ważnych czynności (biologicznych, psychicznych, społecznych), które pozwalają człowiekowi być sobą, rozwijać się i uczestniczyć w życiu społecznym zbiorowości i grup społecznych. (...) cechy, niezależnie jakiej są natury (biologiczne, charakterologiczne, społeczne, świadomościowe, ideologiczne), mają wpływ na stopień i formy aktywności człowieka jako jednostki i jako członka zbiorowości, grupy społecznej. (...) Aktywność społeczna jest pewną dającą się obserwować dążnością do oddziaływania na otoczenie społeczne. Brak lub słabe nasilenie tej dążności charakteryzuje bierność społeczną. Zarówno aktywność, jak i bierność społeczna może być reakcją sporadyczną, sytuacyjnie uwarunkowaną, jak również mniej lub bardziej stałą właściwością człowieka.”⁶

U podłoża każdej aktywności społecznej znajdują się potrzeby społeczne, które pochodzą od innych ludzi, środowiska pracy, organizacji oraz instytucji społecznych. Każda forma aktywności uzależniona jest więc od zapotrzebowania na określone działania.

Można mówić o obiektywnych i subiektywnych czynnikach aktywności społecznej (W. Jacher) :

1. **czynniki obiektywne** – wynikają z potrzeb danego etapu rozwoju społecznego ;
2. **czynniki subiektywne** – są wyrazem indywidualnych psychologicznie i kulturowo uwarunkowanych potrzeb jednostek ludzkich.

---

⁶ Jacher W., *Encyklopedia psychologii*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998, s. 20.

Działanie społeczne ze swej istoty jest skierowane na innych ludzi i polega na ich wzajemnym oddziaływaniu na siebie, co wyraża się w interakcji. Systemy działań społecznych stanowią podstawę wszystkich zorganizowanych zbiorowości ludzkich i są źródłem społecznych doświadczeń oraz rozwoju jednostek.

W aktywności społecznej ogromną rolę, zwłaszcza dla młodego pokolenia, odgrywają odpowiednie wzorce osobowe jednostek i wzory zachowań grup oraz autorytety reprezentowane przez nieprzeciętne indywidualności lokalne i typy grup i zbiorowości społecznych.

„Aktywizacja” oznacza „wzmaganie albo wzmaganie się aktywności” względnie: „czynić aktywnym; pobudzać, ożywiać.”⁷

Pojęcie „aktywizacja” używane powszechnie przy różnych okazjach odnosi się do konkretnej grupy ludzi żyjących na pewnej określonej przestrzeni. Jest układem stosunków społecznych, gdzie pomiędzy członkami danej grupy wytwarza się więź i poczucie identyfikacji z tą grupą oraz miejscowością, w której działa. Najłatwiej proces aktywizacji rozumieć poprzez stopniowy wzrost aktywności społecznej. Takie sformułowanie wskazuje, że aktywizacja nie musi być czymś sztucznym, narzuconym, czy wręcz sterowanym. Powinna być wręcz związana z codziennym życiem.

Jedną z przyczyn pojawienia się aktywizacji jest występowanie zjawisk negatywnych wymuszających na ludziach poszukiwania konkretnych rozwiązań celem wyeliminowania tych zjawisk. Przyczyną pozytywną jest chęć ożywienia naszego życia poprzez rozwój gospodarczy, czy wydarzenia kulturalne.

Aktywizacja rozumiana jako proces społeczny, w którym podstawą jest zaistnienie możliwości pozytywnej zmiany w społeczności lokalnej, wymaga stworzenia odpowiednich warunków zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych (w samej społeczności). Te pierwsze związane są ze stworzeniem nowych rozwiązań prawnych, poprawieniem ogólnej sytuacji materialnej, która stwarza podłoże do organizacji czasu wolnego.

---

⁷ Doroszewski W., *Słownik języka polskiego*, t I, PWN, Warszawa 1958.

Z drugiej strony aktywizacja nie może funkcjonować bez zrozumienia przez osoby decyzyjne potrzeby zaistnienia takiego procesu. W takich przypadkach wydaje się być konieczną działalność ludzi spoza danych środowisk, których zadaniem będzie „zarażenie” innych bakcylem aktywności. Tacy animatorzy potrzebni są do pracy w danym środowisku celem pokonania tego, co daną społeczność paraliżuje i nie pozwala jej na działanie.

Rozwój gospodarczy na terenach wiejskich, a tym samym tworzenie nowych miejsc pracy, w większym stopniu niż w miastach uzależniony jest od aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców. Umiejętność ich zaktywizowania przez samorząd lokalny jest podstawowym kluczem do zmniejszenia bezrobocia na tych terenach. W tworzeniu nowych miejsc pracy pomocne są organizacje pozarządowe i lokalne środowiska biznesowe. Od umiejętności pobudzania ich aktywności gospodarczej zależy późniejszy rozwój terenów wiejskich na terenie danej gminy, powiatu czy województwa. Współpraca tych podmiotów ze środowiskiem lokalnym powinna odbywać się w zakresie samorealizacji zawodowej mieszkańców, doradztwa dla osób poszukujących pracę, doskonalenia zawodowego, tworzeniu ośrodków rozwoju przedsiębiorczości czy pomocy w przekwalifikowaniu. Efektem współpracy samorządu, partnerów społecznych i biznesowych, oprócz zaktywizowania ludności wiejskiej, musi być trwały rozwój danego regionu, a także wzrost inicjatyw społecznych. Przyczynić się do tego mogą w dużej mierze już istniejące nieformalne grupy, takie jak społeczne komitety, koła gospodyń itp., jak również organizacje społeczne o charakterze prawnym. Działania te nie mogą mieć charakteru jednorazowego. Współpraca musi być oparta na długoterminowych celach skonstruowanych na podstawie badań lokalnych potrzeb i oczekiwań, a później monitorowaniu wprowadzanych projektów. Bez tych czynności pieniądze kierowane na rozwiązywanie inicjatyw związanych z podnoszeniem poziomu życia i rozwoju gospodarczego nie będą przynosiły oczekiwanych efektów.

2. Działalność społeczna kobiet wiejskich

Po wojnie, w dobie socjalizmu, działalność społeczna zastąpiona została, w znacznej mierze, pracą społeczną, obowiązkową. Na tle przeobrażeń społeczno – ekonomicznych szczególnie niekorzystną sytuację miały wiejskie kobiety. To one głównie odczuwały ciężar łączenia obowiązków matki, żony i pracownicy. Kobiety często nie identyfikowały się z miejscem, w którym żyły. Awans społeczny i zawodowy możliwy był tylko poza wsią. Nie mogąc zaadaptować się w swoim środowisku, nie mając poczucia rzeczywistej z nim wspólnoty – młode kobiety energię swą kierowały ku sprawom innym. W latach pięćdziesiątych kobieta nie budująca socjalizmu, w fabryce czy w biurze, była człowiekiem mniej wartościowym. W następnej dekadzie przypomniano jej szczytne powołanie matki, której miejsce jest w domu. W latach siedemdziesiątych – wracała do pracy zawodowej, a mężczyzna pomagał jej w domowych obowiązkach. W latach osiemdziesiątych postawy wobec zatrudnienia kobiet były ambiwalentne, a mężczyzna – opiekę nad dziećmi – scedował na małżonkę. W latach siedemdziesiątych problematyka wyzwalania aktywności, zwłaszcza wśród młodego pokolenia mieszkańców wsi, przedstawiała się następująco :

„ ... młode pokolenie wsi ma duże możliwości przejawiania aktywności społeczno – politycznej rozumianej jako przyczynianie się ludzi do kształtowania społecznej rzeczywistości. Rozwój różnych form instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych stwarza każdemu młodemu mieszkańcowi wsi szanse wpływania na szersze zjawiska społeczne i sprawy własnego środowiska, bez względu na pełnione role społeczne, posiadane cechy społeczno – demograficzne, czy pozycję zawodową. Możliwość wyboru spośród wielu sfer działania czyni aktywność społeczno – polityczną zjawiskiem masowym, dostępnym teoretycznie wszystkim mieszkańcom wsi. ”¹

Zjawisko aktywności społecznej nierozzerwalnie związane jest z pojęciem kultury. Poziom świadomości danej społeczności, obecność placówek oraz dostępność oferty kulturowej stanowi o poziomie aktywności społecznej mieszkańców wsi.

---

¹ Marcinowski H., *Aktywność społeczno – polityczna młodzieży wiejskiej*, Książka i Wiedza, Warszawa 1977, s. 265.

„Życie kulturalne na wsi stanowi pewien system społeczny, czyli pewną zorganizowaną całość, której poszczególne elementy, a wśród nich kultura, przyczyniają się do sprawnego, efektywnego funkcjonowania systemu społecznego wsi. Od tej strony patrząc stwierdzić trzeba, że kultura nie jest jeszcze w dostatecznym stopniu elementem integracji środowiska lokalnego, nie wkracza wystarczająco w to, co nazywamy kulturą osobistą, nie wkracza w kulturę współżycia między ludźmi, w kulturę w pracy, kulturę w sklepie i urzędzie gminy.”²

„Przejawem aktywności społecznej jest nie tylko działalność na rzecz ogółu, ale także czynne uczestnictwo w życiu kulturalnym. Z racji naturalnego oddalenia mieszkańców wsi od centralnych ośrodków kulturalnych, których najważniejsze obiekty są usytuowane w miejscach największego zagęszczenia ludności (...), ta zbiorowość zawsze była upośledzona w dostępie do wielu dziedzin najbardziej uznawanych dóbr kultury. Jednocześnie środowisko wiejskie niezmiennie stanowiło podstawowy ośrodek tradycyjnej kultury ludowej, a w wiejskiej infrastrukturze wyodrębnił się dział obejmujący wyposażenie wsi w zwyczajowo na tych terenach usytuowane placówki kulturalno – oświatowe.”³

Rolnicy reprezentujący nadal, choć w różnym stopniu, kulturę pracy rodzinnej w gospodarstwie częściej niż ludność nierolnicza (zwłaszcza miejska) wchodzi do systemu społecznego w społeczności lokalnej całymi rodzinami. Na przykład autorytet głowy rodziny, nawet wówczas gdy jest on autorytetem osobistym, powstałym na gruncie cech osobowości lub jednostkowej indywidualnej działalności, przechodzi w jakimś stopniu na pozostałych członków rodziny. Ma to miejsce również w odniesieniu do rodzin nierolniczych, zamieszkałych na wsi, tyle że w tym przypadku należałoby to tłumaczyć nieco inaczej, a mianowicie – poprzez odczucie odrębności całej rodziny nierolniczej w stosunku do ludności rolniczej. Podobnie rodzinny charakter ma aktywność społeczna. W wielu formach aktywności społecznej traktowanie jej w taki właśnie sposób jest dość rygorystyczne.

---

² Jacher W., *Refleksje socjologiczne o wsi i rolnictwie polskim*, „Roczniki Socjologiczne Wsi” t. XX, PAN, Warszawa 1983 - 1984, s. 30.

³ Sikorska A., *Wybrane problemy życia społecznego wsi*, IERiGŻ Warszawa 1997, s. 12.

„Dwuzawodowość rolników w świetle badań nad współdziałaniem gospodarczym jest sytuacją sprzyjającą aktywności społecznej. Ludność dwuzawodowa to w większości posiadacze niewielkich gospodarstw, nie dysponujący pełnią sił wytwórczych. Produkcyjnie gospodarstwa te są wyjątkowo niesamowystarczalne. Częściej przeto i systematyczniej niż reszta gospodarzy włączają się w różne formy aktywności społecznej o charakterze gospodarczym, produkcyjnym.”⁴

Wieś jest terenem specyficznym zarówno pod kątem gospodarczym jak i społeczno – kulturowym.

„Z badań socjologicznych wynika, że na przykład postęp techniczny, cywilizacyjny i materialny na wsi mogą doskonale współistnieć z magicznymi sposobami myślenia, z bardzo niskim pułapem aspiracji kształceniowych itp. Instytucje ekonomiczne i polityczne działające na wsi – jak potwierdzają badania – niewiele wpływają na nowe sposoby myślenia i wzory zachowań na wsi, bowiem ciągle jeszcze są odczuwane przez społeczności lokalne jako pochodzące z zewnątrz, jako w pewnym sensie obce środowisku wiejskiemu.”⁵

Aktywizację należy umiejętnie wyzwalać, a potem mądrze pokierować nią tak, aby przyniosła satysfakcję i wymierne korzyści nie tylko samym aktywistom, ale także ich otoczeniu. Problem wyzwalań aktywności na terenie obszarów wiejskich nie jest zadaniem łatwym. Wieś rządzi się innymi prawami. W mieście kultura pracy oraz sposoby spędzania wolnego czasu są zupełnie na innym poziomie. Kobiety miejskie mają nieograniczony dostęp do różnorodnych form organizacji i spędzania wolnego czasu. W zasięgu ręki jest kino, teatr, wystawy, biblioteki, kawiarnie restauracje, puby. Działają różne stowarzyszenia, fundacje. Można poszerzać swoją wiedzę : dokształcać się, brać udział w różnych kursach, konferencjach. Jest także dużo więcej możliwości dla wyzwalań aktywności kobiet w różnym wieku z wykorzystaniem ich doświadczeń zawodowych czy zainteresowań.

---

⁴ Urgacz B., *Kultura społeczna wsi. Studium typologiczne zjawiska aktywności społecznej*, PAN, Warszawa 1978, s. 26.

⁵ Jacher W., *Procesy integracji kulturowej na wsi śląskiej*, „Roczniki Socjologii Wsi” t. XX, PAN, Warszawa 1983 – 1984.

W Polsce kwestia kobieca na wsi w porównaniu z państwami Unii Europejskiej ma szczególne znaczenie zarówno ze względu na wysoki udział żeńskiej siły roboczej w produkcji rolnej, jak też na kluczową pozycję matek wiejskich w kreowaniu

przyrostu naturalnego. Zmiany systemowe związane z transformacją gospodarki polskiej nie mogły pozostać bez wpływu na pozycję społeczną kobiet wiejskich. Adaptacja kobiet na wsi do nowych warunków życia ma podwójny wymiar: dostosowanie się do reguł gospodarki rynkowej i zmiany postaw w związku z przemianami obyczajowymi i procesami integracji europejskiej.

Kobieta, czy to wiejska, czy miejska spełnia różne funkcje: rodzinną, zawodową, obywatelską. Do dziś kobiety ciągle jeszcze nie mają tych samych szans w życiu społecznym, politycznym i zawodowym, co mężczyźni. Pozytywną tendencją jest to, iż ciągle poprawia się poziom wykształcenia dziewcząt i kobiet. Jakkolwiek procesy niwelacji różnic kulturowych między miastem, a wsią są w naszym kraju niezaprzeczalne, to - jednak wszelkie porównania wypadają na niekorzyść wsi. Jeśli przodujące rodziny rolników osiągają dziś poziom porównywalny z miejskim, to dzieje się to głównie kosztem większego nakładu pracy, rezygnacji z rozrywek itp. Rodzina wiejska jest też dziś znacznie bardziej obciążona zadaniami niż miejska. Ma nieporównywalnie słabsze wsparcie w istniejących placówkach usługowych czy opiekuńczo-wychowawczych. A przy tym na wsi rodzi się i wychowuje więcej dzieci niż w mieście. Więcej też przebywa w rodzinach wiejskich osób w podeszłym wieku. Wszystkie te problemy i uciążliwości codziennego życia kobiety wiejskiej sprawiają, że wyzwolenie w nich aktywności i pobudzenie do aktywizacji jest zadaniem ogromnie trudnym. Jest to zadanie w takim samym stopniu trudne, co konieczne. Skupianie się tylko na czynnościach domowych, rodzinnych, pracy na gospodarstwie czy też poza nim – jest w pełni zrozumiałe. Wszystkie te zajęcia pochłaniają ogromną ilość czasu jakim w ogóle dysponują wiejskie kobiety. Jednak człowiek, aby mógł się rozwijać, musi robić coś więcej niż wymaga tego od niego funkcja żywiciela rodziny, opiekuna czy pracownika. Kobietom wiejskim trzeba pomóc w organizowaniu czasu wolnego, w rozwoju ich własnych osobowości.

*„Stopień zaangażowania w inicjatywy i przedsięwzięcia podejmowane przez środowisko, uczestnictwo w pracach działających we wsi organizacji politycznych, społecznych i kulturalnych są wyrazem określonego poziomu świadomości kobiet, a także przejawem ich roli i pozycji w lokalnej hierarchii autorytetów. Wyjście poza obręb własnego gospodarstwa i własnej rodziny jest jednocześnie miernikiem postawy grupy rodzinnej wobec kobiety. Możemy też uznać, że rozpiętość intensywności inicjatyw i zakres działania kobiet oznacza drogę, którą tradycyjne społeczności lokalne, niepodatne na wpływy zewnętrzne, wchodzi w kontakt z nowoczesnym systemem wartości i norm”.*⁶

Na wsi, zarówno w przeszłości jak i obecnie, wachlarz możliwości organizacji czasu wolnego jest stosunkowo ubogi. Aktywność kobiet koncentrowała się dotychczas w działalności na rzecz Kościoła, udzielaniu się w kółkach wiejskich czy zespołach ludowych. Poświęceniu, zamięłowaniu oraz sercu wkładanemu w tę działalność zawdzięczać dziś możemy przetrwanie i kultywowanie tradycji ludowych. Dzisiejsza wieś bardzo różni się od tej sprzed kilkudziesięciu lat. Pomimo tego, iż życie wiejskie toczy się teraz na dużo wyższym poziomie kulturalno - intelektualnym – pozostaje problem zaktywizowania kobiet młodych, które swoje życie świadomie związały z pracą na własnym gospodarstwie. Dla tych młodych kobiet nie wszystkie formy działalności społecznej ich matek czy babć są wystarczająco atrakcyjne. Odrębnym problemem jest chęć angażowania się współczesnych młodych kobiet w działalność mającą na celu sensowne wykorzystanie nadwyżek wolnego czasu.

*„W postawie kobiet – działaczek wiejskich dominują motywy altruistyczne, chęć działania na rzecz osób, którym dzieje się krzywda. Pewną rolę odgrywają motywy poznawcze, chęć afiliacji i samorealizacji. Od lat największym powodzeniem wśród kobiet na wsi cieszyły się koła gospodyń wiejskich. W organizacjach tym kobietom nie chodzi o władzę czy prestiż, ale o konkretną pracę dla swego środowiska. Ogólnie biorąc, należy stwierdzić zmniejszenie zainteresowania kobiet zbiorowym działaniem.”*⁷

---

⁶ Tryfan B., *Pozycja społeczna kobiety wiejskiej*, PAN, Warszawa 1968, s. 266 – 267.

⁷ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 101.

„Jeśli przez aktywność społeczną rozumieć nie tylko bierne członkostwo ale i działania podejmowane na rzecz środowiska społecznego, to okazuje się, że wskaźniki zaangażowania społecznego są na wsi na ogół wyższe aniżeli w wielkich miastach. Według aktualnych danych (rok 2000⁸) 20 – 25 % mieszkańców wsi deklaruje uczestnictwo bierne przejawiające się w przynależności do jakiejś organizacji społecznej, a 20 % - zaangażowanie czynne poprzez pracę na jej rzecz.”⁹

Słabość społeczeństwa obywatelskiego na obszarach wiejskich w Polsce w końcu lat dziewięćdziesiątych wynika głównie z trzech przesłanek. Po pierwsze, z powodów ekonomicznych i częściowo politycznych, osłabiono aktywność organizacji o wielowiekowej tradycji, które pomimo związków ze starym systemem władzy rozwijały się w pewnym zakresie autonomiczne wobec niego działania obywatelskie i samopomocowe. Przykładem są Koła Gospodyń Wiejskich i Ochotnicza Straż Pożarna. Po drugie, nowo powstające organizacje i stowarzyszenia często są powiązane z nowymi strukturami władzy politycznej szczebla lokalnego i centralnego, co sprzyja swoistemu upolitycznieniu obywatelskiej działalności kobiet na wsi. Po trzecie, w wielu regionach kraju brak jest tradycji i wzorów postępowania zgodnie z regułami demokratycznymi w życiu publicznym. W przeszłości reguły te nie były bowiem respektowane ani przez tradycyjną rodzinę ani przez Kościół, ani też przez struktury władzy państwowej.

Współczesne społeczeństwo wiejskie charakteryzuje się cechami znacznie odbiegającymi od podstawowych wzorów społeczeństwa obywatelskiego. Wydaje się, że przede wszystkim uzależnienie finansowe struktur samorządu terytorialnego od budżetu państwa może stanowić tutaj jeden z istotnych czynników przeciwdziałających jego rozwojowi. Relatywnie niski jest poziom aktywności społecznej mieszkańców wsi w działalności dobrowolnych struktur zrzeszeniowych jak i organizacji samorządowych. Jest jednak wyższy aniżeli w miejskiej części naszego społeczeństwa. Stare organizacje nie przystosowały się jeszcze do nowych, ekonomicznych zasad działania. Koszty transformacji obciążające w znacznym stopniu środowisko wiejskie

---

⁸ dopisek autorki

⁹ *Rozwój obszarów wiejskich*, „Raport o rozwoju społecznym Polska 2000” Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Warszawa 2000, s. 92.

spowodowały koncentrację aktywności ludności wiejskiej na sprawach prywatnych lub grup rodzinnych ograniczając zainteresowanie sferą publiczną.

Jakie są motywacje kobiet odnośnie przynależności do organizacji społecznych ?

Według F.W. Mleczko można wyodrębnić dwie zasadnicze grupy motywów :

- egocentryczne ;
- wewnętrzne.

Wśród motywów egocentrycznych wyodrębnić można następujące subkategorie :

- motywację korzyści materialnych ;
- motywację osobistej satysfakcji.

Jakie są perspektywy dla rozwoju aktywności społecznej kobiet wiejskich ? Według dr hab. Janiny Sawickiej ostatnio realizującej projekt : „Rola kobiet w aktywizacji i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich” :

„W wiejskich rodzinach od kobiet głównie zależy, czy ich dzieci zdobędą wykształcenie, zwiększą swe szanse na lepsze życie. One chronią je przed patologiami współczesnego życia. Jakoś nie mówi się o pijaństwie kobiet wiejskich, a o mężczyznach wręcz często. W ogóle na ciężkie czasy kobiety są lepsze. Chwytają się różnych zajęć. Część podejmuje działalność gospodarczą na własny rachunek. Biorą się za przetwarzanie żywności i handel, agroturystykę, niektóre rodzaje rzemiosła jak krawiectwo czy fryzjerstwo. Głównie są to zajęcia pozwalające godzić obowiązki zawodowe z pracą w domu i opieką nad dziećmi. Dodam, że tylko co piąte przedsiębiorstwo pozarolnicze na wsi prowadzone jest przez kobiety, a rzadko spotyka się je w biurach doradztwa podatkowego czy świadczących usługi w zakresie rachunkowości, gdzie potrzeba wyższych kwalifikacji. Mimo, iż prowadzonych przez kobiety firm jest mniej niż kierowanych przez mężczyzn, wyraźnie widać, iż są to firmy bardziej etycznie prowadzone, a ich właścicielki są uczciwsze i bardziej odporne na korupcję.”¹⁰

---

¹⁰ Biuletyn Ministra Edukacji i Nauki, „Sprawy Nauki”, Wydanie 2004/4.

3. Organizacja czasu wolnego

Czas wolny jest zjawiskiem genetycznie i funkcjonalnie związanym z cywilizacją i nowoczesnym życiem. Określa się go poprzez przeciwstawienie pracy: jest to czas wolny od pracy zarobkowej. Praca nie jest typem, a raczej aspektem działania. Tak więc w kontekście działania powinno się umiejscawiać elementy pracy i czasu wolnego.

„Czas wolny w socjologicznym sensie nie jest równoznaczny z przerwą w pracy lub z wypoczynkiem. Stanowi on funkcję określonego systemu organizacji pracy i stosunków społecznych. (...) Czas wolny zindustrializowanego społeczeństwa nie ma i nie może mieć odpowiednika we wspólnocie pierwotnej ani w tradycyjnej wiejskiej społeczności lokalnej. Tu bowiem wszystkie sfery życia przenikają się nawzajem, a zatem praca nie może być wyodrębniona od innych działań i czynności.”¹

Sami socjologowie nie są zgodni co do jednolitej interpretacji czasu wolnego. Według jednych jest to czas wolny od pewnych działań i czynności. Zakres tych działań jest różny : od bardzo wąskiego, jak odpoczynek od pracy w celach zarobkowych czy działań zmierzających do zdobycia środków do życia poprzez uwolnienie się od wszelkich zajęć koniecznych i obowiązkowych.

Na organizację i spędzanie czasu wolnego ma wpływ bardzo wiele czynników, np.: sfera religii, kontemplacji, moralności, kultury, działań i doznań poznawczych, relacji społecznych, działań i doznań estetycznych, zabaw, sportu, turystyki, wypoczynku biernego itd. Jest to więc zbiór bardzo różnorodnych czynności, które pozorną jedność uzyskują tylko poprzez przeciwstawianie ich pracy. Właściwy i godziwy sposób przeżywania czasu wolnego stanowi współcześnie ważki problem moralny. W kulturze współczesnej zmiany społeczno-obyczajowe, dokonujące się pod wpływem rewolucji naukowo-technicznej i związana z tym fascynacja mocą ludzkiej pracy i techniki, doprowadziły do przewartościowania znaczenia pracy. Obecnie znakiem czasu staje się brak czasu wolnego z powodu wypełniania całego życia czynnościami zawodowymi.

---

¹ Łapińska K., *Wieś uprzemysłowiona a problem czasu wolnego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich –Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972, s. 8.

Tempo życia : szybkie i gorączkowe powoduje, że sens wypoczynku traci swoje pierwotne znaczenie. Rodzi to postawę nastawioną raczej na "ilość" wypoczynku i rozrywki. Stąd też potrzeba zwrócenia uwagi na konieczność społecznego przygotowania człowieka do przeżywania czasu wolnego. Tak, jak człowiek przyuczany jest do pracy – podobnie musi być przygotowany do prawidłowego spędzania czasu wolnego.

Krystyna Łapińska sugeruje, aby wyraźnie rozgraniczać pojęcie czasu wolnego w społeczeństwie zindustrializowanym i w społeczeństwie wiejskim. Populację miejską przenikają różne sfery życia i w związku z tym, zdaniem autorki, nie da się wyodrębnić pracy spośród innych czynności. Odrębnej wartości nie stanowi także wypoczynek kojarzący się jednoznacznie z posiadaniem czasu wolnego. Dla społeczności wiejskiej czas wolny – to część życia, część każdego dnia pracy. Odpoczynek, podobnie jak praca, jest elementem integralnie związanym z cyklem życia wiejskiego, którego rytm wyznacza natura. Nie oznacza to bynajmniej, że mieszkańcy wsi nie mają deficytu czasu wolnego, ponieważ

„.....schemat egzystencji, którego jedną z cech jest nie kończąca się praca, wydaje się rezultatem nie tylko specyfiki ekonomiczno – społecznej gospodarstwa chłopskiego i obecnego wzrostu wysiłku produkcyjnego, lecz także całej struktury świadomości indywidualnej, kształtowanej przez wpływ żywych wzorów i zasad przejętych z tradycji.”²

Kolejną interpretacją czasu wolnego jest definicja J. Daneckiego, gdzie

„..... pojęcia „czas wolny” (używa się³) dla oznaczenia nadwyżek czasowych, pozostających po wykonaniu wszelkich prac o charakterze ekonomicznym (czy to będą prace zarobkowe, czy prace w gospodarstwie domowym).”⁴

---

² Łapińska K., *Wieś uprzemysłowiona a problem czasu wolnego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972, s. 131.

³ dopisek autorki

⁴ Danecki J., *Czas wolny – nurty refleksji społecznej*, „Studia socjologiczne”, 1969, nr 3, s. 17.

Bodaj najtrafniej pojęcie czasu wolnego rozumie i definiuje E. Jagiełło – Łysiowa, której domeną działania jako socjologa jest tematyka wiejska. Wskazuje ona na specyfikę czasu wolnego na wsi ściśle związaną ze specyfiką pracy na gospodarstwie. Zasadniczo jednak, według autorki, treści wolnego czasu na wsi są zbliżone do treści tego pojęcia w środowisku miejsko – przemysłowym.

Krystyna Łapińska natomiast wyodrębnia pojęcie „rekreacji autonomicznej” dla lepszego zrozumienia specyfiki czasu wolnego na wsi :

„W polskim odczuciu językowym rekreacja oznacza wytchnienie, odprężenie, rozrywkę. Może ona również obejmować odpoczynek w toku pracy, obowiązków i konieczności, a więc sytuacje stanowiące specyfikę trybu życia środowisk chłopskich. Dla odróżnienia rekreacji nie powiązanej z pracą i obowiązkami wprowadzamy pojęcie „rekreacja autonomiczna”. Rezerwujemy je na oznaczenie takich zajęć ludności wiejskiej, których główną funkcją jest odpoczynek, rozrywka, swobodna konsumpcja i twórczość kulturalna (w wąskim rozumieniu pojęcia „kultura”).”⁵

Nabywanie i utrwalanie doświadczeń w zakresie wykorzystania czasu wolnego najpełniej organizowane jest w rodzinie. W tym naturalnym środowisku życia człowiek ma szansę przyswoić sobie wzory organizacji dnia codziennego, wartościować doświadczane treści i formy aktywności. Organizatorką życia rodzinnego jest zwykle kobieta. Od jej świadomości i poczucia odpowiedzialności zależą w dużej mierze nawyki i przekonania pozostałych członków rodziny w zakresie pracy i wypoczynku. Rola kobiety, zwłaszcza w sposobach zagospodarowania czasu wolnego, podlega jednak licznym ograniczeniom. Istotny jest deficyt jej własnego czasu przeznaczonego na odpoczynek, rozrywkę oraz czynności związane z rozwojem osobowości. Brak wolnego czasu wiąże się zwykle z aktywnością zawodową kobiet, jakkolwiek przeciążenie obowiązkami domowymi dotyczy także kobiet biernych zawodowo. Kobiety – matki, niezależnie od własnych ograniczeń, odpowiadają za prawidłowe wychowanie dzieci w zakresie organizacji czasu wolnego. U podstaw wychowania w tej dziedzinie leży :

---

⁵ Łapińska K., *Wieś uprzemysłowiona a problem czasu wolnego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972, s. 14.

- wiedza o roli, sposobach i formach racjonalnego wypoczywania oraz możliwościach zagospodarowania czasu wolnego ;
- znajomość standardów rozwojowych warunkująca właściwy dobór treści i form aktywności w wolnym czasie w określonym wieku ;
- umiejętność wskazywania i projektowania sytuacji umożliwiających nabywanie i utrwalanie doświadczeń związanych z racjonalnym wypełnianiem czasu oraz
- system wartości, umożliwiający dokonywanie ocen istniejącego stanu w omawianej dziedzinie.

Wychowanie do odpowiedniego spędzania czasu wolnego w rodzinie odbywa się poniekąd na marginesie czynności gospodarczych opiekuńczych i kulturalnych. Towarzyszą temu nierzadko mity i niezweryfikowane opinie przekazywane bądź to z pokolenia na pokolenie, bądź kształtowane pod wpływem mody i najnowszych tendencji. Spoczywające na rodzinie społeczne zadania w tej dziedzinie wymagają współdziałania wszystkich jej członków, szczególnie obojga rodziców. Sprzyja to bowiem integracji i wzbogacaniu więzi rodzinnych przy jednoczesnym nabywaniu pozytywnych doświadczeń związanych z dysponowaniem czasem wolnym. W polskiej rodzinie zadanie to w dużej mierze wykonuje jednak sama kobieta.

4. Czas wolny kobiet wiejskich

Dla ludzi żyjących na wsi praca przeplatała się z odpoczynkiem. Często odpoczynek był pretekstem do wykonywania drobnych prac. Wykorzystywano kontakty towarzyskie, które „umilały” prace na gospodarce i jednocześnie pozwalały na relaks w czasie pracy. Skubanie pierza czy przędzenie lnu są przykładem prac, które sprzyjały również rozwijaniu kontaktów towarzyskich. Dzięki tym kontaktom czynności będące bardzo nużącymi – przebiegały sprawniej. Okazją do wspólnych rozmów sąsiedzkich było np. kopanie ziemniaków, gdzie po całym dniu pracy odpoczywano przy poczęstunku, zabawie i śpiewie. Wykorzystywano drogę do kościoła i z kościoła, drogę na targ, przesiadywanie w karczmie do rozmów sąsiedzkich, które dla zapracowanych ludzi stanowiły formę relaksu. Hołdowanie tradycjom wiejskim, takim jak np.: jasełka, chodzenie z gwiazdą czy turoniem, Zielone Świąta, były także okazją do wspólnych spotkań, rozmów, zabawy, biesiady. W mentalności wiejskiej „czas wolny” równoznaczny był z próżniactwem. Stąd też odpoczynek nie oznaczał nigdy siedzenia czy leżenia i nie robienia zupełnie nic. Na podstawie późniejszych badań wsi z lat 80 ubiegłego stulecia – Danuta Nadj wprowadza teorię „czasu na wpół wolnego” :

„W badanym środowisku najpopularniejszym rodzajem czasu poza pracą jest czas na wpół wolny, tj. wykonywanie czynności wolnoczasowego odpoczynku połączonego z korzyścią praktyczną, np. masowe uwielbienie kobiet dla robótek ręcznych i częste utożsamianie tych zajęć z pojęciem czasu wolnego.”¹

Powyższe przykłady wskazują na niewyobrażalną wręcz perfekcję prostych, wiejskich ludzi w zakresie organizacji pracy i czasu wolnego. Dzień wypełniony po brzegi pracą nie stawał się powodem zamknięcia na otaczający świat czy rezygnację z jakiegokolwiek formy odpoczynku. Potrafiono wykorzystać pracę również i w takim celu, aby przynosiła ona chwile relaksu i odpoczynku, a jednocześnie stawała się powodem do spotkań towarzyskich.

---

¹ Żarnowska A., Szwarc A., *Kobieta i kultura czasu wolnego* Wydawnictwo DiG, Warszawa 2001, s. 514.

W latach nam współczesnych zmieniły się preferencje kobiet wiejskich w sposobach spędzania wolnego czasu. Przed dwudziestu laty (w 1986 r.) przeprowadzone zostały, pod pieczęcią dr Marcina Piotrowskiego – Uniwersytet Łódzki), badania dotyczące sposobu wykorzystania czasu wolnego przez kobiety wiejskie. Teren badań stanowiła jedna z gmin położonych w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego. Ankietowane kobiety opowiadały się za spokojnym i niezaangażowanym życiem. Czas wolny wypełniały im robotki ręczne : robienie na drutach, szydełkowanie, haftowanie, szycie dla siebie i dla rodziny. Ponadto zajmowały się pracą w przydomowych ogródkach. Zajęcia te, głównie gospodarcze, zaspokajały potrzeby związane z zakupem odzieży czy różnych drobiazgów użytecznych w ich domach. Niebagatelną rolę w przypadku ogródka odgrywało „darmowe” uzupełnienie kuchni domowej. Nie czytano prasy i tygodników, tylko jedna z bibliotekarek była czytelniczką prasy kobiecej, robiła to jednak najczęściej w godzinach swojej pracy. Jeśli chodzi o książki, nie były one w tej grupie czytane. Najczęściej deklarowano zainteresowanie filmami (w telewizji) o tematyce miłosnej oraz psychologicznej. Za takie uważano nadawane wówczas w telewizji seriale („Isaura” i „Powrót do Edenu”). Radio, choć w wielu

domach stale wyłączone nie było wymieniane (i chyba zauważane) jako sposób spędzania czasu wolnego. Tylko jedna kobieta zadeklarowała stałe słuchanie radiowych seriali „Matysiaków” i „W Jezioranach”. Bardziej lubiane były audycje muzyczne, nie wymagające od słuchacza skupienia uwagi. Również Kościół nie wypełniał czasu tej grupie ankietowanych kobiet. Do kościoła uczęszczwały raz w tygodniu, w niedzielę. Do tego, poza świętami, ograniczała się ich aktywność religijna. Kontakty towarzyskie – to spotkania z koleżankami z pracy, sąsiadami, wspomniano także o organizowaniu niewielkich imprez imieninowych. Najczęstszą formą kontaktu i spędzania czasu wolnego było przesiadywanie na ławce przed domem, wymiana informacji o sąsiadkach. Starsze kobiety, w zależności od pory roku, mogły tak przesiadywać całe dni. Co ciekawe – niektóre respondentki twierdziły, iż nie dysponują czasem wolnym, wspominały także o bardzo dużej ilości prac domowych, pracach przy inwentarzu, w ogródku itp. Przedstawiciele młodszej generacji preferowali czynności, takie jak : sport, picie alkoholu, życie towarzyskie oraz telewizja. Czasami słuchali radia, najczęściej muzyki, „Listy przebojów” programu trzeciego oraz „Lata z radiem”. W telewizji oglądali przede wszystkim seriale, które umożliwiały im dłuższe śledzenie losów bohaterów, a także przysparzały tematów do rozmów po

każdym obejrzany odcinku. Życie towarzyskie koncentrowało się wokół grupy koleżeńskej, przyjaciół. W porze zimowej miejscem spotkań był klub lub restauracja, latem były to skwer lub park znajdujące się w centrum wsi. Prasę kupowano przeważnie dla programu telewizyjnego i wiadomości sportowych. Książek przeważnie nie czytano, jeżeli już – to kryminały lub powieści science fiction. Do kościoła chodzili tylko na msze niedzielne, często pod presją rodziców. Żadna z ankietowanych osób nie podała, że na terenie badanej wsi działa amatorski zespół teatralny, choć był to zespół znany z przeglądów szkolnych na terenie całego kraju.

A jak kształtują się dziś preferencje kobiet w zakresie sposobu spędzania czasu wolnego ?

W oparciu o analizę wyników badań terenowych przeprowadzonych w ostatnich latach na Rzeszowszczyźnie, przedstawionych w książce A. Żarnowskiej i A., Szwarca „Kobieta i kultura czasu wolnego”, wynika, że sposób spędzania wolnego czasu przez młode dziewczęta pozostawia bardzo wiele do życzenia. Młodzież żeńska wychowana pod wpływem wzorców proponowanych przez środki masowego przekazu, pozostająca w częstych kontaktach z miastem (nierzadko jest to dla niej miejsce pracy bądź nauki), ma świadomość wolnego czasu. Po szkole, zwłaszcza w porze jesienno – zimowej, młodzież dysponuje czasem, który stara się zagospodarować. Jednak skromny zasób możliwości związany ze znikomą ofertą atrakcji w okolicy miejsca zamieszkania oraz brak bezpośrednich wzorców w najbliższym otoczeniu, powodują niemożność sensownego wykorzystania oferowanych im nadwyżek wolnego czasu. Młode kobiety spotykają się w szkołach, przeglądając kolorowe czasopisma bądź rozmawiając o oglądanych ostatnio filmach, serialach, programach rozrywkowych. Telewizję oglądają dla „zabicia czasu”. Młodzi ludzie lubią się spotykać, bawić i tańczyć. Jednak w momencie, gdy wyjście na dyskotekę, do kina, czy choćby „do miasta” staje się wyprawą, łatwiej jest się przed telewizorem. Autorzy badań wprowadzają określenie „czasu pustego” mającego bardzo wymowne znaczenie w odniesieniu do sposobów spędzania wolnego czasu przez młodzież wiejską. Młode, zameżne kobiety, stanowiące drugą grupę badanej populacji (obok młodzieży i kobiet starszych), poświęcają pracy już nieco mniej czasu. Pod wpływem zmian, które zaszły w rolnictwie : mechanizacji, elektryfikacji, industrializacji – obciążenie fizyczną pracą

jest mniejsze niż kiedyś. Nieco inaczej wygląda sytuacja młodych kobiet zamieszkujących wsie położone w pobliżu aglomeracji. Ich mężowie pracują w mieście, a kobiety zajmują się tylko prowadzeniem domu. Tym samym mają więcej czasu wolnego, który najczęściej jest „czasem pustym”. Zdecydowana większość kobiet nie potrafi, a często nie chce zaoszczędzonego czasu wykorzystać jako czasu wolnego. Stają przed dylematem, jak go zagospodarować. Ten niezagospodarowany czas kobiety starają się wypełnić, wydłużając czynności gospodarcze lub poświęcając go na zajęcia „zastępcze”, np. robienie na drutach. W ten sposób unikają ocenianego negatywnie „marnowania czasu”. Dopiero ten czas, którego nie da się w żaden sposób zagospodarować, jest postrzegany jako czas wolny. Potrafią sobie z nim radzić jeśli związany jest ze świętowaniem : mają wypracowane sposoby spędzania dnia niedzielnego, świąt religijnych i rodzinnych. Gorzej przedstawia się sytuacja z czasem, który pozostaje po wykonaniu pracy w dni powszednie i w czasie urlopów. Czas, który pozostaje do ich dyspozycji, w rzeczywistości jest czasem pustym.

„Nieliczne chwile do własnej dyspozycji zapelnia bierny odpoczynek, oglądanie telewizji, przeglądanie prasy ilustrowanej. Znacząco redukują się kontakty towarzyskie, niekoniecznie kontakty społeczne. Musi to dać w efekcie niedostrzeganie społecznych potrzeb nawet w bliskim otoczeniu, brak świadomości własnej potencjalnej roli, brak chęci zaspokajania tych potrzeb.”²

W przypadku młodzieży - aspiracje do czasu wolnego wiążą się głównie z potrzebą wykorzystania go w celu rozrywki. W pokoleniu średnim i starszym zawsze występowały, silnie odczuwane, potrzeby odpoczynku biernego.

„Istnieją współcześnie ostre konflikty międzypokoleniowe na tle sposobów spędzania czasu wolnego. Większość młodzieży, w przeciwieństwie do dorosłych, ma czas wolny nie tylko w niedziele i święta, lecz również w dni powszednie.”³

---

² Zawadzka A., red., *Kobieta i jej czas wolny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993, s. 17.

³ Styk J., *Chłopi i wieś polska w perspektywie socjologicznej i historycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin 1999, s. 119.

Występuje przy tym charakterystyczne zjawisko wyręczania młodzieży przez starszych w tych czynnościach, które zwykle wykonują młodszy. Prawdziwą „rewolucję” kulturalną w zakresie organizacji czasu wolnego młodzieży spowodował masowy dostęp do środków przekazu. Mass media, wkraczając w przestrzeń społeczną i rodzinną, osłabiają środowiskową aktywność społeczno – kulturalną.

*„Gospodarstwo chłopskie nie toleruje pojęcia „wolny czas”. Najmniej mają go rodziny z gospodarstw intensywnie prowadzonych. Czasem nawet perspektywa znacznych wpływów finansowych, samochodu osobowego i pięknego domu, którymi to wartościami dysponują niektóre rodziny rolnicze (...), nie neutralizuje w pełni nadmiaru obowiązków kobiety. (...) rolniczki jako negatywną cechę swego położenia podają dziś nie swoją ciężką pracę fizyczną i trudną sytuację ekonomiczną, ale właśnie brak wolnego czasu.”*⁴

W mieście z ogólnego rozkładu dnia wyodrębnić można czas wolny, a po odliczeniu zajęć pozazawodowych na rzecz domu i rodziny można go nawet ująć w dość konkretne wielkości. Na wsi sytuacja wygląda inaczej, ponieważ „nadwyżka” czasu, pozostająca do własnej dyspozycji, w wiejskim gospodarstwie domowym nie wynika z prawnie uregulowanego stosunku między pracownikiem a pracodawcą.

Walka o sferę życia prywatnego, o prawo do rozwijania własnych zainteresowań, uniezależnionych od potrzeb gospodarstwa i rodziny, jest jedną z najbardziej konfliktowych dziedzin życia rodzinnego na wsi. Konflikt ten dotyczy nie tyle spraw warsztatu rolnego, ulepszeń produkcyjnych, co właśnie owego marginesu wolności, który w oczach młodego pokolenia ma tak atrakcyjną siłę.

Główną przyczyną hamującą wyzwianie aktywności jest brak wolnego czasu. Problem organizacji pracy zmierzający do wygospodarowania czasu wolnego jest dla wsi ogromnym wyzwaniem. Według B. Tryfan badania nad wykorzystaniem wolnego czasu na wsi będą miały dopóty charakter przyczynkarski, dopóki w sposób generalny nie zostanie rozstrzygnięty problem stosunku rodziny chłopskiej do czasu wolnego, tak bardzo w gruncie rzeczy ograniczonego wymaganiami zespołu rodzinnego

---

⁴ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 73.

i gospodarstwa. E. Jagiełło – Łysiowa dowodzi natomiast, że indywidualizowanie się postaw poszczególnych członków rodziny wpływa na stosunek do własności ziemi, do zawodu, do zależności rodzinnych i do czasu wolnego. Organizacja pracy w gospodarstwie, wymagająca od młodzieży stałej dyspozycji zawodowej i rodzinnej, pozostaje w sprzeczności z tendencją zwiększania sfery prywatności życia, którą niesie współczesność.

5. Praca zawodowa i jej wpływ na życie rodzinne

Najważniejsze role życiowe pełnione przez kobietę to rola macierzyńska oraz rola zawodowa. Społeczeństwo wyżej ceni rolę przypisaną jej przez biologię i tradycję, wywierając nacisk w kierunku jej perfekcyjnego wykonywania. Natomiast same kobiety coraz większe znaczenie przypisują roli przez siebie wybranej, czego widocznym efektem jest ich intensywna aktywizacja zawodowa i to nie tylko z przyczyn ekonomicznych. Awans kobiet jest jednak bardziej niż mężczyzn uzależniony od specyficznych warunków w pracy oraz w środowisku rodzinnym. Przebieg kariery zawodowej kobiet jest w dużym stopniu uzależniony od przypisanej roli (małżeństwo, macierzyństwo) i to ona wpływa na inny niż u mężczyzn przebieg stadiów rozwoju zawodowego.

Zasadniczą determinantą zmian rozwojowych występujących u mężczyzn jest wiek biologiczny, a u kobiet rodzina. Faza życia rodzinnego : jej długość oraz rozłożenie w czasie wywiera zasadniczy wpływ na przebieg kariery zawodowej.

W. Szewczuk (*Encyklopedia psychologii*) wyróżnia następujące etapy odnoszące się fazy życiowej jaką jest realizacja planów życiowych :

- zakładanie rodziny, wczesne rodzicielstwo - najbardziej obciążająca i angażująca kobietę fazą życia rodzinnego ;
- okres osiągnięć zawodowych, także życiowych ;
- czas emerytury.

W każdej z tych faz różnie kształtuje się stosunek do wykonywanej pracy i osiągana z niej satysfakcja. Dotyczy to zarówno mężczyzn jak i kobiet. Na początku trwania fazy

pierwszej, gdy nie ma jeszcze dzieci, nie obserwuje się zasadniczych różnic między płciami. Ze względu na niewielkie zaabsorbowanie obowiązkami domowymi okres ten stwarza duże możliwości skoncentrowania się na problemach zawodowych i umacnianiu pozycji w pracy. Znaczna różnica między mężczyznami i kobietami występuje dopiero w fazie wczesnego rodzicielstwa, kiedy mężczyźni zdecydowanie dążą do autonomii i niezależności, a kobiety angażują się w życie rodzinne. Okresowe obniżenie aktywności zawodowej u kobiet lub jej zawieszenie, związane z podjęciem roli macierzyńskiej, powoduje powstanie dystansu między nimi a mężczyznami, którzy w tym czasie nie ponoszą zbyt wielkich kosztów rodzinnych i mogą być skoncentrowani na własnej karierze.

Kolejna faza życia rodzinnego może być korzystna dla realizacji przez kobiety zamierzeń awansowych i osiągania promocji zawodowej. Sprzyja temu zwłaszcza istnienie modelu rodziny partnerskiej, oznaczającej nie tylko akceptację aspiracji zawodowych kobiet, ale także bardziej partnerski podział obowiązków między małżonkami oraz między rodzicami i dziećmi. W miarę upływu czasu (odchowanie dzieci) następuje wzrost ambicji zawodowych u kobiet, czemu towarzyszy wzrost znaczenia pracy. Okres zmniejszania się rodziny wskutek opuszczania domu przez dorosłe dzieci może stać się dla kobiet okresem wydajnej pracy.

Rozpatrując znaczenie pracy zawodowej w perspektywie życia obserwuje się, że największe znaczenie ma ona dla kobiet najmłodszych. Z wiekiem ranga pracy dość wyraźnie zmniejsza się (małe dzieci), by ponownie, u kobiet starszych, stać się kategorią cenioną.

Obowiązki rodzinne wpływają na ograniczenie aspiracji zawodowych, w związku z tym kobiety dążą do osiągania pewnej stabilizacji. Stanowi to dla nich wartość cenniejszą od kariery zawodowej. Ścisły związek kobiet z rodziną powodują kształtowanie się odmiennych preferencji. Kobiety cenią środowisko pracy i stosunki międzyludzkie, podczas gdy dla mężczyzn najważniejsze są warunki związane z długoterminową karierą oraz pewną i dobrze płatną pracą.

Na tym tle wyróżnia się trzy wzorce przebiegu kobiecych karier zawodowych :

- kobieta głównie zajmuje się rodziną i prowadzeniem domu, pracuje sporadycznie z niskim zaangażowaniem ;
- kobieta rozpoczyna pracę zawodową, wychodzi za mąż, rodzi dzieci i wychowuje je przerywając w tym czasie pracę, po czym wraca do pracy ; jest to tzw. kariera przerywana ;
- kończąc edukację kobieta podejmuje pracę zawodową i wchodzi w związki rodzinne bez przerywania pracy, łącząc z sukcesem rolę pracownika, matki, żony ; jest to tzw. kariera dwutorowa .

Ostatni wzorec wymaga od kobiety pełnienia podwójnej roli : matki i żony oraz kobiety realizującej się zawodowo. Łączenie tych obowiązków, a często ich nadmiar, prowadzi do negatywnych konsekwencji . Dla oddania wielkości obciążenia kobiety używa się czasem określenia "podwójna alienacja". Nie oznacza to braku kompetencji kobiety, ale trudności w gospodarowaniu czasem i energią. Innym negatywnym skutkiem pełnienia przez kobiety dwóch ról są konflikty. Zachodzą one wtedy, gdy oczekiwania w stosunku do roli rodzinnej są niezgodne z oczekiwaniami związanymi z pracą. Wszystkie konflikty przeżywane przez kobietę (w zależności od swego natężenia) odbijają się niekorzystnie na wykonywanej przez nią pracy, jej rozwoju, samopoczuciu, a także zdrowiu.

Kobieta odnosząca sukcesy zawodowe jest często negatywnie oceniana jako matka, gdyż sądzi się, że dzieje się to kosztem rodziny. Opinia społeczna wywiera nacisk na kobietę w kierunku perfekcyjnego wypełniania roli przypisanej, stąd kobieta często zaniedbuje rolę wybraną, czyli zawodową, albo staje wręcz przed wyborem: praca czy rodzina. Jednak poza negatywnymi można wskazać również na pozytywne skutki łączenia przez kobietę dwóch ról. Są to m.in. bardziej wszechstronny rozwój osobowości, mądrzejsze macierzyństwo, dojrzałe partnerstwo i większa ogólna satysfakcja. Niezależnie od istnienia różnorodnych przeszkód, wiele kobiet z powodzeniem wykonuje swoje obowiązki zawodowe i rodzinne osiągając w nich sukces, na co dowodów dostarcza codzienna praktyka.

Środowisko wiejskie cechuje występowanie zróżnicowanych modeli rodziny w zależności od roli jaką pełni praca zawodowa jednego lub obojga małżonków. Według S. Dziabały („Autorytety wiejskie. Studium socjologiczne”) wyróżnia się następujące kryteria klasyfikacji zawodowej rodzin wiejskich :

1. uwarunkowania lokalne – specyfika regionu ;
posiadanie lub nieposiadanie gospodarstwa rolnego ;
2. wykonywanie pracy poza własnym gospodarstwem prowadzące do podziału na pracujących wyłącznie lub głównie we własnym gospodarstwie ;
3. kryterium pokoleniowe – pracę poza własnym gospodarstwem wykonuje pokolenie starsze oraz pokolenie młodsze, którego domeną jest praca zawodowa poza gospodarstwem.

Powyższe kryteria zmierzają do klasyfikacji rodzin wiejskich :

1. rodziny rolnicze – w których nikt nie podejmuje zajęć zarobkowych poza własnym gospodarstwem ;
2. rodziny dwuzawodowe typu A – w których poza własnym gospodarstwem pracuje najczęściej sam właściciel bądź współmałżonek ;
3. rodziny dwuzawodowe typu B – o bardzo szerokim profilu zawodowym, w których aktywne, poza gospodarstwem, są osoby zarówno z pokolenia właścicieli gospodarstwa rolnego, jak i młodsze pokolenie ;
4. rodziny o mieszanych źródłach utrzymania – w których zarysowuje się wyraźne pokoleniowy podział sposobów zarabkowania, tzn. gospodarstwem zajmuje się głównie starsze pokolenie, młodzi zaś – pracują w nim dodatkowo, zarabując poza gospodarstwem ;
5. rodziny pracownicze – utrzymujące się wyłącznie z pracy poza rolnictwem i nie posiadające gospodarstwa rolnego .

Niezależnie od powyższej klasyfikacji – według A. Sikorskiej („Kategorie społeczno – ekonomiczne rodzin wiejskich”) – charakterystyczne jest odchodzenie od gospodarstwa jako jedyne źródła utrzymania.

W większości społeczeństw przedindustrialnych (i dla społeczeństw wielu krajów rozwijających się) produkcja i prace w gospodarstwie domowym nie były od siebie oddzielone. Produkcja odbywała się w domu lub w pobliżu domu, a w pracach

w polu lub w rzemiośle uczestniczyły całe rodziny. Pozycja kobiet była często bardzo wysoka ze względu na ich udział w działalności gospodarczej, mimo że były wykluczone z męskich dziedzin polityki i walki. Żony rzemieślników i chłopów często prowadziły rachunki, na porządku dziennym było też, że wdowy przejmowały kontrolę nad działalnością gospodarczą odziedziczoną po mężach. Z czasem w miarę dalszego rozwoju industrializacji coraz bardziej utrwalał się podział na dom i miejsce pracy. W potocznym myśleniu zakorzeniło się pojęcie dwóch odrębnych sfer – publicznej i prywatnej. Mężczyźni, dlatego że pracowali poza domem, bardziej uczestniczyli w sferze publicznej i bliższe im były sprawy miejscowej społeczności, polityka i gospodarka.

„Kobiety zaczęto utożsamiać z wartościami „rodzinnymi”. Należała do nich opieka nad dziećmi, prowadzenie domu oraz przygotowywanie posiłków dla rodziny. Idea, że „miejsce kobiety jest w domu”, miała dla kobiet odmienne implikacje na różnych szczeblach hierarchii społecznej. Kobiety zamożne korzystały z usług pokojówek, opiekunek do dzieci i służby domowej. Uboższym kobietom ciężiej było radzić sobie z obowiązkami domowymi, uzupełniając jednocześnie zarobki mężów własną pracą w przemyśle.”¹

„Jeszcze parę dziesiątków lat temu w badaniach nad organizacjami niewiele miejsca poświęcano kwestii płci. Teoria biurokracji Weбера i liczne teorie, które w kolejnych latach powstały w odpowiedzi na nią, były tworzone przez mężczyzn i zakładały centralną rolę mężczyzn w kulturze organizacji. Jednak począwszy od lat siedemdziesiątych zaczęły powstawać naukowe prace feministyczne, których przedmiotem są kulturowe relacje płci we wszystkich podstawowych instytucjach społecznych, w tym w organizacjach i instytucjach biurokratycznych. Socjologiczne badania feministyczne dotyczą nie tylko nierównowagi wynikającej z ról przypisanych każdej z płci; feministki podejmują też analizę nowoczesnych organizacji i sposobu ich rozwoju, który doprowadził do ich obecnej, ustrukturuwanej ze względu na płeć kulturową, postaci.”²

---

¹ Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 412.

² Tamże, s. 379.

W całych dziejach ludzkości, na co dzień i na dłuższą metę, w tworzeniu i odtwarzaniu świata społecznego brali udział i mężczyźni, i kobiety. Jednakże charakter ich współpracy oraz podział obowiązków w ramach tej współpracy w różnych czasach przyjmowały różne formy. Jeszcze do niedawna w krajach zachodnich praca płatna była bez mała wyłączną domeną mężczyzn. Sytuacja ta uległa radykalnej zmianie w kilkudziesięciu ostatnich latach : na rynek pracy wkracza coraz więcej kobiet. Zwiększa się także liczba kobiet pracujących na samodzielnych stanowiskach. Stąd też dyskusja na temat organizacji i płci kulturowej weszła na nowe tory. Wielu naukowców widzi dziś możliwość oceny tego, jaki wpływ na funkcjonowanie organizacji mają kobiety na stanowiskach kierowniczych. Nadal mężczyźni są jednak bardziej aktywni zawodowo. Natomiast w miarę wzrostu odsetka czynnych zawodowo kobiet maleje odsetek czynnych zawodowo mężczyzn.

Fazy dotyczące problemu wyboru zawodu :

1. wyodrębnienie zawodu preferowanego, z którym wiąże się określone aspiracje ;
2. rzeczywisty wybór zawodu łączący się z decyzją podjęcia nauki w określonej szkole ;
3. realizacja zawodu, z którym łączy się stabilizacja i ewentualna kariera zawodowa .³

Prawdopodobnie w kolejnych latach różnica między poziomem aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn będzie się nadal zmniejszać. Wiele przyczyn składa się na to zjawisko. Po pierwsze, zmienił się zakres i rodzaj zajęć tradycyjnie uważanych za kobiece lub kojarzonych ze „sferą domową”. Kobiety rodzą coraz mniej dzieci i coraz później; wiele z nich podejmuje pracę zawodową we wczesnej młodości i powraca do niej po urodzeniu dzieci. Mniejsza rodzina oznacza mniej czasu, który trzeba poświęcić na opiekę nad dziećmi. Mechanizacja wielu prac domowych pozwala również zaoszczędzić czas potrzebny na prowadzenie domu. Wiele wskazuje też na to, że stopniowo zanika dawny podział obowiązków domowych między mężczyzn a kobiety, chociaż nie ulega wątpliwości, że kobiety wciąż są nimi bardziej obciążone niż mężczyźni. Praca zawodowa kobiet jest niewątpliwie jedną z konsekwencji

---

³ Roguszka – Klupś M., *Przemiany pozycji społecznej kobiety pracującej zawodowo*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1975, s. 6.

industrializacji ; z pewnością nie można już jej jednak współcześnie traktować jako wyniku zapotrzebowania na tanią siłę roboczą, jak to miało miejsce w początkach ery przemysłowej. Jeśli przyjąć, że dla społeczeństwa bardziej korzystna jest sytuacja, gdy kobieta ze względu na swoją priorytetową rolę matki – pozostaje w domu, nie można przyjąć, że odcinanie kobiety od świata zewnętrznego jest korzystne dla niej i dla rozwoju jej osobowości. Właśnie praca zawodowa stwarza kobiecie możliwość pełnego i aktywnego uczestnictwa w całokształcie życia społecznego. Innym zagadnieniem, równie istotnym, jest problem pracy zarobkowej kobiet posiadających dzieci.

„Rozpowszechnienie się zjawiska zatrudniania mężatek jest związane ze zmianą pozycji i roli kobiety tak w ramach mikro – jak i makrostruktury społecznej. W związku z tym – jak się wydaje – pracę zawodową matek można rozpatrywać z dwóch punktów widzenia :

- *jako kontynuację (nieco wprawdzie zmodyfikowaną) roli matki i żony w rodzinie ;*
- *jako wypełnianie przez nie roli będącej udziałem ogółu kobiet pracujących w społeczeństwie (niezależnie od tego, czy uświadamiają one sobie ten fakt, czy też nie) ;*
- *współopiekunki i współżywicielki.”* ⁴

Wzrost udziału kobiet w rynku pracy ma też podłoże ekonomiczne. Zanika tradycyjny model rodziny : mężczyzna – żywiciel, kobieta – gospodyni domowa. Presja ekonomiczna, w tym wzrost bezrobocia mężczyzn, zmusił wiele kobiet do poszukiwania pracy. Dla wielu współczesnych rodzin podwójny dochód jest warunkiem utrzymania pożądanego poziomu życia. Inne zmiany w strukturze gospodarstw domowych, w tym wysoka liczba osób mieszkających samotnie i bezdzietnych, oraz wzrost liczby samotnych matek – to kolejne okoliczności sprzyjające wchodzeniu kobiet, z wyboru bądź z konieczności, na rynek pracy. Wreszcie dla wielu kobiet praca zawodowa jest spełnieniem osobistych ambicji i odpowiedzią na wezwanie do walki o równouprawnienie, zapoczątkowanej przez ruchy kobiece w latach sześćdziesiątych

---

⁴ Jedynak B., *Kobieta w kulturze i społeczeństwie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 1990 , s. 282.

i siedemdziesiątych. Uzyskawszy równość w świetle prawa, kobiety wykorzystują swoje równe szanse w kształtowaniu własnego życia. We współczesnym społeczeństwie praca zawodowa odgrywa główną rolę, a jej posiadanie jest prawie zawsze warunkiem

osobistej niezależności. W okresie transformacji ustrojowej na tradycyjne problemy polskiego rolnictwa, wynikające głównie ze struktury agrarnej i społeczno – zawodowej, jakimi są: nadmierne rozdrobnienie gospodarstw rolnych, niski poziom kwalifikacji siły roboczej, nałożyły się nowe. Wynikają one z restrukturyzacji produkcji przemysłowej i sfery usług w ośrodkach miejskich, co prowadzi do drastycznego obniżenia dochodów oraz pogłębienia trudności na wiejskich rynkach pracy. Alternatywą dla pogarszających się warunków i jakości życia mieszkańców wsi jest poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodu spoza rolnictwa. W tym celu powstają specjalne instytucje i organizacje, rządy opracowują strategie rozwoju, samorządy wraz ze społecznościami lokalnymi wdrażają programy wykorzystujące walory wsi, środowiska naturalnego i gospodarstwa rolnego.

Zainteresowanie pracą wiąże się często z pośrednimi korzyściami, jakie praca może zapewnić. Sukcesy w pracy zawodowej znajdujące swój wyraz w wyższych zarobkach lub stanowisku, mogą dawać kobiecie poczucie ważności, zapewniać uznanie społeczne. Zainteresowanie pracą ma wtedy charakter instrumentalny : budzi oczekiwania nie pod adresem samej pracy, lecz jako narzędzia, za pomocą którego można realizować swe życiowe cele.

Według Stanisławy Stachnik – Czajkowskiej – „*Praca zawodowa, ze względu na swoją treść i środowisko, w jakim się odbywa, zaspokaja szereg potrzeb psychicznych człowieka : potrzebę uznania, poczucia własnej wartości, użyteczności, potrzebę wiedzy i zrozumienia. Ta ostatnia jest szczególnie istotna w rozwoju zawodowym człowieka.*”⁵

Wykorzystanie w pracy zawodowej własnych zdolności, wiedzy, umiejętności należą do podstawowych wartości, które realizuje człowiek w swojej pracy zawodowej. Ze względu na silniejsze związki emocjonalne, jakie wytwarzają kobiety w środowisku

---

⁵ Jedynak B., *Kobieta w kulturze i społeczeństwie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 1990, s. 287.

pracy, ważne są dla nich wartości związane ze stosunkami międzyludzkimi, a zwłaszcza dobrym koleżeństwem, przyjaźnią i życzliwością przełożonych w miejscu pracy. W środowisku pracy poszukuje się nie tylko kontaktów społecznych, ale często praca podejmowana jest z uwagi na wyrwanie się z samotności. Człowiek szuka wśród innych oddźwięku uczuciowego, uznania, porady, pomocy przyjaźni. Jest to ważne szczególnie dla tych osób, które bądź nie posiadają rodziny, bądź też stosunki rodzinne w ich domu są w stanie konfliktu. Kobiety, częściej niż mężczyźni, przykładają wagę do wartości takich jak : płaca i dobre stosunki społeczne, rzadziej do rodzaju wykonywanych czynności i osiągnięć zawodowych. Stąd wywodzi się u nich mniejsze zainteresowanie treścią pracy i mniejsze niż u mężczyzn zadowolenie z wykonywanego zawodu.

Pozycja kobiety w społeczeństwie przechodzącym głębokie przeobrażenia po II wojnie światowej – uległa zmianie dzięki powstaniu sytuacji umożliwiającej niezależność ekonomiczną i możliwość zdobycia wykształcenia. Dzięki pracy zawodowej i uzyskanej samodzielności finansowej, zmienia się miejsce kobiet – szczególnie kobiet „bez mężczyzny” : wdów, rozwódek i „starych panien”. Uzyskanie przez te kobiety większej samodzielności i niezależności – sprzyja ich zainteresowaniu zagadnieniami ogólnospołecznymi i umożliwia pełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym oraz gospodarczym.

„Nowy wzorzec współczesnej Polki jest bardzo pojemny, zawiera szereg różnorodnych ról : tradycyjną rolę w rodzinie, ale również zawodową i obywatelską ; wzorzec taki – propagowany głównie przez mass media jest (...) akceptowany bez zastrzeżeń tylko wtedy, gdy realizowany jest przede wszystkim jako człon podstawowy, czyli rola żony i matki, a dopiero na dalszym planie znajdują się wszystkie inne formy aktywności i inne role”.⁶

Promowanie zawodowej aktywności kobiet nie zmienia więc faktu, że ciągle ważne w ich życiu jest szczęśliwe małżeństwo, dobry, wyrozumiały mąż, a więc – udane życie. Niezależnie od zawodowych ambicji, możliwości zrobienia kariery czy osiągnięcia

---

⁶ Żarnowska A. , Szwarc A. , red., *Kobieta i praca*, t. VI, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000, s. 354.

sukcesu – należy być przede wszystkim dobrą, troskliwą i kochającą matką. Wprawdzie istnieje przekonanie, że osiągnąć wysoką pozycję zawodową i zrobić karierę łatwiej jest osobom nie obciążonym obowiązkami rodzinnymi. Propagowane jest jednak godzenie obowiązków małżeńskich i rodzinnych z zawodowymi ambicjami. W dalszym ciągu rodzina daje poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa ; jest kwestią pierwszoplanową. Jest ważniejsza nawet wtedy, gdy w grę wchodzi wybór pomiędzy dalszym kształceniem czy robieniem kariery zawodowej, a poświęceniem się rodzinie, gdy ta boryka się z poważnymi problemami.

Kobieta może podejmować inne, nietypowe role, pod warunkiem jednak, że wywiązuje się z tej podstawowej. Wtedy dochodzi często do sytuacji, w których pogodzenie ról stereotypowych z nowymi – prowadzi do konfliktu. Dotyczy on najczęściej trudności z pogodzeniem roli matki z rolą kobiety pracującej zawodowo. Kobieta podejmująca role zawodowe, prowokuje przypisywanie jej niekorzystnych cech. Jeśli dobrze pracuje, to znaczy, że jest osobą „mocną”, rywalizującą, a więc musi być złą matką.

Z kolei dbałość o rodzinę sprzyja przypisywaniu jej słabej motywacji do pracy i złego jej wykonania, niezależnie od rzeczywistych osiągnięć zawodowych. W tej sytuacji kobietę dotyka nie tylko konflikt wewnętrzny, ale również ambiwalentna ocena ze strony środowiska społecznego.

Spółeczny awans kobiety oceniany jest obecnie poprzez jej aktywizację zawodową, z drugiej strony większość kobiet realizujących się zawodowo staje przed kolejnym dylematem :

„Otóż kobiety, którym udało się osiągnąć wysokie stanowisko, zrobić tzw. karierę zawodową, a nawet te, które po prostu lepiej zarabiają, czują się wobec swego partnera małżeńskiego jakby winne. Zakorzeniona głęboko w ich psychice rola żony i matki każe im wypełniać wszystkie domowe obowiązki tak, jak gdyby były utrzymywane przez męża, jak gdyby on był głównym żywicielem. Ta kategoria kobiet płaci najwyższą cenę za swój awans zawodowy czy naukowy, podejmując ogromny wysiłek, by sprostać wszystkim codziennym zadaniom, by wykonać czynności porządkowe, aprowizacyjne, pielęgnacyjne.”⁷

---

⁷ Tryfan B., *Dylematy emancypacji*, Warszawa 1989, s. 122.

Istnieje więc antynomia między rolą rodzinną a zawodową kobiety. Sprzeczność leżąca u podstaw konfliktu ról, w jaki uwikłana jest większość współczesnych kobiet – matek i pracownic. Rodzina bywa terenem rozładowania kolizji tych dwóch podstawowych obecnie ról kobiety.

„Wpływ aktywizacji zawodowej na dom wiąże się wyraźnie z fazą biologiczną rodziny. Jeśli przyjmiemy dwa tory autorealizacji kobiety tj. rodzinę i zawód, to musimy stwierdzić, że tylko kobiety bezdzietne bądź też kobiety w pierwszej fazie preparentalnej i w ostatniej postparentalnej mogą traktować pracę zawodową jako zadanie. Tylko dla nich dom może być miejscem spokoju i odpoczynku po trudach i konfliktach dnia roboczego. Natomiast dla matek obarczonych dziećmi, niezależnie od miejsca rodziny w hierarchii wartości, dom nie jest nigdy miejscem wytchnienia i spokoju, ale wiąże się nierozłącznie z obowiązkami, zwanymi potocznie drugim etatem.”⁸

„Liczba kobiet pracujących zawodowo jest dziś większa niż mężczyźni, poza tym, jak zawsze, prowadzą one dom, a także życie towarzyskie. W tej sytuacji nikogo chyba nie zaskakują wyniki badań statystycznych, które wykazały, że 90 % kobiet odczuwa przemęczenie, z czego 42 % stale. Wzrastająca lawinowo ilość problemów zdrowotnych, których bezpośrednią przyczyną są stresy związane z pracą, stanowi obecnie najpoważniejszy problem, z jakim boryka się medycyna świata zachodniego. Emancypacja nie polega jednak chyba tylko na tym, że my, kobiety, mamy ciągle za dużo do roboty? Konieczne jest tu zachowanie równowagi – między wymogami pracy zawodowej a domem, przyjaciółmi i życiem towarzyskim, partnerem i rodziną oraz, naturalnie, czasem dla siebie.”⁹

Kobiety są dziś pewne swej pozycji i wpływu na środowisko pracy. Domagają się stworzenia dogodniejszych struktur, które umożliwiłyby im przerywanie pracy i powrót do niej bez uszczerbku dla kariery zawodowej. W 1997 r. organizacja The Industrial Society opublikowała rezultaty ankiety zatytułowanej „Wizja 2020” przeprowadzonej wśród 10.000 młodych ludzi. Było to największe tego typu badanie społeczne

---

⁸ Tamże, s. 124.

⁹ Richardson R., *Kobieta idealna*, Muza S.A., Warszawa 2003, s. 30.

analizujące aspiracje młodego pokolenia. Wynika z niego, że w przyszłości środowisko pracy będzie zdominowane przez kobiety, a jego fundamentalną cechą będzie elastyczność. Wszyscy ankietowani zgodzili się co do tego, że kobiety pracują szybciej, mogą zrobić kilka rzeczy naraz, równocześnie pozostają skoncentrowane na swoim zasadniczym zadaniu, potrafią bez trudu „przestawiać się” na nowe cele i lepiej radzą sobie z ludźmi. Oto niektóre spośród oczekiwań dotyczących przyszłości środowiska pracy :

1. lepsza komunikacja ze zwierzchnikami tak, aby pracownik miał większy wpływ na to, jak ma wykonać postawione przed nim zadania ; troska o dobrą atmosferę w pracy – stanowić ma element społecznej polityki firmy ;
2. ponad jedna trzecia ankietowanych spodziewa się ze strony pracodawców, w ciągu najbliższych 10 lat, większej troski zapewnienie dobrej opieki nad dziećmi pracowników ;
3. jedna trzecia spodziewa się bardziej elastycznych godzin pracy, aby pracownik mógł organizować swój dzień pracy w sposób bardziej dogodny dla siebie ;
4. połowa ankietowanych spodziewa się stworzenia większych możliwości pracy w domu.

*„ Bariery w awansie kobiet w zajmowaniu przez nie stanowisk kierowniczych należałoby rozpatrywać w dwóch płaszczyznach : zewnętrznej i wewnętrznej. Płaszczyzna zewnętrzna obejmuje świat męski, który jest na ogół nieprzychylny w desygnowaniu kobiet na stanowiska kierownicze. Chodzi nie tylko o zwykłą konkurencję, bo z władzą związany jest prestiż i lepsza pozycja materialna, ani o ton lekceważenia i protekcjonizm tak częsty w kontaktach zawodowych, ale o lęk przed pryncypialnością kobiet, na przykład w sferze patologii społecznej. (...) Płaszczyzna wewnętrzna obejmuje postawy samych kobiet. Boją się one odpowiedzialności i poważnych zadań, które mogłyby kolidować z obowiązkami i urokami życia rodzinnego.”*¹⁰

---

¹⁰ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 101.

6. Aktywność zawodowa kobiet wiejskich

Rozważania nad pozycją społeczną kobiety pracującej zawodowo powinny opierać się na kryteriach, według których pozycja ta zostanie sklasyfikowana. Ocena kobiety jako pracownika na dalszym planie pozostawia inną jej rolę, a mianowicie rolę gospodyni domowej. Nie można wszakże tego czynnika pominąć, gdyż jedynie obydwie te aspekty rozpatrywane łącznie mogą dać wyobrażenie o rzeczywistej pozycji kobiety w społeczeństwie.

Według M. Roguszki – Klupś (*Przemiany pozycji społecznej ...*, Poznań 1975) wyodrębnić można następujące czynniki stanowiące o aktualnej pozycji społecznej kobiety pracującej zawodowo :

- praca zawodowa kobiety oraz charakter tej pracy ;
- poziom wykształcenia kobiet w danym społeczeństwie oraz panujące w nim wzory wychowania ;
- zakres posiadanej przez kobietę władzy (w rodzinie, na stanowiskach społecznych itp.) ;
- udział kobiet w instytucjach społecznych , kulturalnych i politycznych danego społeczeństwa (m.in. formy konsumpcji, spędzania wolnego czasu itp.) ;
- społeczny prestiż, którym się daną kobietę otacza (w przypadku kobiety pracującej zawodowo należy rozróżnić prestiż społeczny, będący efektem jej działalności w sferze publicznej oraz społeczny, którym się ją obdarza ze względu na działalność w sferze publicznej oraz prestiż związany z działalnością w rodzinie, pełnieniem funkcji prokreacyjno – opiekuńczych);
- symboliczne zachowania i cechy, m.in. manifestowanie „kobiecości” ;
- poglądy i opinie na temat ról społecznych kobiety (domniemanych i faktycznie przez nią odgrywanych) ;
- wysokość dochodu własnego kobiety ;
- odgrywana aktualnie przez kobietę rola społeczna (pracownicza lub rodzinna albo obydwie naraz) ;
- możliwość uczestniczenia kobiety w dobrach społecznie cennych;
- opinia i oceny dotyczące pozycji społecznej kobiety ;

- rozmiar i rodzaj popytu na pracę kobiet (z uwzględnieniem ich kwalifikacji zawodowych ;
- udział kobiet w życiu politycznym, organizacjach samorządowych i społecznych na terenie zakładów pracy ;
- stosunek współpracowników do kobiet jako współtowarzyszy pracy;
- opinia kobiet na temat własnej pracy zawodowej ;
- stosunek społeczeństwa do faktu pracy zawodowej kobiet ;
- fakt wykonywania przez kobietę określonego zawodu.

Kobiety wiejskie stanowią odrębną kategorię kobiet aktywnych zawodowo. Dziewczyna, następnie kobieta żyjąca w środowisku wiejskim od młodych lat, wykonuje prace, które powinny być wykonywane przez mężczyzn. Są to często prace niebezpieczne i ciężkie, do których organizm kobiety nie jest dostosowany. Tradycje i obyczaje ustaliły podział ról w rodzinie wiejskiej. Kobieta zawsze wychowywała dzieci, karmiła inwentarz, zajmowała się ogródkiem przydomowym, robiła zakupy. Postęp techniczny niesie jednak odstępstwa od tych reguł. Czasami też zdarza się, że następuje odwrócenie roli wśród małżonków.

Wiele z kobiet łączy pracę na rzecz gospodarstwa rolnego z innymi formami działalności, co pozwala na poprawę sytuacji ekonomicznej gospodarstwa a także na poszukiwanie własnej tożsamości.

„Na problem aktywizacji zawodowej kobiet można patrzeć w różnych aspektach. Interesującym punktem do rozważań może być ocena motywacji podejmowania przez kobietę pracy poza gospodarstwem domowym. Trudno bowiem zgodzić się z opinią, że u podstaw tych decyzji leżą wyłącznie względy finansowe, konieczność poprawy budżetu rodzinnego. Przymus ekonomiczny jest oczywiście bardzo ważną, ale nie jedyną przyczyną wchodzenia kobiet na rynek pracy. Ważnym elementem jest właśnie zjawisko feminizacji pewnych zawodów i ich miejsce w hierarchii prestiżu. Kobiety wiejskie w rodzinach użytkowników gospodarstw rolnych są od dzieciństwa wdrażane w proces pracy. Uczestniczą one w procesie produkcji, a zatem wszystkie są czynne zawodowo. W rodzinach bezrolnych przyczyny wchodzenia ich na rynek pracy są podobne do przyczyn zgłaszanych przez kobiety czynne zawodowo w mieście. Główną przyczyną podejmowania pracy zawodowej jest chęć

zapewnienia sobie w przyszłości renty bądź emerytury. Kobiety czynne zawodowo artykułują tę przyczynę silnie.”¹

Kobiety wiejskie zostały dotknięte bezrobociem w znacznie większym stopniu niż mężczyźni i aby poprawić sytuację materialną rodziny muszą poszukiwać dodatkowych źródeł zarobkowania poza gospodarstwem. Szersze włączanie się kobiet w sektor prywatny, poprzez zakładanie własnych firm zostało zapoczątkowane zmianami politycznymi i ekonomicznymi, które dokonały się po 1989 roku. Aktywność kobiet wiejskich w rozwoju przedsiębiorczości ma określoną specyfikę. Zależy ona m.in. od uwarunkowań rodzinnych, wieku kobiet i poziomu ich wykształcenia oraz ambicji zawodowych. Kobiety odgrywają ważną, choć specyficzną rolę w rozwoju przedsiębiorczości w środowiskach wiejskich. Zmuszone w wielu sytuacjach do odpowiedzialności za losy rodziny, kreują i rozwijają nowe formy aktywności gospodarczej, stwarzając w ten sposób wzorce zachowań dla innych. Zasadnicze problemy rozwoju przedsiębiorczości kobiet wiejskich na wsi nie wynikają z płci, poziomu wykształcenia, wieku, stanu cywilnego, uznawanych poglądów, norm, celów, lecz tkwią w stereotypach myślenia ludności wiejskiej, dotyczących roli kobiet i mężczyzn w rodzinie wiejskiej. Przełamanie tego stereotypu jest zdecydowanie trudniejszym problemem niż pokonywanie wielu barier rozwoju przedsiębiorczości. Kobiety mogą wnieść wiele nowych wartości do kultury rozwoju przedsiębiorczości – niezależnie od tego, czy przedsiębiorczość ta jest rozwijana na obszarach wiejskich, gdzie aktualnie kobiety mają zdecydowanie mniej możliwości niż mężczyźni, czy też w miastach. Sytuacja kobiet – przedsiębiorczyń, tj. tych, które podejmują usługową bądź produkcyjną działalność w środowisku wiejskim, jest specyficzna z tego względu, że kobiety, które pragną aktywnie uczestniczyć w przeobrażeniach własnego otoczenia napotykają więcej barier i ograniczeń wynikających z tego, że wiejskie społeczności są bardziej tradycyjne pod względem pojmowania roli kobiety. Inna jest także prawidłowość związana z tym, że kobiety wiejskie z zasady słabiej wykształcone, w porównaniu z kobietami w mieście, mają poczucie mniejszej wartości, a więc i mniej odwagi w podejmowaniu inicjatyw gospodarczych i zachowań przedsiębiorczych. Z doświadczeń krajów rozwiniętych

---

¹ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 137.

wynika, iż klucz sukcesu tkwi w aktywnych postawach samych kobiet, które przede wszystkim muszą chcieć coś zmienić we własnym życiu, w lokalnym środowisku i najbliższym otoczeniu. A szczególnie, zmienić postawę bierności. W przeciwnym razie – szanse na działania przedsiębiorcze nie zostaną zauważone i rola jaką kobiety mogłyby odgrywać, z korzyścią dla siebie i dla dobra swojego otoczenia, zostanie niewykorzystana.

„W rolnictwie polskim około połowy zatrudnionych stanowią kobiety. Odsetek kobiet zatrudnionych w rolnictwie w krajach Unii jest znacznie mniejszy, gdyż na ogół żony farmerów deklarują w czasie spisów rolniczych, że tylko część swojej pracy poświęcają gospodarstwu rolnemu. U nas na ogół praca żony rolnika, to na ogół praca zaliczana jako pełne zatrudnienie w rolnictwie.”²

Sytuacja i obowiązki kobiet na wsi są zależne od tego w jakich typach wiejskich rodzin żyją : w rodzinach bezrolnych czy rolniczych prowadzących gospodarstwa rolne czy użytkujących tylko działkę rolną. Chociaż w rodzinach chłopskich do tradycji należy, że gospodarstwem rolnym kieruje mężczyzna, to te podziały ról społecznych w ostatnich dziesięcioleciach, zwłaszcza w okresie poprzedzającym zmiany systemowe, straciły na znaczeniu. Obecnie coraz częściej gospodarstwo jest traktowane jako alternatywne źródło dochodów w stosunku do pracy zarobkowej i każda z osób, która ma możliwość podjęcia takiej pracy, z tego korzysta. Wskutek tych zmian na niektóre kobiety zamieszkałe na wsi spadł obowiązek pracy w gospodarstwie rolnym w szerszym rozmiarze niż to wynika z jej tradycyjnej roli, a mężczyźni, którzy pracują zawodowo zabezpieczają tylko cięższe prace sezonowe. W ten sposób mężczyźni pełnią funkcję uzupełniającej siły w gospodarstwie rolnym, kierowanym faktycznie przez żonę.

„Praca zawodowa żony, traktowana jako wskaźnik emancypacji kobiety, w odniesieniu do rodziny wiejskiej nie ma praktycznie pełnego zastosowania. Praca na roli w wielu środowiskach nie zawsze jest traktowana jako wykonywanie zawodu, nawet jeśli istnieje autoidentyfikacja z tym zajęciem. Dotyczy to głównie rolniczek dwuzawodowych lub

---

² Stempski R., *Kobiety w gospodarstwie wiejskim*, Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Olsztynie, Oddział w Olecku, Olecko 1999, s. 2-3.

samodzielnie prowadzących gospodarstwo rolne, a także coraz częściej tych, które uprawiają dodatkową aktywność zawodową w obrębie wiejskiego gospodarstwa domowego (agroturystyka, drobna wytwórczość, zajęcia opiekuńcze, handel drobnymi produktami rolnymi).”³

Wyznacznikiem zmian w kwestii podziału władzy oraz autorytetu, a więc i nowego modelu życia rodzinnego, jest m.in. podejmowanie pracy zarobkowej przez kobiety zamężne. Praca zawodowa żony w odniesieniu do rodziny wiejskiej ma inny wymiar.

„ Dotyczyło to w pierwszym rzędzie żon chłopów – robotników przejmujących odpowiedzialność za gospodarstwo bądź samodzielnie je prowadzących. (...) Kobiety uczestniczące w tworzeniu dochodu rodziny stają się częściej równorzędnym partnerem w podejmowaniu decyzji. Następuje wzrost autorytetu kobiety w rodzinie i ulega zmianie zakres jej kompetencji. Coraz częściej reprezentuje ona rodzinę na zewnątrz, zawiera umowy handlowe, zaciąga pożyczki. Wyodrębnia się sfera decyzji męskich i kobiecych. Pierwsze dotyczą spraw o charakterze produkcyjnym, drugie – spraw o charakterze towarzyskim i wychowawczym (kontakty z sąsiadami, wybór zawodu dla dziecka, wybór wspólnej rozrywki). (...) Bardziej partnerski podział władzy i kompetencji w rodzinie wiejskiej nie oznacza jednak równie partnerskiego podziału pracy i obowiązków, zwłaszcza w gospodarstwie domowym. Jest on nawet bardziej tradycyjny niż w odniesieniu do zajęć produkcyjnych, gdzie utworzyła się wyraźnie sfera czynności męskich i kobiecych (...). W zasadzie utrwalony obyczajowo model przypisuje kobiecie odpowiedzialność za całość czynności i ich wykonawstwo.”⁴

Zmiany makroekonomiczne nie wpłynęły na przeobrażenia w układzie sił domowników. Zakres obowiązków gospodyni wiejskiej nie uległ redukcji. Jest ona matką, wychowawczynią i pełną siłą roboczą, ale także często kierownikiem produkcji

---

³ Wrzochalska A., *Kobiety kierujące gospodarstwami rolnymi*, IERiGŻ, Warszawa 2003, s. 8

⁴ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 46.

i wykonawcą. Jej praca w obrębie zespołu rodzinnego nie oznacza zmniejszenia zakresu zajęć. Nie odjęto jej obciążeń wynikających z funkcji biologicznych i opiekuńczo – wychowawczych, a obarczono nowymi obowiązkami spowodowanymi zmniejszeniem się często udziału męża (w rodzinach dwuzawodowych) w pracach na rzecz gospodarstwa, wzrostem wymagań rodziny i nowym stosunkiem do dzieci. Choć nowe przesłanki zapewniły pozycję partnerską w podejmowaniu decyzji, nie zmieniło to faktu, że wykonuje ona prace bardzo ciężkie w hierarchii zawodów, a wszelki awans i osobisty rozwój każdego z członków rodziny dokonuje się z reguły kosztem żony i matki.

7. Bezrobocie wśród kobiet z terenów wiejskich

„Pojęcie „pracy” pojawiło się w językach różnych narodów znacznie wcześniej niż pojęcie „bezrobocia” – jest ono historycznym poprzednikiem tego ostatniego. Z tego powodu nie można określić sensu (czy też sensów) pojęcia „bezrobocie”, nie zastanawiając się nad tym, jakie znaczenie przypisywano i przypisuje się pracy. Pojęcie „pracy”, zanim stało się przedmiotem filozoficznych i naukowych analiz, istniało już w różnych kulturach, występowało w mitach i legendach. Dowodzi tego biblijna opowieść o stworzeniu świata, zawierająca m.in. sformułowanie jednego z podstawowych z podstawowych dylematów człowieczego losu, mianowicie stosunku człowieka i pracy.”¹

Bezrobocie należy do najbardziej palących problemów społecznych współczesnego świata. Choć bezrobocie uznawane jest powszechnie za zjawisko wywołujące wiele negatywnych następstw, to jednak trzeba również dostrzegać jego skutki pozytywne.

„Bezrobocie definiuje się na dwa sposoby :

- *jako ogólną liczbę osób zarejestrowanych w instytucjach powołanych do obsługi bezrobotnych, albo*
  - *jako oszacowaną na podstawie badań sondażowych liczbę osób, które w tygodniu poprzedzającym badanie nie były zatrudnione, aktywnie poszukiwały pracy i były gotowe ją podjąć w tygodniu, w którym przeprowadzono badanie.*
- (...)*

Poprawna wydaje się definicja bezrobotnego jako osoby, która wbrew własnej woli pozbawiona jest płatnego zatrudnienia lub zarobkowego zajęcia.”²

---

¹ Borkowski T., Marcinkowski A., *Socjologia bezrobocia, wybór*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1999, s. 9.

² Reszke I., *Wobec bezrobocia : opinie, stereotypy*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1999, s. 11 – 12.

Skutki bezrobocia są zależne nie tylko od długości pozostawania bez pracy, ale również od tego, w jakiej fazie życia następuje utrata pracy. Bezrobotnych, którymi są zazwyczaj ludzie w wieku od 16-64 lat, podzielić można na sześć grup :

- poniżej jednego miesiąca ;
- 1 – 2 miesiące ;
- 2 – 3 miesiące;
- 3 – 6 miesięcy ;
- 6 – 12 miesięcy ;
- powyżej 12 miesięcy.

W pierwszych czterech miesiącach bezrobocia zdrowie (samopoczucie) psychiczne bezrobotnych jest zdecydowanie gorsze w porównaniu z osobami zatrudnionymi, znajdującymi się w podobnym wieku. Wyrażna poprawa samopoczucia następuje między drugim a trzecim miesiącem pozostawania bez pracy, po czym następuje ponowne pogorszenie, pogłębiające się, systematycznie do szóstego miesiąca, który jest granicą stabilizacji.

Najbardziej dokuczliwe reperkusje bezrobocia dotyczą ludzi w średnim wieku, a najmniejsze ludzi bardzo młodych (poniżej 20 roku życia) i starszych (powyżej 55 lat). Można to wytłumaczyć tym, że ludzie bardzo młodzi nie mają jeszcze rodziny, dysponują dużą dozą optymizmu życiowego, a ich doświadczenie życiowe nie pozwala w pełni docenić, co takiego tracą (o ile w ogóle tracą) poprzez pozbawienie ich możliwości pracowania. Ludzie w starszym już wieku cechuje natomiast postawa

rezygnacji (nieraz mówią o sobie, że „swoje przeżyli”). Bezrobotni z kolei w średnim wieku – najczęściej tracą pracę, ponieważ w tym wieku praca ma dla człowieka największe znaczenie zarówno obiektywne (jako źródło utrzymania siebie i rodziny) oraz subiektywne – psychologiczne (jako symboliczny wykładnik prestiżu, samooceny człowieka „ pnącego się w górę ”, identyfikacji symbolicznej z wykonywanym zawodem.

*„Po upływie pewnego czasu powrót do pracy staje się zjawiskiem o wiele bardziej bolesnym : instytucje zajmujące się regulacją socjalną stopniowo pozostawiają bezrobotnych, a zwłaszcza tych, którzy są bezrobotni od dłuższego czasu, poza zakresem swego działania ; sami bezrobotni tracą grunt i – praktycznie biorąc – znikają z rynku pracy”.*³

K. Łapińska – Tyszką (*Samoorganizacja w społecznościach wiejskich*, Warszawa 2002) wyróżnia następujące przyczyny bezrobocia na wsi :

- rozdrobnienie gospodarstw i związany z tym nadmiar siły roboczej (osoby zbędne w gospodarstwie rolnym) ;
- nienajlepsze warunki glebowe i naturalne ;
- brak pracy poza rolnictwem dla nadwyżek siły roboczej w gospodarstwach i dla bezrolnych ;
- skutki restrukturyzacji rolnictwa państwowego i koncentracja bezrobocia na obszarach o słabych rynkach pracy ;
- niedopasowanie podaży siły roboczej do popytu (bezrobocie fluktuacyjne i strukturalne), ograniczenia i koszty komunikacji państwowej (dojazd do pracy).

Obok czynników obiektywnych ważne są również postawy – pasywność, brak przedsiębiorczości. Wszystko to hamuje procesy redukcji bezrobocia na wsi. Problemem są także bariery dla rozwoju małej przedsiębiorczości : wysokie koszty pracy, ograniczające przepisy, nadmierny fiskalizm itd. Bezrobocie na wsi wydaje się być szczególnym zagrożeniem dla młodego pokolenia – zwłaszcza dla młodych mężczyzn, którzy, nie mając pracy, nie mogą zakładać rodzin, podlegają też wszelkim patologiom, będąc zagrożeniem dla siebie i społeczności.

*„Analizując i oceniając dzisiaj bezrobocie wiejskie, nie można pominąć zarobkowej migracji z obszarów wiejskich za granicę. Ze względu na obecną ich skalę jest to zjawisko nowe.”*⁴

---

³ Cohen D., *Kłopoty dobrobytu*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków; Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 1998, s. 79.

⁴ Łapińska – Tyszką K., *Bezrobocie w gminach wiejskich a samoorganizacja*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002, s. 184.

Dawniej migracje miały ograniczony zasięg. Od kilku lat migracje zarobkowe znacznie nasiliły się i obejmują niemal całą polską wieś.

Płeć jest istotnym wyznacznikiem różnic w sposobie reagowania na bezrobocie, przy czym różnice te nie zależą w bezpośrednim stopniu od tzw. czynników biologicznych, ale od różnych sytuacji, jakie stwarzane są w podłożu biologicznym.

„Chodzi tutaj po pierwsze o tzw. dyskryminację płciową, która kobiecie stwarza gorsze szanse. Badania wykazują, że kobiety i mężczyźni, gdy mają porównywalne sytuacje (np. w odniesieniu do porównywalnych możliwości znalezienia pracy w przyszłości) reagują emocjonalnie w podobny sposób. Ale, gdy warunki (szanse znalezienia pracy) odmienne tylko ze względu na płeć) są inne, to dużo wyższa jest reakcja stresowa u kobiet. Po drugie, na reakcje kobiet na bezrobocie, należy patrzeć również przez pryzmat ich wieku. Młode kobiety, będące najczęściej jeszcze w szkole, mają już wyrobiony w sobie pogląd, zwany przez psychologów „wyuczoną bezradnością”. Jest to niska samoocena, niewiara w to, iż można konkurować na polu zawodowym z mężczyznami (zwłaszcza w warunkach braku pracy na rynku), a jednocześnie wpojona przez kulturę świadoma lub podświadoma wiara w to, że brak pracy zrekompensuje zamążpójście.”⁵

„Kobiety nie można oddzielić od rodziny, od odpowiedzialności za nią. Kobieta pozostaje częściej niż mężczyzna jedynym żywicielem rodziny w sytuacji bezrobocia, może być bardziej niezależna od pomocy administracji państwowej, samorządowej, działalności charytatywnej.”⁶

---

⁵ Bańka A., red., *Bezrobocie. Podręcznik pomocy psychologicznej*, Wydawnictwo PRINT-B, Poznań 1992, s. 31.

⁶ Dziecielska – Machnikowska S., *Co myślą bezrobotne kobiety?*, ZDZ, Łódź 1992, s. 5.

„Podczas, gdy dwadzieścia lat temu (lata osiemdziesiąte⁷) na rynku pracy obecna była co druga kobieta w wieku od 25 – 49 lat, dziś uczestniczy w nim 80 %. Integracja ta nie znosi licznych, często ukrytych różnic w porównaniu z mężczyznami. Nie mówiąc już o nierówności płac, kobiety są bardziej narażone na zwolnienia, na wyłączenie spod działania klasycznej umowy o pracę najemną. Znajduje to wyraz w statystykach zatrudnienia na czas niepełny (w 1993 r. cztery razy tyle kobiet co mężczyzn zatrudnionych na czas niepełny aspirowało do pełnego zatrudnienia) (...), no i oczywiście w bezrobociu.”⁸

Sytuacja kobiet staje się tematem niezwykle często dyskutowanym w środowiskach naukowych i polityczno – społecznych. Narastające bezrobocie w poważnym stopniu dotyka kobiety, które z bardzo różnorodnych przyczyn traktowane są jako mniej wartościowa „siła robocza”. Dane statystyczne publikowane w różnych krajach wskazują, że bezrobocie wśród kobiet kształtuje się na poziomie wyższym aniżeli wśród mężczyzn, okres jego trwania jest dłuższy a szanse uzyskania pracy są znacznie mniejsze. Problemem jest także niższe od mężczyzn wynagrodzenie za pracę.

„Problemy związane z umiejscowieniem siebie w ramach sytuacji życia codziennego występują szczególnie u kobiet w okresie największej aktywności produkcyjnej (wiek między 35. a 44. rokiem życia), napotykających na kłopoty w uzyskaniu zatrudnienia ze względu na ograniczenia wiekowe (do 35 lat) występujące w większości ofert pracy.”⁹

Zasadnicza różnica w sytuacji na rynku pracy kobiet w porównaniu z mężczyznami polega na tym, że kobiety częściej dezaktywizowały się, a wchodzenie na rynek pracy wiązało się dla nich z dużym ryzykiem stania się bezrobotnymi. Również prawdopodobieństwo znalezienia pracy przez bezrobotne kobiety było niewielkie w porównaniu z mężczyznami. Kobiety bezrobotne w dużym stopniu

---

⁷ przypis autorki

⁸ Fitoussi J.P., Rosanvallon P., *Czas nowych nierówności*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2000, s. 66.

⁹ Walczak R., *Obraz siebie u kobiet długotrwale bezrobotnych*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000, s. 9.

dezaktywizowały się, a ich powrót do zasobów pracy nie był taki sam, jak wchodzenie na rynek pracy całkiem nowych osób (absolwentów szkół). Z jednej strony popyt na pracę kobiet jest mniejszy, z drugiej strony – liczniejsze przerwy w aktywności zawodowej jeszcze zmniejszały ich atrakcyjność.

„Na tym tle dostrzec można pewnego rodzaju dualizm w sytuacji kobiet na rynku pracy : kobiety zatrudnione stosunkowo rzadko były narażone na bezrobocie, natomiast te które z jakichś powodów przerwały pracę lub ją straciły, od razu znajdowały się w gorszej sytuacji w porównaniu z mężczyznami. Można przypuszczać, że kobiety bezrobotne w dużej części stawiały się strukturalnie niedostosowane do popytu na pracę również dlatego, że czas separacji od pracy zawodowej (łącznie nieaktywności i bezrobocia) był u nich długi, co prowadziło do utraty kapitału ludzkiego”¹⁰

Transformacja wpłynęła wielokierunkowo na pracę kobiet. Z jednej strony, z pewnością uwolniła je od ciężaru poszukiwania towarów na rynku, z drugiej – zmniejszyła się jednak skala świadczeń socjalnych finansowanych ze źródeł publicznych lub przez zakład pracy, pozwalających młodym kobietom łączyć pracę zawodową z wychowywaniem dzieci.

„Mimo wyższego poziomu wykształcenia niż mężczyźni – w 1996 roku 45,7 % kobiet dysponowało średnim lub wyższym wykształceniem, podczas gdy analogiczny wskaźnik w grupie mężczyzn wyniósł 34,9 % - nie wykazują one przewagi na rynku pracy. Jest tak m.in. dlatego, że zaostrzenie się sytuacji na rynku pracy mężczyzn spowodowało ich napływ do dziedzin tradycyjnie korzystających z pracy kobiet”¹¹

W wyniku transformacji systemowej w Polsce bardzo rozrosły się dwie zbiorowości kobiet : kategoria pozbawionych pracy zarobkowej i kategoria właścielek prywatnych firm. Niektóre kobiety bezrobotne, zwłaszcza lepiej wykształcone i w wieku powyżej 35 lat, zakładają własne firmy, najczęściej małe.

---

¹⁰ Socha M., Sztanderska U., *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 254.

¹¹ Tamże, s. 306.

*„W badaniach CBOS z 1993 r. respondenci określali kobiety jako bardziej obowiązkowe, odpowiedzialne, stwarzające lepszą atmosferę w miejscu pracy, bardziej sprawiedliwe wobec podwładnych i lepiej organizujące pracę niż mężczyźni. Mimo to woleli mężczyzn jako szefów, bo według nich kobiety miały również takie cechy jak pasywność, zależność, obawa przed ryzykiem, niski poziom dynamizmu, mało inicjatywy oraz brak umiejętności wyeksponowania swoich kwalifikacji.”*¹²

Status bezrobotnego związany jest coraz bardziej z wyraźnym obniżeniem prestiżu społecznego osób niepracujących. Kobiety nie posiadające stałego zatrudnienia zauważają, że są mniej szanowane, a ludzie odsuwają się od nich. Odczucia takie pogłębione są izolacją spowodowaną prawie ciągłym przebywaniem w jednym miejscu, to znaczy w domu. Nie ma żadnych wątpliwości co do tego, że życie osób, które utraciły pracę, ulega zmianie. Pojawiają się w nim nowe czynności, nowy rodzaj aktywności, zastępujące pracę zawodową i wypełniające czas, który się jej poświęcało. Utrata pracy nie wpływa na to, że kobiety dłużej śpią, czy też mają więcej wolnego czasu. Częściej natomiast zajmują się pracami domowymi i więcej czasu poświęcają na rozmowy z bliskimi i zajęcie się ich problemami. Bezrobocie w przypadku kobiet nie wpływa raczej na wydłużenie okresu spędzanego przed telewizorem. W znaczący sposób nie zwiększa się religijność.

*„Do nowych zajęć, które pojawiły się w życiu codziennym od chwili stania się bezrobotną, kobiety zaliczają przede wszystkim : wytwórczość domową – tzn. szycie, roboty na drutach ; drobne remonty mieszkania, pracę na działce, hobby – tj. czytanie książek, rozwiązywanie krzyżówek oraz pracę na rzecz innych. Bezrobotne podkreślają, że dużo czasu pochłania im praca w gospodarstwie domowym.”*¹³

---

¹² Faliszek K., Mc Lean Petras E., Wódz K., *Kobiety wobec przemian okresu transformacji*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1997, s. 32.

¹³ Tamże, s. 75.

Utrata pracy powoduje ważne zmiany w życiu i w świadomości bezrobotnych. Przemiany takie są nierozdzielnie związane z postrzeganiem własnej sytuacji życiowej; dochodzi do istotnych przewartościowań w sferze poznawczej, emocjonalnej i zachowania się. Zmianie ulega przede wszystkim obraz samego siebie oraz obraz sytuacji, w której znajduje się bezrobotny. Zmiana, która odczuwana jest najbardziej – to obniżenie poziomu życia. Brak pracy zmusza do określonego rodzaju aktywności i kształtuje plany na przyszłość. Pogorszenie sytuacji finansowej w wyniku bezrobocia powoduje, że osoby pozbawione pracy zmuszone są do szukania pomocy materialnej.

Utrata zatrudnienia obniża także odporność psychiczną, przyczynia się do powstania stresów i popadania w depresję – w takich przypadkach szuka się wsparcia i pocieszenia wśród bliższego i dalszego otoczenia. Utrata pracy wpływa na zachwianie stabilizacji życiowej, obniżenie standardu życia, pogarszają się warunki socjalne rodzin dotkniętych bezrobociem. W takiej sytuacji wiele osób szuka przyczyny swoich niepowodzeń, traktując je jako wynik swoich działań lub jako wynik działań innych ludzi lub sił. Utrata pracy dla wielu kobiet równoznaczna jest z katastrofą życiową, zwłaszcza jeżeli ta sytuacja pociąga za sobą kłopoty finansowe i trudności związane z obniżeniem poziomu życia. Zachwianiu ulega stan emocjonalny : pogorszenie samopoczucia, poczucie braku wartości, brak poczucia bezpieczeństwa, lęk o przyszłość oraz poczucie degradacji.

Podobnie jak w środowiskach miejskich – podejmowane środki zaradcze przeciw bezrobociu na wsi mają charakter pasywny. Dominuje rejestrowanie bezrobotnych i wypłacanie zasiłków. Marginalne znaczenie ma przekwalifikowywanie, prace interwencyjne, korzystanie z pożyczek na rozpoczęcie działalności na własny rachunek. Sami bezrobotni rzadko podejmują działalność na własny rachunek, aby zaradzić brakowi pracy.

„Jeżeli jednak zaliczyć do takiego sposobu radzenia sobie z bezrobociem część prac „na czarno” podejmowanych przez bezrobotnych (najczęściej były to handel i usługi), to (...) taka strategia występowałaby częściej niż na to wskazuje legalna działalność.”¹⁴

---

¹⁴ Borkowski T. , Marcinkowski A., *Socjologia bezrobocia, wybór*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1999, s. 218.

Pogląd kobiet wiejskich na problem bezrobocia, w odniesieniu do regionu Małopolski, przedstawia Stanisław Moskal (Akademia Rolnicza Kraków). Badania przeprowadzone w 2002 r. w trzech gminach południowo – wschodniej Polski (teren dawnej Galicji Zachodniej, często utożsamiany z Małopolską) wskazują na : obraz kobiety mającej liczne i różnorodne obowiązki, na które składa się niemal zawsze prowadzenie domu i wychowanie dzieci, a ponadto bardzo często troska o gospodarstwo i praca w nim, a w połowie przypadków praca zarobkowa. Pomimo tego bardziej niż zmęczenie i brak czasu doskwiera im niedostatek środków na konieczne wydatki. Rozwiązania problemu upatrują głównie w pracy zarobkowej – własnej lub kogoś z rodziny – natomiast daleko mniej we własnej przedsiębiorczości czy w wykorzystaniu ziemi rolniczej, która na wsi małopolskiej od dawna jest drugorzędnym źródłem dochodów. Tylko dla jednej trzeciej respondentek ważniejsze dla poprawy sytuacji mieszkańców wsi jest rozwiązanie trudności rolnictwa. Natomiast aż dwie trzecie respondentek uznało, iż bezrobocie jest problemem najważniejszym.

8. Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich

Program Banku Światowego "Aktywizacja Obszarów Wiejskich" został przygotowany przez Misję Banku Światowego w Polsce na wniosek Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Program ten realizowany był w oparciu o umowę kredytową, podpisaną między Rzeczpospolitą Polską a Międzynarodowym Bankiem Odbudowy i Rozwoju w dniu 25 lipca 2000 r. Celem programu było wniesienie wkładu finansowego, inwestycyjnego oraz wiedzy i umiejętności w szeroko rozumiany rozwój gospodarczy obszarów wiejskich. W efekcie miało spowodować to zwiększenie pozarolniczego zatrudnienia, wsparcie procesu umacniania samorządów i rozwoju regionalnego oraz pomoc w budowaniu potencjału instytucjonalnego niezbędnego do uzyskania przedakcesyjnych i strukturalnych funduszy Unii Europejskiej. Realizowane było to poprzez program inwestycji w infrastrukturę techniczną na obszarach wiejskich oraz edukację, szkolenia i udzielanie mikropożyczek. PAOW finansowany był z kredytu Banku Światowego (49 %) oraz z dotacji celowej budżetu państwa (51 %). Tak więc suma 118,8 mln euro pochodziła z kredytu Banku Światowego, a łącznie ze środkami krajowymi (samorządowymi, rządowymi i innymi) cały budżet zamknął się w kwocie 297,9 mln euro. Realizacja przewidziana była do 30 czerwca 2005 r. Spłaty kredytu będą dokonywane w równych ratach co pół roku od 15 września 2005 r. do 15 marca 2015 r. W programie uczestniczyć mogły osoby bezrobotne lub zagrożone utratą pracy, prowadzące gospodarstwa rolne o powierzchni poniżej 3 ha przeliczeniowego.

Komponent B1 – Program Przekwalifikowań / Reorientacji, na szczeblu województwa małopolskiego, pilotowany był przez Wojewódzki Urząd Pracy. Za wdrożenie i realizację programu, w ramach powiatu chrzanowskiego, odpowiedzialny był Powiatowy Urząd Pracy w Chrzanowie. I edycja programu przeprowadzona została w 2000 r.

W powiecie odbyły się wówczas szkolenia z następujących dziedzin : prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, zawodowe : blacharz – dekarz oraz pracownik ochrony osób i mienia.

W roku 2002 przeprowadzono kolejną edycję Programu. Według danych pozyskanych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie wynika, iż z powiatu chrzanowskiego planowano przeszkolić 96 osób. Grupa ta miała możliwość uczestniczenia w następujących szkoleniach :

- technolog robót wykończeniowych ;
- pracownik ochrony osób i mienia ;
- sprzedawca / operator kas fiskalnych ;
- uprawnienia SEP;
- operator sprzętu ciężkiego ;
- serwisant komputerów ;
- profesjonalna obsługa komputera ;
- księgowość komputerowa ;
- marketing w firmie.

W szkoleniach miały możliwość uczestniczyć osoby, które w ciągu ostatnich 18 miesięcy korzystały z aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu finansowanych z Funduszu Pracy. Ostatecznie w szkoleniach wzięły udział 123 osoby. Według zestawienia sporządzonego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie z dnia 24.07.2002 r. wynika, że powiat chrzanowski z tytułu PAOW rozdysonował kwotę w wysokości 241.667,70 zł. W stosunku do pierwotnych założeń – kwota ta została przekroczona o 110.346,18 zł.

Ważny element Programu – to efektywność, której wymagało się od realizatorów szkoleń. Instytucje składające oferty musiały posiadać potencjał do prowadzenia usług szkoleniowych na wysokim poziomie, tj. : kwalifikacje pracowników, posiadane lokale, stabilność finansowa, a przede wszystkim zdolność zatrudnienia beneficjentów. Na prowadzenie usługi szkoleń w zakresie okresowego zatrudnienia, w Wojewódzkim Urzędzie Pracy, ogłaszane były postępowania konkursowe. Zadaniem instytucji przygotowujących oferty konkursowe było określenie zapotrzebowania na konkretne szkolenia w danym powiecie. Instytucje te miały obowiązek osiągnięcia min. 50 % wskaźnika efektywności zatrudnienia po szkoleniu oraz 10 % - po okresowym zatrudnieniu.

Tabela nr 1 obrazuje tło dla wdrażanego w roku 2002 programu PAOW - wielkość bezrobocia w powiecie chrzanowskim.

Tabela nr 1 :

Wielkość bezrobocia w powiecie chrzanowskim na koniec IV kwartału 2002 r.

Stan ludności ogółem	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
129.030	62.735	66.295
Ilość osób bezrobotnych ogółem	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
9.358	4.389	4.969
% bezrobocia	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
7,2 %	7,0 %	7,5 %

źródło : opracowanie własne

Aktualną sytuację dotyczącą wielkości bezrobocia w powiecie chrzanowskim przedstawia Tabela nr 2.

Tabela nr 2 :

Wielkość bezrobocia w powiecie chrzanowskim w 2006 r.

(stan ludności na dzień 30.06.2005 r. ; stan bezrobotnych – wrzesień 2006 r.)

Stan ludności ogółem	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
128.466	62.375	66.091
Ilość osób bezrobotnych ogółem	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
6.930	2.584	4.346
% bezrobocia	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
5,4 %	4,1 %	6,6 %

źródło : opracowanie własne

Powyższe dane wskazują, że liczba bezrobotnych w roku 2006 w stosunku do roku 2002 spadła o 26 %. Jednocześnie liczba ludności w powiecie chrzanowskim w roku 2006 w stosunku do roku 2002 jest mniejsza o 0,4 %. Stopień bezrobocia mężczyzn jest obecnie znacznie niższy i wynosi 4,1 % (zmałał o 2,9 %). Dane nie uwzględniają w żadnym stopniu mężczyzn, którzy wyjechali za granicę i tym samym

nie zasilili szeregów bezrobotnych. Odsetek kobiet pozostających bez pracy wynosi obecnie 6,6 %, co w stosunku do roku 2002 stanowi poprawę tego wskaźnika zaledwie o 0,9 %.

Tabela nr 3 :

Rozkład uczestników szkoleń przeprowadzonych w powiecie chrzanowskim w 2002 r.

Rodzaj kursu	Ilość osób Ogółem	mieszkańcy miast		mieszkańcy wsi	
		mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
nowoczesny sprzedawca	31	0	14	0	17
eksploatacja urządzeń energetycznych	12	10	0	2	0
technolog robót wykończeniowych	24	18	0	6	0
pracownik ochrony mienia i osób	32	16	1	15	0
operator sprzętu ciężkiego	11	11	0	0	0
grafika komputerowa	5	1	1	2	1
profesjonalna obsługa komputera	8	2	3	0	3
O G Ó Ł E M	123	58	19	25	21

źródło : opracowanie własne

W ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich , projektu skierowanego głównie do mieszkańców wsi, uczestniczyło 46 mieszkańców wsi i 77 mieszkańców miast. Zjawisko to wykazuje nieprawidłowy mechanizm działania Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie przeprowadzanych szkoleń.

Tabela nr 4 :

Udział procentowy uczestników szkoleń w stosunku do ilości bezrobotnych

bezrobotni a	w tym :		mieszkańcy miast		mieszkańcy wsi	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
9358	4389	4969	2921	3314	1468	1655
przeszkoleni b						
123	83	40	58	19	25	21
b / a						
1,3 %	1,9 %	0,8 %	2,0 %	0,6 %	1,7 %	1,3 %

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 5 :

Efektywność szkoleń mierzona odsetkiem osób skierowanych do pracy

Ilość osób przeszkolonych a	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
123	83	40
Ilość osób skierowanych do pracy b	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
56	22	34
b / a	w tym :	
	mężczyźni	kobiety
45,5 %	26,5 %	85,0 %

źródło : opracowanie własne

Dane przedstawione w Tabeli nr 4 wskazują, że tylko 0,8 % kobiet zostało przeszkolonych w stosunku do 1,9 % przeszkolonych mężczyzn. Sytuacja szczególnie niekorzystnie wygląda w mieście, gdzie zaledwie 0,6 % kobiet odbyło szkolenie. Tabela nr 5 pokazuje natomiast, że skuteczność szkoleń mierzona odsetkiem osób skierowanych do pracy wynosi aż 85 % dla kobiet, a dla mężczyzn tylko 26,5 %. Można wysnuć wniosek, iż błędem było ograniczenie ilości kobiet, którym zaproponowano udział w szkoleniach. Inną przyczyną takiego stanu rzeczy może być dobór tematyki kursów. Szkolenie „Nowoczesny sprzedawca” (Tabela nr 3) ukończyło aż 31 kursantów (w tym same kobiety) w stosunku do 123 ogółu przeszkolonych osób, co stanowi 25,2 %. Jak pokazują zestawienia, kurs ten był najbardziej efektywnym i praktycznie jedynym przeznaczonym dla kobiet. W pozostałych kursach wzięło udział w sumie 9 kobiet.

Ogólnie rzecz biorąc – nie można mówić o sukcesie projektu : Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich w odniesieniu do powiatu chrzanowskiego, gdzie szczególnie niekorzystną sytuację posiadają bezrobotne kobiety. W ramach kursów i szkoleń organizowanych przez PUP - liczebność kobiet była prawie dwukrotnie niższa niż mężczyzn. Na 7 szkoleń przeprowadzonych w 2002 r. – praktycznie 4 skierowane były także do kobiet.

9. Przyszłość polskiej wsi

Polską wieś czekają wielkie zmiany. Obejmą one wszystkie podstawowe dziedziny funkcjonowania obszarów wiejskich: rolnictwo, strukturę demograficzną, źródła dochodów, wiejską kulturę, społeczne życie wsi. Badania prognozują wzrost liczby mieszkańców wsi w ciągu dwóch najbliższych dekad. Stopniowo zmienia się oblicze tradycyjnej polskiej wsi ze względu na zasiedlanie terenów wiejskich ludnością miejską. Coraz częściej „mieszczuchy” podejmują decyzję o powrocie na wieś, tam gdzie kiedyś miesza ich dziadkowie, czy pradiadkowie. Zakłada się szczególnie szybki wzrost liczby ludności we wsiach ulokowanych w promieniu 50 km od większych miast. Te obszary wiejskie będą miały stosunkowo silnie zurbanizowany charakter. Ze względu na poprawę infrastruktury technicznej i społecznej na wsi, chętnie osiedlać się tam będą ludzie w wieku poprodukcyjnym. „Starzenie się” wsi będzie się pogłębiać, ale i tak przeciętnie biorąc, ludność na obszarach wiejskich będzie nieco młodsza niż średnio w miastach. Na wsi pojawi się tendencja do

posiadania większej liczby dzieci niż obecnie. Awans cywilizacyjny obszarów wiejskich i wyraźna poprawa sytuacji dochodowej ludzi tam mieszkających będzie sprzyjała owej tendencji.

Problemem demograficznym i społecznym będą wyludniające się wsie ulokowane we wschodniej części kraju, ale i na tym obszarze pojawią się „enklawy rozwoju”, m.in. dzięki szybko rozwijającemu się eksportowi polskich i unijnych produktów na wschód oraz rosnącej współpracy przygranicznej. W strukturze zatrudnienia i dochodów ludności wiejskiej wydatnie zmniejszy się udział rolnictwa. Wpływ rolników na życie wsi będzie jednak znacznie większy niż wynikałoby to ze zwykłych wskaźników statystycznych. Jednym ze źródeł tego wpływu będzie znaczenie rolników w zarządzaniu wykorzystaniem ziemi i upowszechnianie rolnictwa wielofunkcyjnego. Utrzyma się duże znaczenie rolników w kształtowaniu kultury wsi. Polska wieś będzie za 25 lat bardziej wielonarodowa i wieloetniczna niż obecnie. Wzrośnie odsetek gruntów użytkowanych przez farmerów przybyłych z innych krajów europejskich. Sprzyjać temu będzie swoboda przepływu ludzi i kapitału w ramach UE. Polskie obszary rolne będą przyciągać swoją różnorodnością ekologiczną, a także niską ceną ziemi.

Centralnym problemem ekonomiczno-społecznym wsi pozostanie problem zatrudnienia i zapewnienia źródeł dochodu. Poprawie sytuacji w tym zakresie sprzyjać będzie zmiana charakteru działalności gospodarczej i zatrudniania, wywołana powszechną informatyzacją.

Upowszechnianie się tzw. telepracy, zwiększy na wsi nie tylko dostęp do źródeł dochodu, ale wpłynie też korzystnie na życie rodzinne, dając rodzicom możliwość pogodzenia aktywności zawodowej z opieką nad dziećmi. Gruntownie zmieni się charakter pracy, tak na wsi, jak i w całym społeczeństwie. Zatrudnienie stanie się bardziej elastyczne, zarówno jeśli chodzi o czas pracy, jak i zmienność miejsc i charakteru pracy. Wielozaawodowość na wsi stanie się koniecznością dla znacznej części jej mieszkańców. Niezbędnym elementem postaw ludzi aktywnych zawodowo na wsi będzie poszukiwanie „nisz dochodowych” i gotowość przekwalifikowania się.

Problem wykluczenia społeczno-ekonomicznego i biedy na wsi nie przestanie istnieć, ale pojawią się nowe możliwości finansowe i instrumentalne. Wieś bez rolnictwa przestaje być prawdziwą wsią; staje się tylko jedną z wielu jednostek osiedleńczych.

Rolnictwo nie przestanie być pierwotnym źródłem żywności i nie przestanie być ważnym źródłem odtwarzalnej energii. Zmniejszy się natomiast jego znaczenie, jako źródła dochodów ludności wiejskiej. Coraz mniejsza część mieszkańców wsi będzie opierała swój byt na dochodach rolniczych. Źródła dochodów ludności wiejskiej ulegną silnej dywersyfikacji. Rolnictwo stanie się jeszcze bardziej zróżnicowane niż obecnie, oparte na wiedzy. Zawód rolnika będzie wymagał znacznie większej wiedzy niż większość innych zawodów. Rolnik jako producent szerokiej gamy dóbr rynkowych i dóbr publicznych – zarządzać będzie gospodarstwem jako jednostką produkcyjną. Przyszłe rolnictwo będzie rolnictwem wielofunkcyjnym. Wielofunkcyjność rolnictwa stanie się podstawą wsparcia dla rolnictwa, ale też zapewni rolnikowi więcej stabilności zawodowo - dochodowej niż obecnie.

III. PROBLEMATYKA METODOLOGII PRACY

1. Opis obiektu badań

Wybór gminy Trzebinia na teren moich badań podyktowany był różnymi względami, także osobistymi. Jestem mieszkanką Bołęcina – jednego z dziesięciu sołectw gminy Trzebinia. Znam problemy tutejszych mieszkańców. Jako członek tej społeczności – na co dzień stykam się z problematyką aktywności zarówno społecznej jak i zawodowej.

Gmina Trzebinia cechuje się stosunkowo wysokim bezrobociem, a szczególnie niekorzystna sytuacja dotyczy kobiet z terenów wiejskich. Pomimo tak niekorzystnej sytuacji ekonomicznej - kobiety te wykazują aktywną postawę, zwłaszcza w sferze życia społecznego.

Problematyka życia społeczno – zawodowego kobiet wiejskich jest interesująca także ze względu na specyficzny charakter terenu objętego badaniem. Obszar wiejski gminy Trzebinia nie stanowi terenu czysto rolniczego ze względu na swe położenie geograficzne. Obszar miasta i gminy znajduje się na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej, w zachodniej części województwa małopolskiego, w powiecie chrzanowskim. Miasto i gmina zajmują powierzchnię 105,22 km², a jej teren zamieszkuje około 34,6 tys. mieszkańców, z czego blisko 60% mieszka w mieście. Grunty orne stanowią 40 % ogółu obszaru gminy. Przez teren gminy przebiega granica ważnych regionów : śląskiego i krakowskiego. Bezpośrednie sąsiedztwo dwóch miast: Trzebini i Chrzanowa oraz wielkich ośrodków miejskich : Katowice – odległe o 36 km i Kraków – o 37 km, stanowi o bardziej zurbanizowanym charakterze terenów wiejskich tej gminy. Historia wskazuje na bardzo mocne powiązanie i dominację na tym terenie przemysłu ciężkiego.

Życie na wsi zmieniło się na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Inne są też problemy współczesnych kobiet wiejskich. Jak radzą sobie one w nowej rzeczywistości ? Przeprowadzone badania, obserwacje środowiska, wywiady pozwalają ocenić poziom zawodowego i społecznego zaangażowania, poznać specyfikę życia, preferencje, upodobania, zainteresowania kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia.

2. Wybór procedury, metod i technik badawczych

Przedmiotem badania są : poziom aktywności społecznej i zawodowej kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia, czynniki wpływające na kształtowanie się obu form aktywności oraz zależności pomiędzy aktywnością społeczną a zawodową.

Przeprowadzone badania ilościowe w formie kwestionariuszy ankiet i wywiadów pogłębionych mają charakter eksploracyjny oraz wyjaśniający.

Rozprowadzanie ankiet odbywało się dwutorowo :

- 150 szt. ankiet przekazałam, celem dalszego kolportażu, do Powiatowego Urzędu Pracy; wróciło **28** szt. ankiet, co stanowi 18,7 % zwrotu ;
- 398 szt. ankiet rozprowadziłam osobiście ; wróciło **317** szt. ankiet, co stanowi 79,6% zwrotu ; **10** szt. kwestionariuszy jest nieważnych z powodu :
  - niekompletnych danych – 3 szt. ;
  - zostały wypełnione przez osoby spoza terenu objętego badaniem – 7 szt.

Instruktaż dotyczący wypełniania kwestionariuszy ankiet :

a) ankiety rozprowadzane za pośrednictwem Powiatowego Urzędu Pracy

We współpracy z dyrektorką PUP w Chrzanowie - przeszkoliłam grupę 10 osób – pracownice PUP. Osoby te, mające bezpośredni kontakt z bezrobotnymi kobietami, rozdawałyankiety według ustalonych kryteriów oraz udzielały instruktażu odnośnie ich wypełniania.

Niski procent zwrotu ankiet rozprowadzanych za pośrednictwem PUP prawdopodobnie spowodowany jest tym, że osoby objęte badaniem nie wypełniały tych ankiet na miejscu. Celem zapewnienia komfortu ankietowanym osobom i nie utrudnianiem pracy urzędnikom PUP –ankiety zabierane były do domu. Po ich wypełnieniu ankietowane osoby zobowiązane były do zwrotu kwestionariuszy. Zostało ustalone, że osoby, które nie mogą bądź nie chcą oddać ich do siedziby Powiatowego Urzędu Pracy w Chrzanowie, mogą to uczynić w swoim miejscu zamieszkania. Ustaliłam z dziesięcioma sołtysami gminy Trzebinia, iż ci odbierać będą teankiety. Brak mojej skutecznej kontroli nad wydawanymi przez PUP ankietami jak również brak wpływu na egzekwowanie od ankietowanych osób wypełnionych kwestionariuszy - spowodował niski procent ich zwrotu.

b) *ankiety rozprowadzane bezpośrednio przez badacza*

W każdej z 10 objętych badaniem wsi, w grupach liczących od 5 – 20 osób, przeprowadziłam instruktaż dotyczący wypełniania ankiet. Każda z poinstruowanych osób, według ustalonych kryteriów, miała za zadanie dodatkowo rozprowadzić od 2 – 5 szt. ankiet.

Dystrybucja ankiet odbywała się za pośrednictwem :

- organizacji społecznych : Koła Gospodyń Wiejskich, wiejskie zespoły ludowe ;
- instytucji społecznych i kulturalnych : Wiejskie Domy Kultury, biblioteki ;
- sołtysów i członków rad sołeckich ;
- sąsiadów i znajomych badacza zamieszkałych w miejscowościach objętych badaniem.

Zasady dystrybucji ankiet :

- ankiety wypełniały osoby w różnym wieku ;
- ankietowane kobiety, co wcześniej wstępnie ustalono, to osoby udzielające się społecznie jak i osoby nie zrzeszone w żadnych organizacjach społecznych ;
- kobiety objęte badaniem to osoby czynne zawodowo, jak i osoby niepracujące bądź studiujące.

3. Organizacja badań, dobór próby

Podstawowymi narzędziami badawczymi są : kwestionariusz ankiety oraz wywiad pogłębiony. Ankiety były dystrybuowane za pośrednictwem Kół Gospodyń Wiejskich, zespołów ludowych, Wiejskich Domów Kultury, Ochotniczej Straży Pożarnej, ośrodka zdrowia, bibliotek, sołtysów, Rad Sołeckich, sąsiadów i znajomych. Szczególnie korzystnie wypadła dystrybucja ankiet za pośrednictwem Kół Gospodyń Wiejskich. Uczestnictwo w spotkaniach działaczek dawało nie tylko możliwość wypełnienia ankiet przez szersze grono osób, ale również stwarzało możliwość przeprowadzenia rozmów, zbadanie problemu u źródła. Każda z członkiń Koła Gospodyń Wiejskich zobowiązana była, po przeprowadzeniu instruktażu, do wypełnienia ankiety (w mojej obecności). Dodatkowo osoby te rozprowadzały od 2– 5 szt. ankiet wśród swoich znajomych. Kobiety, którym zostały przekazane ankiety – to grono osób zróżnicowanych pod kątem wieku, aktywności zawodowej oraz społecznej.

Podczas zwrotu ankiet wszystkie te kryteria były na bieżąco kontrolowane. Dystrybucja ankiet przy pomocy innych osób skupionych wokół organizacji społecznych czy Powiatowego Urzędu Pracy - odbywała się według tych samych zasad.

Zasady doboru próby :

- dotarcie do grona respondentek zróżnicowanych pod kątem wieku ;
- wstępna selekcja, przy pomocy wywiadów z kierowniczkami Kół Gospodyń Wiejskich, kierownikami Wiejskich Domów Kultury, sołtysów, kierowników sekcji w Powiatowym Urzędzie Pracy, mająca na celu :
  - wyselekcjonowanie grupy respondentek pod kątem ich aktywności społecznej (respondentki aktywnie i nieaktywnie społecznie) ;
  - dobór próby pod kątem osób zarówno pracujących jak i nie pracujących zawodowo ;
  - zróżnicowanie respondentek ze względu na ich stan cywilny oraz posiadane wykształcenie.

Powyższe działania miały na celu dobranie do próby osób reprezentujących wszystkie w/w warianty, tak aby wyniki badań były jak najbardziej wiarygodne i reprezentatywne dla szerszej populacji.

Badania przeprowadzone zostały na terenie wszystkich sołectw gminy Trzebinia. Gmina Trzebinia obejmuje : miasto Trzebinia oraz sołectwa : Bołęcin, Czyżówka, Dulowa, Karniowice, Lgota, Młoszowa, Myślachowice, Piła Kościelecka, Płoki i Psary. Liczba kobiet objętych badaniem ankietowym w ilości 335 osób stanowi 4,3 % populacji kobiet zamieszkałych na terenie wiejskim gminy Trzebinia i 1,9 % ogółu kobiet z obszaru całej gminy.

Tabela nr 6 :

Struktura ludności gminy Trzebinia według płci (stan na dzień 30.06.2005 r.)

MĘŻCZYŻNI			KOBIETY		
sołectwa	miasto	gmina	sołectwa	miasto	gmina
7 391	9 218	16 609	7 777	9 684	17 461
44,5 %	5,5 %	100 %	44,5 %	55,5 %	100 %

źródło : opracowanie własne

4. Pilotaż narzędzia, hipotezy, zmienne, wskaźniki

10 szt. ankiet rozprawdzonych zostało wśród rodziny, najbliższych znajomych i sąsiadów badacza. Na podstawie ich opinii dokonano niewielkiej korekty struktury kwestionariusza. Zostały uproszczone niektóre pytania tak, aby ich treść nie budziła żadnych wątpliwości, nie stanowiła problemów interpretacyjnych i była zrozumiała dla wszystkich kobiet w każdym wieku i różnym poziomie wykształcenia. Korekcie poddana została również kafeteria, do niezbędnego minimum zredukowane zostały reguły przejścia.

Hipotezy

Sformułowane hipotezy są rezultatem moich przemyśleń, stawianych pytań, prób znalezienia odpowiedzi na te pytania. Założyłam, że budowa kwestionariusza, sposób przeprowadzenia badań umożliwi w sposób optymalny sprawdzenie założonych hipotez, a następnie ich weryfikację.

Hipoteza nr 1 :

Większe zaangażowanie w życie społeczne wsi powoduje wzrost liczby respondentek przynależących do organizacji społecznych.

Hipoteza nr 2 :

Preferowanie czynnego sposobu spędzania wolnego czasu, wysoka kultura osobista oraz partnerski model życia rodzinnego sprzyjają angażowaniu się respondentek w życie społeczne.

Hipoteza nr 3 :

Długi okres czasu zamieszkiwania na wsi oraz posiadana rodzina sprzyja aktywności społecznej respondentek.

Hipoteza nr 4 :

Starsze wiekiem oraz mniej wykształcone respondentki chętniej angażują się w życie społeczne wsi.

Hipoteza nr 5 :

Respondentki mieszkające długo na wsi są mniej aktywne zawodowo.

Hipoteza nr 6 :

Dłuższy okres bezrobocia powoduje mniejszą mobilność respondentek w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Hipoteza nr 7 :

Fakt zamieszkiwania na wsi utrudnia kobietom podjęcie pracy zawodowej.

Zmienne

W sformułowanych hipotezach wyszczególnione zostały następujące zmienne, które zostaną poddane operacjonalizacji.

Zmienne wpływające na model życia kobiety wiejskiej

1. Wiek.
2. Wykształcenie.
3. Sytuacja ekonomiczna.
4. Subiektywna hierarchia wartości.
5. Sposób spędzania wolnego czasu.
6. Preferencje dotyczące podziału ról pomiędzy mężczyzną a kobietą w pracy w domu i w gospodarstwie.

Zmienne wpływające na postawę społeczną kobiety

1. Zainteresowanie życiem społecznym wsi.
2. Osobiste zaangażowanie w działalność instytucji i organizacji społecznych.
3. Subiektywna ocena pro społecznej postawy kobiety wiejskiej.
4. Wzorce zachowań wyniesione z domu rodzinnego.
5. Subiektywna ocena postawy kobiety łączącej funkcje rodzinne i społeczne z pracą w domu i w gospodarstwie.
6. Okoliczności wpływające na kształtowanie się osobowości społecznej kobiety.
7. Umiejętność łączenia pracy zawodowej z działalnością społeczną.
8. Postawa społeczna kobiet zamężnych i (lub) posiadających dzieci.
9. Postawa społeczna kobiet – rolniczek.

Zmienne wpływające na postawę zawodową kobiety

1. Gotowość do podnoszenia własnych kwalifikacji.
2. Umiejętność łączenia pracy zawodowej z działalnością społeczną.
3. Subiektywna ocena wpływu miejsca zamieszkania (wieś) na możliwość pozyskania pracy zawodowej.
4. Stopień satysfakcji zawodowej, a chęć społecznego angażowania się.

5. Poziom samooceny miarą motywacji do podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych.
6. Aktywność zawodowa kobiety warunkowana okresem czasu zamieszkiwania na wsi.

Wskaźniki pojęcia postawy

Wskaźniki do komponentu poznawczego

1. Zainteresowanie życiem społecznym.
2. Wzorce zachowań wyniesione z domu.
3. Czynniki wpływające na tworzenie oraz kształtowanie postawy społecznej.
4. Hierarchizacja wartości życiowych.
5. Sposób spędzania wolnego czasu.
6. Podział ról pomiędzy mężczyzną a kobietą.
7. Wpływ zamieszkiwania na wsi na możliwość podjęcia pracy zawodowej.
8. Postawa społeczna kobiet zameężnych i (lub) posiadających dzieci.
9. Poziom aktywności zawodowej mierzony długością czasu zamieszkiwania na wsi.
10. Powody pozostawiania bez pracy.
11. Aktywność zawodowa współmałżonka.
12. Miejsce zamieszkania rodziców.

Wskaźniki do komponentu emocjonalnego

1. Subiektywna ocena pro społecznej postawy kobiet.
2. Ocena postawy kobiety łączącej funkcje społeczne z funkcjami rodzinnymi i zawodowymi.
3. Poziom zadowolenia z wykonywanej pracy zawodowej.

Wskaźniki do komponentu behawioralnego

1. Osobiste zaangażowanie się w działalność instytucji bądź organizacji społecznych.
2. Włączanie się w doraźne akcje społeczne, organizację świąt kościelnych.

3. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych.
4. Aktywność społeczna i zawodowa kobiet – rolniczek.
5. Posiadanie własnego gospodarstwa rolnego.

Operacjonalizacja do komponentu poznawczego

1. Osoba badana wymienia działające we wsi, znane jej, formy działalności społecznej.
2. Kobieta podaje informacje dotyczące aktywności społecznej swoich rodziców i dziadków.
3. Ankietowana kobieta wybiera z podanej kafeterii te czynności, występowanie których warunkuje włączanie się w życie społeczne.
4. Wybór przez ankietowaną takich wariantów odpowiedzi, które wskazują na priorytety w ocenie rzeczy ważnych w życiu kobiety wiejskiej.
5. Z podanej kafeterii kobieta wybiera trzy możliwości – preferencje odnośnie form spędzania wolnego czasu.
6. Ankietowana określa własny model podziału ról pomiędzy mężczyzną a kobietą. Dostarcza także informacji o istniejącym modelu w jej własnym gospodarstwie domowym.
7. Określenie przez badaną wpływu miejsca zamieszkania (wieś) na możliwość podjęcia pracy zawodowej.
8. W przypadku kobiety niepracującej zawodowo – podanie przyczyn pozostawania bez pracy.
9. Określenie przez kobietę zamężną i (lub) posiadającą dzieci stopnia swojego zaangażowania społecznego.
10. Podanie przez badaną informacji odnośnie okresu czasu zamieszkiwania na wsi będącej jednym z mierników aktywności zawodowej.
11. W przypadku osoby bezrobotnej – podanie przyczyn pozostawania bez pracy.
12. Informacja odnośnie aktywności zawodowej współmałżonka.

Operacjonalizacja do komponentu emocjonalnego

1. Określenie przez badaną poziomu zadowolenia z wykonywanej pracy zawodowej.
2. Podanie informacji, czy wykonywana praca zgodna jest ze zdobytym wykształceniem.
3. Ankietowana kobieta udziela odpowiedzi na pytanie dotyczące zadowolenia z otrzymywanego wynagrodzenia za pracę.
4. Określenie przez badaną swojego stanowiska odnośnie pro społecznej postawy kobiety.
5. Wybranie przez ankietowaną osobę jedną z pięciu możliwości będącej oceną postawy społeczno – rodzinnej bohaterki historyjki.
6. Udzielenie informacji odnośnie faktu zamieszkiwania na wsi rodziców kobiety objętej badaniem ankietowym.

Operacjonalizacja do komponentu behawioralnego

1. Wskazanie przez badaną na przynależność do określonej organizacji społecznej zarówno w przeszłości jak i obecnie.
2. Określenie poziomu zaangażowania społecznego mierzonego częstotliwością odbywających się zebrań (spotkań).
3. Wskazanie przez kobietę na fakt włączania się w doraźne działania społeczne.
4. Określenie przez kobiety – rolniczki swojej postawy społecznej.
5. Odpowiedź badanej na pytanie, czy posiada własne gospodarstwo rolne.

IV. ANALIZA SOCJOLOGICZNA AKTYWNOŚCI SPOŁECZNO- – ZAWODOWEJ KOBIEŃ WIEJSKICH Z TERENU GMINY TRZEBINIA

1. Charakterystyka społeczno – demograficzna respondentek

Liczba kobiet objętych badaniem ankietowym w ilości 335 osób stanowi 4,3 % populacji kobiet zamieszkałych na terenie wiejskim gminy Trzebinia i 1,9 % ogółu kobiet z obszaru całej gminy.

Dominują respondentki zamieszkałe w : Młoszowej (15,5 %), Dulowej (12,2 %), Myślachowicach (11,6%), Lgocie (11,6 %), Bołęcinie (10,7 %). Pozostałe sołectwa osiągnęły wynik poniżej 10 %.

Rozkład dotyczący miejsca zamieszkania respondentek prezentuje Tabela nr 7 oraz Wykres nr 1.

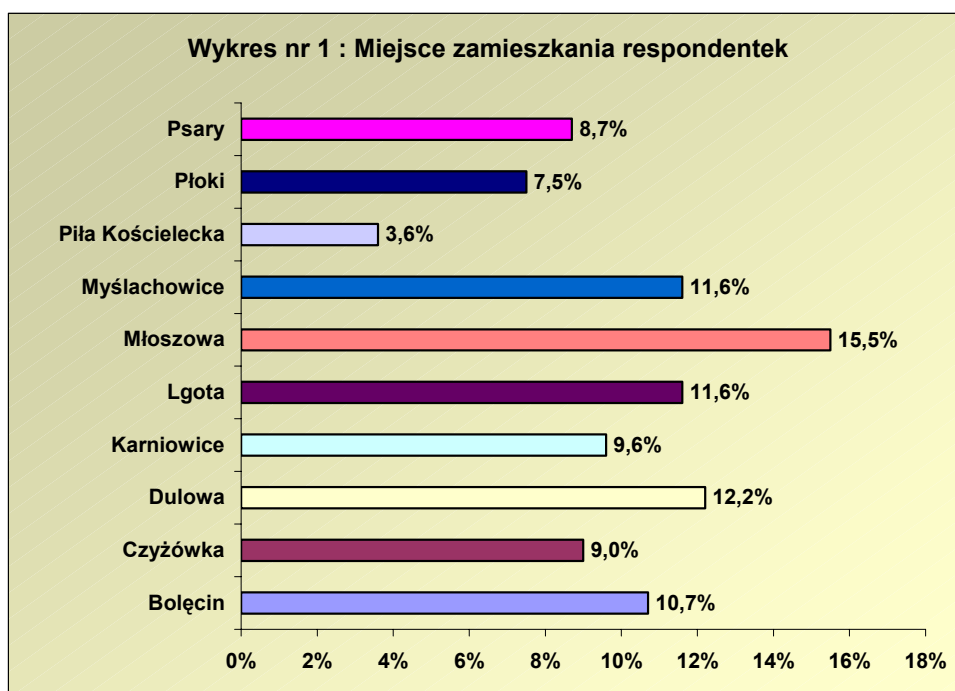
Tabela nr 7 :

Miejsce zamieszkania respondentek

N : 335

Sołectwo	Ilość	Procent
Bołęczin	36	10,7
Czyżówka	30	9
Dulowa	41	12,2
Karniowice	32	9,6
Lgota	39	11,6
Młoszowa	52	15,5
Myślachowice	39	11,6
Piła Kościelecka	12	3,6
Płoki	25	7,5
Psary	29	8,7
ogółem	335	100

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

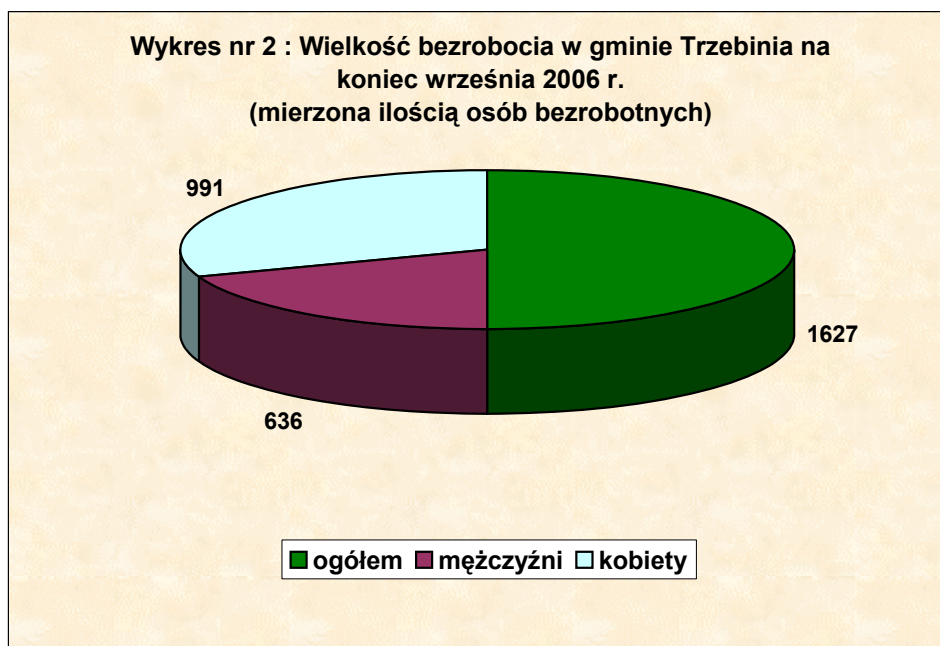
Ważnym elementem stanowiącym tło dla przeprowadzonych badań, jest wielkość i struktura bezrobocia w gminie. Na koniec września 2006 r. osoby bezrobotne z terenów wiejskich gminy Trzebinia stanowiły aż **37,5 %** ogółu bezrobotnych. Jeszcze gorzej statystyka ta wygląda w odniesieniu do kobiet. We wrześniu br. kobiety bezrobotne z terenu całego powiatu chrzanowskiego w liczbie **4.346** osób stanowiły **62,7 %** ogółu bezrobotnych.

Tabela nr 8 :

Wielkość bezrobocia w gminie Trzebinia na koniec września 2006 r.

Ilość bezrobotnych	w tym :	
ogółem	mężczyźni	kobiety
1.627	636	991
Procent bezrobocia	w tym :	
ogółem	mężczyźni	kobiety
4,8 %	3,8 %	5,7 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Wśród respondentek dominują kobiety poniżej 30 roku życia (20,9 % ogółu) oraz od 51 do 55 lat – 16,2 %.

Dominacja kobiet poniżej 30 roku życia spowodowana jest m.in. konstrukcją kafeterii pytania ankiety dotyczącego wieku respondentek ; respondentki powyżej 30 roku życia klasyfikowane są w 5 – letnich przedziałach wiekowych, natomiast osoby poniżej 30 roku życia skupione są w jednej grupie wiekowej. Taka konstrukcja znajduje swe uzasadnienie w samej problematyce aktywności społeczno – zawodowej. Bardzo młode kobiety, np. poniżej 25 roku życia, nie dysponują jeszcze zbyt bogatym doświadczeniem w tej tematyce.

Odsetek ankietowanych w ilości ok. 9 % stanowią kobiety z następujących grup wiekowych :

- od 30 do 35 lat ;
- od 36 do 40 lat ;
- od 41 do 45 lat .

Wartość ok. 8 % osiągnęły następujące przedziały wiekowe :

- od 46 do 50 lat ;
- od 56 do 60 lat.

Grupa wiekowa : od 61 do 65 lat – 7,5 %, od 66 do 70 lat – 4,7 %, powyżej 70 roku życia : 5,6 %.

W próbie poddanej badaniu ankietowemu zdecydowanie dominują mężatki (69,1 %). Kolejną, co do liczebności, grupą są panny – (14,1 %), następnie : wdowy (11,7 %) oraz osoby wolne (5,1 %).

Największa liczba respondentek, tj. 126 osób (38,2 %) legitymuje się średnim wykształceniem. Drugą co do liczebności stanowią ankietowane, które ukończyły szkołę zawodową – 81 osób (24,5 %). Kolejno – kobiety z wykształceniem podstawowym – 69 osób (20,9 %). Wykształcenie wyższe, z tytułem inżyniera lub magistra, posiada 29 ankietowanych kobiet (8,8 %) ; natomiast 21 osób (6,4 %) zadeklarowało ukończenie wyższych studiów zawodowych (3 – letnie). Policealne studium zawodowe ukończyły 4 osoby (1,2 %).

Dominująca grupa respondentek z wykształceniem podstawowym – to przede wszystkim kobiety pomiędzy 51 a 55 rokiem życia oraz ankietowane poniżej 30 roku życia.

Wśród respondentek dominują te, które mają dwoje dzieci (47,2 % ogółu) ; jedno dziecko posiada 18,5 % ankietowanych ; troje dzieci lub więcej ma 16,4 %. W przypadku 60 ankietowanych (17,9 %) – są to osoby bezdzietne.

W grupie 335 respondentek (100 %) – 229 osób (68,4 %) pracuje zawodowo, natomiast 106 ankietowanych (31,6 %) – to kobiety nie pracujące.

W mieście pracuje 67,9 % ogółu czynnych zawodowo ankietowanych, natomiast na wsi – 32,1 %.

Zdecydowana większość małżonków pracuje bądź pracowała w mieście (78,2%). Wieś była lub jest miejscem pracy tylko dla 7,7 %. Zaledwie 1 osoba (0,4%) utrzymywała się z pracy we własnym gospodarstwie. Znaczna część respondentek – 13,7 % odpowiedziała, iż mąż nie pracuje (pracował) zarobkowo.

Przeważająca większość ankietowanych, tj. 94,3 % mieszka na wsi dłużej niż 10 lat. Bardzo zbliżone wartości osiągnęły dwa pozostałe przedziały czasu : „od 5 do 10 lat” – 3,6 % oraz „powyżej roku do 5 lat” – 2,1 %.

2. Zaangażowanie kobiet wiejskich w działalność społeczną

Analiza zjawiska obrazującego zaangażowanie społeczne kobiet wiejskich w życie swojej wsi skupia się przede wszystkim na zbadaniu form działalności społecznej zrzeszające kobiety wiejskie. Wspscycfikowane organizacje społeczne pod kątem struktury prowadzonej działalności, występujące na terenie wsi objętych badaniem ankietowym, zostały zestawione z danymi odnoszącymi się do osobistego zaangażowania respondentek w przeszłości lub (i) obecnie w życie społeczne.

Tabela nr 9 :

Formy działalności społecznej skupiające kobiety wiejskie

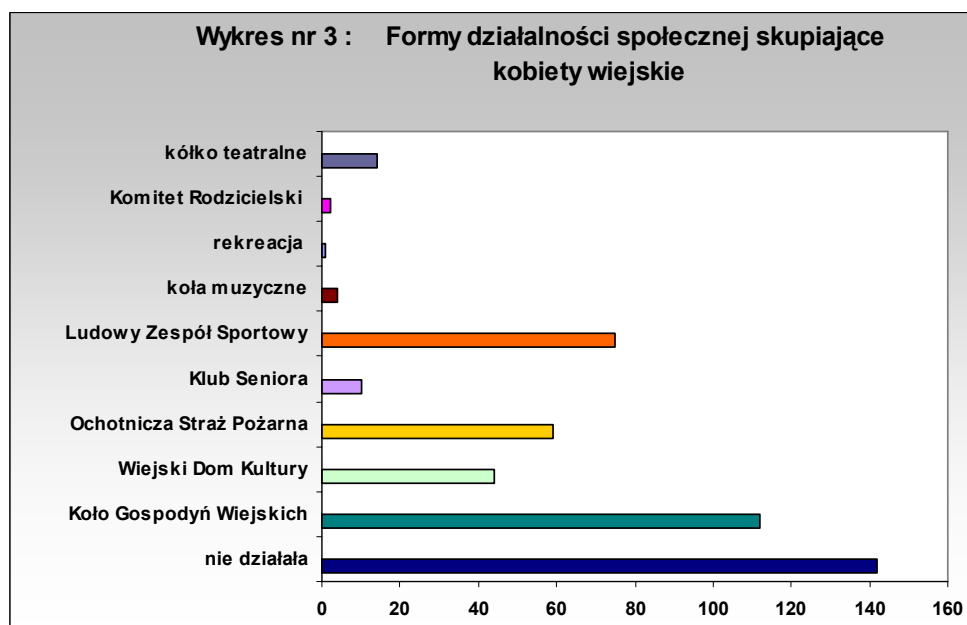
N : 335

Formy działalności społecznej	Liczebność	% w kolumnie
nie działa	142	42,4 %
Koło Gospodyń Wiejskich	112	33,4 %
Wiejski Dom Kultury	44	13,1 %
Ochotnicza Straż Pożarna	59	17,6 %
Klub Seniora	10	3,0 %
Ludowy Zespół Sportowy	75	22,4 %
muzyczne koła zainteresowań	4	1,2 %
rekreacja (np. aerobik)	1	0,3 %
Komitet Rodzicielski	2	0,6 %
kółko teatralne	14	4,2 %

źródło : opracowanie własne

Na 335 ankietowanych kobiet (100 %) – 142 osoby (42,4 %) nie były w przeszłości lub (i) nie są także obecnie zaangażowane w działalność społeczną zarówno formalną jak i nieformalną. Większość ankietowanych kobiet, tj. 193 osoby (57,6 %) odpowiedziało pozytywnie. Ankietowane osoby mogły udzielić kilku odpowiedzi co do form działalności, z którymi były lub (i) są związane. Zdecydowana większość z nich (112 osób) była lub (i) jest związana z działalnością Kół Gospodyń Wiejskich. Stanowi to aż 58 % ogółu zaangażowanych społecznie kobiet. Następna, pod kątem liczebności, grupa respondentek, tj. 75 osób działała lub (i) działa nadal w Ludowych Zespołach Sportowych; 59 ankietowanych kobiet było lub (i) jest zaangażowanych w działalność Ochotniczej Straży Pożarnej; 44 osoby były lub (i) są skupione wokół Wiejskich Domów Kultury. Zdecydowanie mniejsze zainteresowanie, a tym samym odnotowujące mniejszą liczbę zrzeszonych respondentek, posiadają kółka teatralne (7,2 % ogółu zaangażowanych), Kluby Seniora (5,2 % ogółu), muzyczne koła zainteresowań (2,1 %) oraz pozostałe formy działalności (1,5 %).

Należy nadmienić, że organizacje skupiające największą liczbę działaczek to te, które są obecne w środowiskach wiejskich już od kilkudziesięciu lat. Należą do nich : Koła Gospodyń Wiejskich, Ludowe Zespoły Sportowe, Ochotnicza Straż Pożarna, Wiejskie Domy Kultury. Pozostałe formy działalności społecznej : kółka teatralne, Kluby Seniora, muzyczne koła zainteresowań i inne nie zdążyły jeszcze zakorzenić się wiejskiej świadomości.

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 10 :

Zaangażowanie respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych

N : 335

	Częstość	%	% ważnych
tak	135	40,3	40,4
nie	199	59,4	59,6
ogółem	334	99,7	100
brak danych	1	0,3	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Respondentki, które są zaangażowane w działalność formalnych organizacji społecznych określiły częstotliwość odbywających się spotkań.

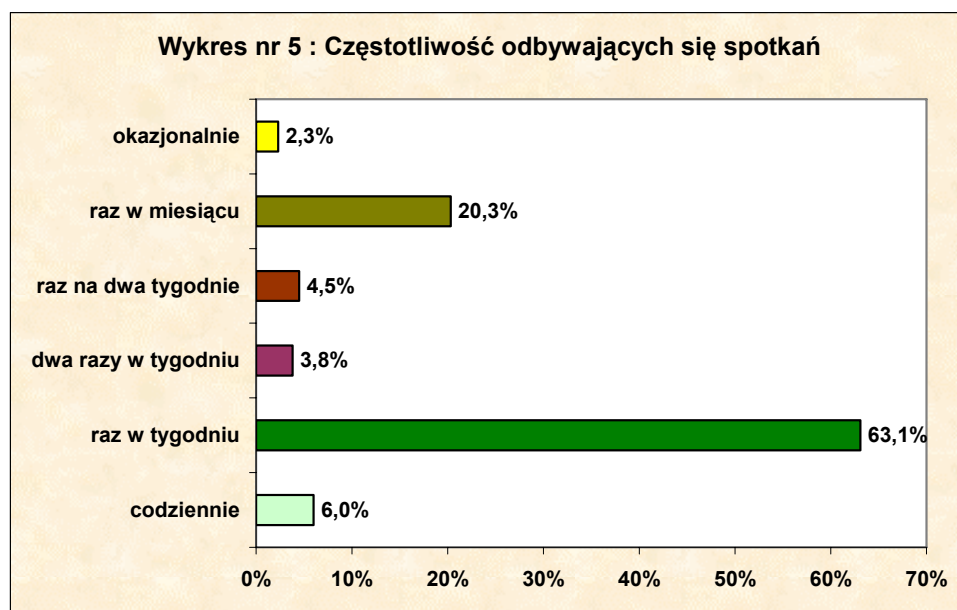
Tabela nr 11 :

Częstotliwość odbywających się spotkań

N : 335

Częstotliwość	Częstość	Procent ważnych	Procent ważnych	Procent skumulowany
codziennie	8	2,4	6	6
raz w tygodniu	84	25,1	63,2	69,2
dwa razy w tygodniu	5	1,5	3,8	72,9
raz na dwa tygodnie	6	1,8	4,5	77,4
raz w miesiącu	27	8,1	20,3	97,7
okazjonalnie	3	0,9	2,3	100
ogółem	133	39,7	100	
brak danych	3	0,9		
nie dotyczy	199	59,4		
ogółem	335	100		

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Odnotowano 133 odpowiedzi ważnych (100 %) ; wykluczono liczebność 199 nie działających w organizacjach społecznych respondentek oraz 3 braki danych.

W przypadku większości odpowiedzi (63,1 %) – spotkania odbywają się raz w tygodniu; 20,3 % zaangażowanych społecznie respondentek udzieliło odpowiedzi „raz w miesiącu”. Pozostałe warianty odpowiedzi odnotowały wartości poniżej 10 % :

- codziennie 6,0 % ;
- raz na dwa tygodnie 4,5 % ;
- dwa razy w tygodniu 3,8 % ;
- okazjonalnie 2,3 % .

Środowisko wiejskie jest specyficznym w odniesieniu do form działalności skupiających kobiety. Zdawałam sobie sprawę z tego, że wyspecyfikowanie organizacji formalnych bądź nieformalnych, do których przynależność deklarowały ankietowane kobiety, nie w pełni oddaje problematykę zaangażowania społecznego w życie wsi. Interesowało mnie jak duża ilość respondentek uczestniczyła w imprezach organizowanych at hock, formach, które nie wymagają od nich dłuższej dyspozycji, pewnej kontynuacji i większego zaangażowania. Ponadto chciałam się dowiedzieć jakiego typu przedsięwzięcia są najbardziej charakterystyczne dla badanego środowiska.

Tabela nr 12 :

Imprezy, w które zaangażowane były respondentki

N : 335

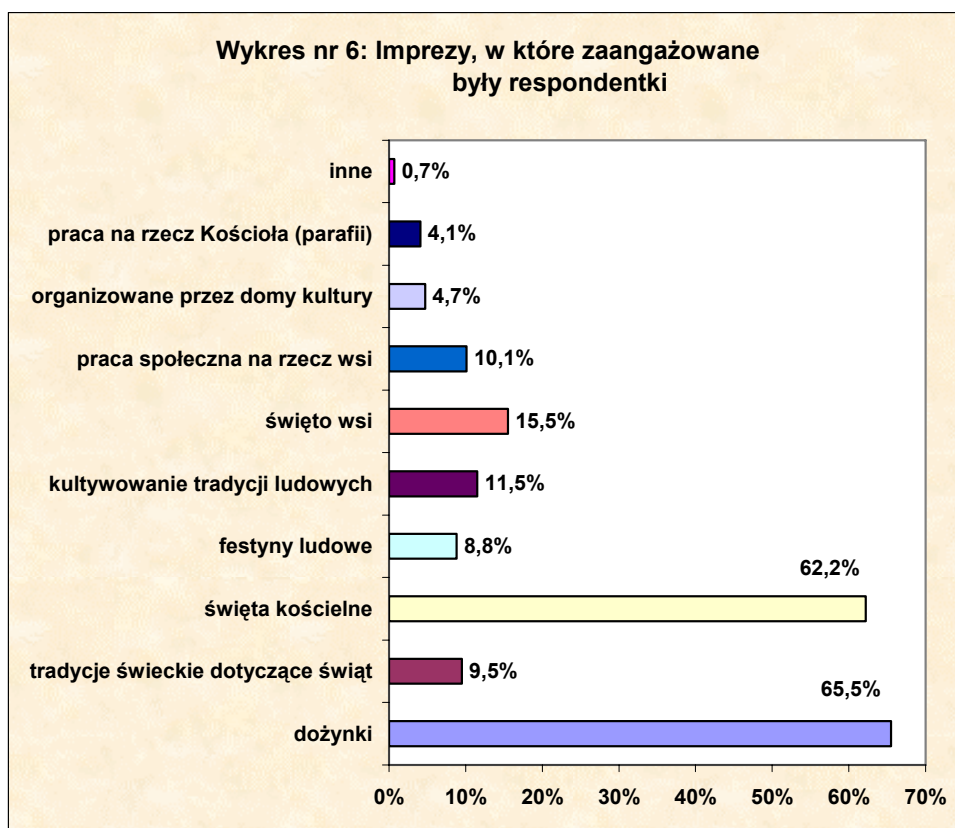
Rodzaj imprezy	Liczebność	% w kolumnie
brak danych	29	8,7 %
dożynki	97	29,0 %
tradycje świeckie dotyczące świąt	14	4,2 %
święta kościelne	92	27,5 %
festyny ludowe	13	3,9 %
kultywowanie tradycji ludowych	17	5,1 %
święto wsi	23	6,9 %
praca społeczna na rzecz wsi	15	4,5 %
organizowane przez domy kultury	7	2,1 %
praca na rzecz Kościoła (parafii)	6	1,8 %
inne	1	0,3 %
nie dotyczy	158	47,2 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Prezentację graficzną dotyczącą imprez, w które zaangażowane były respondentki – przedstawia Wykres nr 6. Dane na wykresie odnoszą się do 148 odpowiedzi pozytywnych (100 %).

źródło : opracowanie własne

Zdecydowanie dominującą imprezą, w którą zaangażowane były respondentki, są dożynki (65,5 % ogółu odpowiedzi). Podobny wynik, tj. 62,2 % osiągnęła kategoria „święta kościelne”. Kolejno są to : „święto wsi” – 15,5 %, „kultywowanie tradycji ludowych” – 11,5 %, „praca społeczna na rzecz wsi” – 10,1 %, „tradycje świeckie dotyczące świąt” – 9,5 %, „festyny ludowe” – 8,8 %. Pozostałe kategorie odnotowały wartości poniżej 5 %.

Dożynki czy święta kościelne nadal cieszą się dużą popularnością na wsi. Kościół w dalszym ciągu skupia najszersze grono kobiet, które jeśli się już angażują – to głównie w organizację świąt kościelnych (dożynki są na wsi przede wszystkim świętem kościelnym).

Wychodząc z założenia, że dożynki, święta kościelne czy Święto Wsi są dominującymi imprezami wiejskimi, w które angażują się kobiety, zamieściłam w kwestionariuszu ankiety następujące pytanie : „Czy kiedykolwiek brała Pani udział w organizacji dożynek, Święta Wsi, świąt kościelnych (np. Boże Ciało, Boże Narodzenie) ?”

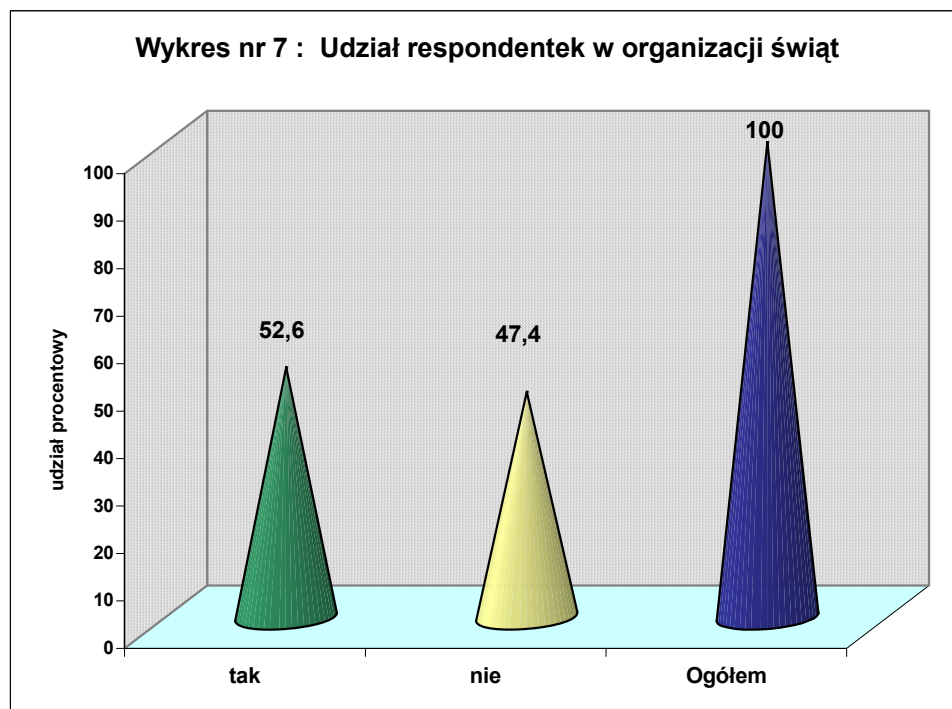
Tabela nr 13 :

Udział respondentek w organizacji świąt

N : 335

Odpowiedzi	Częstość	%	% ważnych	% skumulowany
tak	175	52,2	52,6	52,6
nie	158	47,2	47,4	100
ogółem	333	99,4	100	
brak danych	2	0,6		
ogółem	335	100		

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Większość respondentek (52,2 %) potwierdziła uczestnictwo w organizacji dożynek, świąt kościelnych czy Święta Wsi. Zatem potwierdza się dominacja w badanym środowisku tego typu imprez społecznych.

Na ile uczestnictwo respondentek w powyższych formach działań społecznych przekładają się na ich formalną przynależność do organizacji społecznych ?

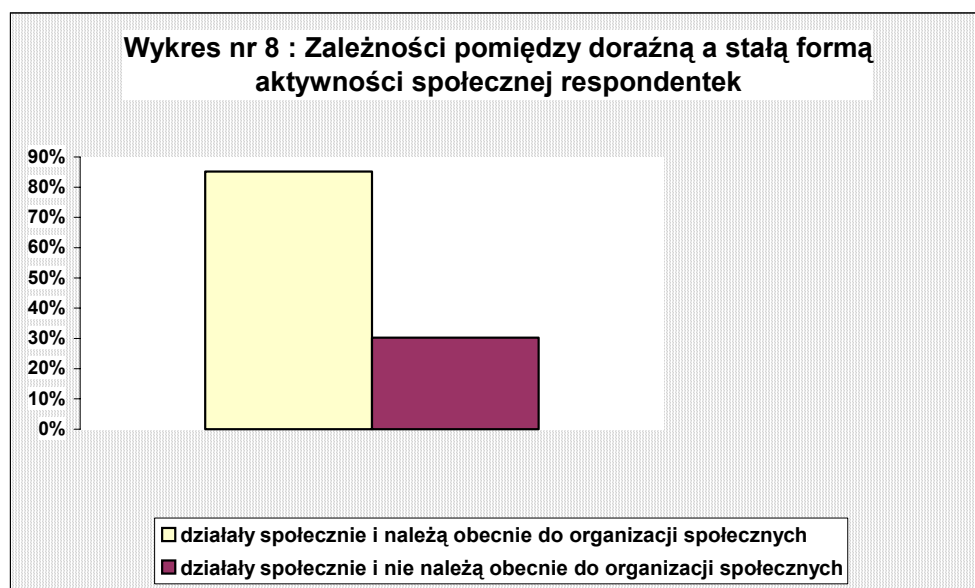
Tabela nr 14 :

Zależności pomiędzy doraźną a stałą formą aktywności społecznej respondentek

N : 333

	Czy respondentka działa w organizacji społecznej ?		Ogółem
	tak	nie	
respondentki brały udział w dożynkach, świętach kościelnych lub Świącie Wsi	115 85,2 %	60 30,3 %	175 52,6 %
respondentki nie brały udziału w powyższych imprezach	20 14,8 %	138 69,7 %	158 47,4 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Wnioski : 115 osób brało udział w organizowaniu imprez społecznych oraz działa także obecnie w formalnej organizacji społecznej; 60 osób natomiast zaangażowanych było w doraźne imprezy lecz nie przynależą obecnie do żadnej organizacji. Z kolei 20 ankietowanych kobiet nie włączało się w organizowane sporadycznie imprezy świeckie bądź kościelne, natomiast zrzeszone są one obecnie w ramach wiejskich organizacji społecznych. Wreszcie ostatnia grupa – 138 osób, które zarówno nie angażowały się w w/w imprezy jak i nie działają obecnie w żadnych organizacjach społecznych.

Najsilniejsze zależności występują w przypadku tej grupy respondentek, które nie angażowały się w doraźne imprezy jak również nie działają obecnie w formalnych organizacjach. Liczebność tej grupy wynosi 138 osób, co w stosunku do 333 ogółem stanowi 41,4 %.

Kolejna grupa to osoby, które były zaangażowane zarówno w organizację najpopularniejszych imprez świeckich lub kościelnych jak i zrzeszone są obecnie w ramach formalnych organizacji społecznych działających na wsi. Jest to grupa 115 osób w stosunku do 333 ogółem, co stanowi 34,5 %.

Z powyższego zestawienia można wyciągnąć następujące wnioski : respondentki, które choćby sporadycznie angażowały się w organizację różnorodnych imprez – angażują się

także w działalność formalnych organizacji społecznych. Ważnym jest, aby przekonać kobiety do uczestnictwa w jakichkolwiek pracach na rzecz własnej wsi.

Niewątpliwie pozytywnym trendem jest już sam fakt angażowania się w życie społeczne wsi. Stopień zaangażowania kobiet może być mierzony poziomem identyfikacji wiejskich organizacji społecznych. Aby sprawdzić tę zależność – zestawiałam kategorie dotyczące zaangażowania respondentek w formalną działalność społeczną a wiedzę, którą posiadają ankietowane osoby odnośnie działalności konkretnych instytucji społecznych.

Tabela nr 15 :

Zależności pomiędzy wiedzą o działających organizacjach a przynależnością respondentek do formalnych organizacji społecznych

N : 334

Czy respondentka działa w organizacji społecznej	Czy wie o istnieniu organizacji społecznych		Ogółem
	tak	nie	
tak	125 43,1 %	10 22,7 %	135 40,4 %
nie	165 56,9 %	34 77,3 %	199 59,6 %
Ogółem	290	44	334 100 %

źródło : opracowanie własne

Aż 290 kobiet z 334 (1 brak danych) słyszało, że w ich miejscowości działają organizacje społeczne, natomiast 44 osoby zadeklarowały brak wiedzy odnośnie istnienia jakichkolwiek organizacji społecznych. Ze 135 zaangażowanych społecznie osób – 125 respondentek wie, natomiast 10 nie wie o istnieniu organizacji społecznych. Skoro zaangażowane w życie społeczne swoich wsi respondentki odpowiedziały „nie” na pytanie : „Czy słyszała Pani o tym, aby w Pani miejscowości działały jakieś organizacje społeczne ... ?” – może świadczyć o niezrozumieniu pytania bądź lub także zbyt pochopnym zakreślaniu wybranej odpowiedzi.

Ze 199 odpowiedzi negatywnych odnośnie zaangażowania społecznego – 165 osób posiada wiedzę o istniejących w ich wsiach organizacjach, natomiast 34 osoby – nie.

Organizacje społeczne działające na terenie wiejskim gminy Trzebinia są w dużym stopniu identyfikowane przez ankietowane kobiety.

Czy podobna zależność dotyczy angażowania się kobiet w życie społeczne w ogóle a wiedzą odnośnie działających we wsi organizacji społecznych ? Jaki jest wpływ prężnie działających wiejskich instytucji społecznych na fakt włączania się kobiet w życie społeczne ?

Tabela nr 16 :

Wpływ efektywności działania wiejskich organizacji społecznych na zaangażowanie społeczne kobiet

N : 334

Forma działalności, z którą jest/była związana respondentka	Czy respondentka słyszała, aby w jej miejscowości działały jakieś organizacje społeczne?			
	tak		nie	
	Liczebność	% w kolumnie	Liczebność	% w kolumnie
nie działa	120	41,2 %	22	50,0 %
Koło Gospodyń Wiejskich	108	37,1 %	4	9,1 %
Wiejski Dom Kultury	41	14,1 %	3	6,8 %
Ochotnicza Straż Pożarna	52	17,9 %	7	15,9 %
Klub Seniora	9	3,1 %	1	2,3 %
Ludowy Zespół Sportowy	65	22,3 %	10	22,7 %
muzyczne koła zainteresowań	3	1,0 %	1	2,3 %
kółko teatralne	13	4,5 %	1	2,3 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Tabela nr 17 :

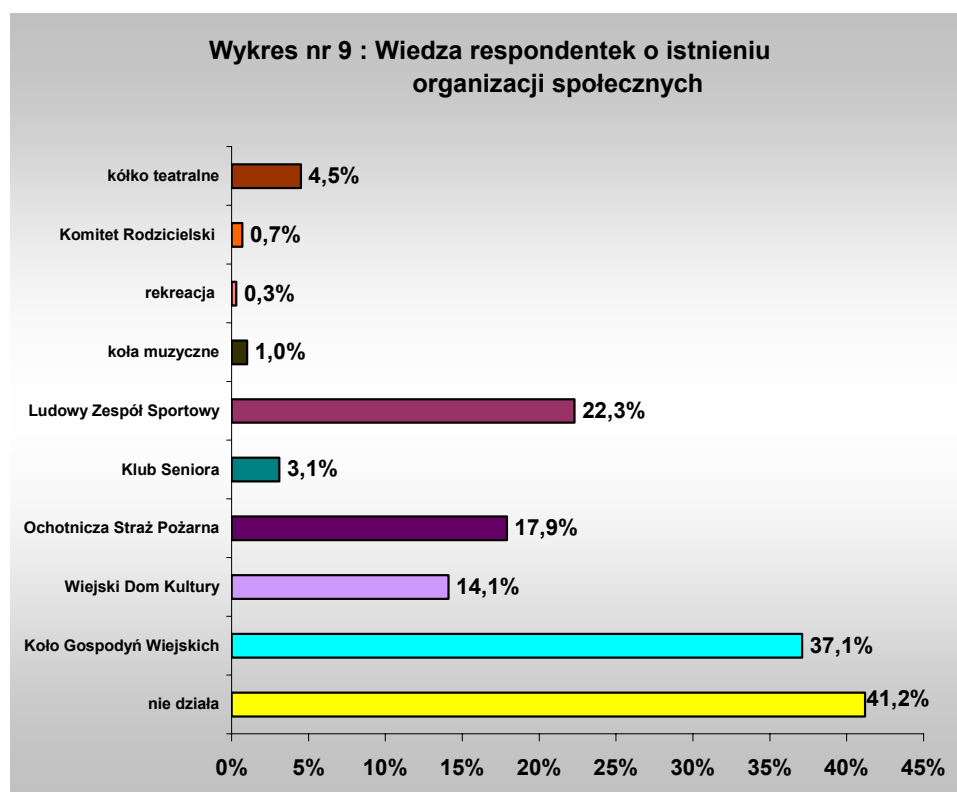
Wiedza respondentek o istnieniu organizacji społecznych (rozkład odpowiedzi)

N : 334

Forma działalności, z którą była/jest związana respondentka	nie działa (ła)	120	41,2 %
	Koło Gospodyń Wiejskich	108	37,1 %
	Wiejski Dom Kultury	41	14,1 %
	Ochotnicza Straż Pożarna	52	17,9 %
	Klub Seniora	9	3,1 %
	Ludowy Zespół Sportowy	65	22,3 %
	muzyczne koła zainteresowań	3	1,0 %
	rekreacja	1	0,3 %
	Komitety Rodzicielskie	2	0,7 %
	kółko teatralne	13	4,5 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

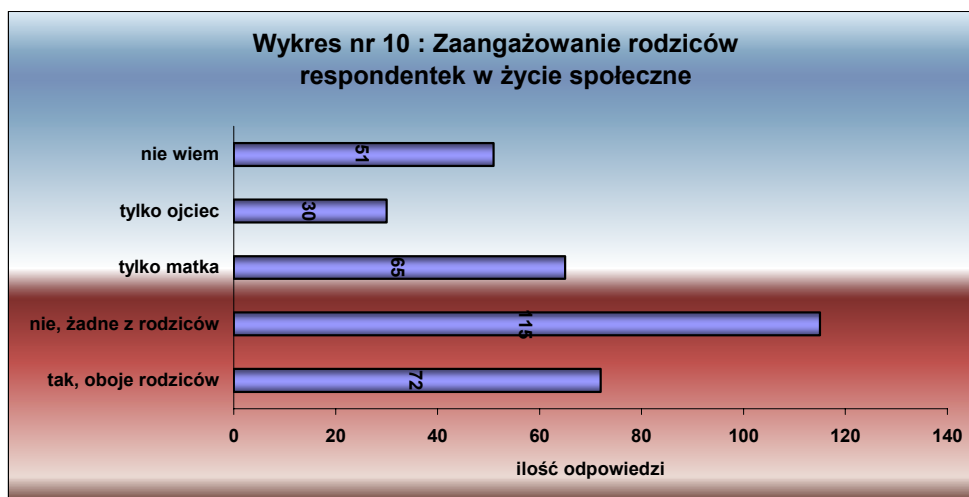
źródło : opracowanie własne

Przyjmując liczbę 290 respondentek posiadających wiedzę o działających na terenie wsi formalnych organizacjach społecznych jako wartość 100 % - 170 z nich (58,6 %) było lub (i) jest związanych z jakąkolwiek formą działalności społecznej, natomiast 120 osób (41,4 %) – nie. Z 44 respondentek, które nic nie wiedzą o istnieniu na terenie ich wsi instytucji społecznych – 22 osoby działają (działały) społecznie, natomiast 22 osoby – nie. Niedorzeczne wydają się odpowiedzi tych respondentek, które nie posiadają wiedzy o działających we wsi organizacjach, a jednocześnie deklarowały swoją aktywność społeczną, która skupia się przecież wokół tychże organizacji. Świadczy to albo o niezrozumieniu pytania lub (i) też o zbyt pochopnym zakreślaniu wybranej odpowiedzi.

Potwierdziła się zatem teza, że identyfikacja przez respondentki działających we wsi organizacji społecznych jest wysoka. Można także założyć, że ten wysoki stopień identyfikacji wpływa zarówno na angażowanie się respondentek w działalność społeczną jak i formalną przynależność do organizacji społecznych.

3. Wpływ rodziców i dziadków na postawy społeczne respondentek

Na kształtowanie się pro społecznej postawy kobiet, owocującej czynnym uczestnictwem w życiu wsi, ma wychowanie. Dla zbadania tego czynnika użyłam zmiennych jaką są rodzice i dziadkowie respondentek oraz oddziaływanie ich społecznych postaw na zachowania respondentek.

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 18 :

Zaangażowanie rodziców respondentek w życie społeczne

N : 333

Zaangażowanie rodziców	Częstość	Procent	Procent
tak, oboje rodziców	72	21,5	21,6
nie, żadne z rodziców	115	34,3	34,5
tylko matka	65	19,4	19,5
tylko ojciec	30	9	9
nie wie	51	15,2	15,3
ogółem	333	99,4	100

źródło : opracowanie własne

Na 333 odpowiedzi (2 braki danych) – 72 osoby (21,5 %) wskazały na zaangażowanie społeczne obojga rodziców; 65 respondentek (19,4 %) – wie o zaangażowaniu swoich matek; 30 osób (9,0 %) odpowiedziało, iż w życie społeczne włączali się tylko ich ojcowie. W przypadku 115 respondentek (34,3 %) – żadne z rodziców nie angażowało się społecznie; 51 ankietowanych (15,2 %) nie posiada wiedzy na ten temat.

Reasumując : w przypadku 167 odpowiedzi (50,1 %) – respondentki wskazały na zaangażowanie społeczne obojga rodziców lub przynajmniej jednego z nich.

Tabela nr 19 :

Wpływ zaangażowania społecznego rodziców na aktywność społeczną respondentek

N : 333

		Czy rodzice respondentki angażowali się w życie społeczne ?									
		tak, oboje rodzice		nie, żadne z rodziców		tylko matka		tylko ojciec		nie wiem	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka	Nie działała	20	27,8%	59	51,3%	26	40,0%	11	36,7%	24	47,1%
	Koło Gospodyń Wiejskich	28	38,9%	33	28,7%	22	33,8%	13	43,3%	16	31,4%
	Wiejski Dom Kultury	14	19,4%	16	13,9%	4	6,2%	4	13,3%	6	11,8%
	Ochotnicza Straż Pożarna	25	34,7%	10	8,7%	10	15,4%	6	20,0%	8	15,7%
	Klub Seniora	4	5,6%					2	6,7%	4	7,8%
	Ludowy Zespół Sportowy	22	30,6%	18	15,7%	17	26,2%	7	23,3%	11	21,6%
	Muzyczne koła zainteresowań	1	1,4%	1	,9%	2	3,1%				
	Rekreacja (np. aerobik)					1	1,5%				
	Komitet Rodzicielski przy szkole podstawowej	1	1,4%	1	,9%						
	Kółko teatralne	4	5,6%	3	2,6%	3	4,6%			4	7,8%

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

W przypadku czynnych społecznie respondentek - częstotliwość odpowiedzi, gdzie respondentki mogły zakreślić nawet kilka wariantów odnośnie zaangażowania społecznego rodziców, kształtowała się następująco :

- oboje rodziców angażuje (angażowało) się społecznie - 99 ;
- tylko matka - 59 ;
- tylko ojciec - 32 ;
- żadne z rodziców - 82 ;
- respondentka nie posiada wiedzy na ten temat - 49.

Korelacja zmiennych : zaangażowanie społeczne rodziców oraz aktywność społeczna respondentek wskazuje na wyraźne zależności pomiędzy aktywną postawą społeczną respondentek a taką samą postawą ich rodziców. Większość rodziców (oboje lub przynajmniej jedno z nich) grupy respondentek czynnych społecznie była lub jest także aktywna społecznie. Pozytywne wzory pro społecznych zachowań rodziców zostały przejęte przez ich dzieci (respondentki).

W jakim stopniu z kolei aktywność społeczna rodziców wpływa na przynależność ich córek (respondentek) do formalnych organizacji społecznych ?

Tabela nr 20 :

Wpływ zaangażowania społecznego rodziców na działalność społeczną respondentek

N : 332

Czy działa w organizacji społecznej ?	Czy rodzice respondentki angażowali się w życie społeczne?				
	tak, oboje rodziców	nie, żadne z rodziców	tylko matka	tylko ojciec	nie wiem
tak	33	38	29	12	23
	45,8 %	33,0 %	44,6 %	40,0 %	46,0 %
nie	39	77	36	18	27
	54,2 %	67,0 %	55,4 %	60,0 %	54,0 %
ogółem	72	115	65	30	50
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

źródło : opracowanie własne

Pro społeczne wzorce postaw rodziców, obojga lub jednego z nich, odnotowano w przypadku 74 odpowiedzi na 135 zaangażowanych społecznie respondentek, co stanowi 54,8 %. Można zaobserwować wyraźne zależności pomiędzy aktywnością społeczną rodziców a zaangażowaniem respondentek zarówno w formalną jak i nieformalną działalność społeczną. Z przeprowadzonych badań ankietowych, wywiadów swobodnych oraz obserwacji wynika, że działalność społeczna respondentek, zwłaszcza w organizacjach głęboko zakorzenionych w wiejskiej mentalności, bywa często kontynuacją pracy społecznej rodziców. Obserwacje te skupiają się głównie wokół Kół Gospodyń Wiejskich, Wiejskich Domów Kultury oraz Ochotniczej Straży Pożarnej. W przypadku większości zaangażowanych społecznie respondentek – również ich rodzice, lub przynajmniej jedno z nich, włączało się aktywnie w życie społeczne.

Na kształtowanie postawy społecznej człowieka, oprócz rodziców, wpływ wywierają dziadkowie. Ciekawa byłam tego, w jakim stopniu współczesną polską rodzinę łączą więzy międzypokoleniowe, na ile autorytet dziadków wpływa na zachowania wnucząt. Zbadanie aktywności społecznej dziadków respondentek pozwoli na wskazanie zależności pomiędzy wpływem ich pro społecznych postaw na pokolenie wnucząt (respondentki).

Tabela nr 21 :

Zaangażowanie dziadków respondentek w życie społeczne wsi lub miasta

N : 335

Czy dziadkowie angażowali się	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak, oboje dziadków	69	20,6	21
nie, żadne z dziadków	63	18,8	19,1
tylko babcia	15	4,5	4,6
tylko dziadek	28	8,4	8,5
nie wiem	154	46	46,8
brak danych	6	1,8	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Na 329 odpowiedzi (6 braków danych) – aktywność obojga dziadków zadeklarowało 69 respondentek (20,6 %). W przypadku 15 odpowiedzi (4,5 %) – angażowały się tylko babcie, natomiast w 28 (8,4 %) – tylko dziadkowie. Brak aktywności społecznej obojga dziadków odnotowano w 63 odpowiedziach (18,8 %). Aż 154 respondentki, a więc blisko połowa, nie posiada wiedzy odnośnie aktywności społecznej swoich dziadków. Aspekt ten w znacznym stopniu utrudnia bądź uniemożliwia wręcz prawidłową interpretację wyników.

Reasumując : 112 respondentek (34 %) wskazało na aktywność społeczną obojga dziadków lub przynajmniej jednego z nich.

Poniższa tabela (nr 12) prezentuje zestawienie odpowiedzi respondentek w zakresie zaangażowania społecznego rodziców oraz dziadków.

Dla potrzeb zestawienia – poszczególne kategorie odniesione zostały do wartości 100 %; pominięto dane dotyczące braku wiedzy respondentek odnośnie zaangażowania społecznego swoich rodziców i dziadków.

Tabela nr 22 :

Poziom zaangażowania społecznego rodziców oraz dziadków respondentek

N : 175

oboje rodziców	tylko matka	tylko ojciec	żadne z rodziców	suma
72	65	30	115	282
25,5 %	23,1 %	10,6 %	40,8 %	100 %
oboje dziadków	tylko babcia	tylko dziadek	żadne z dziadków	suma
69	15	28	63	175
39,4 %	8,6 %	16,0 %	36,0 %	100 %

źródło : opracowanie własne

W przypadku połowy respondentek (50,1 %) oboje rodziców lub przynajmniej jedno z nich angażowało się w życie społeczne; taka sama zależność, w odniesieniu do dziadków respondentek, dotyczy 34 % ankietowanych.

Być może pokolenie dziadków respondentek w większym stopniu angażowało się społecznie. Taki wniosek można wysnuć na podstawie 46 % odpowiedzi, gdzie respondentki nie posiadały wiedzy odnośnie swoich dziadków. Równie dobrze mogła być to grupa czynnych jak i nieaktywnych społecznie dziadków. Świadczy to również o osłabionej więzi międzypokoleniowej. Aż trudno uwierzyć, że prawie połowa ankietowanych (154 osoby) nie wie czym zajmowali się ich dziadkowie.

Jaki wpływ na aktywność społeczną respondentek wywarli ich dziadkowie ? Celem zbadania tej zależności zestawiałam zmienne odnoszące się do poszczególnych form działalności respondentek z postawą społeczną dziadków.

Tabela nr 23 :

Wpływ zaangażowania społecznego dziadków na aktywność społeczną respondentek

N : 329

		Czy dziadkowie respondentki angażowali się w życie społeczne wsi lub miasta ?									
		tak, oboje dziadków		nie, żadne z dziadków		tylko babcia		tylko dziadek		nie wiem	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka	Nie działała	21	30,4%	37	58,7%	4	26,7%	12	42,9%	66	42,9%
	Koło Gospodyń Wiejskich	24	34,8%	21	33,3%	3	20,0%	9	32,1%	53	34,4%
	Wiejski Dom Kultury	12	17,4%	9	14,3%	1	6,7%	3	10,7%	18	11,7%
	Ochotnicza Straż Pożarna	23	33,3%	6	9,5%	7	46,7%	3	10,7%	19	12,3%
	Klub Seniora	3	4,3%							7	4,5%
	Ludowy Zespół Sportowy	22	31,9%	8	12,7%	6	40,0%	6	21,4%	30	19,5%
	Muzyczne koła zainteresowań	1	1,4%	1	1,6%					2	1,3%
	Rekreacja (np. aerobik)	1	1,4%								
	Komitet Rodzicielski przy szkole podstawowej	2	2,9%								
	Kółko teatralne	3	4,3%	3	4,8%	1	6,7%	1	3,6%	6	3,9%

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Interpretacja powyższego zestawienia jest trudna ze względu na dużą ilość kategorii (form aktywności respondentek). Każda kategoria z osobna odnosi się do tematu aktywności dziadków.

Analizę ułatwi zgrupowanie tych kategorii (z pominięciem respondentek nie udzielających się społecznie), porównanie z postawą społeczną dziadków i dodatkowo rodziców.

Tabela nr 24 :

Wpływ postaw pro społecznych rodziców i dziadków na postawę społeczną respondentek

N : 189

oboje rodzice zaangażowani społecznie 99	oboje dziadkowie zaangażowani społecznie
tylko matka 59	tylko babcia 18
tylko ojciec 32	tylko dziadek 22
żadne z rodziców 82	żadne z dziadków 48
„nie wiem” 49	„nie wiem” 135

źródło : opracowanie własne

Jednoznacznie duży wpływ na kształtowanie się postaw społecznych respondentek wywarły zarówno pro społeczne postawy rodziców jak i dziadków. Aktywni społecznie dziadkowie przenieśli wzorce zachowań na swoje dzieci, a te z kolei na zachowania ankietowanych respondentek. Można zaobserwować pewnego rodzaju kontynuację i kultywowanie przejętych wzorców w odniesieniu do trzech pokoleń.

Wywód uzupełni zestawienie kategorii odnoszących się do działalności społecznej dziadków i przynależności respondentek do formalnych organizacji społecznych. Pozwoli to na uchwycenie wpływu modelu życia dziadków na decyzje respondentek w zakresie ich formalnej przynależności do organizacji społecznych.

Tabela nr 25 :

Wpływ społecznego zaangażowania dziadków na działalność społeczną respondentek

N : 328

	Czy dziadkowie respondentek angażowali się w życie społeczne wsi lub miasta?					Ogółem
	tak, oboje dziadków	nie, żadne z dziadków	tylko babcia	tylko dziadek	nie wiem	
respondentki działają w organizacjach społecznych	29 42,0 %	22 34,9 %	6 40,0 %	11 39,3 %	65 42,5 %	133 40,5 %
respondentki nie działają w organizacjach społecznych	40 58,0 %	41 65,1 %	9 60,0 %	17 60,7 %	88 57,5 %	195 59,5 %
ogółem	69	63	15	28	153	328

źródło : opracowanie własne

Dla ułatwienia interpretacji – zestawiałam kategorie dotyczące dziadków i odniosłam je do grupy respondentek zaangażowanych (100 %) i niezaangażowanych społecznie.

Tabela nr 26 :

Wpływ postawy społecznej dziadków na angażowanie się respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych

N : 328

Status	ilość %	angażuje się oboje dziadków	angażuje się tylko babcia	angażuje się tylko dziadek	nie angażuje się żadne z dziadków
działające respondentki	133	29	6	11	22
	100 %	21,8 %	4,5 %	8,3 %	16,5 %
nie działające respondentki	195	40	9	17	41
	100 %	20,5 %	4,6 %	8,7 %	21 %

źródło : opracowanie własne

W ujęciu procentowym wartości odniesione do respondentek działających i nie działających w organizacjach społecznych są bardzo podobne.

Wyraźna różnica dotyczy kategorii, gdzie jest dwukrotna przewaga nieaktywnych społecznie dziadków w grupie respondentek niezaangażowanych społecznie. Podobna zależność wystąpiła w przypadku rodziców.

Wartości te można interpretować, podobnie jak we wcześniejszych wywodach, jako wyraźny wpływ pro społecznych zachowań dziadków na postawy społeczne respondentek, zarówno jeśli chodzi o ich aktywność społeczną w ogóle jak i formalną przynależność do organizacji społecznych.

4. Czynniki kształtujące model życia społeczno – zawodowego kobiet wiejskich

Niniejszy rozdział omawia wpływ różnorodnych, zewnętrznych uwarunkowań, które kształtują modele postaw kobiet wiejskich w sferze prywatnej, społecznej czy zawodowej. Na postawę kobiet mają wpływ także pewne stereotypy. Niektóre z nich zostały poddane badaniu i mojej ocenie.

Tabela nr 27 :

Czynniki, od których kobieta wiejska uzależnia swoje zaangażowanie w życie społeczne

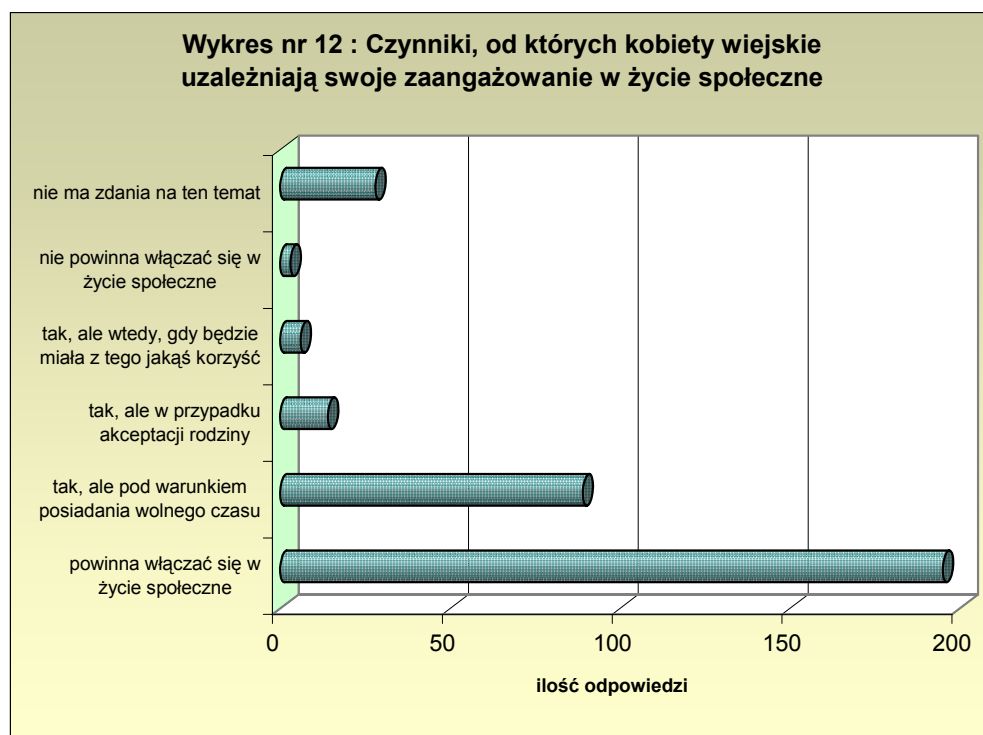
N : 335

Czynniki	Częstość	Procent	Procent ważnych
powinna włączać się w życie społeczne	195	58,2	58,2
tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu	89	26,6	26,6
tak, ale w przypadku akceptacji rodziny	14	4,2	4,2
tak, ale wtedy, gdy będzie miała z tego jakąś korzyść	6	1,8	1,8
nie powinna włączać się w życie społeczne	3	0,9	0,9
nie ma zdania na ten temat	28	8,4	8,4
Ogółem	335	100	100

źródło : opracowanie własne

Na 335 ankietowanych kobiet – 195 (58,2 %) odpowiedziało jednoznacznie, iż kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne. Znaczna liczba respondentek – 89 osób (26,6 %) uzależnia swe zaangażowanie od faktu posiadania wolnego czasu. Stosunkowo

niewielka ilość osób, tzn. 14 (4,2 %) angażowałyby się pod warunkiem zaakceptowania tego faktu przez swoją rodzinę. Marginalny wręcz odsetek kobiet, tj. 1,8 % (6 osób) chciałaby czerpać wymierne korzyści z tytułu pracy społecznej. Tylko 3 osoby (0,9 %) stwierdziło definitywnie, że kobiety wiejskie nie powinny włączać się w życie społeczne, a 28 respondentek (8,4 %) nie ma zdania na ten temat.

źródło : opracowanie własne

Bardzo pozytywnym zjawiskiem jest deklaracja większości ankietowanych osób (58,2 %) co do powinności kobiet odnośnie udzielania się na rzecz swojej wsi. Około $\frac{1}{3}$ respondentek, tj. 109 osób (32,5 %) warunkuje swe zaangażowanie społeczne od konkretnych czynników, takich jak : posiadanie wolnego czasu, akceptacja rodziny czy korzyści materialne. Suma odpowiedzi twierdzących, zarówno bezwarunkowych jak i uzależnionych występowaniem sprzyjających okoliczności, wynosi 304, tj. 90,7 %. Powyższe teoretyczne założenia skonfrontowałam z rzeczywistością. Celem wychwycenia zależności pomiędzy osobistą oceną respondentek okoliczności warunkujących włączanie się kobiet w życie społeczne a rzeczywistym zaangażowaniem ankietowanych kobiet – poddałam korelacji obie te zmienne.

Tabela nr 28 :

Opinia ankietowanych dotycząca aktywności społecznej kobiet a zaangażowanie społeczne respondentek

N : 335

		Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?											
		tak		tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu		tak, ale w przypadku akceptacji rodziny		tak, ale wtedy, gdy będzie miała z tego jakąś korzyść		nie		nie mam zdania na ten temat	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka	Nie działała	56	28,7%	50	56,2%	8	57,1%	4	66,7%	2	66,7%	22	78,6%
	Koło Gospodyń Wiejskich	89	45,6%	16	18,0%	3	21,4%					4	14,3%
	Wiejski Dom Kultury	34	17,4%	8	9,0%	2	14,3%						
	Ochotnicza Straż Pożarna	49	25,1%	8	9,0%	2	14,3%						
	Klub Seniora	5	2,6%	3	3,4%	1	7,1%					1	3,6%
	Ludowy Zespół Sportowy	51	26,2%	17	19,1%	1	7,1%	2	33,3%	1	33,3%	3	10,7%
	Muzyczne koła zainteresowań	1	,5%	2	2,2%	1	7,1%						
	Rekreacja (np. aerobik)			1	1,1%								
	Komitet Rodzicielski przy szkole podstawowej	1	,5%			1	7,1%						
	Kółko teatralne	10	5,1%	3	3,4%	1	7,1%						

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 29 :

Zależności pomiędzy twierdzeniem, iż kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne, a jej osobistym zaangażowaniem

N : 335

Suma ankiet	odpowiedzi twierdzące	angażuje się	nie angażuje się
335	304	193	142
100 %	90,7 %	57,6 %	42,4 %

źródło : opracowanie własne

Zdecydowana większość ankietowanych kobiet – aż 304 (90,7 %) stwierdziło, iż kobiety wiejskie powinny angażować się społecznie.

Można by przyjąć założenie, że występowanie sprzyjających okoliczności, od których ankietowane kobiety uzależniały swe zaangażowanie, takich jak : posiadanie wolnego czasu, akceptacja rodziny, wymierne korzyści – nie powinny stanowić bariery nie do pokonania. Skoro aż 90,7 % ankietowanych uważa, że kobiety powinny włączać się w życie społeczne – jak wytłumaczyć fakt, że tylko 57,6 % jest rzeczywiście zaangażowana społecznie ?

Pozostaje jeszcze grupa 142 nie działających społecznie kobiet. Rozkład odpowiedzi dotyczący ich opinii co do powinności kobiet odnośnie udzielania się na rzecz swojej wsi, przedstawia się następująco :

- 56 osób, tj. 39,4 % odpowiedziało „tak” ;
- 50 osób, tj. 35,2 % odpowiedziało „tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu” ;
- 8 osób, tj. 5,6 % odpowiedziało „tak, ale w przypadku akceptacji rodziny ;
- 4 osoby, tj. 2,8 % odpowiedziało „tak, ale pod warunkiem, gdy będzie miała z tego jakąś korzyść” ;
- 2 osoby, tj. 1,4 % odpowiedziało „nie” ;
- 22 osoby, tj. 15,5 % nie miało zdania na ten temat.

Mamy do czynienia z kolejnym paradoksem : 118 osób (83,1 %) z grupy 142 kobiet nie działających społecznie (100 %) udzieliły odpowiedzi pozytywnej, co do powinności kobiet w kwestii angażowania się w życie społeczne wsi.

Respondentki zgodnie przyznają, iż kobiety wiejskie powinny włączać się w życie społeczne. To przekonanie nie idzie natomiast w parze z ich rzeczywistym zaangażowaniem.

A jakich odpowiedzi udzieliły aktywistki ?

Tabela nr 30 :

Liczebność odpowiedzi respondentek zaangażowanych społecznie dotyczących opinii w kwestii angażowania się kobiet w życie społeczne wsi

N : 193

Warianty odpowiedzi	Liczebność	%
tak	112	58,1 %
tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu	58	30,1 %
tak, ale w przypadku akceptacji rodziny	12	6,2 %
tak, ale wtedy, gdy respondentka będzie miała z tego jakąś korzyść	2	1,0 %
nie powinna włączać się w życie społeczne	1	0,5 %
respondentka nie ma zdania na ten temat	8	4,1 %
Ogółem	193	100 %

źródło : opracowanie własne

Z przedstawionego wyżej zestawienia jednoznacznie wynika, iż zaangażowane społecznie kobiety w zdecydowanej większości odpowiadały bezwarunkowo „tak”. W grupie nieaktywnych społecznie kobiet – 56 osób odpowiedziało „tak”, natomiast 50 osób „tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu”.

Można z tego wysnuć podstawowy wniosek : kobiety aktywne są osobami zorganizowanymi, potrafią umiejętnie zarządzać czasem wolnym, w jego braku nie upatrują bariery uniemożliwiającej kobietom włączanie się w życie społeczne.

Celem uzupełnienia tego wywodu – dodatkowo zbadalam zależność pomiędzy opinią respondentek a ich formalną przynależnością do organizacji społecznych.

Tabela nr 31 :

Zależności pomiędzy opinią dotyczącą aktywności kobiet wiejskich a działalnością respondentek w organizacjach społecznych

N : 335

Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?	Czy działa w organizacji ?		Ogółem
	tak	nie	
tak	105 77,8 %	90 45,2 %	195 58,4 %
tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu	21 14,8 %	68 34,2 %	89 26,3 %
tak, ale w przypadku akceptacji rodziny	3 2,2 %	11 5,5 %	14 4,2 %
tak, ale wtedy, gdy będzie miała z tego jakąś korzyść	1 0,7 %	5 2,5 %	6 1,8 %
nie	0 0,0 %	3 1,5 %	3 0,9 %
nie ma zdania na ten temat	6 4,4%	22 11,1%	28 8,4%
ogółem	136 100 %	199 100 %	335 100 %

źródło : opracowanie własne

Zdecydowanie „tak” na pytanie „Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?” odpowiedziało 195 ankietowanych (58,2 %); 89 osób (26,6 %) uzależnia zaangażowanie kobiet posiadaniem wolnego czasu; 14 osób (4,2 %) – akceptacją rodziny; 6 respondentek (1,8 %) jest przekonanych, iż kobiety angażowałyby się chętniej, gdyby czerpały z tego tytułu wymierne korzyści; 3 osoby (0,9 %) odpowiedziały zdecydowanie „nie”; 28 respondentek (8,3 %) nie ma zdania na ten temat.

Najbardziej spójną kategorią dla grupy ankietowanych **działających** jak i **nie działających** w organizacjach społecznych są odpowiedzi „tak” (odpowiednio : 105 oraz 90 odpowiedzi). Zarówno respondentki działające i nie działające społecznie wyrażają zgodną opinię, co do konieczności aktywnej postawy społecznej kobiet. Jednak w praktyce większość z nich nie jest zaangażowana w działalność formalnych organizacji społecznych.

Największą dysproporcję w grupach ankietowanych kobiet (jw.) odnotowałam w kategorii : „ tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu” (odpowiednio : 21 oraz 68 odpowiedzi) oraz „tak, ale w przypadku akceptacji rodziny” (odpowiednio: 3 oraz 11 odpowiedzi). Potwierdził się zatem fakt, iż kobiety aktywne społecznie są osobami zorganizowanymi, umiejącymi pogodzić liczne obowiązki. Ta grupa respondentek, ogólnie rzecz biorąc, nie dostrzega na tyle skutecznych barier, które uniemożliwiałyby kobietom ich realizowanie się w życiu społecznym.

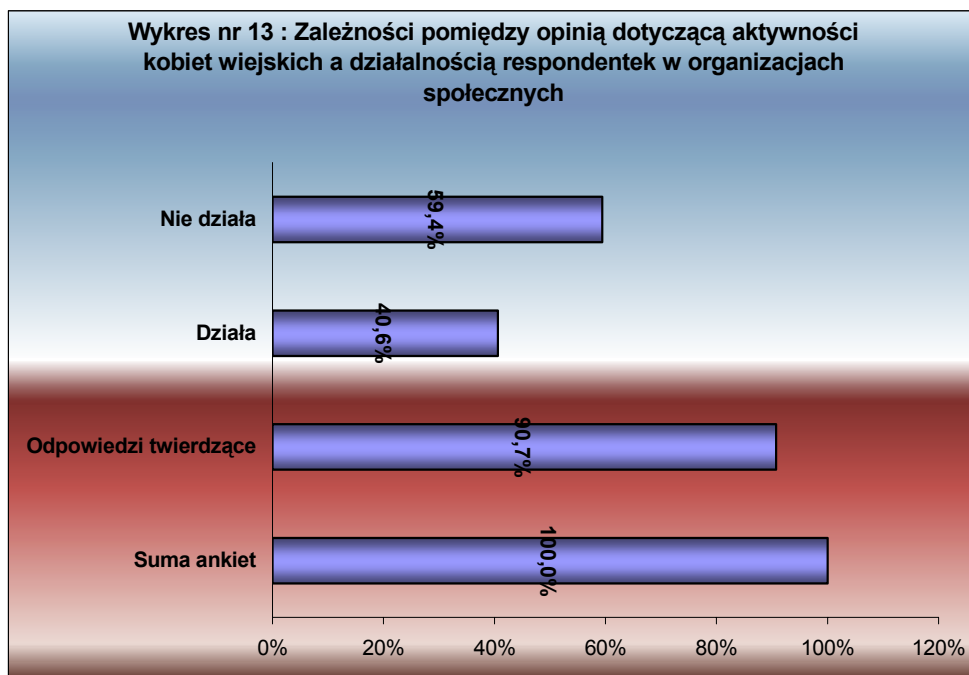
Tabela nr 32 :

Zestawienie odpowiedzi twierdzących odnoszących się do respondentek działających i nie działających w organizacjach społecznych

N : 335

suma ankiet a	odpowiedzi twierdzące	działa b	nie działa c	b / a
335	304	136	199	40,6 %
%	%	%	%	c / a
100	90,7	40,6	59,4	59,4 %

opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Odpowiedzi twierdzących udzieliło 136 respondentek (40,6 %) działających społecznie oraz 199 (59,4 %) nie zrzeszonych w ramach organizacji społecznych.

Tabela nr 33 :

Zależności pomiędzy pozytywną opinią dotyczącą włączania się kobiet w życie społeczne a rzeczywistym zaangażowaniem respondentek

N : 335

twierdzenie, że kobiety powinny się angażować	respondentki czynne społecznie	respondentki nie angażujące się społecznie
100 %	57,6 %	42,4 %
twierdzenie, że kobiety powinny się angażować	respondentki działające w organizacjach społecznych	respondentki nie zrzeszone w organizacjach
100 %	40,6 %	59,4 %

źródło : opracowanie własne

Tak więc niemal 100 % przekonanie, iż należy włączać się w życie społeczne, nie idzie w parze zarówno z formalną jak i nieformalną działalnością społeczną respondentek.

Wnioski dotyczących opinii respondentek w kwestii angażowania się w życie społeczne postanowiłam uzupełnić poprzez wprowadzenie czynnika emocjonalnego. Analiza odpowiedzi na pytanie : „Jak ocenia Pani postępowanie osoby opisanej w poniższej historyjce ...” pozwoli na wychwycenie niuansów pomiędzy oceną pewnych faktów a rzeczywistym działaniem ankietowanych kobiet.

Poniżej zacytowana treść Pytania nr 11 z kwestionariusza ankiety – historyjki, której bohaterką jest kobieta w średnim wieku pełniąca obowiązki matki, żony, babci, gospodyni domowej oraz działaczki społecznej. Celem oceny postawy moralnej matki – respondentka powinna była zakreślić tylko jeden wariant z podanej kafeterii.

„ Bohaterką opowiadania jest kobieta w średnim wieku, niepracująca już zawodowo. Większość czasu pochłania jej praca w domu i na gospodarce (trochę inwentarza, pole, ogródek). Jest osobą zaangażowaną w pracy na rzecz swojej wsi. Kobieta ta – sołtys – otrzymuje bardzo niewielkie wynagrodzenie (ok. 200 zł miesięcznie) wynikające ze sprawowania tej funkcji. Czerpie natomiast ogromną satysfakcję z tego, że zaufała jej miejscowa społeczność, że jest osobą potrzebną oraz cieszącą się szacunkiem wszystkich mieszkańców. Jej córka, osoba średnio zamożna, ma szansę podjąć pracę, ale uzależnione jest to od pomocy matki. Matka miałaby zająć się dwójką wnucząt przez kilka godzin dziennie, pięć razy w tygodniu. Aby temu podołać, musiałaby zrezygnować z pełnienia funkcji sołtysa. Oferuje swą pomoc córce, ale nie w takim zakresie. W rezultacie córka rezygnuje zupełnie z pomocy matki i decyduje się na szukanie innego rozwiązania”.

Odpowiedzi udzieliły 323 respondentki (96,4 % ogółu); odnotowano 12 braków danych. Postępowanie matki, jako słuszne, oceniło 186 respondentek (57,5 %). Ocenę pozytywną postawy matki, lecz uwarunkowaną korzyściami, które miałyby osiągać z tytułu sprawowania funkcji sołtysa, wystawiło 8 respondentek (2,5 %). Aż 61 respondentek (18,9 %) oceniło matkę jako osobę słabo zorganizowaną. Postawę matki jako zdecydowanie złą, samolubną – odnotowano w przypadku 38 odpowiedzi (11,8 %). Z kolei 30 respondentek (9,3 %) nie czuło się na siłach, by ocenić postawę matki.

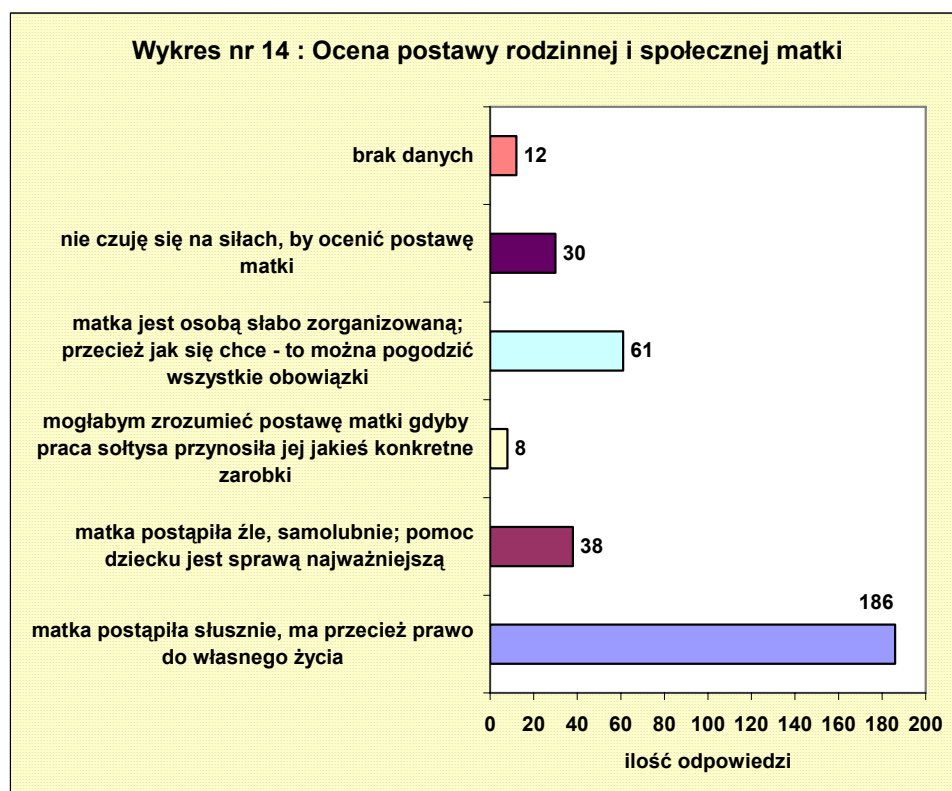
Tabela nr 34 :

Ocena postawy moralnej matki – bohaterki historyjki

N : 335

matka postąpiła słusznie, ma przecież prawo do własnego życia	186	55,5 %	57,6 %
matka postąpiła źle, samolubnie; pomoc dziecku jest sprawą najważniejszą	38	11,3 %	11,8 %
mogłabym zrozumieć postawę matki , gdyby praca sołtysa przynosiła jej jakieś konkretne zarobki	8	2,4 %	2,5 %
matka jest osobą słabo zorganizowaną; przecież jak się chce - to można pogodzić wszystkie obowiązki	61	18,2 %	18,9 %
nie czuję się na siłach, by ocenić postawę matki	30	9 %	9,3 %
Ogółem	323	96,4 %	100 %
brak danych	12	3,6 %	
Ogółem	335	100 %	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 35 :

Ocena postawy rodzinnej i społecznej matki (skumulowane kryteria)

N : 323

ocena	procent
pozytywna	55,5 %
pozytywna, uwarunkowana spełnieniem określonych kryteriów	20,6 %
negatywna	11,4 %
brak opinii	12,5 %
ogółem	100 %

źródło : opracowanie własne

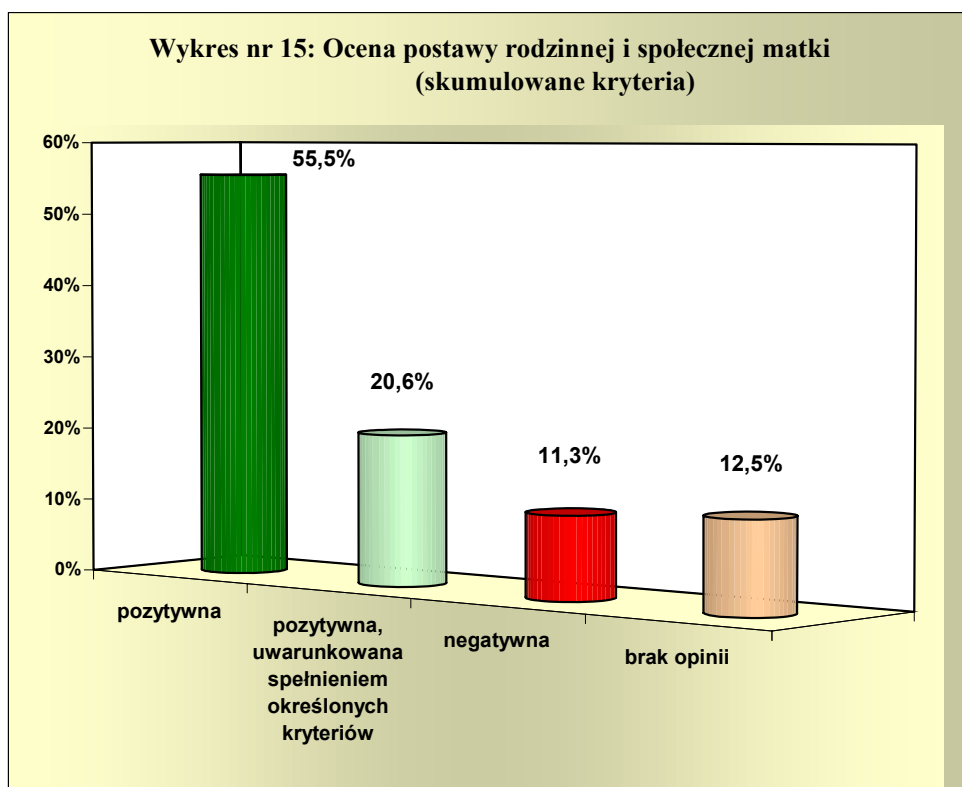
Spółród 323 udzielonych przez ankietowane kobiety odpowiedzi – 55,52 % respondentek pozytywnie ocenia postawę matki.

Z kolei 20,6 % ankietowanych swą pozytywną ocenę bohaterki warunkowało spełnieniem określonych kryteriów, a mianowicie :

1. respondentka mogłaby zrozumieć postawę matki, gdyby praca sołtysa przynosiła jej jakieś konkretne zarobki ;
2. gdyby matka była osobą bardziej zorganizowaną, mogłaby pogodzić wszystkie obowiązki.

Ocenę negatywną wystawiło natomiast 11,34 % respondentek. Zbliżoną wartość odnotowano w przypadku braku oceny postawy matki , tj. 12,54 %.

Reasumując: oceny pozytywnej (zarówno bezwarunkowej jak i uwarunkowanej wystąpieniem konkretnych okoliczności) udzieliło 76,12 % respondentek.

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 36 :

Korelacja kategorii dotyczących społecznej postawy respondentek oraz oceny postawy matki

N : 323

Ocena postawy matki	Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne?						
	tak	tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu	tak, ale w przypadku akceptacji rodziny	tak, ale wtedy, gdy będzie miała z tego jakąś korzyść	nie	nie ma zdania na ten temat	Ogółem
matka postąpiła słusznie, ma przecież prawo do własnego życia	115	52	5	4	1	9	186
	60,8 %	60,5 %	41,7 %	66,7 %	33,3 %	33,3 %	57,6 %
matka postąpiła źle, samolubnie; pomoc dziecku jest sprawą najważniejszą	15	9	5	1	1	7	38
	7,9 %	10,5 %	41,7 %	16,7 %	33,3 %	25,9 %	11,8 %
mogłabym zrozumieć postawę matki gdyby praca sołtysa przynosiła jej jakieś konkretne zarobki	2	3	0	0	0	3	8
	1,1 %	3,5 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	11,1 %	2,5 %
matka jest osobą słabo zorganizowaną; przecież jak się chce - to można pogodzić wszystkie obowiązki	40	15	1	1	0	4	61
	21,2 %	17,4 %	8,3 %	16,7 %	0,0 %	14,8 %	18,9 %
nie czuję się na siłach, by ocenić postawę matki	17	7	1	0	1	4	30
	9,0 %	8,1 %	8,3 %	0,0 %	33,3 %	14,8 %	9,3 %
Ogółem	189	86	12	6	3	27	323
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Źródło : opracowanie własne

Ocenę postawy moralnej matki, dokonanej przez ankietowane kobiety, skonfrontowałam z postawą społeczną samych respondentek. Posłużyły mi do tego dane odnoszące się do oceny respondentek w kwestii powinności uczestniczenia w życiu społecznym oraz dotyczące oceny postawy moralnej matki – bohaterki historyjki.

Tabela nr 37 :

Zależności pomiędzy społeczną postawą respondentek a oceną postawy matki

N : 323

		Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?
Ocena postawy rodzinnej i społecznej matki		
pozytywna	186	<p>tak</p> <p>189</p>
pozytywna, pod pewnymi warunkami	69	<p>tak, pod pewnymi warunkami</p> <p>104</p>
negatywna	38	<p>nie</p> <p>3</p>
brak opinii	30	<p>brak opinii</p> <p>27</p>
razem	323	razem 323

źródło : opracowanie własne

Najsilniejsza zależność występuje w przypadku pozytywnej oceny matki (186 ankietowanych) a odpowiedziami „tak” na pytanie : „Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?” (189 ankietowanych). Opinie respondentek są spójne, akceptują one fakt angażowania się w życie społeczne, zarówno matki, która ich zdaniem powinna nadal pełnić funkcję sołtysa, jak i kobiet wiejskich w ogóle.

Spójność oceny respondentek odnotowałam także w przypadkach : brak opinii dotyczącej postawy matki (30 odpowiedzi) oraz brak oceny, co do faktu powinności angażowania się kobiet wiejskich w życie społeczne (27 ankietowanych).

Rozbieżności odnotowałam w kategoriach : pozytywna oceny matki (69 odpowiedzi) oraz : powinność kobiet w zakresie włączania się w życie społeczne (104 odpowiedzi). Obie te kategorie uwarunkowane są spełnieniem określonych kryteriów.

Rozbieżności te można wytłumaczyć stosunkiem emocjonalnym respondentek, które oceniały z jednej strony matkę (bohaterkę historyjki), z drugiej strony – kobiety wiejskie w ogóle. Ponadto kategoria dotycząca obu zagadnień nie była identyczna.

Największa rozbieżność wystąpiła w przypadku negatywnej oceny postawy matki (38 respondentek) oraz kategorią odpowiedzi „nie” w kwestii powinności angażowania się kobiet w życie społeczne (3 respondentki). Tę rozbieżność należy wytłumaczyć również stosunkiem emocjonalnym respondentek. Tam, gdzie w grę wchodziła ocena postawy kobiet – respondentki okazały stanowczość; tylko 3 odpowiedzi były negatywne. W przypadku oceny postawy matki – 38 respondentek stwierdziło, iż kobieta ta powinna zarzucić pracę społeczną na rzecz pomocy córce. Trudno byłoby rozbieżności te wytłumaczyć faktem konieczności dokonywania wyborów czy ustalaniem priorytetów. W każdej sytuacji, bez względu na wiek czy rolę jaką pełni kobieta, praca społeczna wiąże się przede wszystkim z samodyscypliną oraz umiejętnością organizacji czasu wolnego.

Dla wyjaśnienia przyczyn, z jednej strony aktywnej postawy kobiet, a z drugiej strony – braku tej aktywności – ważnym jest poznanie czynników, od których kobiety wiejskie uzależniają włączanie się w życie społeczne.

Tabela nr 38 :

Czynniki wpływające na włączanie się respondentek w życie społeczne wsi

N : 323

kryterium	tak (%)	nie (%)	nie wiem (%)	ogółem (%)
ilość wolnego czasu	57,9	40	2,1	100
ciekawa propozycja ze strony działaczy	43,9	51,3	4,8	100
znajoma udziela się społecznie	5,7	90,4	3,9	100
korzyści	6,0	89,3	4,8	100
zgoda rodziny	13,7	82,1	4,2	100
akceptacja nowego środowiska	30,1	63,9	6,0	100
dobre zdrowie	1,2	98,8	0	100
inne	0,9	99,1	0	100

źródło : opracowanie własne

Ponad połowa ankietowanych kobiet (57,9 %) uzależnia swe zaangażowanie w życie społeczne wsi od posiadania wolnego czasu, natomiast 43,9 % rozważyłaby swój akces do określonych organizacji społecznych, gdyby propozycja ze strony działaczy większych okazała się wystarczająco interesująca. Świadczy to o nienajlepszym wizerunku lokalnych władz, których działania nie stanowią dla respondentek wystarczającej zachęty i zaproszenia do współpracy. Dodatkowo, jak wynika to z obserwacji, przeprowadzonych wywiadów swobodnych z ankietowanymi czy wywiadów pogłębionych z przedstawicielami lokalnych środowisk opiniotwórczych z terenu gminy Trzebinia, poziom natężenia działań społecznych jest zróżnicowany w zależności od sołectwa.

Zaskakująco duża ilość kobiet, tj. 30,1 % ogółu – swe zaangażowanie w życie społeczne uzależnia od akceptacji nowego środowiska. Wskazuje to na problem akceptacji nowego otoczenia, nowych sytuacji, nowych ludzi. Obawa respondentek dotyczy konfrontacji z nowym środowiskiem jak również jest wyrazem troski o to, jak zareaguje na nie nowe środowisko. Niewielki odsetek badanych kobiet swe zaangażowanie uzależnia od zgody rodziny (13,7 %).

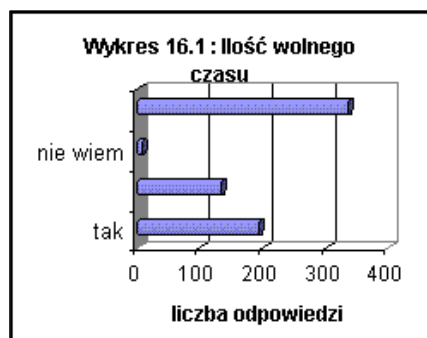
Należałoby jeszcze zwrócić uwagę na dwa warianty dotyczące odpowiedzi „nie”, tzn. „znajoma udziela się społecznie” (90,4 %) oraz „korzyści”. Pierwszy wariant odnosi się do stereotypu życia na wsi, drugi – do komercjalizacji życia. Powszechnie uznawany na wsi model życia rodzinnego - utrzymywanie bliskich więzi międzysąsiedzkich, czas wolny spędzany wspólnie z sąsiadami – nie znajduje w pełni odzwierciedlenia w odpowiedziach respondentek. Tylko 5,7 % badanych uzależnia swe zaangażowanie społeczne tym, że jej znajoma (sąsiadka) działa aktywnie na rzecz wsi. Kolejnym wariantem dominującym wśród odpowiedzi „nie” są „korzyści”. Tylko 6 % respondentek uzależnia swą aktywność od korzyści czerpanych z tytułu pracy w danych organizacjach społecznych.

Wykresy nr 16 :

Czynniki wpływające na włączanie się respondentek w życie społeczne wsi

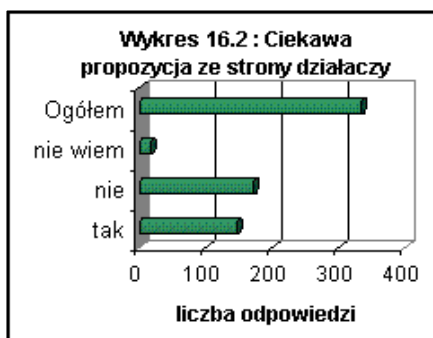
ilość wolnego czasu

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	194	57,9	57,9
nie	134	40	40
nie wiem	7	2,1	2,1
Ogółem	335	100	100

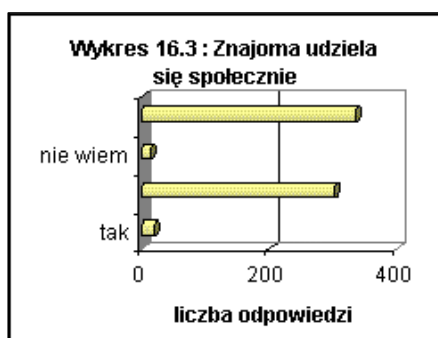
ciekawa propozycja ze strony działaczy

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	147	43,9	43,9
nie	172	51,3	51,3
nie wiem	16	4,8	4,8
Ogółem	335	100	100

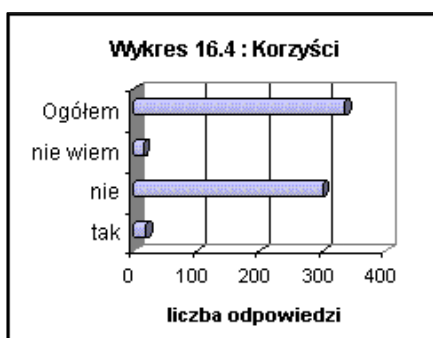
znajoma udziela się społecznie

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	19	5,7	5,7
nie	303	90,4	90,4
nie wiem	13	3,9	3,9
Ogółem	335	100	100

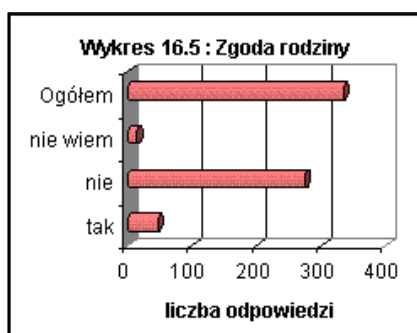
korzyści

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	20	6	6
nie	299	89,3	89,3
nie wiem	16	4,8	4,8
Ogółem	335	100	100

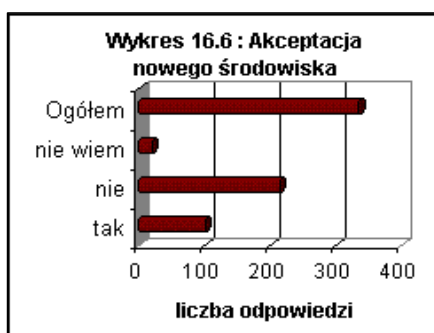
zgoda rodziny

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	46	13,7	13,7
nie	275	82,1	82,1
nie wiem	14	4,2	4,2
Ogółem	335	100	100

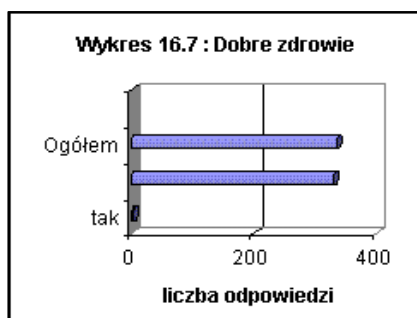
akceptacja nowego środowiska

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	101	30,1	30,1
nie	214	63,9	63,9
nie wiem	20	6	6
Ogółem	335	100	100

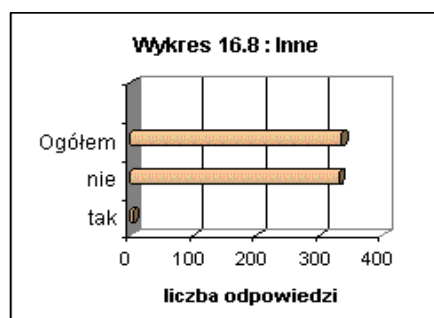
dobrze zdrowie

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	4	1,2	1,2
nie	331	98,8	98,8
Ogółem	335	100	100

inne

	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	4	0,9	0,9
nie	331	99,1	99,1
Ogółem	335	100	100

źródło : opracowanie własne

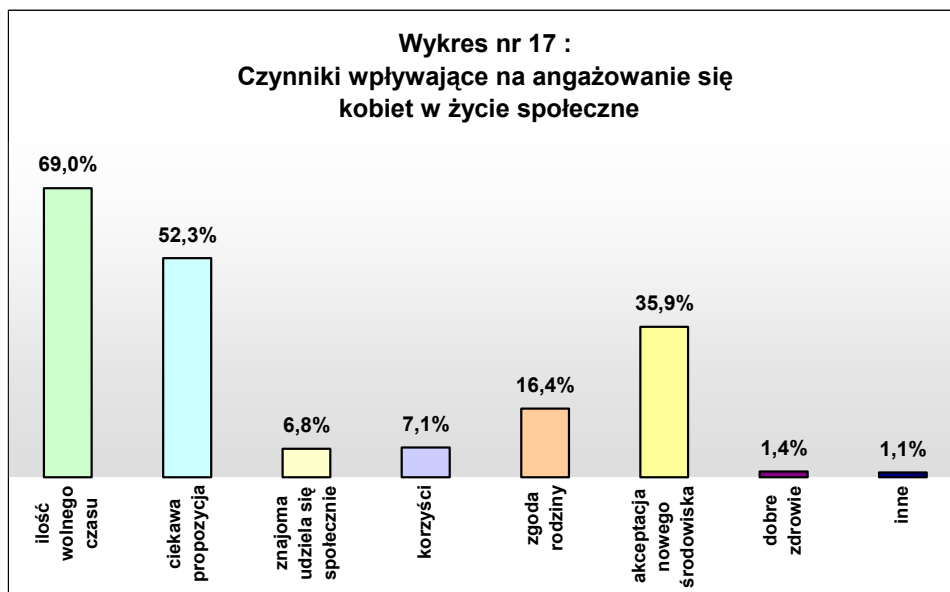
Tabela nr 39 :

Czynniki wpływające na włączenie się respondentek w życie społeczne wsi (uwzględniono odpowiedzi „tak”)

N : 335

Czynniki	Liczebność	% w kolumnie
ilość wolnego czasu	194	69,0 %
ciekawa propozycja ze strony działaczy	147	52,3 %
znajoma udziela się społecznie	19	6,8 %
korzyści	20	7,1 %
zgoda rodziny	46	16,4 %
akceptacja nowego środowiska	101	35,9 %
dobrze zdrowie	4	1,4 %
inne	4	1,1 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Ciekawa byłam wyników konfrontacji ocen respondentek dotyczących ich stanowiska w kwestii powinności włączania się kobiet wiejskich w życie społeczne oraz gotowości samych respondentek do angażowania się.

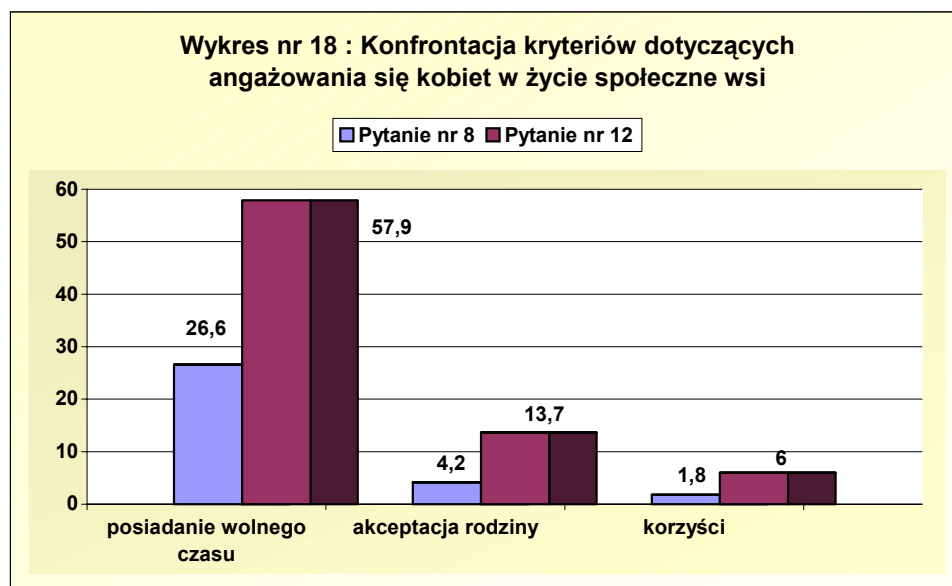
Poniżej przedstawiłam wybrane (spójne), skonfrontowane ze sobą kryteria, odnoszące się do następujących pytań z kwestionariusza ankiety : „Jak Pani sądzi, czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?” oraz „Swoje zaangażowanie w życie społeczne wsi uzależniam od ...”.

Tabela nr 40 :

Konfrontacja kryteriów dotyczących angażowania się kobiet w życie społeczne wsi

kryterium	Czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ? (Pytanie nr 8)	Swoje zaangażowanie w życie społeczne wsi respondentka uzależnia od (Pytanie nr 12)
posiadanie wolnego czasu	26,6 %	57,9 %
akceptacja rodziny	4,2 %	13,7 %
korzyści	1,8 %	6,0 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Konfrontowane zależności, z jednej strony – przedstawiają opinię respondentek dotyczącą włączania się kobiet w życie społeczne wsi (Pytanie nr 8), z drugiej zaś – określają kryteria podjęcia przez same respondentki decyzji o swojej aktywizacji społecznej (Pytanie nr 12).

Konfrontacja ta cechuje się dość znacznymi rozbieżnościami, które odnotowałam we wszystkich kategoriach, a zwłaszcza w przypadku warunku jakim jest posiadanie wolnego czasu (26,6 % uznało, iż brak czasu jest przeszkodą dla innych kobiet ; dla samych respondentek stanowi to dużo większą barierę; tak odpowiedziało 57,9 % respondentek).

Poza emocjonalnym, osobistym aspektem wpływającym na powyższe rozbieżności – innym powodem może być konstrukcja kafeterii obu pytań. W pytaniu nr 8 respondentki rozstrzygały głównie kwestię powinności angażowania się kobiet w życie społeczne, w pytaniu 12 natomiast - koncentrowały się na doborze czynników warunkujących ich zaangażowanie się w życie społeczne.

Ważnym dla mnie elementem badawczym było poznanie priorytetów, które wpływają na poziom życia, zainteresowania, sposoby spędzania wolnego czasu przez ankietowane kobiety. Zbadanie tych zmiennych pomoże ustalić, z jednej strony, powody angażowania się, z drugiej zaś - przyczyny braku aktywności ze strony respondentek.

W tabeli poniżej przedstawiłam liczebności dotyczące się do poszczególnych kategorii (preferowanych czynności).

Tabela nr 41 :

Czynności preferowane przez ankietowane kobiety

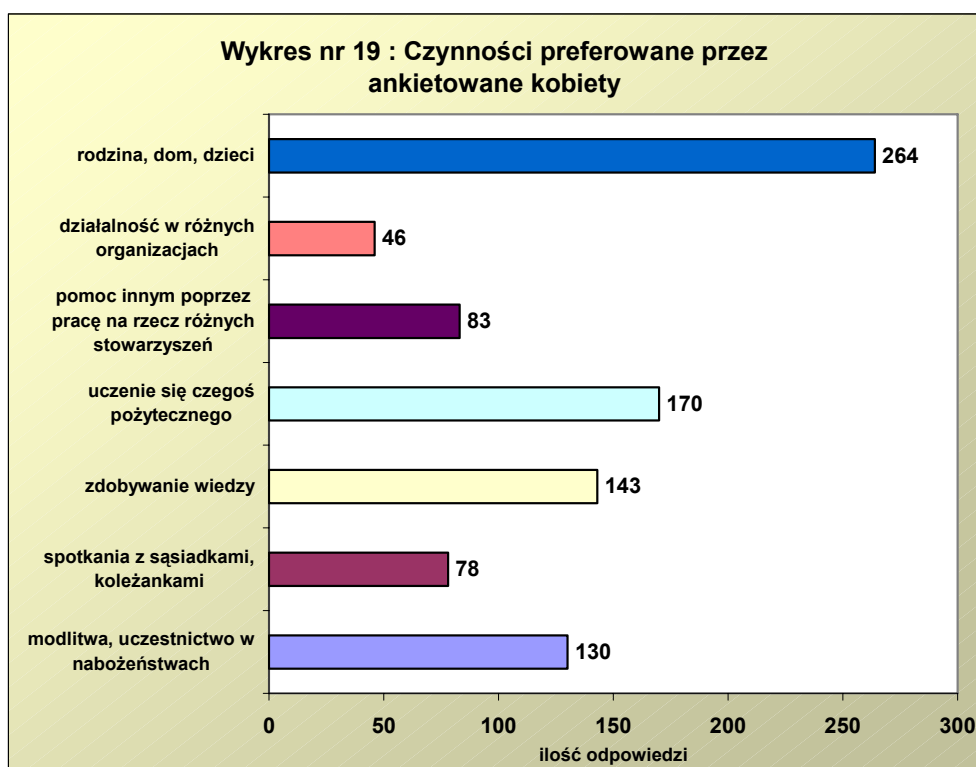
N : 335

Czynności	Liczebność	% w kolumnie
brak danych	4	1,2 %
modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach	130	38,8 %
spotkania z sąsiadkami, koleżankami	78	23,3 %
zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia)	143	42,7 %
uczenie się czegoś pożytecznego	170	50,7 %
pomoc innym poprzez pracę na rzecz różnych	83	24,8%
działalność w różnych organizacjach	46	13,7 %
rodzina, dom, dzieci	264	78,8 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Najważniejsze miejsce w życiu kobiet wiejskich, zdaniem ankietowanych, zajmuje rodzina, dom, dzieci. Tę odpowiedź zakresliło 78,8 % respondentek. Kolejną czynnością, którą preferuje 50,7 % ankietowanych kobiet jest „uczenie się czegoś pożytecznego, co można wykorzystać w domu”. Tak więc przeważająca większość respondentek wskazała na czynności związane z domem i rodziną jako dominujące w ich życiu. Wysoką pozycję w ocenie ankietowanych zajmuje kategoria : „zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia)”. Dla 42,7 % kobiet inwestowanie we własną edukację jest zadaniem priorytetowym. Nadal dla wielu kobiet Kościół jest bardzo ważnym elementem wypełniającym ich życie. Modlitwa, udział w nabożeństwach – stanowi dla 38,8 % respondentek wartość dominującą. Kolejne miejsce w hierarchii wartości zajmuje kategoria : „pomoc innym poprzez pracę na rzecz różnych stowarzyszeń, akcji”, którą zakresliło 24,8 % ankietowanych. Ostatnie miejsce w tabeli czynności preferowanych przez respondentki zajmują „spotkania z sąsiadkami, koleżankami”.

źródło : opracowanie własne

Można zaobserwować pewne przewartościowania dotyczące preferencji czynności ważnych dla kobiet wiejskich. Jeszcze w latach siedemdziesiątych dla kobiet wiejskich nie istniało praktycznie nic poza domem i gospodarstwem. „Dla kobiet wiejskich nie nastąpiła jeszcze, niestety, era równych praw. Ich rozwój hamuje więź zwyczajów i przekonań, stosunki pracy i warunki bytowania ...”¹.

Podobnie modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach. Czynność ta była dla kobiet tak samo ważna jak dom, rodzina i gospodarstwo. Priorytety wyznaczone były przez „... określenie funkcji każdej kobiety jako istoty rodzącej dzieci zgodnie z kanonami religii oraz prowadzącej gospodarstwo domowe (w języku niemieckim : Kinder, Kirche und Küche, ² tzw. 3 „K”) ³.

Zgodnie z odpowiedziami respondentek – Kościół pozostaje wartością priorytetową dla 38,8 %.

Podobnie : spotkania z sąsiadkami, koleżankami. Czynność ta była dawniej, obok modlitwy, jedną z najważniejszych w życiu kobiety wiejskiej. Głównie czas pracy wykorzystywany był na spotkania sąsiedzkie.

„Aktywność kobiety nie ograniczała się do gospodarstwa rodzinnego. Darcie pierza, przędzenie wełny, kiszenie kapusty, pranie i wiele innych prac wykonywano zespołowo. Kobiety przy pracy wymieniały opinie, przekazywały sobie informacje i plotki”.⁴

Dla 23,3 % respondentek kategorią wiodącą są spotkania z sąsiadkami, koleżankami.

Sposoby i formy spędzania czasu wolnego oraz priorytety w życiu kobiet wiejskich mają niewątpliwie wpływ na ich świadomość społeczną.

---

¹ Tryfan B., *Pozycja społeczna kobiety wiejskiej*, PAN, Warszawa 1968, s. 310.

² przypis autorki : w języku polskim : dzieci, kościół, kuchnia.

³ Jagiełło – Łysiowa E., *Rola przeorana, dom piękny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 6.

⁴ Żarnowska A., Szwarc A., red., *Kobieta i kultura czasu wolnego*, t. VII, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2001, s. 512.

Wracając do kwestii powodów, z jednej strony, angażowania się, a z drugiej zaś - przyczyn braku aktywności ze strony respondentek, postanowiłam poprzez skorelowanie odpowiednich danych, dociec tych zależności.

Tabela nr 42 :

Wpływ preferowanych czynności na aktywność społeczną respondentek

N : 335

preferowane czynności	działa (ła) społecznie	nie działa (ła) społecznie	razem
modlitwa, nabożeństwa	62,3 %	37,7 %	100 %
spotkania z sąsiadkami, koleżankami	55,1 %	44,9 %	100 %
zdobywanie wiedzy	55,2 %	44,8 %	100 %
uczenie się czegoś pożytecznego	57,1 %	42,9 %	100 %
pomoc innym poprzez pracę społeczną	71,1 %	28,9 %	100 %
działalność w różnych organizacjach	78,3 %	21,7 %	100 %
rodzina, dom, dzieci	55,3 %	44,7 %	100 %

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 43 :

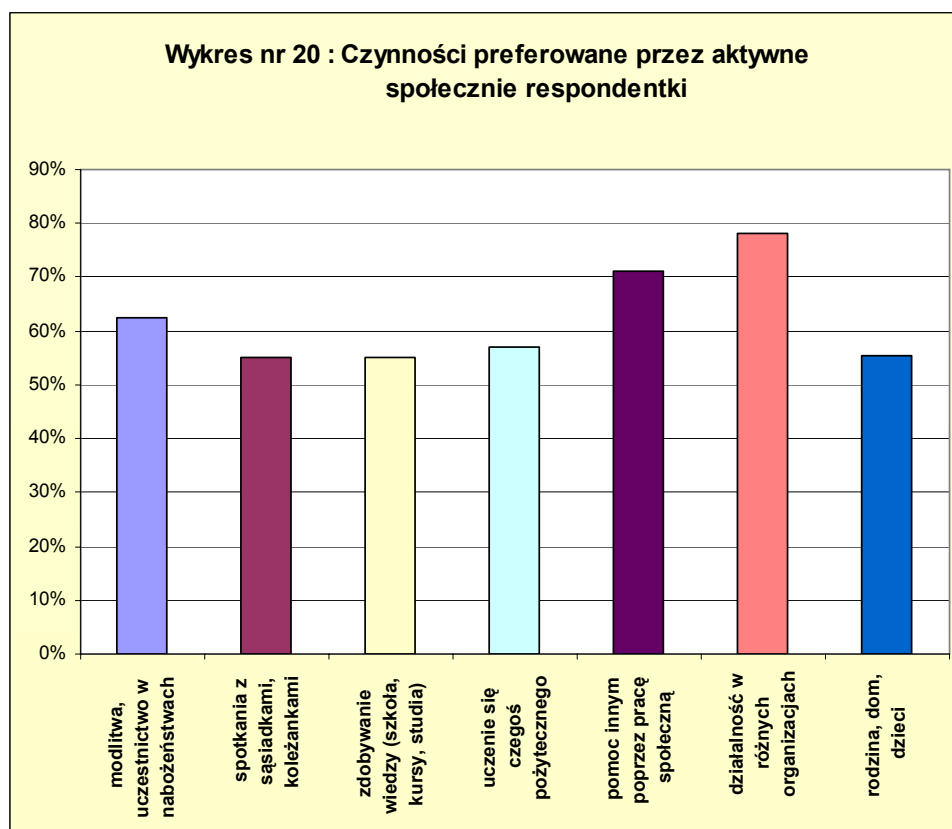
Preferowane czynności dotyczące grupy aktywnych społecznie respondentek

N : 193

preferowane czynności	odsetek aktywnych respondentek
modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach	62,3 %
spotkania z sąsiadkami, koleżankami	55,1 %
zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia)	55,2 %
uczenie się czegoś pożytecznego	57,1 %
pomoc innym poprzez pracę społeczną	71,1 %
działalność w różnych organizacjach	78,3 %
rodzina, dom, dzieci	55,3 %

źródło : opracowanie własne

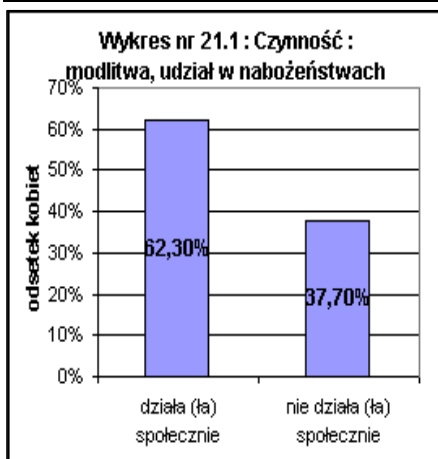
źródło : opracowanie własne

Grupa aktywnych społecznie respondentek konsekwentnie preferuje kategorię : „działalność w różnych organizacjach” (78,3 %). Zbliżoną wartość, tj. 71,1 % odnotowałam w kategorii bardzo zbliżonej do poprzedniej, tzn. „pomoc innym poprzez pracę społeczną”. Trzecią, co do ilości odpowiedzi (62,3 %), jest czynność : „modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach”. Dla 57,1 % czynnych społecznie respondentek preferencję stanowi kategoria : „uczenie się czegoś pożytecznego, co można wykorzystać w domu”. Ostatnie trzy warianty, z przedstawionej w Tabeli nr 43 kafeeterii, osiągnęły bardzo zbliżone wartości. Grupa 55,3 % kobiet preferuje rodzinę, dom, dzieci ; dla 55,2 % natomiast ważne jest zdobywanie wiedzy poprzez naukę w szkole, na studiach bądź też uczestniczenie w kursach. Dla 55,1 % kobiet z grupy respondentek czynnych społecznie – spotkania z sąsiadkami, koleżankami stanowią czynność dominującą.

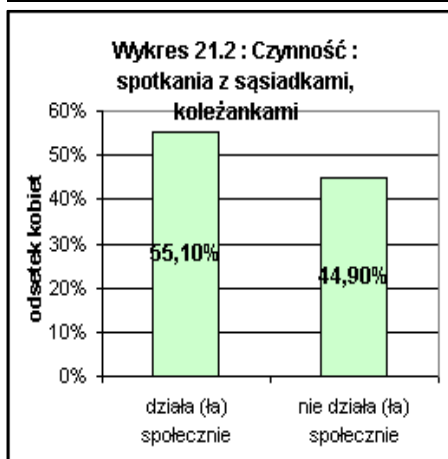
Wykresy nr 21 :

Wpływ preferowanych czynności na poziom aktywności społecznej respondentek

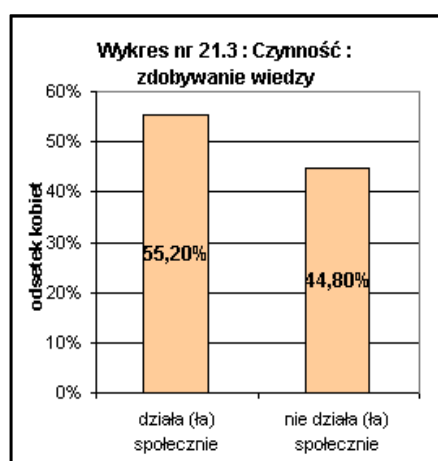
Wykres nr 21.1	działa (ła)	nie działa (ła)
	społecznie	społecznie
modlitwa	62,30%	37,70%

Wykres nr 21.2	działa (ła)	nie działa (ła)
	społecznie	społecznie
spotkania z sąsiadkami	55,10%	44,90%

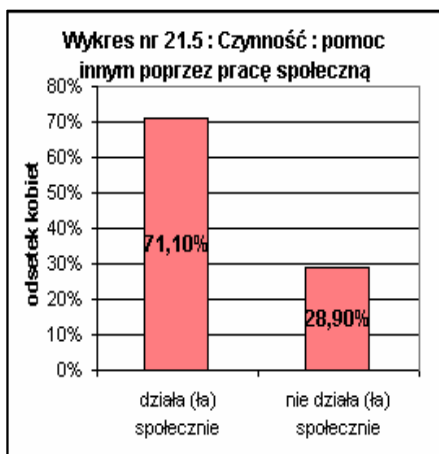
Wykres nr 21.3	działa (ła)	nie działa (ła)
	społecznie	społecznie
zdobywanie wiedzy	55,20%	44,80%

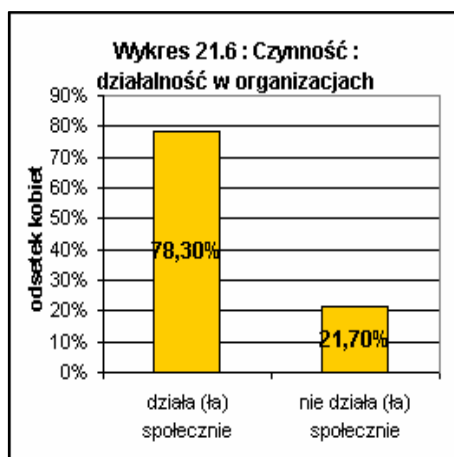
Wykres nr 21.4	działa (ła)	nie działa (ła)
	społecznie	społecznie
uczenie się czegoś	57,10%	42,90%

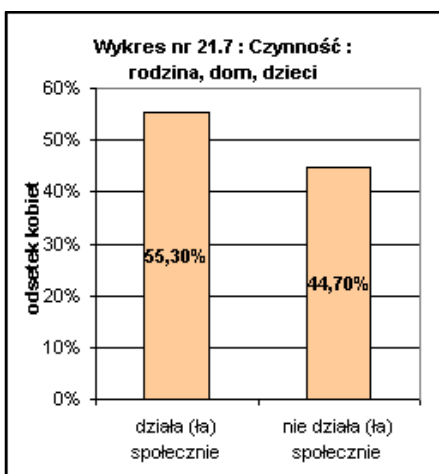
Wykres nr 21.5	działa (ła)	
	społecznie	nie działa (ła) społecznie
czynność pomoc innym	71,10%	28,90%

Wykres nr 21.6	działa (ła)	
	społecznie	nie działa (ła) społecznie
czynność działalność	78,30%	21,70%

Wykres nr 21.7	działa (ła)	
	społecznie	nie działa (ła) społecznie
czynność rodzina, dom	55,30%	44,70%

źródło : opracowanie własne

Korelacje dotyczące preferencji czynności ważnych dla kobiet wiejskich w odniesieniu do grupy kobiet aktywnych społecznie, osiągnęły najwyższą wartość w przypadku dwóch kategorii : „działalność w różnych organizacjach” (78,3 %) oraz „pomoc innym poprzez pracę społeczną” (71,1 %).

Wniosek : aktywne społecznie kobiety preferują również aktywny sposób spędzania wolnego czasu poprzez pracę społeczną.

Zbliżony wynik, tj. 62,3 % - to grupa ankietowanych preferująca czynność : „modlitwa, udział w nabożeństwach”. Można to uzasadnić m.in. tym, iż duża część ankietowanych kobiet, tj. 143 osoby (42,8 % ogółu) – to osoby po 50 roku życia hołdujące starym tradycjom życia zgodnie z zasadami religii i Kościoła.

Grupa respondentek preferujących czynności związane z życiem rodzinnym, uczeniem się czegoś pożytecznego, zdobywaniem wiedzy czy spędzaniem wolnego czasu w gronie sąsiadek bądź koleżanek – stanowi najmniej liczną grupę zaangażowanych społecznie respondentek.

Powyższe odnosi się do preferencji respondentek w zakresie wyboru czynności, które ich zdaniem, są najważniejsze dla kobiet mieszkających na wsi.

A jakie są preferencje samych respondentek ?

W Tabeli nr 44 przedstawiłam sposoby spędzania wolnego czasu przez ankietowane kobiety.

Tabela nr 44 :

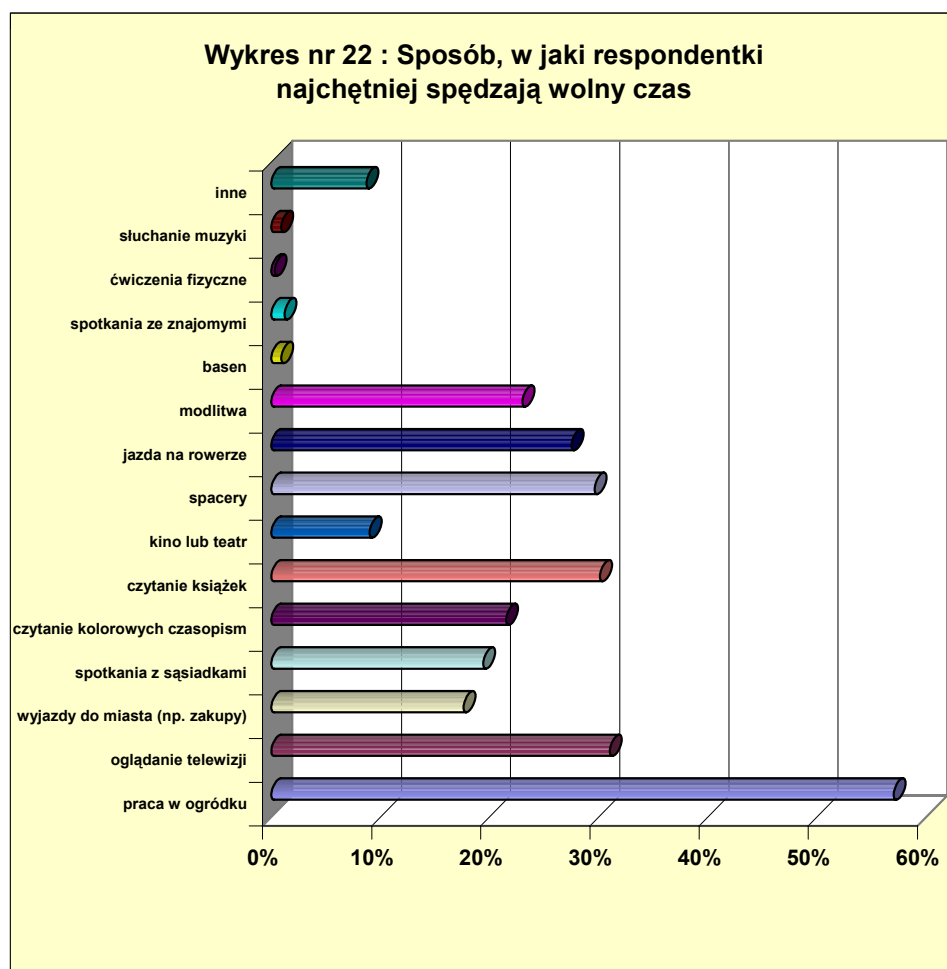
Sposób, w jaki respondentki najchętniej spędzają wolny czas

N : 335

Czynność	Liczebność	% w kolumnie
brak danych	2	0,6 %
praca w ogródku	191	57,0 %
oglądanie telewizji	104	31,0 %
wyjazdy do miasta (np. zakupy)	59	17,6 %
spotkania z sąsiadkami	65	19,4 %
czytanie kolorowych czasopism	72	21,5 %
czytanie książek	101	30,1 %
kino lub teatr	30	9,0 %
spacery	99	29,6 %
jazda na rowerze	92	27,5 %
modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach	77	23,0 %
basen	3	0,9 %
spotkania ze znajomymi	4	1,2 %
inne	29	8,7 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

źródło : opracowanie własne

Większość respondentek, tj. 57,0 % preferuje czynny sposób spędzania czasu (praca w ogródku). Wprost przeciwnie do 31,0 % ankietowanych, które swój wolny czas poświęcają najchętniej oglądaniu telewizji. Podobny wynik, tj. 30,1 % odnotowałam w przypadku respondentek poświęcających czas lekturze książek. Spacery – to dla 29,6 % kobiet sposób na aktywny wypoczynek, podobnie – jazda na rowerze (27,5 %). Wynik 23,0 % osiągnęła kategoria : „modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach”. Lektura kolorowych czasopism – to dla 21,5 % badanych – najlepszy sposób spędzania wolnego czasu. Spotkania z sąsiadkami, koleżankami wybrało 19,4 % ankietowanych. Natomiast dla 17,6 % respondentek najlepszą formą spędzania wolnego czasu jest wyjazd do miasta, np. na zakupy. Kino, teatr preferuje tylko 9,0 % ankietowanych. Pozostałe kategorie odnotowały bardzo niewielką liczbę odpowiedzi, tzn. ok. 1%.

Kultura spędzania wolnego czasu, zainteresowania, cele, priorytety kobiet wiejskich są w dużym stopniu związane z modelem życia rodzinnego. Model ten narzuca kobietom role, które mają wypełniać, wyznacza margines swobody i czas na realizację własnych potrzeb.

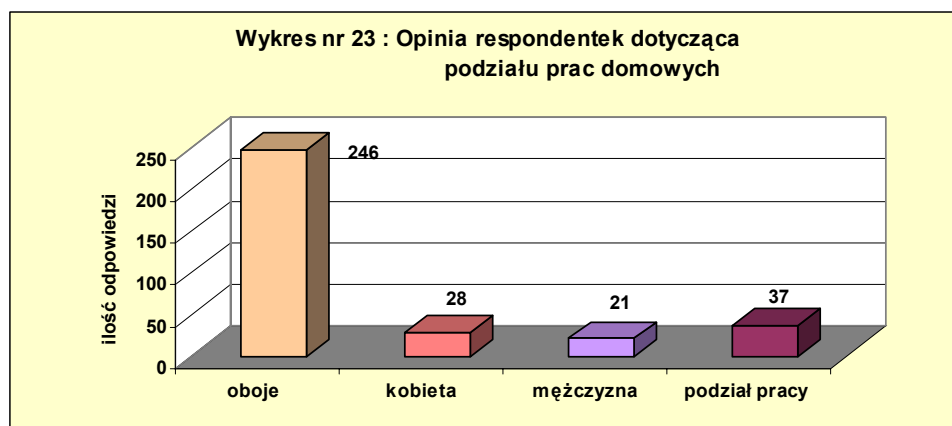
Tabela nr 45 :

Opinia respondentek dotycząca podziału prac domowych

N : 335

Osoba pełniąca główną rolę	Ilość odpowiedzi	Procent
oboje (małżeństwo, rodzina)	246	73,4
kobieta	28	8,4
mężczyzna	21	6,3
podział pracy (prace kobiece, prace męskie)	37	11,1
ogółem	332	99,1
brak danych	3	0,9
ogółem	335	100

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 23 w sposób graficzny prezentuje rozkład odpowiedzi odnoszący się do opinii respondentek w zakresie podziału ról między małżonkami. Na 332 odpowiedzi (100 % ; nie uwzględniono braku danych) – przeważająca większość respondentek, tj. 246 osób (74,1 %) uważa, iż oboje małżonków powinno prowadzić dom i gospodarstwo. Na dominującą rolę kobiety wskazywało 28 odpowiedzi (8,4 %), mężczyzny – 21 osób (6,3 %) ; natomiast podział ról na prace męskie i kobiece stanowi optymalne rozwiązanie według 37 ankietowanych (11,2 %).

Tabela nr 46 :

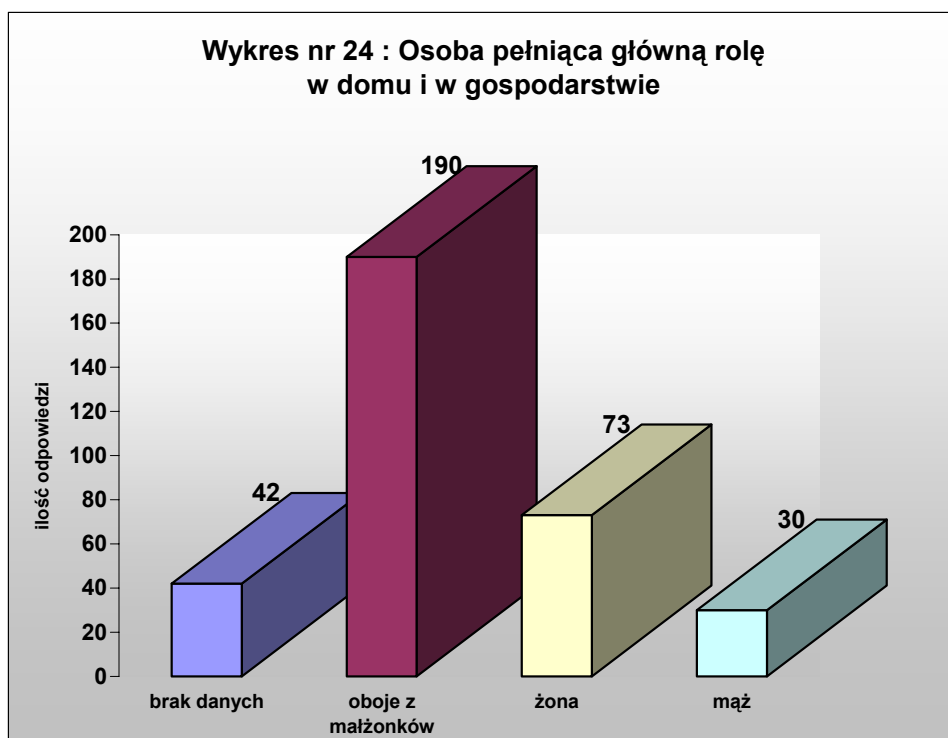
Osoba pełniąca główną rolę w domu i w gospodarstwie

N : 335

Osoba pełniąca główną rolę	Ilość odpowiedzi	Procent
brak danych	42	12,5
oboje z małżonków	190	56,7
żona	73	21,8
mąż	30	9
ogółem	335	100

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

W Tabeli nr 46 i Wykresie nr 24 przedstawiłam odpowiedzi respondentek odnoszące się do ich modeli życia rodzinnego.

Spośród 335 ankietowanych kobiet – odpowiedzi udzieliły 293 osoby (87,5 % ogółu). Przeważająca większość respondentek, 190 osób (56,7 %) stwierdziła, że w ich domach oboje małżonków pełni równorzędne role. Kolejną, co do liczebności, kategorią odpowiedzi jest „żona”, która w ocenie 73 ankietowanych (21,8 %) pełni główną rolę w gospodarstwie domowym. Zaledwie 30 kobiet (9,0 %) uznało męża jako głowę rodziny.

Celem skonfrontowania opinii ankietowanych kobiet dotyczącej podziału ról domowych a stanem faktycznym w domach rodzinnych respondentek – zestawiałam powyższe wartości. Porównałam tylko te kategorie, które są spójne dla obu badanych kwestii. Pominięty został brak danych. Kategorię odpowiedzi z Pytania nr 15 : „podział pracy” ujęłam w grupie „oboje małżonków”.

Należy uwzględnić fakt, iż Pytanie nr 15 kwestionariusza ankiety (Kto powinien pełnić główną rolę ?) jak również Pytanie nr 16 (Kto pełni główną rolę?) dotyczy zarówno panien, mężatek, wdów jak i osób wolnych.

Odpowiedzi respondentek odnoszą się więc :

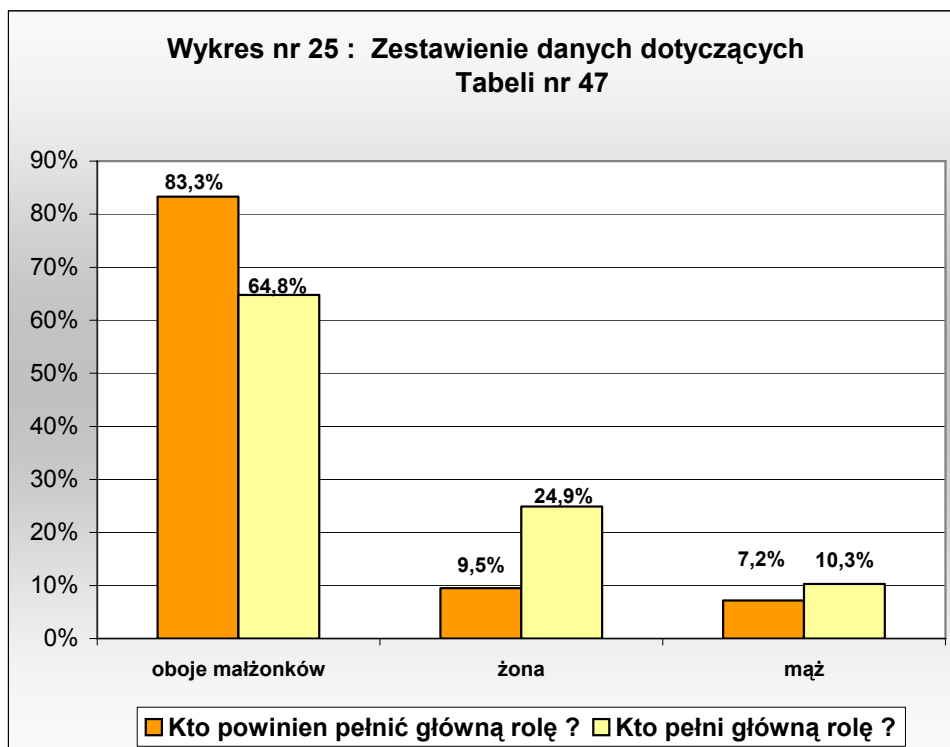
- w przypadku mężatek – przedstawiona została sytuacja w ich małżeństwie ;
- w przypadku panien – model życia rodziców respondentek ;
- w przypadku osób wolnych czy wdów – kobieta z konieczności pełni główną rolę.

Tabela nr 47 :

Zestawienie opinii respondentek oraz stanu rzeczywistego dotyczącego podziału ról w gospodarstwie domowym

Osoba pełniąca główną rolę	Kto powinien pełnić główną rolę ?		Kto pełni główną rolę ?	
	ilość	%	ilość	%
oboje małżonków	283	85,2	190	64,8
żona	28	8,4	73	24,9
mąż	21	6,4	30	10,3
ogółem	295	100	293	100

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Konfrontacja wyżej przedstawionych danych pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków :

- **85,2 %** ankietowanych wyraziło swoją opinię w kwestii podziału ról pomiędzy małżonkami (suma kategorii : „oboje małżonków”, „podział pracy – prace męskie, prace kobiece”) ;
- **64,8 %** - to odsetek odpowiedzi, gdzie rzeczywiście w domach rodzinnych ankietowanych kobiet obowiązuje partnerski styl zarządzania domem i gospodarstwem ; reasumując : więcej respondentek opowiada się za równouprawnieniem w domu, w rzeczywistości – mniej jest rodzin, gdzie oboje małżonkowie pełnią role równorzędne ;
- **8,4 %** respondentek uważa, że kobieta powinna pełnić główną rolę;
- **24,9 %** odpowiedzi wskazuje na dominującą rolę kobiety w rodzinach ankietowanych osób ; w tej kategorii rozbieżność jest największa ; prawie trzykrotnie więcej odpowiedzi dotyczy faktycznej, dominującej roli kobiety niż odnotowano to w przypadku opinii respondentek ;

- **6,4 %** badanych uważa, że mężczyzna powinien pełnić główną rolę, natomiast w rzeczywistości :
- **10,3 %** respondentek stwierdziło, że w ich domach mężczyzna pełni dominującą rolę.

Jaki wpływ ma model życia rodzinnego na aktywność społeczną respondentek ? Czy partnerski podział ról względnie dominacja któregoś z małżonków ma jakiegokolwiek znaczenie w kwestii angażowania się kobiet w życie społeczne wsi ?

Aby zbadać te zależności - korelacji poddałam następujące zmienne : model życia rodzinnego oraz działalność społeczną respondentek.

Tabela nr 48 :

Wpływ modelu życia rodzinnego na aktywność społeczną respondentek

N : 335

Osoba pełniąca główną rolę	Respondentki zaangażowane społecznie	Respondentki niezaangażowane społecznie	Procent
oboje małżonków	42,8 %	57,2 %	100 %
żona	37,0 %	63,0 %	100 %
mąż	33,3 %	66,7 %	100 %

źródło : opracowanie własne

W powyższej tabeli uwzględnione zostały 292 odpowiedzi (87,2 % ogółu ankietowanych) ; pominięty został brak danych.

Przyjmując liczbę **118** respondentek **zaangażowanych** w działalność społeczną – jako wartość **100 %**, rozkład odpowiedzi odnośnie podziału ról w gospodarstwie domowym przedstawia się następująco :

Tabela nr 49 :

Model życia rodzinnego w odniesieniu do respondentek zaangażowanych społecznie

N : 118

Osoba pełniąca główną rolę	Ilość odpowiedzi	Procent
oboje małżonków	81	68,6 %
żona	27	22,9 %
mąż	10	8,5 %
ogółem	118	100 %

źródło : opracowanie własne

W przypadku większości (68,6 %) aktywnych społecznie respondentek – oboje małżonków jednakowo angażuje się w prace domowe i w gospodarstwie.

W odniesieniu natomiast do grupy respondentek **niezaangażowanych** społecznie (liczbę **174** osób przyjęto jako wartość **100 %**) – rozkład odpowiedzi dotyczący podziału ról w pracach domowych i w gospodarstwie przedstawia Tabela nr 50.

Tabela nr 50 :

Model życia rodzinnego w odniesieniu do respondentek niezaangażowanych społecznie

N : 174

Osoba pełniąca główną rolę	Ilość odpowiedzi	Procent
oboje małżonków	108	62,1 %
żona	46	26,4 %
mąż	20	11,5 %
ogółem	174	100 %

źródło : opracowanie własne

W grupie, gdzie dominującą rolę odgrywa **mąż** – **znacznie mniej** kobiet, w porównaniu do pozostałych kategorii, udziela się społecznie (33,3 % czynnych i 66,7 % nieaktywnych społecznie respondentek).

W grupie ankietowanych, gdzie dominuje **żona** – aktywnych jest 37,0 % respondentek, nieaktywnych społecznie - 63,0 %.

Ostatnia grupa, w której **oboje małżonkowie** pełnią równorzędne role, odnotowała 42,8 % kobiet aktywnych oraz 57,2 % - nie działających.

Można więc jednoznacznie stwierdzić, że w rodzinach respondentek, w których dominującą rolę odgrywa mąż – najmniej kobiet jest aktywnych społecznie.

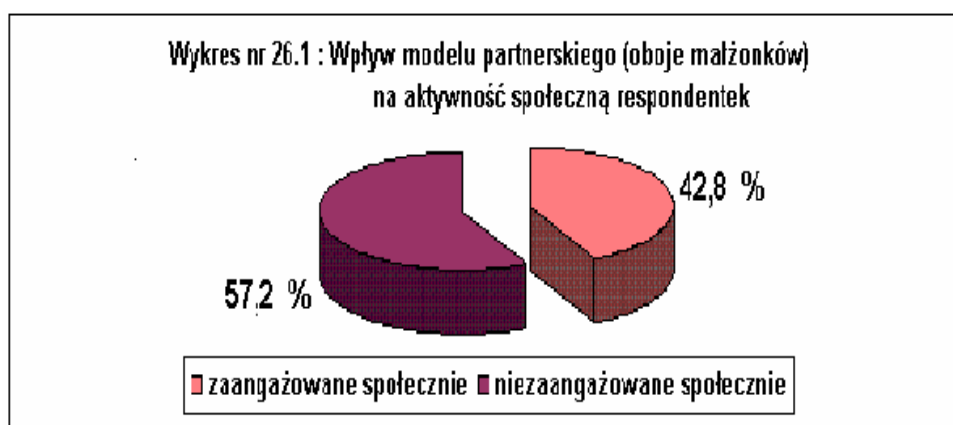
Partnerski model życia rodzinnego sprzyja kobietom, które chcą realizować się w życiu społecznym. Ten model odnotował najwięcej kobiet czynnych społecznie.

Dopełnieniem tego wyводу będzie odniesienie odpowiedzi respondentek w zakresie ich modelu życia rodzinnego do podziału badanej próby na kobiety działające i nie działające w formalnych organizacjach społecznych.

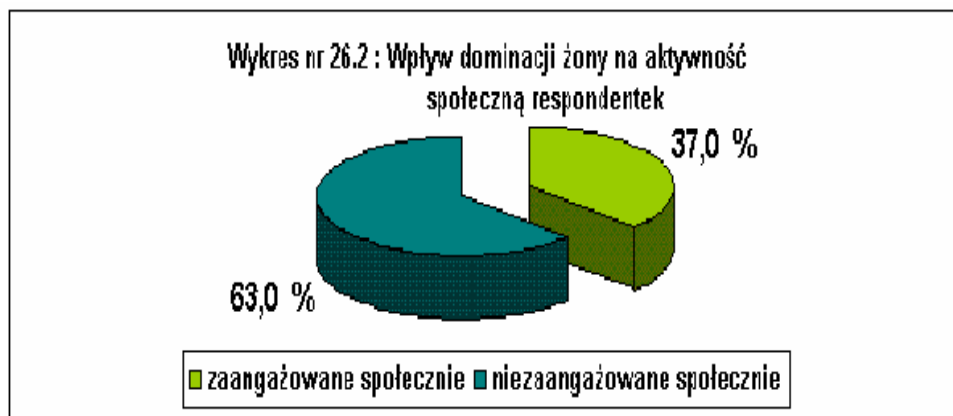
Celem większej przejrzystości poniższej prezentacji graficznej - każdy model życia rodzinnego przyjęłam jako wartość 100 % i odniosłam go do grupy aktywnych i nieaktywnych społecznie respondentek.

Wykresy nr 26 :

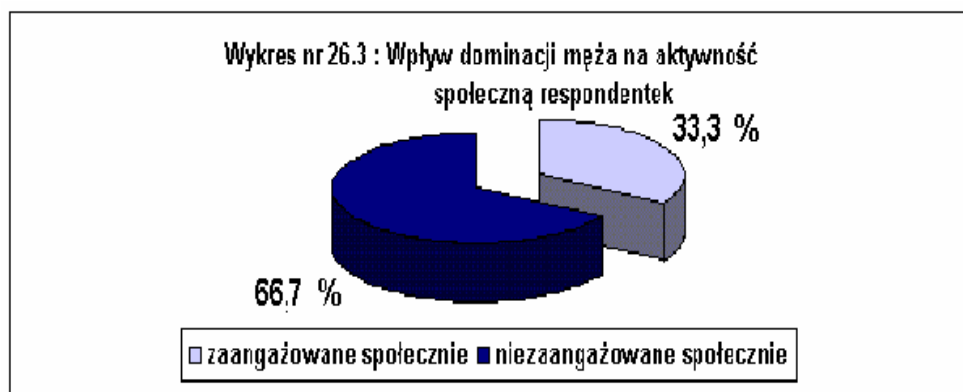
Wpływ modelu życia rodzinnego na działalność społeczną respondentek

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Udział procentowy - odpowiednio : kobiet aktywnych i nieaktywnych społecznie, w poszczególnych modelach życia rodzinnego, kształtuje się następująco :

- model partnerski (oboje małżonków) 42,8 % / 57,2 % ;
- dominacja kobiety 37,0 % / 63,0 % ;
- dominacja męczyzny 33,3 % / 66,7 % .

Tam, gdzie w rodzinie dominują kobiety – mniejsza ich część działa społecznie. Można to wytłumaczyć tym, iż prowadzenie domu jest czynnością na tyle absorbującą, że brakuje już czasu na inne zajęcia, zwłaszcza, że kobiet – rolniczek w badanej populacji jest 27,9 %. Część ankietowanych to osoby samotnie prowadzące gospodarstwa domowe : kobiety wolne : 5,1 % ogółu, wdowy: 11,7 % ogółu.

W rodzinach o męskiej dominacji – najmniej jest kobiet czynnych społecznie. Może to być wynikiem zbyt silnej dominacji mężów, a tym samym braku zrozumienia dla potrzeby realizowania się żon w innych sferach życia.

Zarówno w przypadku aktywności społecznej respondentek w ogóle jak i w odniesieniu do ich formalnej przynależności do organizacji społecznych – angażowaniu się kobiet w życie społeczne wsi zdecydowanie sprzyja partnerski model życia rodzinnego.

5. Problematyka aktywności zawodowej respondentek

Zdobywanie wiedzy przez respondentki oraz podnoszenie własnych kwalifikacji – to działania w sferze aktywności i aktywizacji zawodowej. Problematyka ta jest wprowadzeniem do tej części pracy, która zajmuje się aktywnością zawodową respondentek.

Wprowadzenie do kwestionariusza ankiety zagadnień dotyczących oferty Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie szkoleń, kursów, warsztatów ma na celu :

1. ustalenie poziomu aktywności respondentek w zakresie podnoszenia własnych kwalifikacji oraz możliwości wykorzystania tegoż w życiu prywatnym i zawodowym ;
2. zbadanie oferty Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie dostępności dla kobiet wiejskich, trafności wyboru tematyki szkoleń, wykorzystania przez respondentki zdobytej wiedzy.

Zagadnienia wiążące się z Powiatowym Urzędem Pracy są konsekwencją mojej współpracy z tym urzędem na etapie przygotowywania badań. Analiza danych mieszcząca się w sferze zainteresowania PUP – zostanie przekazana urzędowi i posłuży jako element programu aktywizacji obszarów wiejskich tworzonego dla potrzeb uzyskania w tym celu dotacji unijnych.

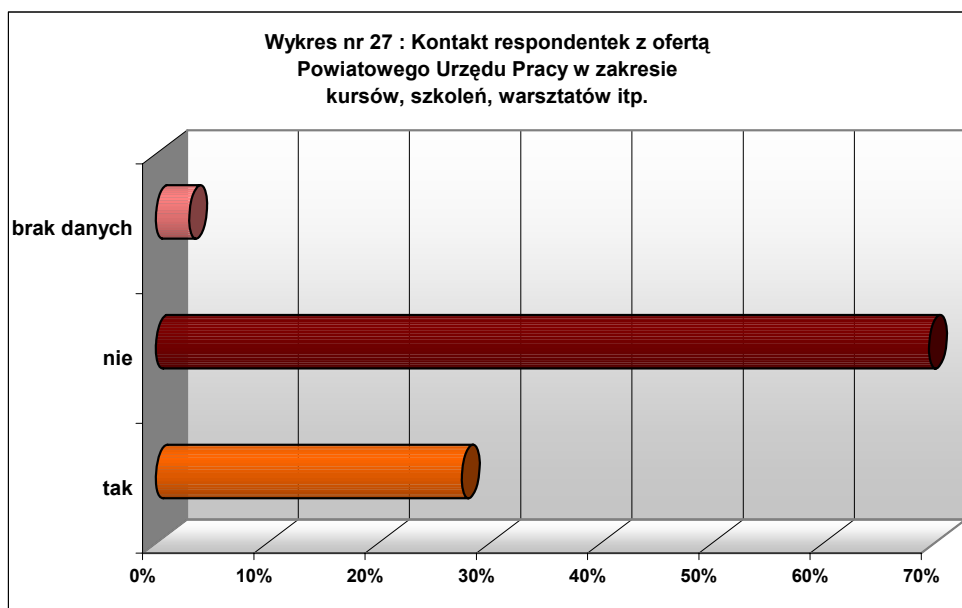
Tabela nr 51 :

Kontakt respondentek z ofertą Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie kursów, szkoleń, warsztatów itp.

N : 335

Czy respondentka zetknęła się z ofertą PUP ?	Ilość	Procent
tak	92	27,5 %
nie	233	69,5 %
brak danych	10	3,0 %
ogółem	335	100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Na 335 ankietowanych kobiet – odpowiedzi udzieliło 325 (97 % ogółu) ; odnotowano 10 braków danych (3 %). Zaledwie 92 osoby (27,5 %) słyszały, dowiedziały się czy w jakikolwiek inny sposób zetknęły się z ofertą Powiatowego Urzędu Pracy. Pozostałe 233 respondentki (69,5 %) – nie posiada wiedzy na ten temat.

Pytanie nr 18 ankiety : „Czy uczestniczyła Pani w szkoleniu, kursie organizowanym przez Powiatowy Urząd Pracy?” zmierza do ustalenia stanu faktycznego w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych ankietowanych kobiet.

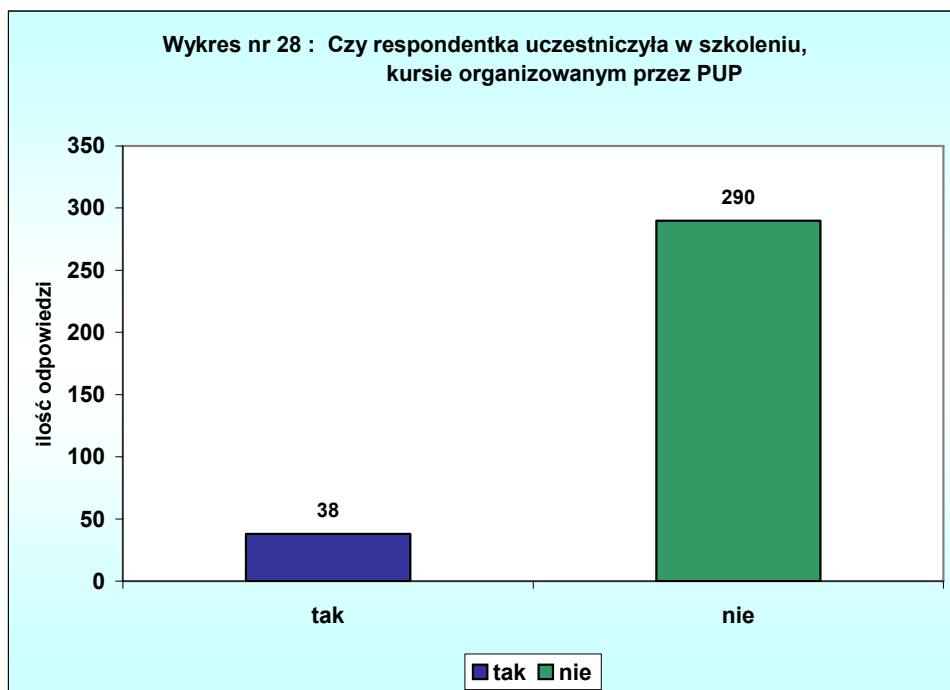
Tabela nr 52 :

Uczestnictwo respondentek w szkoleniu, kursie organizowanym przez Powiatowy Urząd Pracy

N : 335

Odpowiedź	Ilość	Procent	Procent ważnych
tak	38	11,3	11,6
nie	290	86,6	88,4
ogółem	328	97,9	100
brak danych	7	2,1	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Odpowiedzi udzieliło 328 respondentek (97,9 % ogółu) ; odnotowano 7 braków danych (2,1 %). Zaledwie 38 ankietowanych kobiet (11,3 %) uczestniczyło kiedykolwiek w kursie bądź szkoleniu organizowanym przez Powiatowy Urząd Pracy. Natomiast 290 respondentek (86,6 %) nigdy nie brało udziału w tego typu przedsięwzięciach.

Wyniki te jednoznacznie świadczą :

1. o ubogiej ofercie szkoleń organizowanych przez PUP skierowanych do kobiet z obszarów wiejskich ;
2. o ograniczonym dostępie kobiet wiejskich do tego typu szkoleń ;
3. o słabej komunikacji dotyczącej informacji o kursach organizowanych przez PUP ; tylko 27,5 % respondentek zetknęło się kiedykolwiek z ofertą tego urzędu.

Respondentki, które uczestniczyły w szkoleniach (38 odpowiedzi) zostały poproszone o ustosunkowanie się do kwestii wykorzystania tej wiedzy w swojej pracy zawodowej. Przedstawione dane, w ujęciu tabelarycznym i graficznym, dotyczą Pytania nr 20 kwestionariusza ankiety : „Jeżeli ukończyła Pani kurs (szkolenie) – to czy przydał się on kiedykolwiek w Pani życiu zawodowym ?

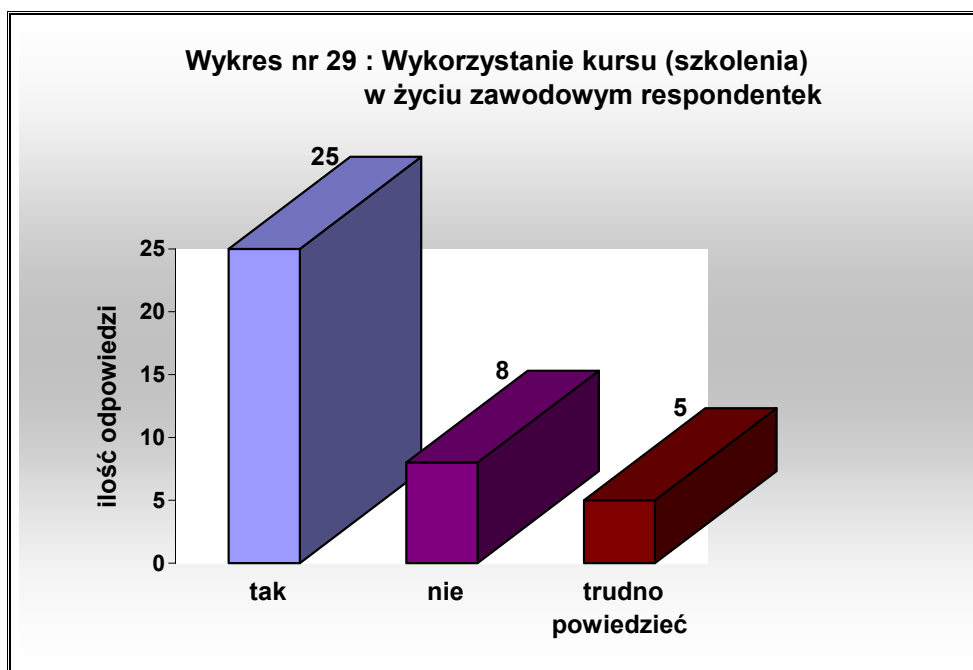
Tabela nr 53 :

Wykorzystanie kursu (szkolenia) w życiu zawodowym respondentek

N : 335

Odpowiedź	Ilość	Procent	Procent ważnych
tak	25	7,5	65,8
nie	8	2,4	21,0
trudno powiedzieć	5	1,5	13,2
ogółem	38	11,3	100
brak danych	7	2,1	
nie dotyczy	290	86,6	
ogółem	296	88,4	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Przedstawione dane w Tabeli nr 53 i Wykresie nr 29 dotyczą stopnia wykorzystania (w pracy zawodowej) wiedzy zdobytej przez respondentki w ramach kursów i szkoleń organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy. Wykres nie uwzględnia 290 odpowiedzi negatywnych (respondentki, które nie ukończyły żadnych kursów) oraz 7 braków danych.

Z 38 ankietowanych kobiet (100 % - respondentki, które ukończyły kursy) – 25 (65,8 %) stwierdziło, że wiedza tam zdobyta została wykorzystana w ich pracy zawodowej. Zdecydowanie „nie” odpowiedziało 8 osób (21,1 %) , „trudno powiedzieć” – 5 ankietowanych (13,1 %).

Biorąc pod uwagę, że tylko 38 osób (11,3 % ogółu ankietowanych) ukończyło w ogóle jakikolwiek kurs organizowany przez PUP – wynik 65,8 %, tzn. odsetek kobiet, którym ten kurs się przydał – jest dalece niezadowalający.

Świadczyć to może o :

- niedostosowaniu tematyki szkoleń do rzeczywistych potrzeb kursantek ;
- braku kompleksowych działań, zarówno po stronie PUP jak i pracodawców, zmierzających do efektywnego wykorzystania dodatkowych kwalifikacji zatrudnionych (zatrudnianych) kobiet.

Zbadałam także poziom wykorzystania wiedzy kursantek w życiu prywatnym (w domu i w gospodarstwie). Zależność ta odnosi się do Pytania nr 21 kwestionariusza ankiety : „Jeżeli ukończyła Pani kurs (szkolenie) – to czy przydał się on kiedykolwiek w Pani domu czy w pracy na gospodarstwie ?”.

Tabela nr 54 :

Wykorzystanie kursu (szkolenia) w życiu prywatnym respondentek

N : 335

Odpowiedzi	Ilość	Procent	Procent ważnych
tak	15	4,5	39,5
nie	18	5,4	47,4
trudno powiedzieć	5	1,5	13,2
ogółem	38	11,3	100
brak danych	7	2,1	
nie dotyczy	290	86,6	
ogółem	297	88,7	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

Wykres poniżej (nr 30) nie uwzględnia 290 odpowiedzi (respondentki, które nie ukończyły żadnego kursu) oraz 7 braków danych. Ilość 38 odpowiedzi – ankietowane, które ukończyły kurs – przyjęto jako wartość 100 %.

źródło : opracowanie własne

Tylko dla 15 respondentek (39,5 %) wiedza, którą zdobyły podczas kursów (szkoleń) okazała się przydatna w ich domach bądź gospodarstwach. Większość ankietowanych, tj. 18 osób (47,4 %) – nie czerpała z tego żadnych korzyści. Wynik ten jest jeszcze gorszy niż w przypadku respondentek, które wykorzystały zdobytą wiedzę w życiu zawodowym (25 odpowiedzi).

Analiza powyższych danych zdaje się być spójna z przedstawioną w Rozdziale II, pkt.9 oceną Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich dotyczącego powiatu chrzanowskiego.

Reasumując : brak rzetelnej oceny potrzeb kobiet wiejskich w zakresie tematyki kursów (szkoleń), zła komunikacja ze strony PUP – to główne powody tak słabej oceny Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie oferty szkoleniowej skierowanej do kobiet z obszarów wiejskich powiatu chrzanowskiego (w tym : gmina Trzebinia).

Na poziom aktywności zawodowej respondentek zdecydowany wpływ wywiera wykształcenie respondentek. Wykształcenie jest także wykładnikiem poziomu kulturowego, który z kolei przekłada się na zainteresowania ankietowanych kobiet, sposób spędzania wolnego czasu.

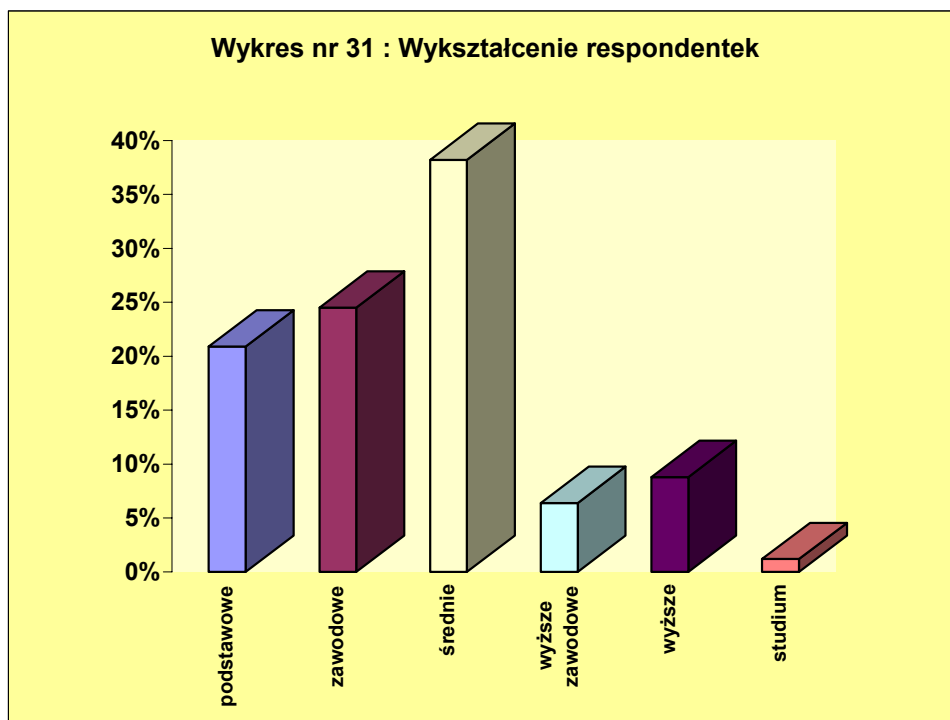
Tabela nr 55 :

Wykształcenie respondentek

N : 330

Ukończona szkoła	Ilość / Procent
podstawowa	69 20,9 %
zawodowa	81 24,5 %
średnia	126 38,2 %
wyższa zawodowa (3-letnia)	21 6,40%
wyższa z tytułem inżyniera lub magistra	29 8,8 %
policealne studium zawodowe	4 1,2 %
ogółem	330 100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Największa liczba respondentek, tj. 126 osób (38,2 %) legitymuje się średnim wykształceniem. Drugą co do liczebności stanowią ankietowane, które ukończyły szkołę zawodową – 81 osób (24,5 %). Kolejno – kobiety z wykształceniem podstawowym – 69 osób (20,9 %). Wykształcenie wyższe, z tytułem inżyniera lub magistra, posiada 29 ankietowanych kobiet (8,8 %). Natomiast 21 osób (6,4 %) zadeklarowało ukończenie wyższych studiów zawodowych (3 – letnie). Ostatnia grupa respondentek – to osoby, które ukończyły policealne studium zawodowe (4 ankietowane, 1,2 %).

Wśród ankietowanych dominują osoby ze średnim wykształceniem.

Jakie są preferencje respondentek dotyczące sposobu spędzania wolnego czasu ?

Prezentacja tabelaryczna (poniżej) zawiera formy spędzania wolnego czasu według podziału na grupy czynności.

Tabela nr 56 :

Formy spędzania wolnego czasu ; podział na grupy czynności

N : 335

czynne formy	%	TV, lektura	%	modlitwa, spotkania	%
praca w ogródku	57,0 %	oglądanie telewizji	31,0 %	modlitwa	23,0 %
spacery	29,6 %	lektura kolorowych czasopism	21,5 %	spotkania z sąsiadkami	19,4 %
jazda na rowerze	27,5 %	czytanie książek	30,1 %	wyjazd na zakupy	17,6 %

źródło : opracowanie własne

Reasumując : większość respondentek preferuje czynny sposób spędzania wolnego czasu (praca w ogródku) ; pozostałe kategorie, które osiągnęły ok. 30 % odpowiedzi to : spacery, jazda na rowerze, oglądanie telewizji, czytanie książek.

W jakim stopniu wykształcenie respondentek, poziom intelektualny wpływa na stopień identyfikacji z życiem społecznym wsi ? Aby znaleźć odpowiedź na to pytanie – skorelowałam kategorie dotyczące wykształcenia oraz zaangażowania respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych.

Tabela nr 57 :

Wpływ wykształcenia respondentek na działalność w organizacjach społecznych

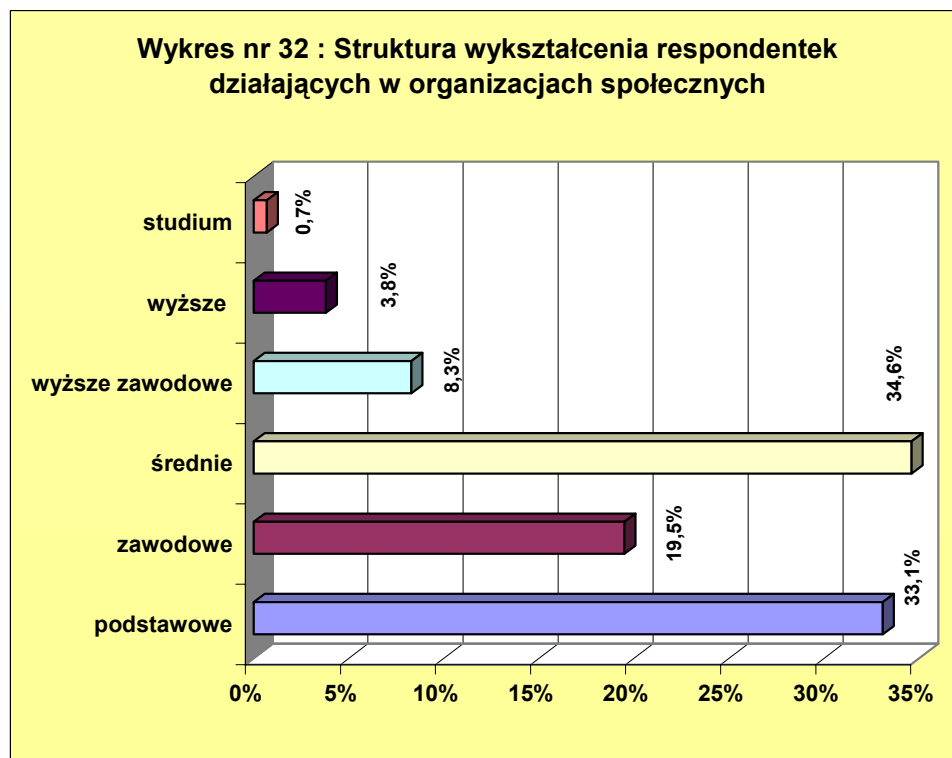
N : 330

Ukończona szkoła	Czy obecnie działa w organizacji społecznej ?		Ogółem
	tak	nie	
podstawowa	44 63,8 %	25 36,2 %	69 100 %
zawodowa	26 32,1 %	55 67,9 %	81 100 %
średnia	46 36,5 %	80 63,5 %	126 100 %
wyższa zawodowa (3-letnia)	11 52,4 %	10 47,6 %	21 100 %
wyższa z tytułem inżyniera lub magistra	5 17,2 %	24 82,8 %	29 100 %
policealne studium zawodowe	1 25,0 %	3 75,0 %	4 100 %
ogółem	133 40,3 %	197 59,7 %	330 100 %

źródło : opracowanie własne

Spośród 330 respondentek – 133 osoby (40,3 %) działają obecnie w formalnych organizacjach społecznych ; natomiast 197 ankietowanych kobiet (59,7 %) – nie jest zrzeszona w żadnych organizacjach.

Wykres nr 32 obrazuje strukturę wykształcenia **czynnych społecznie** respondentek. Liczbę 133 aktywnych społecznie ankietowanych – przyjęto jako wartość 100 %. Nie uwzględniono braku danych.

źródło : opracowanie własne

Najwięcej czynnych społecznie respondentek posiada wykształcenie średnie (34,6 %). Drugą, nie mniej liczną grupą, są osoby z wykształceniem podstawowym (33,1 %). Kolejno – to respondenci, które ukończyły szkoły zawodowe (19,5 %). Studia wyższe zawodowe (3-letnie) ukończyło 8,3 % czynnych społecznie respondentek. Tylko 5 osób (3,7 %) – to absolwentki studiów wyższych z tytułem magistra lub inżyniera.

Analizę wyników powyższej korelacji postanowiłam uzupełnić wnioskami wynikłymi na skutek konfrontacji wieku respondentek oraz poziomu ich wykształcenia.

Tabela nr 58 :

Wiek respondentek

N : 334

Przedziały wiekowe	Ilość	Procent
poniżej 30 roku życia	70	20,9
od 30 do 35 lat	31	9,3
od 36 do 40 lat	31	9,3
od 41 do 45 lat	32	9,6
od 46 do 50 lat	27	8,1
od 51 do 55 lat	54	16,2
od 56 do 60 lat	29	8,7
od 61 do 65 lat	25	7,5
od 66 do 70 lat	16	4,8
powyżej 70 roku życia	19	5,6
ogółem	334	100

źródło : opracowanie własne

Wśród respondentek dominują kobiety **poniżej 30 roku życia (20,9 % ogółu)** oraz **od 51 do 55 lat – 16,2 %**.

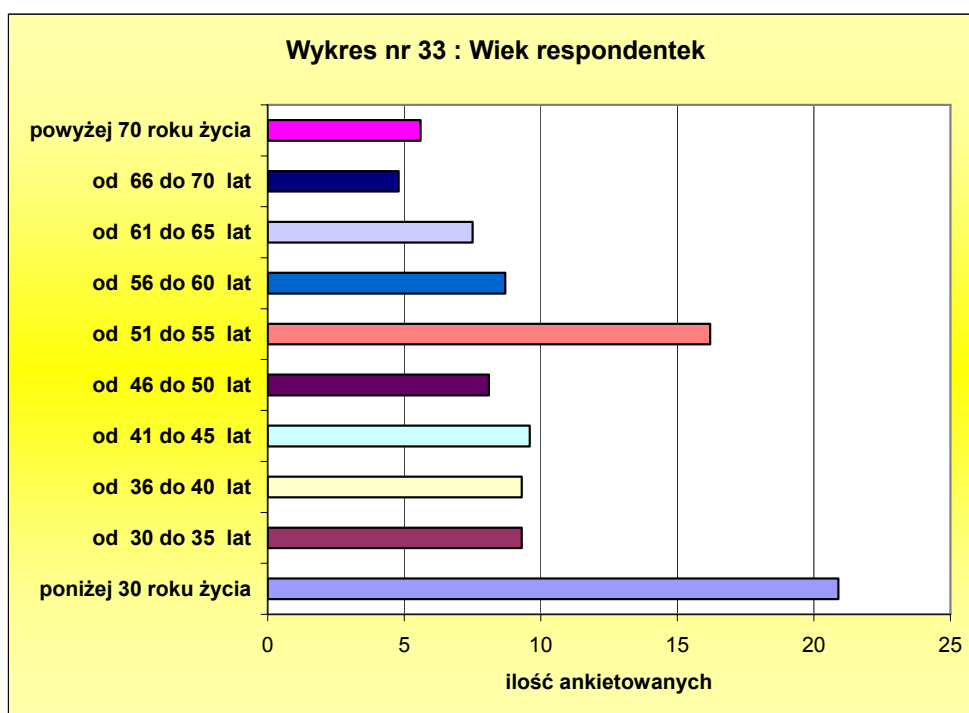
Odsetek ankietowanych w ilości ok. **9 %** stanowią kobiety z następujących grup wiekowych :

- od 30 do 35 lat ;
- od 36 do 40 lat ;
- od 41 do 45 lat .

Wartość ok. **8 %** osiągnęły następujące przedziały wiekowe :

- od 46 do 50 lat ;
- od 56 do 60 lat.

Grupa wiekowa : od 61 do 65 lat – **7,5 %**, od 66 do 70 lat – **4,7 %**, powyżej 70 roku życia : **5,6 %**.

źródło : opracowanie własne

Spośród wszystkich ankietowanych najwięcej jest kobiet poniżej 30 roku życia (20,9 %) oraz w przedziale wiekowym : od 51 do 55 lat (16,2 %).

W grupie zaangażowanych w działalność formalnych organizacji społecznych przeważają respondenci ze średnim wykształceniem (34,6 %) oraz z wykształceniem podstawowym (33,1 %).

Dominująca grupa respondentek z wykształceniem podstawowym – to przede wszystkim kobiety pomiędzy 51 a 55 rokiem życia oraz ankietowane poniżej 30 roku życia. Starsze wiekiem respondenci : od 61 roku do 70 roku życia i powyżej – stanowią 17,8 % ogółu.

Reasumując : poziom wykształcenia respondentek nie ma bezpośredniego wpływu na ich świadomość społeczną i tym samym przynależność do formalnych organizacji społecznych. Wśród czynnych społecznie kobiet dominują osoby ze średnim oraz z podstawowym wykształceniem.

Kolejne zagadnienie dotyczy bezpośrednio aktywności zawodowej respondentek.

Tabela nr 59 :

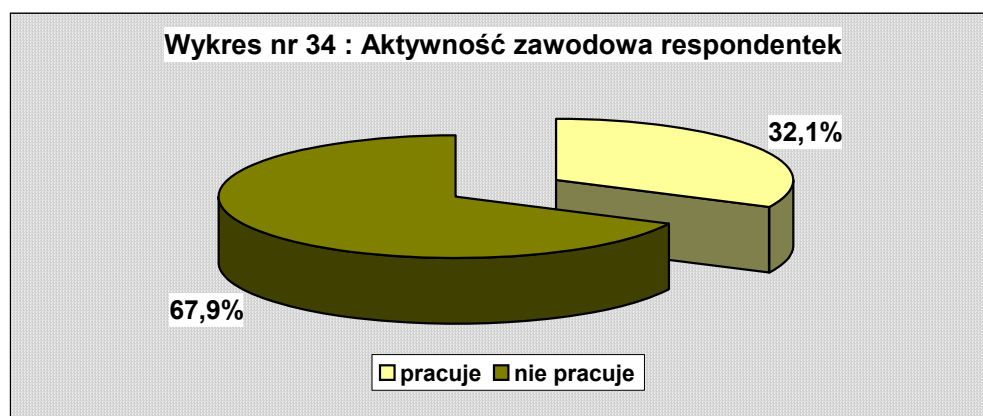
Aktywność zawodowa respondentek

N : 335

Czy respondentka pracuje zawodowo	Ilość	Procent	Procent ważnych
tak	106	31,6	32,1
nie	224	66,9	67,9
ogółem	330	98,5	100
brak danych	5	0,9	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Zdecydowaną **większość** stanowią respondentki **nie pracujące** zawodowo (67,9 %) ; pozostałe 32,1 % ankietowanych – to kobiety **czynne zawodowo**.

Postanowiłam zbadać jaki wpływ na aktywność społeczną respondentek wywiera ich praca zawodowa. Zestawieniu poddałam następujące zmienne : aktywność zawodowa oraz angażowanie się respondentek w działalność społeczną.

Tabela nr 60 :

Zależności pomiędzy aktywnością społeczną a zawodową respondentek

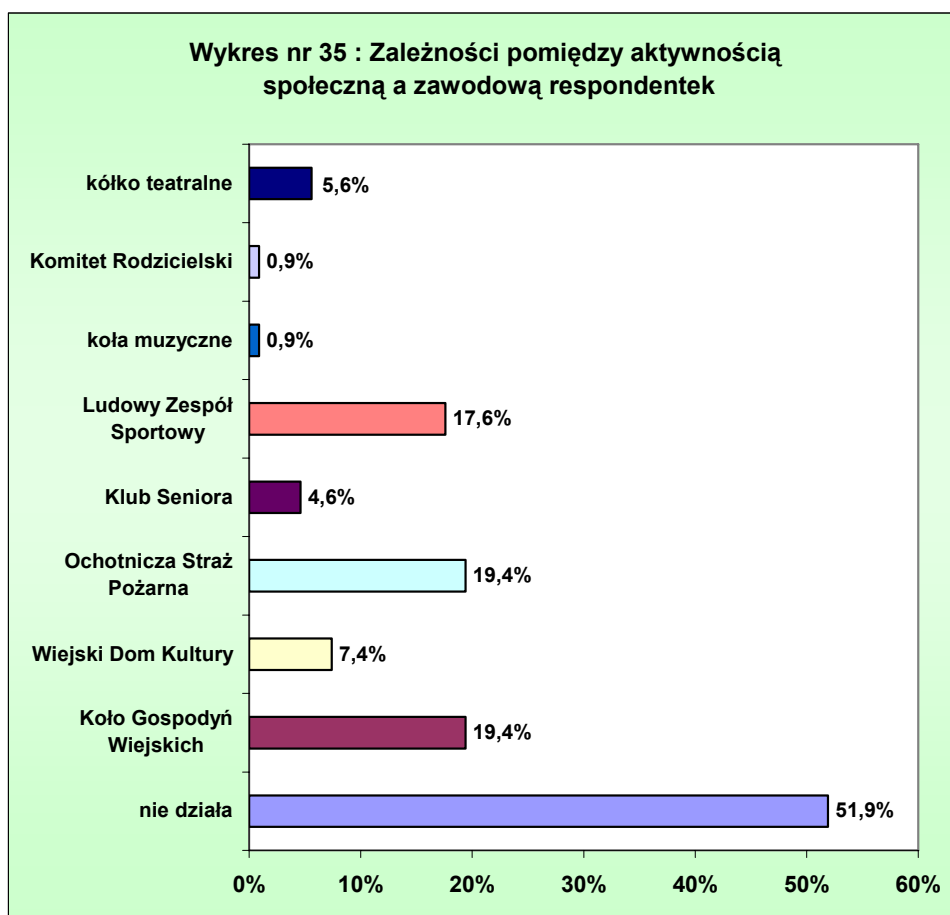
N : 335

	Czy pracuje zawodowo			
	tak		nie	
Forma działalności, z którą była (jest) związana respondentka	Liczebność	% w kolumnie	Liczebność	% w kolumnie
nie działała	56	51,9%	84	37,5%
Koło Gospodyń Wiejskich	21	19,4%	90	40,2%
Wiejski Dom Kultury	8	7,4%	35	15,6%
Ochotnicza Straż Pożarna	21	19,4%	37	16,5%
Klub Seniora	5	4,6%	5	2,2%
Ludowy Zespół Sportowy	19	17,6%	56	25,0%
muzyczne koła zainteresowań	1	,9%	3	1,3%
rekreacja (np. aerobik)			1	,4%
komitet rodzicielski	1	,9%	1	,4%
kółko teatralne	6	5,6%	8	3,6%

źródło : opracowanie własne

Odnutowałam liczebność 140 respondentek, które nie były lub (i) nie są związane z żadną działalnością społeczną. Z kolei 193 ankietowane były lub (i) są nadal czynne społecznie. Każda z respondentek mogła zakreślić nawet kilka wariantów odpowiedzi. W związku z tym Tabela nr 60 oraz Wykres nr 35 prezentuje liczebności odnoszące się do każdej kategorii z osobna.

Aby uchwycić zależności pomiędzy aktywnością społeczną a pracą zawodową respondentek – porównałam grupę kobiet aktywnych społecznie z respondentkami pracującymi zawodowo, a następnie z grupą niepracujących.

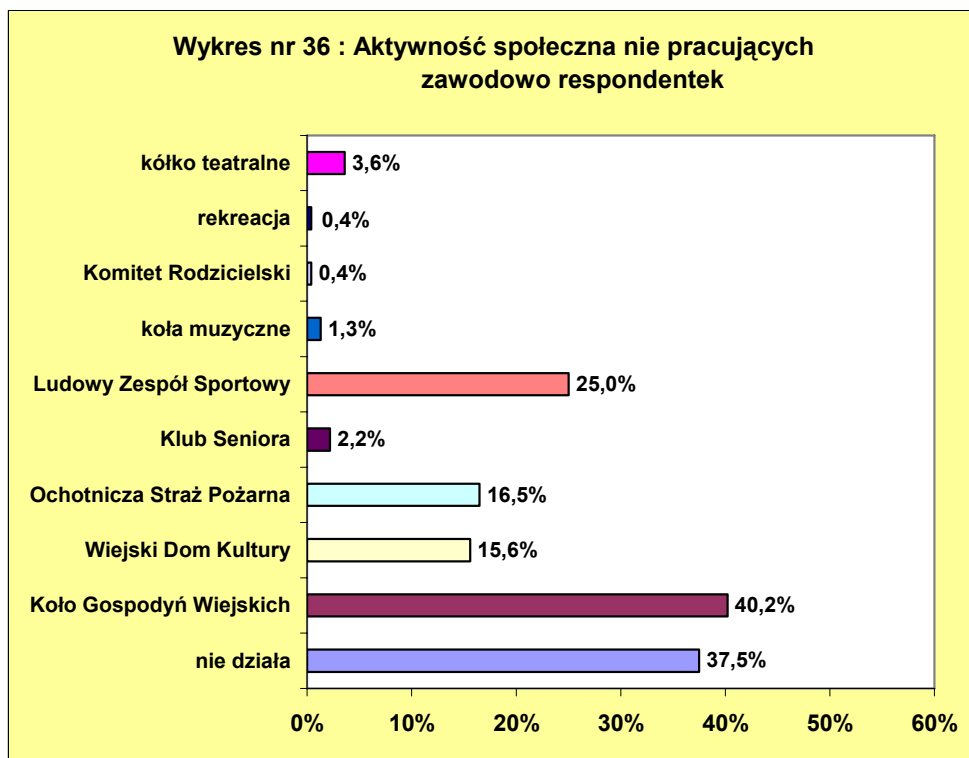

źródło : opracowanie własne

Wśród **czynnych zawodowo** respondentek – **51,90 % nie udzielało** (udziela) się społecznie.

Najwięcej pozytywnych odpowiedzi odnotowałam w przypadku Kół Gospodyń Wiejskich (19,4 %) oraz Ochotniczej Straży Pożarnej (19,4 %); następnie : Ludowe Zespoły Sportowe (17,6 %), Wiejskie Domy Kultury (7,4 %), kółka teatralne (5,6 %), Kluby Seniora (4,6 %).

Pozostałe formy działalności odnotowały marginalne wartości.

źródło : opracowanie własne

W grupie respondentek, które **nie pracują zawodowo** – **37,50 % nie udziela się** społecznie. Pozostałe 62,50 % ankietowanych z tej grupy – to osoby czynne społecznie.

W grupie ankietowanych, które **pracują zawodowo** – **51,90 % nie działa**, a **48,10 % działa** społecznie.

Reasumując : w grupie kobiet czynnych zawodowo odnotowano 82 odpowiedzi pozytywne dotyczące form aktywności społecznej ; w przypadku kobiet niepracujących – liczebność wynosi 236, a więc prawie dwukrotnie więcej. Warto zwrócić uwagę na formę aktywności jaką jest Koło Gospodyń Wiejskich ; skupia ono 21 respondentek czynnych zawodowo oraz 90 respondentek niepracujących.

W grupie kobiet niepracujących jest o 14,4 % więcej czynnych społecznie respondentek niż w grupie kobiet aktywnych zawodowo.

Praca zawodowa ma więc wpływ, wyraźny ale nie determinujący, na aktywność społeczną kobiet.

Czy wpływ pracy zawodowej na formalną działalność respondentek w organizacjach społecznych potwierdzi powyższy trend ?

Tabela nr 61 :

Zależności pomiędzy pracą zawodową a działalnością respondentek w organizacjach społecznych

N : 329

Czy działa w organizacji społecznej	Czy pracuje zawodowo		Ogółem
	tak	nie	
tak	31	102	133
	29,2 %	45,7 %	40,4 %
nie	75	121	196
	70,7 %	54,3 %	59,6 %
ogółem	106	223	329

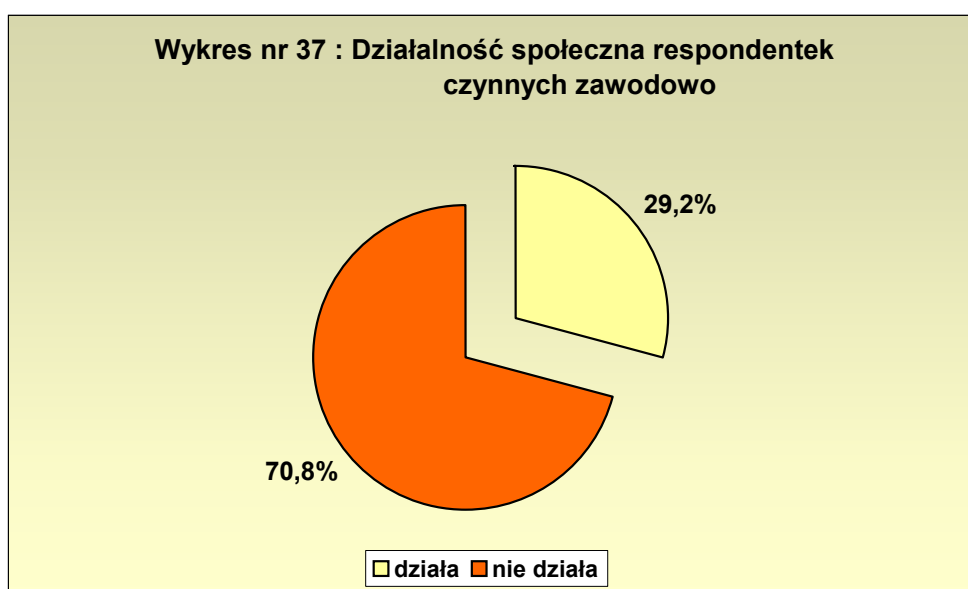
źródło : opracowanie własne

Większość respondentek, tj. 196 osób (59,6 %) **nie jest** zrzeszona w ramach formalnych organizacji społecznych ; natomiast 133 osoby (40,4 %) **działają** społecznie.

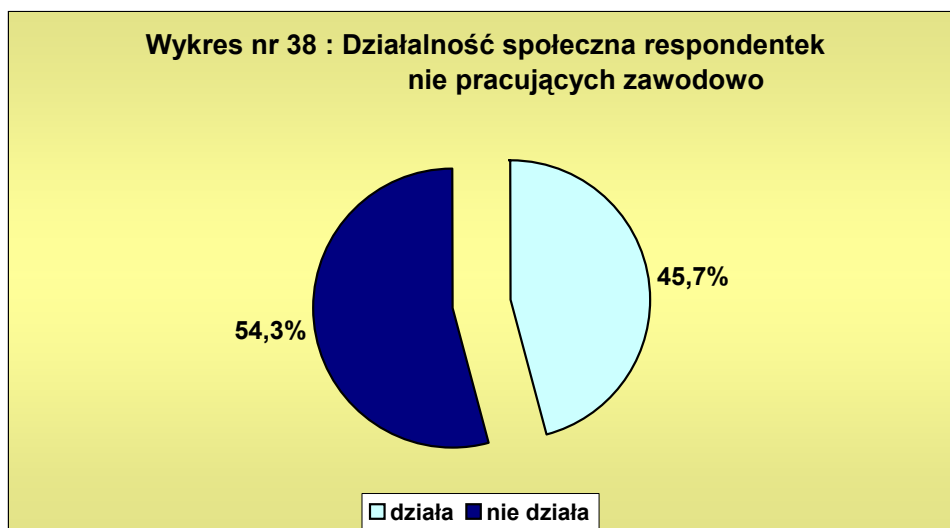
Przyjmując liczebność 106 czynnych zawodowo respondentek jako wartość 100 % - ich zaangażowanie społeczne przedstawia się następująco :

- 31 osób (29,2 %) - zaangażowanych ;
- 75 osób (70,8 %) - niezaangażowanych społecznie.

Zależności te obrazuje poniższy wykres.

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 38 prezentuje zaangażowanie społeczne nie pracujących zawodowo respondentek.

Przyjmując liczebność 223 nie pracujących zawodowo respondentek jako wartość 100 % - ich zaangażowanie społeczne przedstawia się następująco :

- 102 osoby (45,7 %) - zaangażowane ;
- 121 osób (54,3 %) - nie zaangażowanych społecznie.

W grupie respondentek nie pracujących zawodowo – **16,5 %** kobiet więcej niż w grupie czynnych zawodowo, jest zrzeszonych w ramach formalnych organizacji społecznych. Taka sama zależność wystąpiła w przypadku respondentek udzielających się społecznie ; różnica wynosiła **14,4 %**.

Potwierdziła się zatem teza, że praca zawodowa ma wpływ zarówno na angażowanie się kobiet w życie społeczne w ogóle jak i na ich przynależność do formalnych organizacji społecznych. Wpływ ten jest wyraźny, ale nie stanowi czynnika determinującego.

Ważnym czynnikiem komfortu życia jak i organizacji czasu wolnego kobiet pracujących zawodowo ma odległość miejsca pracy od miejsca zamieszkania.

Tabela nr 62 przedstawia rozkład kategorii dotyczący tej kwestii. Z 335 ankiet wyłączone zostały 224 odpowiedzi (respondentki nie pracujące zawodowo) oraz 5 braków danych. Liczebność **106** (respondentki pracujące zawodowo) przyjęto jako wartość **100 %**.

Tabela nr 62 :

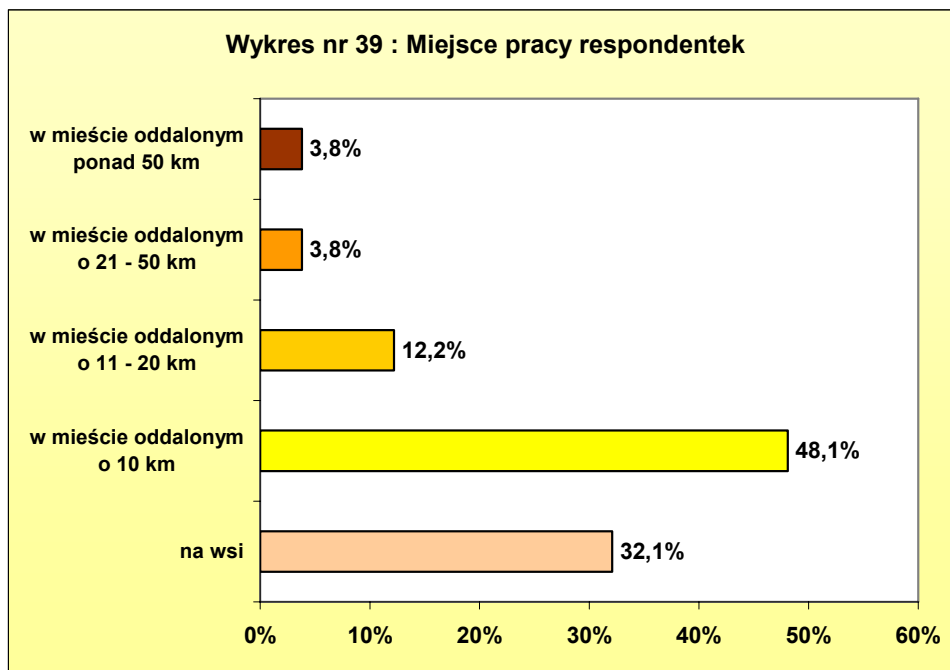
Miejsce pracy respondentek

N : 335

Miejsce pracy	Częstość	Procent	Procent ważnych
na wsi	34	10,1	32,1
w mieście oddalonym do 10 km od miejsca zamieszkania	51	15,2	48,1
w mieście odległym o 11-20 km od miejsca zamieszkania	13	3,9	12,3
w mieście, do którego dojazd wynosi 21-50 km	4	1,2	3,8
w mieście, do którego dojazd wynosi ponad 50 km	4	1,2	3,8
ogółem	106	31,6	100
brak danych	5	1,5	
nie dotyczy	224	66,9	
ogółem	229	68,4	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Najwięcej respondentek, tj. 51 osób (48,1 %) pracuje w mieście oddalonym do 10 km od miejsca zamieszkania ; 34 ankietowane (32,1 %) pracują na wsi. Natomiast w mieście oddalonym o 11 – 20 km pracuje 13 respondentek (12,2 %). Dłuższy dojazd do pracy (od 21 – 50 km) mają 4 osoby (3,80 %). Także 4 osoby (3,80 %) pokonują dystans ponad 50 km od miejsca zamieszkania do miejsca pracy.

Ze względu na stosunkowo niewielką liczebność kobiet pracujących w próbie poddanej badaniu, tj. 106 osób (31,6 % ogółu) – powyższy rozkład odpowiedzi nie należy odnosić do ogółu kobiet mieszkających na terenie gminy Trzebinia.

W jakim stopniu wykształcenie respondentek ma związek z wykonywaną przez nie pracą zawodową ?

Tabela nr 63 :

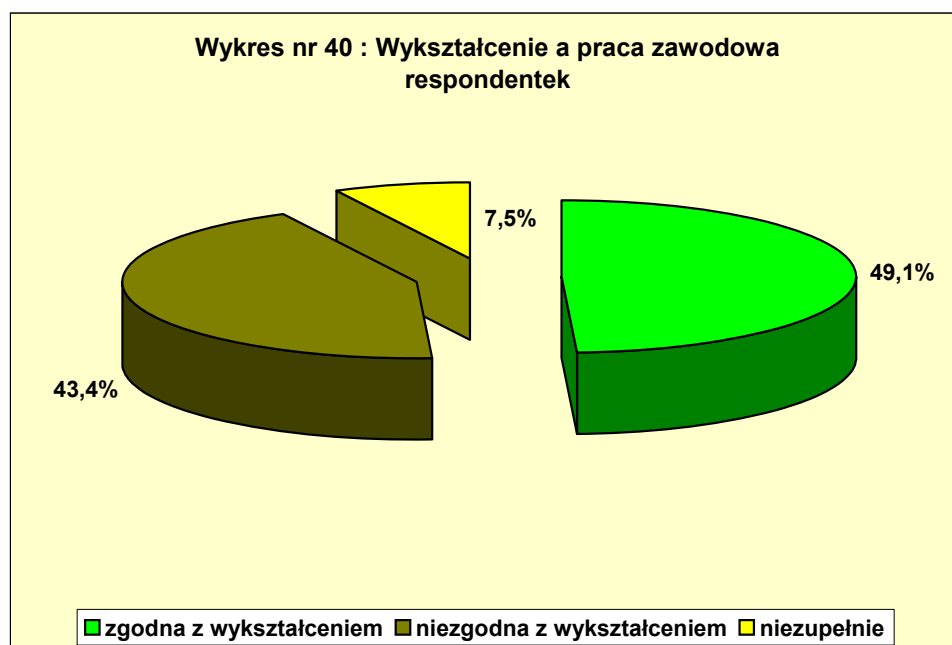
Wykształcenie a praca zawodowa respondentek

N : 335

Czy wykonywana praca zgodna jest z wykształceniem	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	52	15,5	49,1
nie	46	13,7	43,4
niezupełnie	8	2,4	7,5
ogółem	106	31,6	100,0
brak danych	5	1,5	
nie dotyczy	224	66,9	
ogółem	229	68,4	
ogółem	335	100,0	

źródło : opracowanie własne

Większość ankietowanych kobiet, tj. 52 osoby (49,1 %) stwierdziło, iż wykonywana praca jest zgodna z ich wykształceniem. W przypadku 46 osób (43,4 %) – praca zawodowa nie jest zgodna ze zdobytym wykształceniem. „Niezupełnie” odpowiedziało 8 respondentek (7,50 %).

źródło : opracowanie własne

Jeżeli by zakwalifikować odpowiedzi „niezpełnie” jako niezgodne z wykształceniem, okazałoby się, że proporcje są prawie równe. Niemal połowa pracujących respondentek wykonuje pracę zgodnie ze swoim wykształceniem, a połowa – nie.

W przypadku kobiet nie tylko płeć utrudnia im podjęcie bądź utrzymanie pracy zawodowej. Wiek bywa także jedną z istotnych barier. Postanowiłam sprawdzić jak duży jest to problem i czy w ogóle w przypadku części próby – czynnej zawodowo.

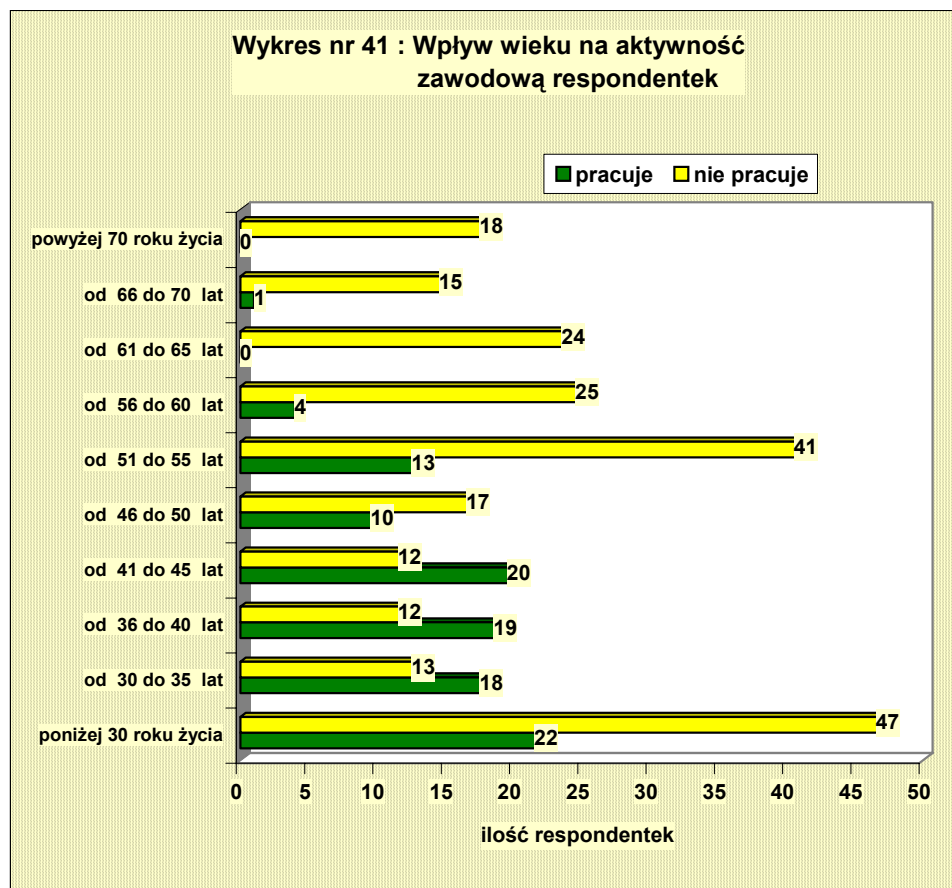
Tabela nr 64 :

Wiek respondentek a ich aktywność zawodowa

N : 330

Wiek respondentek	Czy pracuje zawodowo		Ogółem
	tak	nie	
poniżej 30 roku życia	22 31,9 %	47 68,1 %	69 100 %
od 30 do 35 lat	18 58,1 %	13 41,9 %	31 100 %
od 36 do 40 lat	19 61,3 %	12 38,7 %	31 100 %
od 41 do 45 lat	19 61,3 %	12 38,7 %	31 100 %
od 46 do 50 lat	10 37,0 %	17 63,0 %	27 100 %
od 51 do 55 lat	13 24,1 %	41 75,9 %	54 100 %
od 56 do 60 lat	4 13,8 %	25 86,2 %	29 100 %
od 61 do 65 lat	0 0,0 %	24 100,0 %	24 100 %
od 66 do 70 lat	1 6,3 %	15 93,8 %	16 100 %
powyżej 70 roku życia	0 0 %	18 100 %	18 100 %
ogółem	106 32,3 %	224 67,7 %	330 100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Największą liczebność pracujących respondentek odnotowałam w następujących przedziałach wiekowych :

- poniżej 30 roku życia   22 osoby ;
- od 41 do 45 lat   20 osób ;
- od 36 do 40 lat   19 osób ;
- od 30 do 35 lat   18 osób .

Przewaga pracujących respondentek :

- od 41 do 45 lat   62,5 % ;
- od 36 do 40 lat   61,3 % ;
- od 30 do 35 lat   58,1 % .

Przewaga niepracujących respondentek :

- od 56 do 60 lat   86,2 % ;
- od 51 do 55 lat   75,9 % ;
- poniżej 30 roku życia   68,1 % ;
- od 46 do 50 lat   63,0 % .

Zdecydowanie najkorzystniejsze wyniki odnotowałam :

w grupie wiekowej od **41 do 45 lat**, gdzie **62,5 %** respondentek jest **czynnych zawodowo**.

Wynik ok. **60 %** pracujących respondentek osiągnęły także kobiety w wieku od **30 do 40 lat**.

Najbardziej niekorzystnie wypadła grupa wiekowa od 56 do 60 lat (tylko 13,8 % czynnych zawodowo kobiet); następnie : od 51 do 55 lat (24,1 % pracujących), poniżej 30 roku życia (31,9 % pracujących) oraz od 46 do 50 lat (37,0 % pracujących).

Struktura wieku respondentek przedstawia się następująco :

- dominują kobiety **poniżej 30 roku** życia (**20,9 %** ogółu) oraz **od 51 do 55 lat** – **16,2 %**.
- ok. **9 %** stanowią kobiety z przedziału wiekowego **od 30 do 45 lat**.
- wartość ok. **8 %** osiągnęły następujące przedziały wiekowe :
  - od 46 do 50 lat ;
  - od 56 do 60 lat.
- grupa wiekowa : od 61 do 65 lat – **7,5 %**, od 66 do 70 lat – **4,7 %**, powyżej 70 roku życia : **5,6 %**.

Najbardziej miarodajne są wyniki odnoszące się do grupy wiekowej poniżej 30 roku życia. Grupa ta jest najliczniejsza w całej próbie, tzn. 20,9 %. Ponadto przedział wieku od 51 do 55 lat – 16,2 % ogółu ankietowanych. W tych dwóch grupach wiekowych odnotowano znaczną przewagę bezrobotnych respondentek.

Można to uzasadnić tym, że kobiety poniżej 30 roku życia często usiłują podjąć pracę po raz pierwszy. Ze względu na wysoki wskaźnik bezrobocia kobiet w powiecie chrzanowskim (6,6 % - stan na wrzesień 2006 r.) – szczególnie trudną sytuację mają

młode osoby, rozpoczynające karierę zawodową. Druga grupa wiekowa, którą cechuje przewaga osób bezrobotnych, to przedział od 51 do 55 lat. Kobiety w tym wieku – „przedemerytalnym” - również nie posiadają komfortowej sytuacji.

Należy jednak pamiętać o tym, że ze względu na niewielką liczebność grupy pracujących respondentek, tj. 106 osób (31,6 % w całej próbie) – powyższych wniosków nie należy odnosić do szerszej populacji czynnych zawodowo kobiet z terenu gminy Trzebinia.

Jeżeli natomiast pokusić się o interpretację tych wyników rozumianych jako pewien trend – wiek może mieć wpływ na aktywność zawodową kobiet. Jak wskazują powyższe dane – kobiety bardzo młode, przed 30 rokiem życia, i starsze ,po 50 roku życia, mają szczególnie trudną sytuację zawodową.

Czy wiek ma również wpływ na ich aktywność społeczną ?

W Tabeli nr 65 przedstawiłam skorelowane wartości liczbowe odnoszące się do grup wiekowych oraz form działalności społecznej, z którą były lub (i) są nadal związane respondentki. Liczebność 334 przyjąłam jako wartość 100 % (1 brak danych). Ze względu na możliwość udzielenia kilku odpowiedzi co do form działalności – procenty nie sumują się do 100.

Tabela nr 65 :

Wiek respondentek a ich aktywność społeczna

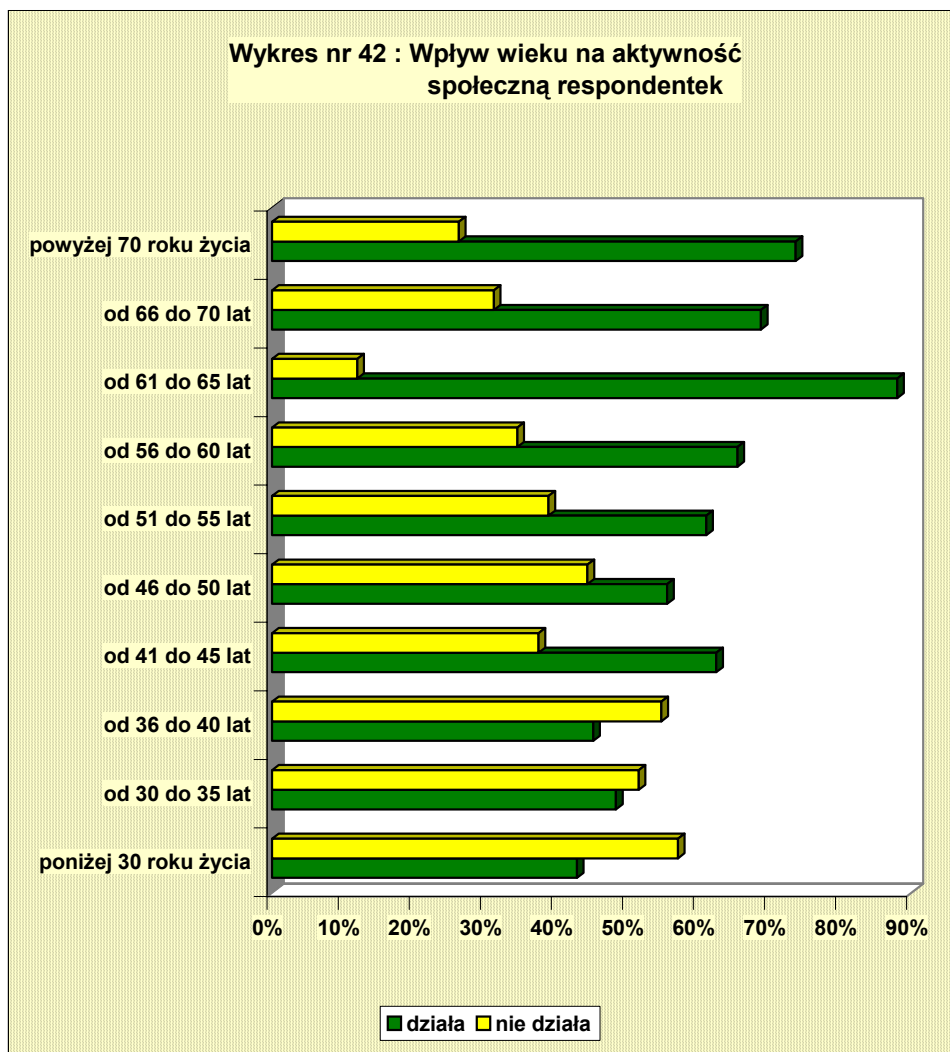
N : 335

		Wiek respondentki																			
		poniżej 30 roku życia		od 30 do 35 lat		od 36 do 40 lat		od 41 do 45 lat		od 46 do 50 lat		od 51 do 55 lat		od 56 do 60 lat		od 61 do 65 lat		od 66 do 70 lat		powyżej 70 roku życia	
		N	%	N	%	N	%	N	%		%		%		%		%		%		%
Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka	Nie działała	40	57,1%	16	51,6%	17	54,8%	12	37,5%	12	44,4%	21	38,9%	10	34,5%	3	12,0%	5	31,3%	5	26,3%
	Koło Gospodyń Wiejskich			2	6,5%	2	6,5%	14	43,8%	11	40,7%	28	51,9%	16	55,2%	16	64,0%	11	68,8%	12	63,2%
	Wiejski Dom Kultury	1	1,4%	2	6,5%	2	6,5%	4	12,5%	4	14,8%	11	20,4%	2	6,9%	7	28,0%	5	31,3%	6	31,6%
	Ochotnicza Straż Pożarna	16	22,9%	5	16,1%	5	16,1%	7	21,9%	4	14,8%	5	9,3%	4	13,8%	4	16,0%	2	12,5%	7	36,8%
	Klub Seniora	3	4,3%	1	3,2%	2	6,5%	3	9,4%							1	4,0%				
	Ludowy Zespół Sportowy	14	20,0%	8	25,8%	5	16,1%	6	18,8%	3	11,1%	11	20,4%	6	20,7%	12	48,0%	4	25,0%	6	31,6%
	Muzyczne koła zainteresowań	1	1,4%	1	3,2%	1	3,2%	1	3,1%												
	Rekreacja (np. aerobik)											1	1,9%								
	Komitet Rodzicielski przy szkole podstawowej			1	3,2%			1	3,1%												
	Kółko teatralne	1	1,4%			2	6,5%	2	6,3%	3	11,1%	2	3,7%	1	3,4%	2	8,0%			1	5,3%

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 42 prezentuje powyższe zależności w odniesieniu do skumulowanych danych ; kategoria zbiorcza „działa” dotyczy 193 (100 %) aktywnych społecznie respondentek, natomiast kategoria „nie działa” odnosi się do liczebności 141 (100 %). Nie uwzględniono 1 braku danych.

źródło : opracowanie własne

W trzech przedziałach wiekowych dominują respondentki, które **nigdy nie włączały się** w działalność społeczną :

- poniżej 30 roku życia ;
- od 36 do 40 lat ;
- od 30 do 35 lat – w tym przedziale wiekowym dominacja nieaktywnych społecznie respondentek nie jest już tak znaczna (51,6 %).

W pozostałych przedziałach wiekowych dominują respondentki, które były lub (i) są nadal zaangażowane w działalność społeczną.

Największa **przewaga** respondentek **czynnych społecznie** odnotowana została w następujących przedziałach wiekowych :

- od 61 do 65 lat (88,0 %) ;
- powyżej 70 roku życia (73,7 %) ;
- od 66 do 70 lat (68,8 %) .

Zdecydowanie wiek respondentek ma wpływ na angażowanie się w życie społeczne wsi. Przewaga czynnych społecznie respondentek odnotowana została w przedziale wieku : od 61 roku życia.

Jednym z ważniejszych elementów pracy zawodowej jest satysfakcja finansowa. Poziom zadowolenia z otrzymywanego wynagrodzenia prezentuje Tabela nr 66. Z 335 ankiet odrzuciłam 224 (respondentki nie pracujące zawodowo).

Liczebność 106 czynnych zawodowo respondentek przyjął jako wartość 100 %. Nie uwzględniony został brak danych.

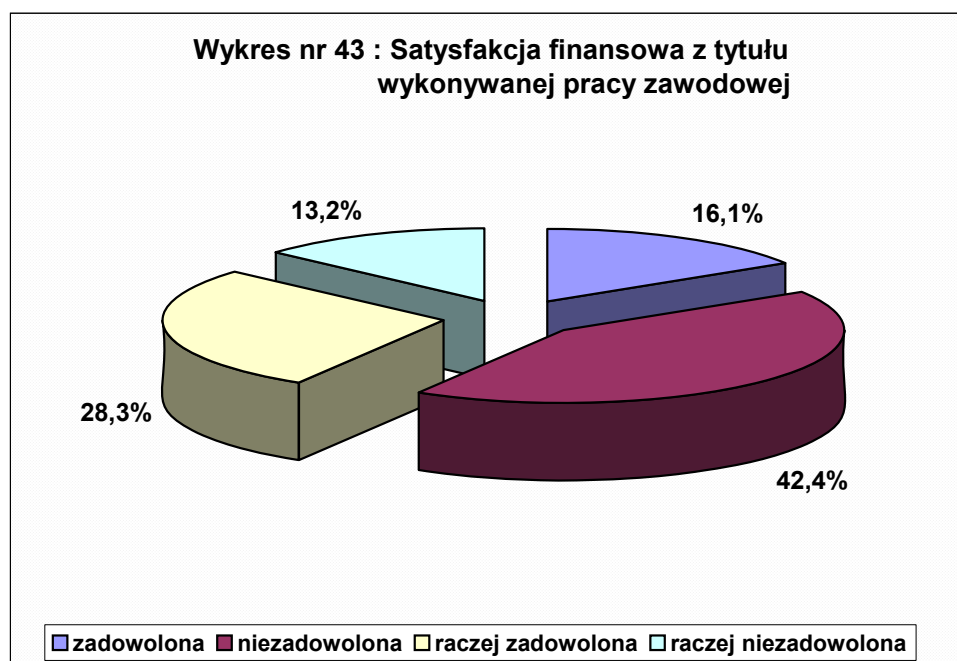
Tabela nr 66 :

Satysfakcja finansowa z tytułu wykonywanej pracy zawodowej

N : 229

Satysfakcja finansowa	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	17	5,1	16,0
nie	45	13,4	42,5
raczej tak	30	8,9	28,3
raczej nie	14	4,2	13,2
ogółem	106	31,6	100
brak danych	5	1,5	
nie dotyczy	224	66,9	
ogółem	229	68,4	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Niewielka liczba respondentek, tj. 17 osób (16,0 %) jest zadowolona ze swojego wynagrodzenia. „Raczej tak” odpowiedziało 30 kobiet (28,3 %). Zdecydowanie niezadowolonych z otrzymywanego wynagrodzenia jest 45 osób (42,5 %). „Raczej nie” – odpowiedziało 14 respondentek (13,2 %).

Reasumując : odpowiedzi „tak” i „raczej tak” w ilości 47 stanowią **44,3 %** ogółu pracujących zawodowo respondentek.

Natomiast odpowiedzi „nie” oraz „raczej nie” – to liczebność 59, co stanowi **55,7 %**.

Zgrupowane kategorie wskazują więc na **przewagę** respondentek **niezadowolonych** ze swojego wynagrodzenia.

Czy poziom zadowolenia z otrzymywanego wynagrodzenia ma związek z miejscem pracy?

Czy dłuższy dojazd do pracy wiąże się z bardziej atrakcyjnym wynagrodzeniem ?

Celem znalezienia odpowiedzi na te pytania – skorelowałam kategorie dotyczące satysfakcji finansowej z grupą czynnych zawodowo respondentek. Wartości procentowe odniosłam do liczebności 106 (ilość osób pracujących zawodowo), którą przyjąłam jako wartość 100 % ; pominięty został brak danych.

Tabela nr 67 :

Zależności pomiędzy miejscem pracy respondentek a zadowoleniem z tytułu pracy zawodowej

N : 106

Czy jest zadowolona ze swojego wynagrodzenia	Gdzie respondentka pracuje					
	na wsi	w mieście oddalonym do 10 km od miejsca zamieszkania	w mieście odległym o 11-20 km od miejsca zamieszkania	w mieście, do którego dojazd wynosi 21-50 km	w mieście, do którego dojazd wynosi ponad 50 km	ogółem
tak	8 23,5%	4 7,8%	1 7,7%	2 50,0%	1 25,0%	16 15,1%
nie	15 44,1%	24 47,1%	5 38,5%	1 25,0%	0 ,0%	45 42,5%
raczej tak	5 14,7%	20 39,2%	3 23,1%	1 25,0%	2 50,0%	31 29,2%
raczej nie	6 17,6%	3 5,9%	4 30,8%	0 ,0%	1 25,0%	14 13,2%
ogółem	34 100 %	51 100 %	13 100 %	4 100 %	4 100 %	106 100 %

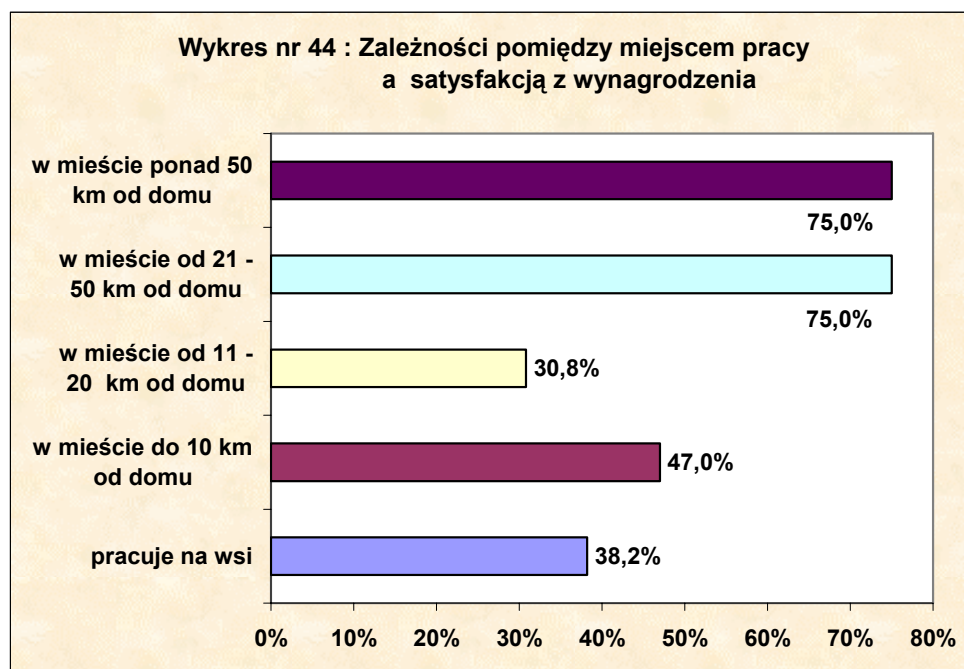
źródło : opracowanie własne

Liczebność respondentek, które **nie są** zadowolone ze swojego wynagrodzenia (odpowiedzi „nie” i „raczej nie”), wynosi 59, co stanowi 55,7 % ogółu czynnych zawodowo. Kategorie te odnotowały największą liczbę odpowiedzi w przypadku pracy **na wsi** i w **mieście oddalonym do 10 km** od miejsca zamieszkania.

Wyników tych nie należy odnosić do szerszej grupy kobiet zamieszkałych na terenie wiejskim gminy Trzebinia ze względu na niewielką liczebność grupy kobiet aktywnych zawodowo oraz znikomą ilość odpowiedzi w poszczególnych kategoriach dotyczących miejsca pracy.

Graficzną prezentację badanych zależności przedstawia Wykres nr 44. Zawiera on odpowiedzi pozytywne odnoszące się do kwestii zadowolenia z wynagrodzenia („tak” i „raczej tak”) skonfrontowane z odległością jaką pokonują respondentki od miejsca zamieszkania do miejsca pracy.

Jako wartość 100 % przyjął sumę wszystkich odpowiedzi dla każdej kategorii odległości z osobna.

źródło : opracowanie własne

Największa zależność występuje w kategoriach : „od 21 do 50 km” (75,0 %), „powyżej 50 km” (75,0 %) oraz „do 10 km” (47,0 %).

Obie te kategorie odnotowały liczebność po 4 odpowiedzi każda (3,8 % ogółu).

W związku z tym wyniki te nie są absolutnie reprezentatywne dla badanej populacji.

Z pracą zawodową kobiet wiejskich wiąże się także , negatywnie kojarzony, stereotyp „kobieta ze wsi”. Na ile fakt zamieszkiwania na wsi był przeszkodą dla respondentek w podjęciu pracy zawodowej ?

Dane liczbowe z Tabeli nr 68 odnoszą do 106 (100 %) czynnych zawodowo respondentek. Ponadto odnotowano 224 osoby niepracujące oraz 5 braków danych.

Wykres nr 45 jest graficzną prezentacją tej zależności. Skumulowane zostały odpowiedzi „tak” i „raczej tak” oraz odpowiedzi „nie” i „raczej nie”. Pominięte zostały braki danych.

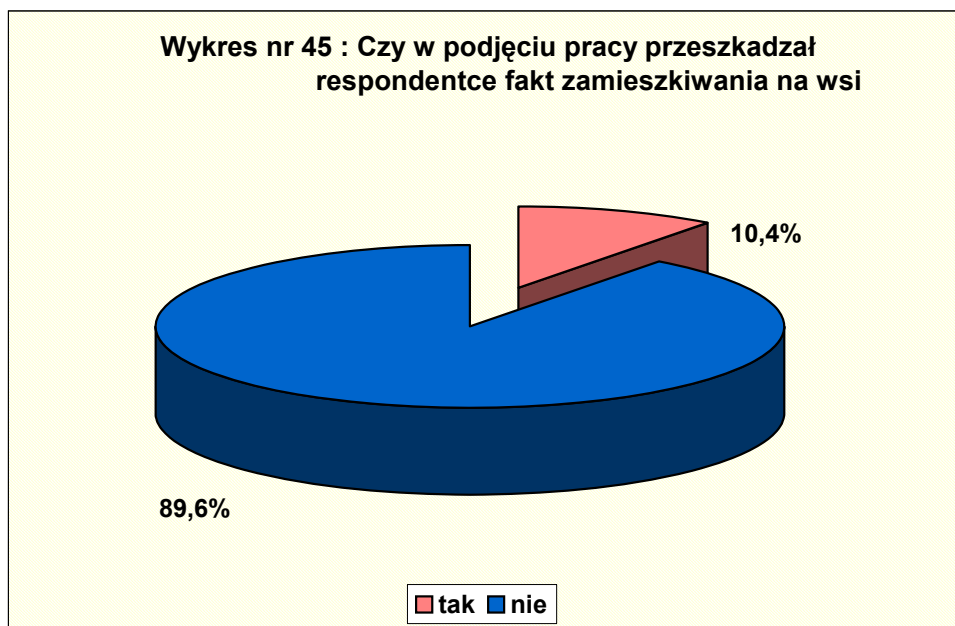
Tabela nr 68 :

Czy w podjęciu pracy przeszkadzał respondentce fakt zamieszkiwania na wsi

N : 335

Odpowiedź	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	7	2,1	6,6
nie	89	26,6	83,9
raczej tak	4	1,2	3,8
raczej nie	6	1,8	5,7
ogółem	106	31,7	100
brak danych	5	1,5	
nie dotyczy	224	66,9	
ogółem	229	68,3	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Spośród grupy 106 czynnych zawodowo respondentek – 7 osobom (6,6 %) w podjęciu pracy przeszkadzał fakt zamieszkiwania na wsi ; 4 osoby (3,8 %) odpowiedziały „raczej tak”.

Dla zdecydowanej **większości** ankietowanych kobiet fakt zamieszkiwania na wsi **nie stanowił przeszkody** w podjęciu pracy zawodowej ; 89 osób (83,9 %) odpowiedziało „nie”, 6 osób natomiast (5,7 %) zakresliło wariant „raczej nie”.

Pomimo niewielkiej liczebności grupy kobiet aktywnych zawodowo wysoki wskaźnik, tj. 89,6 %) można by potraktować jako pewnego rodzaju wyznacznik trendu. A trend ten – to brak barier w podejmowaniu pracy przez kobiety wiejskie z terenu gminy Trzebinia.

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na komfort życia każdego człowieka posiadającego pracę zawodową – jest satysfakcja, jaką mu ta praca przynosi. Również i ta zmienna, czyli poziom satysfakcji z tytułu wykonywanej przez respondentki pracy zawodowej, stanowi przedmiot moich badań.

Tabela nr 69 :

Zadowolenie respondentek z tytułu pracy zawodowej

N : 335

Zadowolenie respondentek z tytułu pracy zawodowej	Częstość	Procent	Procent ważnych
trzeba być zadowolonym z posiadania jakiegokolwiek pracy	47	14	44,3
nie myśli się o ambicjach, gdy ciężko jest z pracą	17	5,1	16
cieszę się, że mogę jeszcze pracować	24	7,2	22,6
trudno być zadowolonym jak się nie robi tego, co by się chciało	8	2,4	7,5
zadowolenie z pracy nie jest dla mnie najważniejsze	2	0,6	1,9
pracuję, bo muszę - nie mam innego wyjścia	3	0,9	2,8
praca w pełni satysfakcjonująca respondentkę	5	1,5	4,7
ogółem	106	31,6	100
brak danych	5	1,5	
nie dotyczy	224	66,9	
ogółem	229	68,4	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

Odnótowałam 47 odpowiedzi (44,3 %) odnoszących się do kategorii : „trzeba być zadowolonym z posiadania jakiejkolwiek pracy”. Dla 24 osób (22,6 %) fakt, iż mogą jeszcze pracować jest miarą satysfakcji z wykonywanej pracy. Z kolei 17 kobiet (16,0 %) odpowiedziało, iż „nie myśli się o ambicjach, gdy ciężko jest z pracą”. Następnie : 8 ankietowanych (7,5 %) zakreśliło wariant : „trudno być zadowolonym jak się nie robi tego, co by się chciało”. Tylko 5 osób (4,7 %) jest w pełni usatysfakcjonowanych z tytułu wykonywanej pracy zawodowej. „Pracuję, bo muszę – nie mam innego wyjścia” – tak odpowiedziały 3 osoby (2,8 %). Dla 2 ankietowanych (1,9 %) zadowolenie z pracy nie jest najważniejsze.

W tabeli poniżej (nr 70) przedstawiłam skumulowane kategorie odpowiedzi, tzn. „zadowolona z pracy” i „niezadowolona z pracy”.

Kategoria : „zadowolona z pracy” zawiera następujące warianty odpowiedzi :

- trzeba być zadowolonym z posiadania jakiejkolwiek pracy ;
- cieszę się, że mogę jeszcze pracować ;
- praca w pełni satysfakcjonująca respondentkę.

Na kategorię : „niezadowolona z pracy” składają się następujące elementy :

- nie myśli się o ambicjach, gdy ciężko jest z pracą ;
- trudno być zadowolonym jak się nie robi tego, co by się chciało ;
- zadowolenie z pracy nie jest dla mnie najważniejsze ;
- pracuję, bo muszę – nie mam innego wyjścia.

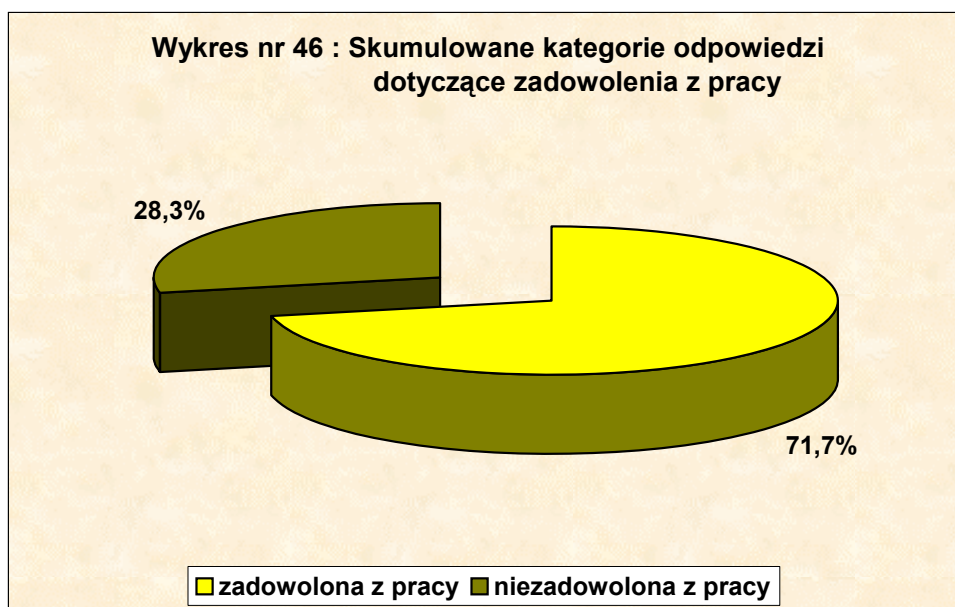
Tabela nr 70 :

Skumulowane kategorie odpowiedzi dotyczące zadowolenia z pracy

N : 106

Kategoria	Ilość odpowiedzi	Procent
zadowolona z pracy	76	71,7 %
niezadowolona z pracy	30	28,3 %
ogółem	106	100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Kategoria sumaryczna "zadowolona z pracy" zawiera 76 odpowiedzi (71,7 %), natomiast kategoria "niezadowolona z pracy" – 30 odpowiedzi (28,3 %).

Wśród aktywnych zawodowo respondentek dominują te, których satysfakcjonuje posiadana praca.

Należy pamiętać o tym, że sposób zestawienia powyższych danych jest konsekwencją mojej subiektywnej oceny. Warto jeszcze wspomnieć o tym, iż odnotowałam tylko 5 bezwarunkowych odpowiedzi, tzn. „praca w pełni satysfakcjonująca respondentkę”.

Można by założyć, że wysoki stopień zadowolenia z wykonywanej pracy sprzyja sprawdzaniu się kobiet w innych sferach życia, na przykład w działaniach społecznych. Czy tak jest w naszej badanej populacji ?

Porównałam czynniki odnoszące się do satysfakcji z wykonywanej pracy zawodowej z kwestią angażowania się respondentek w życie społeczne.

Liczebność 106 czynnych zawodowo respondentek (100 %) odniosłam do grupy 193 ankietowanych kobiet (100 %), które były w przeszłości lub (i) są nadal związane z dowolną formą działalności społecznej. Respondentki mogły wskazać jedną lub kilka form swojej aktywności społecznej, stąd procenty nie sumują się do 100.

Ze względu na szeroką kafenię form działalności społecznej, jak również niewielką liczebność obu grup respondentek, interpretację wyników korelacji zmuszona jestem ograniczyć do tych kategorii, w których odnotowano największe liczebności.

Spośród 106 pracujących zawodowo respondentek – 54 osoby (**50,9 %**) nie były lub (i) **nie są aktywne** społecznie.

Pozostałe 52 osoby (**49,1 %**) były w przeszłości lub (i) **są nadal związane** z dowolną formą działalności społecznej ; nie ujęto braków danych.

Tabela nr 71 :

Zależności pomiędzy zadowoleniem z pracy zawodowej a gotowością respondentek do włączania się w życie społeczne

N : 106

		Czy respondentka jest zadowolona ze swojej pracy ?													
		trzeba być zadowolonym z posiadania jakiegokolwiek pracy		nie myśli się o ambiacjach, gdy ciężko jest z pracą		cieszę się, że mogę jeszcze pracować		trudno być zadowolonym jak się nie robi tego, co by się chciało		zadowolenie z pracy nie jest dla mnie najważniejsze		pracuję, bo muszę - nie mam innego wyjścia		praca w pełni satysfakcjonująca respondentkę	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka	Ne działała	23	48,9%	11	64,7%	9	37,5%	6	75,0%	1	50,0%	1	33,3%	3	60,0%
	Kolo Gospodyń Wiejskich	10	21,3%	4	23,5%	5	20,8%					1	33,3%	1	20,0%
	Wiejski Dom Kultury	5	10,6%			1	4,2%					1	33,3%	1	20,0%
	Ochotnicza Straż Pożarna	9	19,1%	1	5,9%	6	25,0%	2	25,0%	1	50,0%			2	40,0%
	Klub Seniora	2	4,3%	1	5,9%	1	4,2%							1	20,0%
	Ludowy Zespół Sportowy	7	14,9%	3	17,6%	4	16,7%	2	25,0%	1	50,0%	1	33,3%	1	20,0%
	Muzyczne kółka zainteresowań	1	2,1%												
	Komitet Rodzicielski przy szkole podstawowej									1	50,0%				
	Kółko teatralne	1	2,1%	1	5,9%	3	12,5%			1	50,0%				

źródło : opracowanie własne

Największa spójność wynikająca z korelacji obu badanych kwestii wystąpiła w następujących kategoriach :

- trzeba być zadowolonym z posiadania jakiejkolwiek pracy ;
- cieszę się, że mogę jeszcze pracować.

Potwierdziła się zatem teza, iż satysfakcja z wykonywanej pracy zawodowej jest pozytywnym bodźcem dla respondentek. Kobiety zadowolonej ze swojej pracy poszukują innych form aktywności, w których mogłyby się sprawdzić. Zależności te działają na zasadzie sprzężenia zwrotnego ; kobiety sprawdzające się w życiu społecznym, czerpiące z tego satysfakcję – potrafią także koncentrować się na pozytywnych aspektach swojej pracy zawodowej.

Dopełnieniem powyższej analizy jest zestawienie czynników zadowolenia z pracy zawodowej z działalnością respondentek w formalnych organizacjach społecznych.

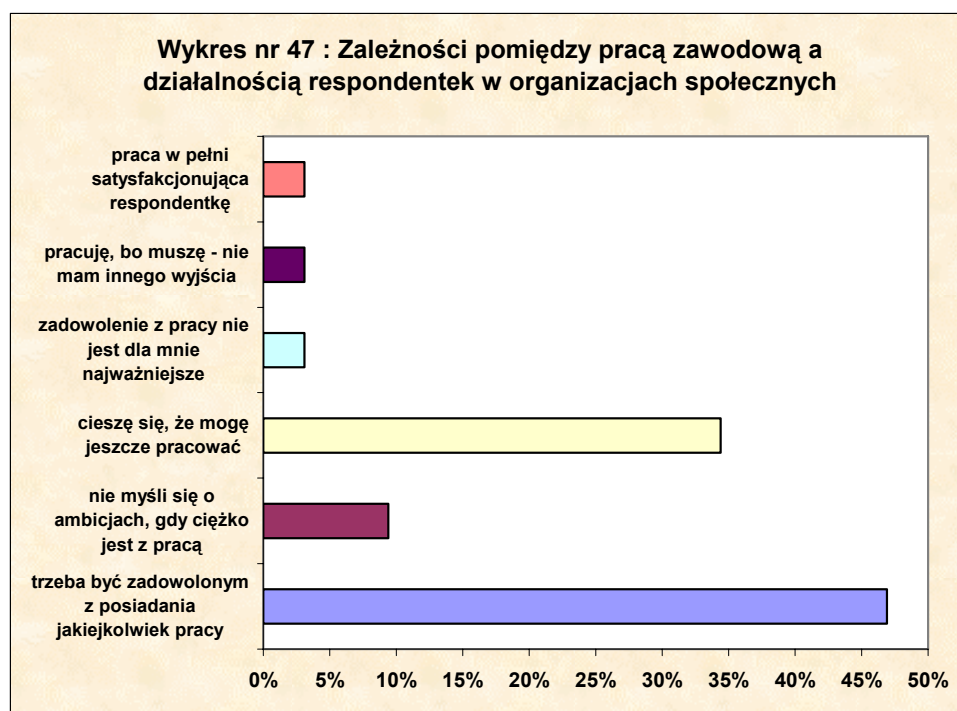
Tabela 72 :

Zależności pomiędzy zadowoleniem z pracy zawodowej a działalnością respondentek w formalnych organizacjach społecznych

N : 106

Czy respondentka jest zadowolona ze swojej pracy ?	Czy obecnie działa w organizacji społecznej ?		Ogółem
	tak	nie	
trzeba być zadowolonym z posiadania pracy	15 46,9 %	32 43,2 %	47 44,3 %
nie myśli się o ambicjach, gdy ciężko jest z pracą	3 9,4 %	14 18,9 %	17 16,0 %
cieszę się, że mogę jeszcze pracować	11 34,4 %	13 17,6 %	24 22,6 %
trudno być zadowolonym jak się nie robi tego, co by się chciało	0 0,0 %	8 10,8 %	8 7,5 %
zadowolenie z pracy nie jest dla mnie najważniejsze	1 3,1 %	1 1,4 %	2 1,9 %
pracuję, bo muszę - nie mam innego wyjścia	1 3,1 %	2 2,7 %	3 2,8 %
praca w pełni satysfakcjonująca respondentkę	1 3,1 %	4 5,4 %	5 4,7 %
ogółem	32 100 %	74 100 %	106 100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Przedstawione wyniki korelacji odnoszą się do :

- grupy 135 respondentek działających w formalnych organizacjach społecznych (100 %) ;
- 106 czynnych zawodowo kobiet (100 %).

W grupie czynnych zawodowo respondentek - 32 osoby (30,2 %) działają w organizacjach społecznych, natomiast 74 osoby (69,8 %) – nie.

Rozkład procentowy dotyczący kategorii : „trzeba być zadowolonym z posiadania jakiegokolwiek pracy” jest podobny zarówno w grupie respondentek działających (46,9 %) jak i nie działających społecznie (43,2 %). Odnotowałam dwukrotnie więcej odpowiedzi (18,9 %) w grupie nieaktywnych społecznie respondentek w odniesieniu do kategorii: „nie myśli się o ambicjach, gdy ciężko jest z pracą”. Podobnie dwukrotna przewaga odpowiedzi (34,4 %), tym razem po stronie kobiet czynnych społecznie, dotyczy wariantu : „cieszę się, że mogę jeszcze pracować. „Trudno być zadowolonym

jak się nie robi tego, co by się chciało” – tak odpowiedziało 10,8 % nie udzielających się społecznie respondentek ; odpowiedzi tej nie zakresliła żadna ankietowana z grupy działaczek społecznych. Dla 3,1 % kobiet aktywnych i 1,4 % kobiet nieaktywnych społecznie – zadowolenie z pracy nie jest najważniejsze. „Pracuję, bo muszę – nie mam innego wyjścia” – tak odpowiedziało 3,1 % działaczek i 2,7 % nie działających społecznie osób. Natomiast ostatnią kategorię : „praca w pełni satysfakcjonująca respondentkę” zakresliło 3,1 % czynnych społecznie oraz 5,4 % nieaktywnych społecznie kobiet.

Celem uproszczenia oraz większej przejrzystości zaprezentowanych danych – w poniższej tabeli (nr 65) przedstawiłam skumulowane, a następnie skorelowane dane odnoszące się do :

- grupy respondentek zadowolonych i niezadowolonych z pracy zawodowej ;
- grupy respondentek działających i nie działających w formalnych organizacjach społecznych.

Tabela nr 73 :

Zależności pomiędzy zadowoleniem z pracy zawodowej a działalnością respondentek w formalnych organizacjach społecznych (skumulowane kategorie)

N : 106

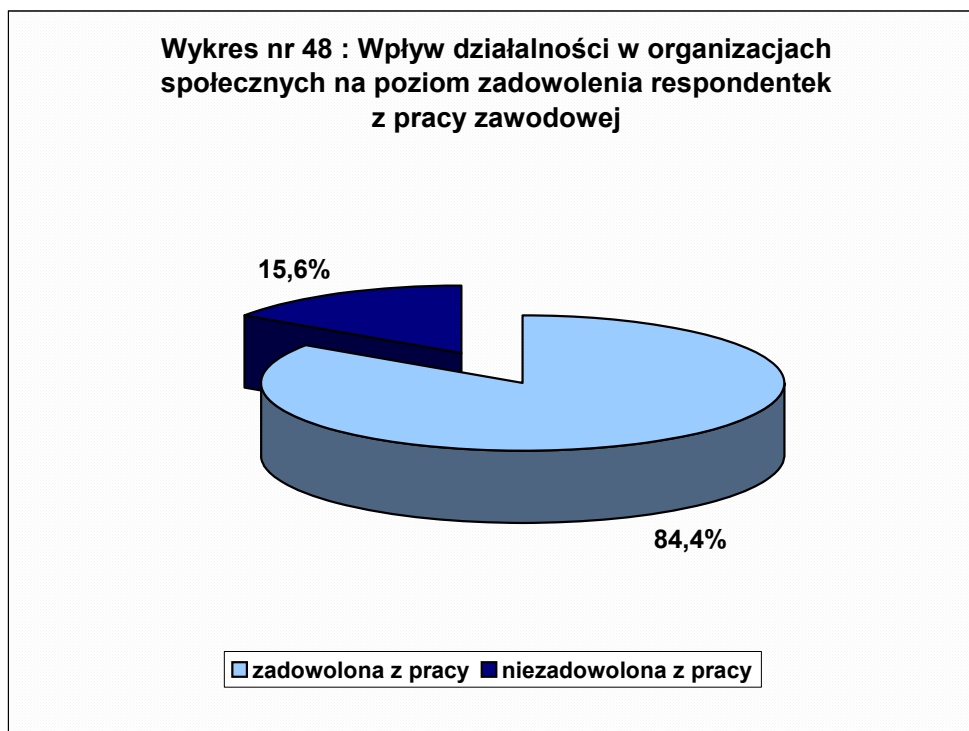
Poziom zadowolenia respondentek z pracy zawodowej	Działa w organizacji społecznej		Nie działa w organizacji społecznej		Ogółem
	Ilość	Procent	Ilość	Procent	
zadowolona z pracy	27	25,5 %	49	46,2 %	71,7 %
niezadowolona	5	4,7 %	25	23,6 %	28,3 %
ogółem	32	30,2 %	74	69,8 %	100%

źródło : opracowanie własne

W grupie kobiet **czynnych zawodowo** (106 osób) **przeważają** respondentki **niezaangażowane** w działalność organizacji społecznych (74 osoby).

Przewaga osób **zadowolonych** ze swojej pracy zawodowej (27) jest w grupie respondentek **czynnych społecznie** (32 osoby). W tejże grupie tylko 5 respondentek nie czerpie satysfakcji ze swojej pracy zawodowej. Natomiast w grupie kobiet nieaktywnych społecznie – osób niezadowolonych z pracy zawodowej jest 25.

Zatem powtórnie potwierdziła się teza, że kobiety aktywne społecznie są usatysfakcjonowane swoją pracą zawodową. Zależność ta działa także w drugą stronę : kobiety zadowolone ze swojej pracy zawodowej – chętniej angażują się w działalność społeczną.

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

6. Przyczyny bezrobocia i ich wpływ na życie rodzinne i społeczne respondentek

Niniejszy rozdział porusza problematykę bezrobocia w odniesieniu do badanej populacji. Specyfikacja przyczyn bezrobocia, wpływ okresu pozostawania bez pracy na życie rodzinne respondentek, gotowość włączania się w działalność społeczną czy podnoszenie kwalifikacji zawodowych – to kluczowe zagadnienia omówione w tym rozdziale.

Próbą poddaną badaniu zjawiska bezrobocia jest grupa 229 respondentek (68,4 % ogółu) pozostających bez pracy.

Tabela nr 74 :

Powody pozostawania respondentek bez pracy

N : 335

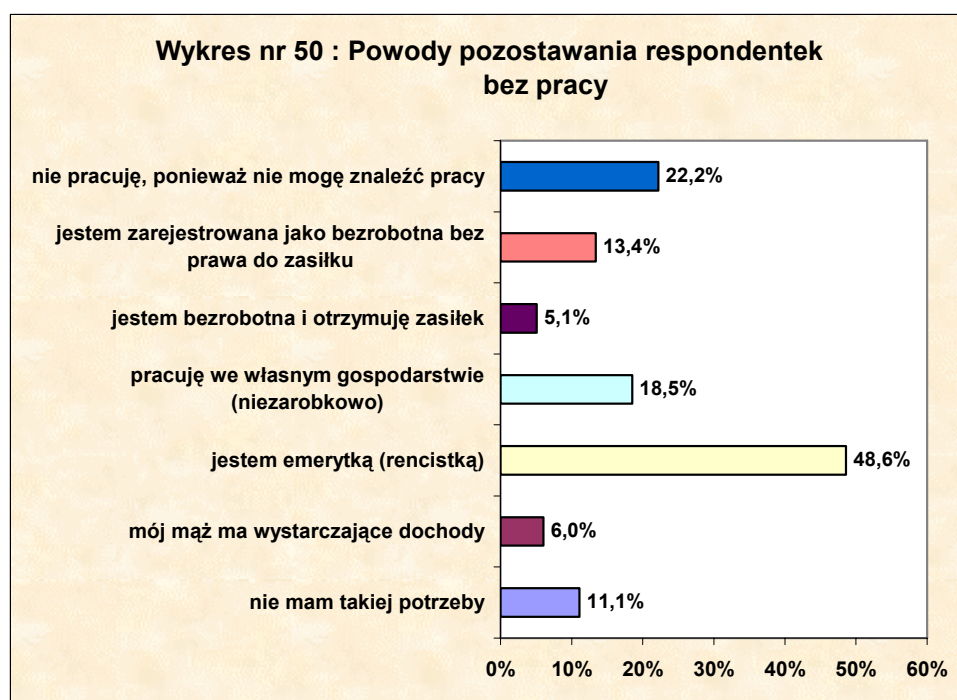
Powód pozostawiania bez pracy	Liczebność	% w kolumnie
brak danych	13	3,9 %
nie mam takiej potrzeby	24	7,2 %
mój mąż ma wystarczające dochody	13	3,9 %
jestem emerytką (rencistką)	105	31,3 %
pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)	40	11,9 %
jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek	11	3,3 %
jestem zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku	29	8,7 %
nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy	48	14,3 %
nie dotyczy	106	31,6 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

W tabeli nr 74 wykluczono grupę 106 (31,6 %) czynnych zawodowo kobiet.

Wykres poniżej (nr 50) jest graficzną prezentacją omawianej problematyki. Liczebność 216 kobiet (pominięto grupę respondentek czynnych zawodowo oraz braki danych) przyjęto jako wartość 100 %.

źródło : opracowanie własne

Najwięcej odpowiedzi dotyczy kategorii : „jestem emerytką (rencistką)”: 105 osób (48,6 %). Drugim, co do ilości odpowiedzi, powodem pozostawiania bez pracy jest kategoria : „nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy” – 48 osób (22,2 %) ; następnie : „pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)” – tak odpowiedziało 40 ankietowanych (18,5 %). „Jestem zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku” – tę kategorię zakreśliło 29 osób (13,4 %). Dla 24 kobiet (11,1 %) praca nie jest koniecznością („nie mam takiej potrzeby”). Z kolei 13 osób (6,0 %) stwierdziło, iż nie pracuje ponieważ „mąż ma wystarczające dochody”. „Jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek” – tę kategorię zakreśliło 11 ankietowanych (5,1 %).

Poniżej - dane dotyczące aktywności mężów ankietowanych kobiet. Z całkowitej liczebności 335 :

- 271 odpowiedzi dotyczy aktywności zawodowej mężów ;
- 50 – „nie dotyczy” (respondentki niezamężne) ;
- 14 – braki danych.

Tabela nr 75 :

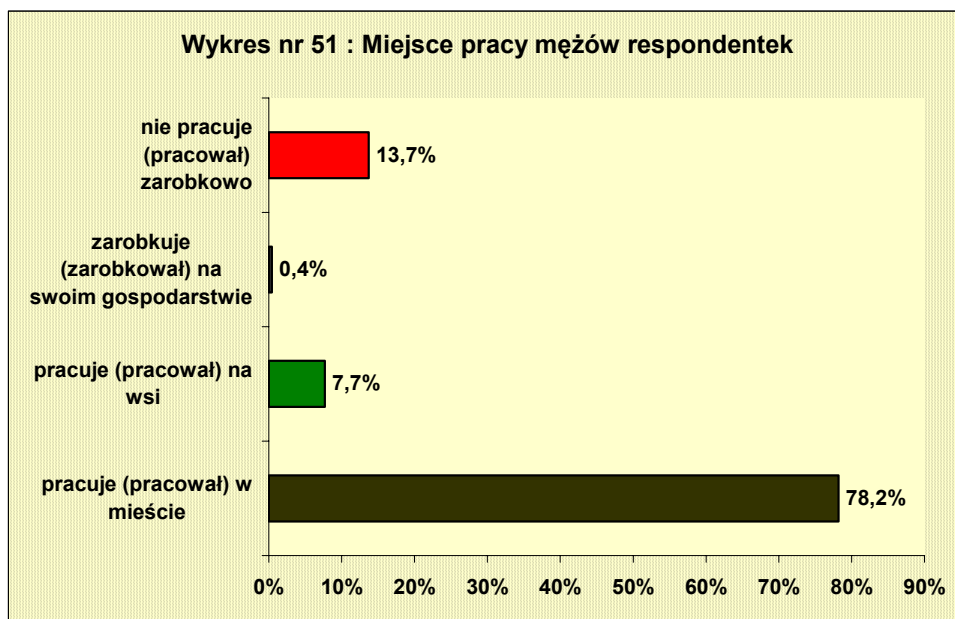
Miejsce pracy męża

N : 335

Miejsce pracy męża	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
w mieście	212	63,3	66	66
na wsi	21	6,3	6,5	72,6
zarobkowo na swoim gospodarstwie	1	0,3	0,3	72,9
nie pracuje (pracował) zarobkowo	37	11	11,5	84,4
nie dotyczy	50	14,9	15,6	100
ogółem	321	95,8	100	
brak danych	14	4,2		
ogółem	335	100		

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 51 odnosi się do liczebności 271 przyjętej jako wartość 100 %; nie uwzględniono liczebności 50 (osoby niezamężne) oraz 14 braków danych.

źródło : opracowanie własne

Zdecydowana większość małżonków pracuje bądź pracowała w mieście (78,2 %).

Wieś była lub jest miejscem pracy tylko dla 7,7 %.

Zaledwie 1 osoba (0,4 %) utrzymywała się z pracy we własnym gospodarstwie.

Znaczna część respondentek – 13,7 % odpowiedziała, iż mąż nie pracuje (pracował) zarobkowo.

Dla przypomnienia – rozkład odpowiedzi dotyczący miejsca pracy respondentek kształtuje się następująco : w mieście pracuje 67,9 % ogółu czynnych zawodowo ankietowanych, natomiast na wsi – 32,1 %.

Stan rodzinny respondentek, liczba dzieci, które mają na utrzymaniu, może okazać się ważnym elementem dla wyjaśniania przyczyn bezrobocia.

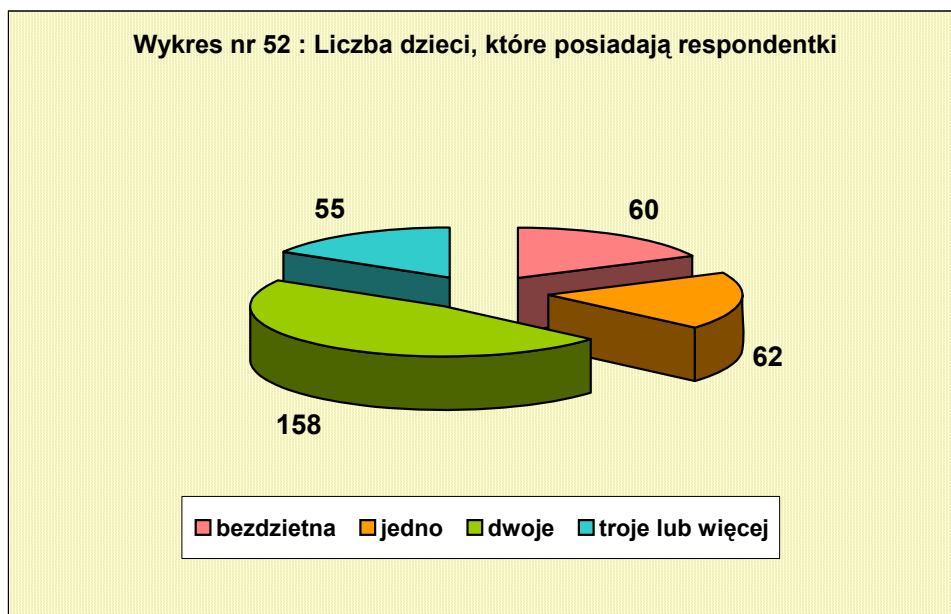
Tabela nr 76 :

Liczba dzieci, które posiadają respondentki

N : 335

Liczba dzieci	Częstość	Procent	Procent ważnych
bezdzienna	60	17,9	17,9
jedno	62	18,5	18,5
dwoje	158	47,2	47,2
troje lub więcej	55	16,4	16,4
ogółem	335	100	100

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Wśród respondentek **dominują** te, które mają **dwoje dzieci** (47,2 % ogółu) ; jedno dziecko posiada 18,5 % ankietowanych ; troje dzieci lub więcej ma 16,4 %. W przypadku 60 ankietowanych (17,9 %) – są to osoby bezdzietne. Osobami bezdzietnymi są z reguły panny i młode mężatki (przedział wieku : poniżej 30 roku życia). Liczebność respondentek z tego przedziału wiekowego wynosi 70 (20,9 % ogółu próby).

W grupie respondentek bezrobotnych, które nie pracują, ponieważ nie mogą znaleźć pracy bądź też są zarejestrowane jako bezrobotne i otrzymują lub też nie otrzymują zasiłku :

- 18 respondentek posiada 1 dziecko ;
- 16 respondentek posiada 2 dzieci ;
- 4 respondentki posiadają 3 dzieci lub więcej.

Informacja ta nie ma odniesienia do szerszej populacji ze względu na niewielką liczebność grupy wyodrębnionej według powyższych założeń. Nie można więc wyciągnąć jednoznacznych wniosków dotyczących wpływu ilości posiadanych dzieci na fakt bezrobocia respondentek.

W grupie niepracujących respondentek są także osoby, które chętnie angażują się w życie społeczne. Postanowiłam sprawdzić, czy pewne powody pozostawania bez pracy sprzyjają aktywnej postawie społecznej respondentek.

Tabela nr 77 :

Powody bezrobocia a angażowanie się respondentek w życie społeczne wsi

N : 229

		Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka																	
		Koło Gospodyń Wiejskich		Wiejski Dom Kultury		Ochotnicza Straż Pożarna		Klub Seniora		Ludowy Zespół Sportowy		Muzyczne koła zainteresowań		Rekreacja (np. aerobik)		Komitet Rodzicielski przy szkole podstawowej		Kółko teatralne	
Z jakiego powodu nie pracuje	nie mam takiej potrzeby	7	7,9%	5	14,7%	3	8,8%	3	60,0%	7	13,2%	1	33,3%						
	mój mąż ma wystarczające dochody	7	7,9%	2	5,9%	2	5,9%	4	80,0%	5	9,4%	1	33,3%						
	jestem emerytką (rencistką)	67	75,3%	26	76,5%	17	50,0%			29	54,7%			1	100%		5	71,4%	
	pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)	24	27,0%	9	26,5%	5	14,7%			8	15,1%	1	33,3%				2	28,6%	
	jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek	3	3,4%							1	1,9%								
	jestem zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku	2	2,2%	1	2,9%	7	20,6%			7	13,2%			1	100%				
	nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy	4	4,5%	1	2,9%	6	17,6%	1	20,0%	12	22,6%	1	33,3%					1	14,3%

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Tabela nr 78 :

Powody bezrobocia a angażowanie się respondentek w życie społeczne wsi
(suma liczebności)

N : 229

Powód bezrobocia	Liczebność wszystkich form działalności społecznej
jest emerytką (rencistką)	145
pracuje we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)	49
nie ma takiej potrzeby	26
nie pracuje, ponieważ nie może znaleźć pracy	26
mąż ma wystarczające dochody	21
jest zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku	18
jest bezrobotna i otrzymuje zasiłek	4

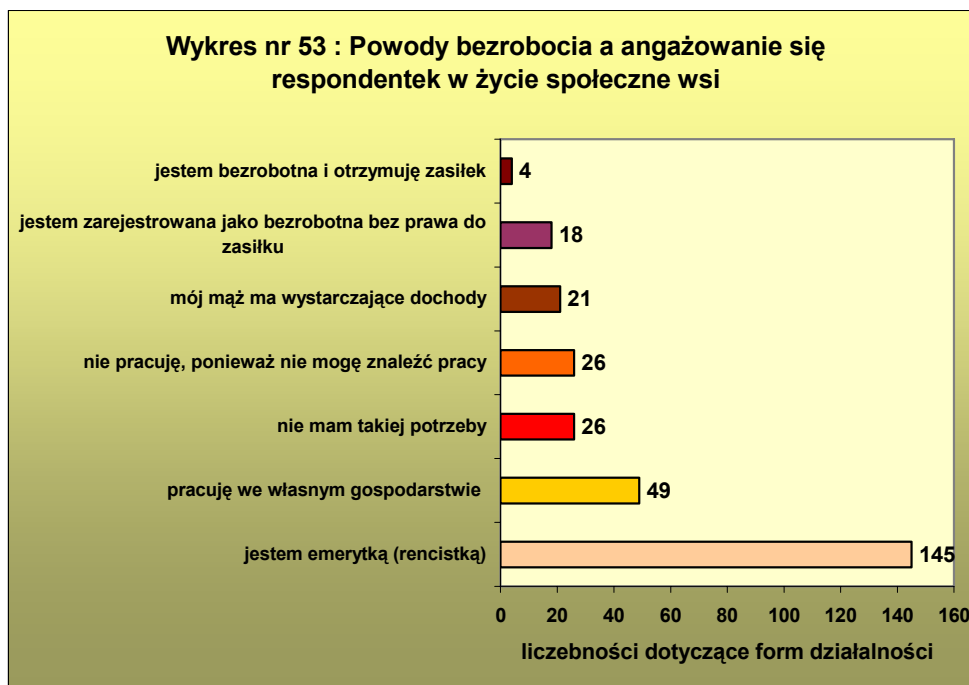
źródło : opracowanie własne

W grupie kobiet zaangażowanych społecznie dominują kobiety, które zdecydowanie zakończyły swoją karierę zawodową i mają stałe źródło dochodu w postaci emerytury bądź renty.

Drugą co do liczebności kategorią są kobiety – rolniczki, które również należy wyłączyć z grupy kobiet poszukujących pracy.

Kolejne dwie kategorie : „nie mam takiej potrzeby” oraz „nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy” odnotowały tę samą liczebność odpowiedzi, tzn. 26. Zarówno w jednym jak i w drugim przypadku można by przyjąć, iż kobiety te zarzuciły starania o pozyskanie pracy zawodowej. Podobnie kolejna kategoria : „mój mąż ma wystarczające dochody”. Zgodnie ze stanowiskiem respondentek, które określiły ten wariant odpowiedzi, praca zawodowa nie jest dla nich koniecznością. Ostatnia, zbliżona

pod kątem liczebności odpowiedzi kategoria, to grupa kobiet zarejestrowanych jako bezrobotne bez prawa do zasiłku. Zestawienie zamyka, z minimalną liczebnością odpowiedzi (4), grupa respondentek, które podały następujący powód pozostawania bez pracy : „jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek”.

źródło : opracowanie własne

Istnieje wyraźna zależność pomiędzy powodem pozostawania bez pracy a angażowaniem się respondentek w życie społeczne wsi. Kobiety, które mają już stały dochód – emerytki, rencistki bądź pracujące (aczkolwiek niezarobkowo) we własnym gospodarstwie, jak również te, które mają wystarczające dochody – chętniej angażują się w życie społeczne.

Respondentki otrzymujące przez krótki okres czasu zasiłek dla bezrobotnych lub nie otrzymujące go wcale – niechętnie angażują się w działalność społeczną.

Uzupełnieniem powyższego wyводу będą wnioski wynikające z korelacji następujących zmiennych : powody bezrobocia oraz angażowanie się respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych.

Tabela nr 79 :

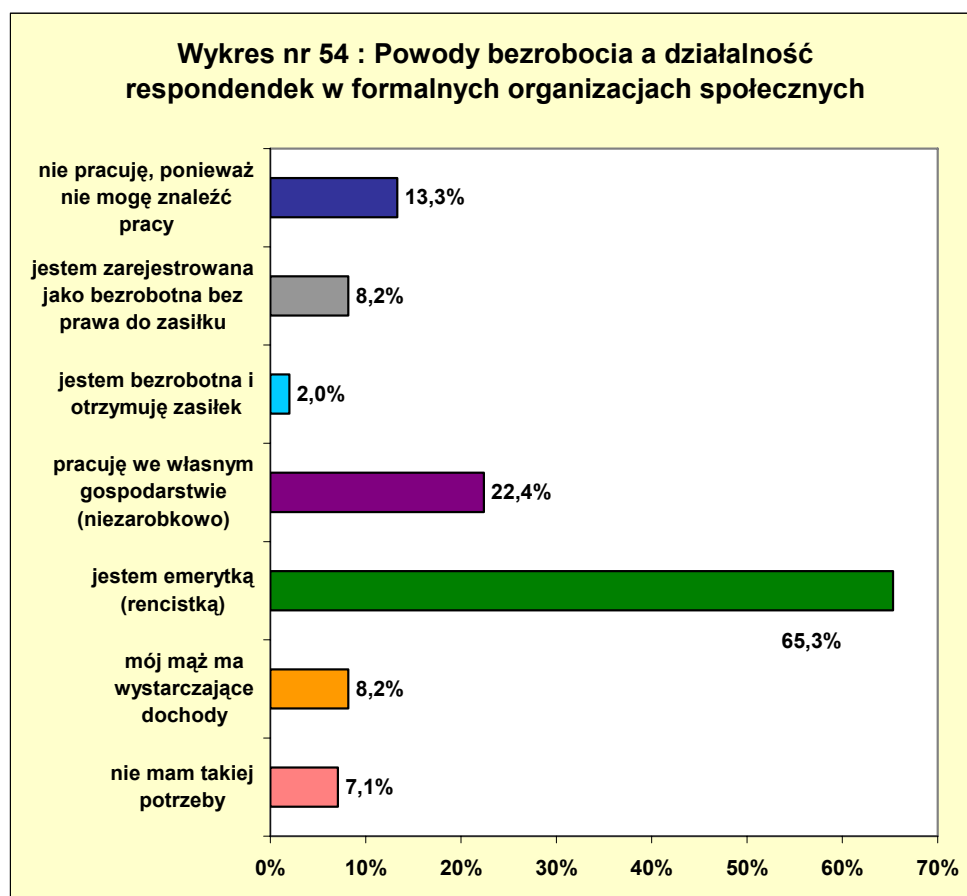
Powody bezrobocia a działalność respondentek w formalnych organizacji społecznych

N : 229

Powody pozostawania bez pracy	Czy respondentka działa w organizacji społecznej ?			
	tak		nie	
	Liczebność	% w kolumnie	Liczebność	% w kolumnie
nie ma takiej potrzeby	7	7,1 %	17	14,8 %
mąż ma wystarczające dochody	8	8,2 %	5	4,3 %
jest emerytką (rencistką)	64	65,3 %	41	35,7 %
pracuje we własnym gospodarstwie	22	22,4 %	17	14,8 %
jest bezrobotna i otrzymuje zasiłek	2	2,0 %	9	7,8 %
jest zarejestrowana jako bezrobotna (bez zasiłku)	8	8,2 %	21	18,3 %
nie pracuje, ponieważ nie może znaleźć pracy	13	13,3 %	35	30,4 %

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 54 przedstawia zależności pomiędzy poszczególnymi powodami bezrobocia a angażowaniem się respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych. Liczebność 98 czynnych społecznie respondentek przyjął jako wartość 100 %. Ze względu na możliwość zakreślenia kilku powodów pozostawania bez pracy – uwzględniłam liczebność odnoszącą się do każdej kategorii z osobna. Nie zostały uwzględnione braki danych.

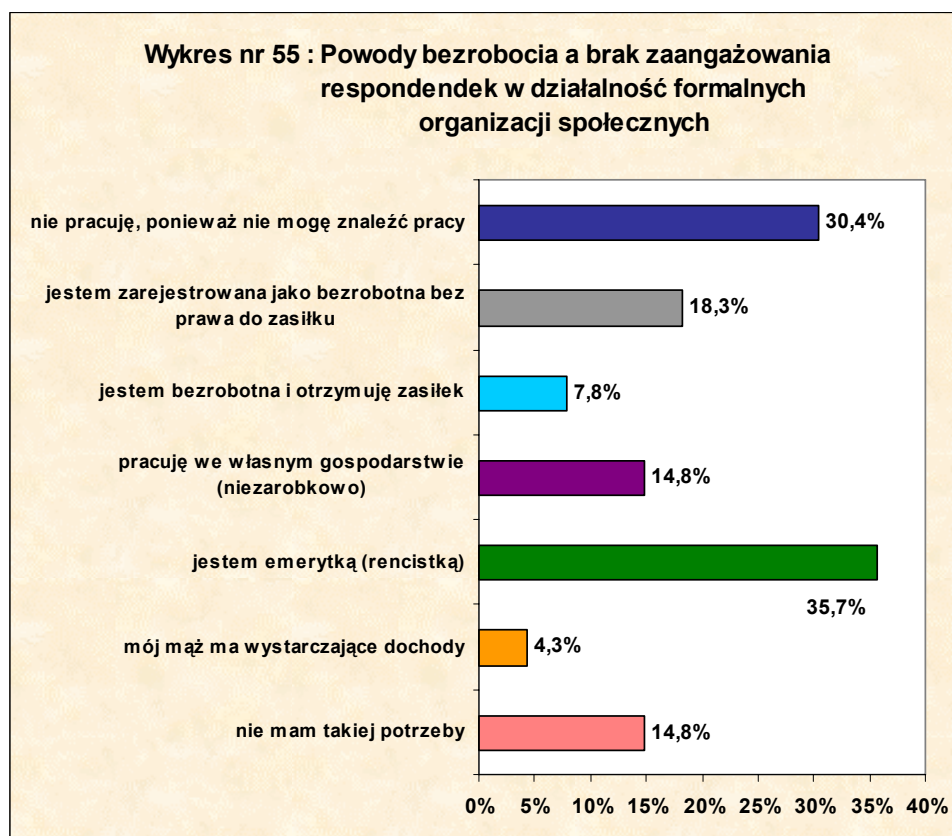

źródło : opracowanie własne

Dominują dwie kategorie dotyczące powodów bezrobocia, gdzie respondentki najchętniej angażują się w formalną działalność organizacji społecznych :

1. „jestem emerytką (rencistką)” – 65,3 % ;
2. „pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)” – 22,4 % ;

Te same powody bezrobocia sprzyjają zarówno aktywności społecznej respondentek w ogóle jak i ich formalnej przynależności do organizacji społecznych. Kobiety – emerytki (rencistki) dysponują większą ilością wolnego czasu, dlatego dominują one w grupie kobiet aktywnych społecznie. Wprost przeciwnie do 22,4 % respondentek, które pomimo, iż obciążone są dodatkowymi obowiązkami (praca we własnym gospodarstwie), znajdują czas na pracę społeczną.

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 55 przedstawia zależności pomiędzy poszczególnymi powodami bezrobocia a brakiem zaangażowania respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych. Liczebność 115 nieaktywnych społecznie respondentek przyjąłam jako wartość 100 %. Ze względu na możliwość zakreślenia kilku powodów pozostawania bez pracy – uwzględniłam liczebność odnoszącą się do każdej kategorii z osobna. Nie zostały uwzględnione braki danych.

Grupa emerytek (rencistek) jest dominującą, w odniesieniu do powodów pozostawania bez pracy. Liczną kategorię kobiet niezaangażowanych w życie społeczne wsi (30,4 %) stanowią kobiety nie pracujące, które jako powód tego stanu rzeczy podały: „nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy”. Brak pracy zawodowej, a tym samym większa ilość wolnego czasu, nie stanowi dla tej grupy respondentek wystarczającego bodźca, by włączać się w życie społeczne. Aktywność społeczna to sprzyjająca okoliczność do nawiązywania nowych kontaktów a tym samym możliwość pozyskania, być może, pracy zawodowej.

W problematyce dotyczącej bezrobocia kluczowym elementem jest okres czasu pozostawania respondentek bez pracy

Tabela nr 80 :

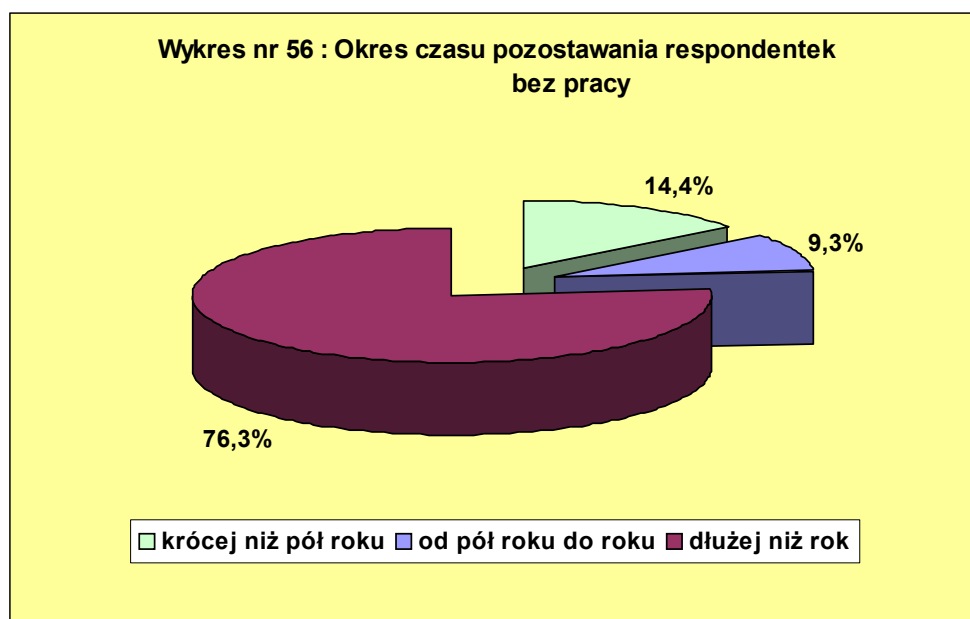
Okres czasu pozostawania bez pracy

N : 335

Jak długo respondentka pozostaje bez pracy	Częstość	Procent	Procent ważnych
krócej niż pół roku	14	4,2	14,4
od pół roku do roku	9	2,7	9,3
dłużej niż rok	74	22,1	76,3
ogółem	97	29	100
brak danych	35	10,4	
nie dotyczy	145	43,3	
emerytka /rencistka	58	17,3	
ogółem	238	71	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Najliczniejszą grupą wśród bezrobotnych są respondentki pozostające bez pracy **dłużej niż rok (76,3 %)**. „Krócej niż pół roku” – odpowiedziało 14,4 % ankietowanych, natomiast przedział czasu od pół roku do roku zakreśliło 9,3 % badanych.

Podnoszenie kwalifikacji ma niewątpliwie duży wpływ na skrócenie okresu bezrobocia, a tym samym na możliwość zdobycia zatrudnienia. Zdobywanie wiedzy, uczestniczenie w kursach, pozwala na efektywne wykorzystanie czasu pozostawania bez pracy. Jak ten czas wykorzystują bezrobotne respondentki?

Tabela nr 81 :

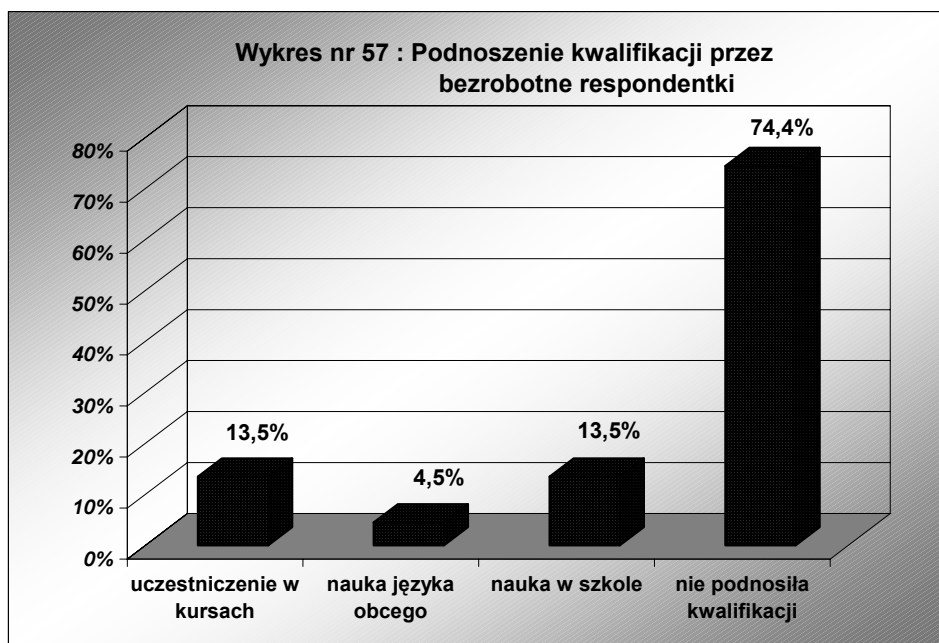
Podnoszenie kwalifikacji przez bezrobotne respondentki

N : 335

Sposób, w jaki respondentki podnosiły swoje kwalifikacje	Liczebność	% w kolumnie
brak danych	73	21,8 %
uczestniczenie w kursach	21	6,3 %
nauka języka obcego	7	2,1 %
nauka w szkole	21	6,3 %
nie podnosiły swoich kwalifikacji	116	34,6 %
nie dotyczy	106	31,6 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

źródło : opracowanie własne

Zdecydowana większość bezrobotnych respondentek nie wykorzystała efektywnie czasu pozostawania bez pracy : aż 74,4 % ankietowanych nie podnosiła swoich kwalifikacji. Na naukę w szkole oraz uczestniczenie w kursach swój czas poświęciło 13,5 % badanych. Natomiast 4,5 % deklarowało naukę języka obcego.

Wyniki te świadczą jednoznacznie o pasywnej postawie bezrobotnych kobiet jak również pozostawiają wiele do życzenia w zakresie poziomu aktywizacji tej grupy kobiet przez odpowiednie instytucje, np. Powiatowy Urząd Pracy.

Zestawienie powodów pozostawania bez pracy oraz sposobów podnoszenia kwalifikacji przez ankietowane kobiety pozwoli na uchwycenie najbardziej aktywnej części respondentek w grupie bezrobotnych. W tym celu konfrontacji poddałam dane dotyczące powodów bezrobocia sposobów podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Uwzględniona została liczebność 156 respondentek (100 %). Pominięto 106 czynnych zawodowo kobiet oraz 73 braki danych.

Tabela nr 82 :

Powody bezrobocia a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki

N : 229

		W jaki sposób respondentka podnosiła swoje kwalifikacje							
		uczestniczenie w kursach		naukę języka obcego (języków obcych)		naukę w szkole		nie podnosiłam swoich kwalifikacji	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Z jakiego powodu nie pracuje	nie mam takiej potrzeby	3	14,3%	4	57,1%	6	28,6%	8	7,0%
	mój mąż ma wystarczające dochody	1	4,8%	1	14,3%	1	4,8%	6	5,3%
	jestem emerytką (rencistką)	6	28,6%	1	14,3%	1	4,8%	51	44,7%
	pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)					3	14,3%	28	24,6%
	jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek	3	14,3%					8	7,0%
	jestem zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku	6	28,6%	2	28,6%	8	38,1%	18	15,8%
	nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy	9	42,9%	2	28,6%	11	52,4%	30	26,3%

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Dla większej przejrzystości zaprezentowanych danych – zsumowałam kategorie dotyczące sposobów podnoszenia kwalifikacji przez bezrobotne respondentki.

Dane odnoszą się do liczebności 156 (100 %).

Tabela nr 83 :

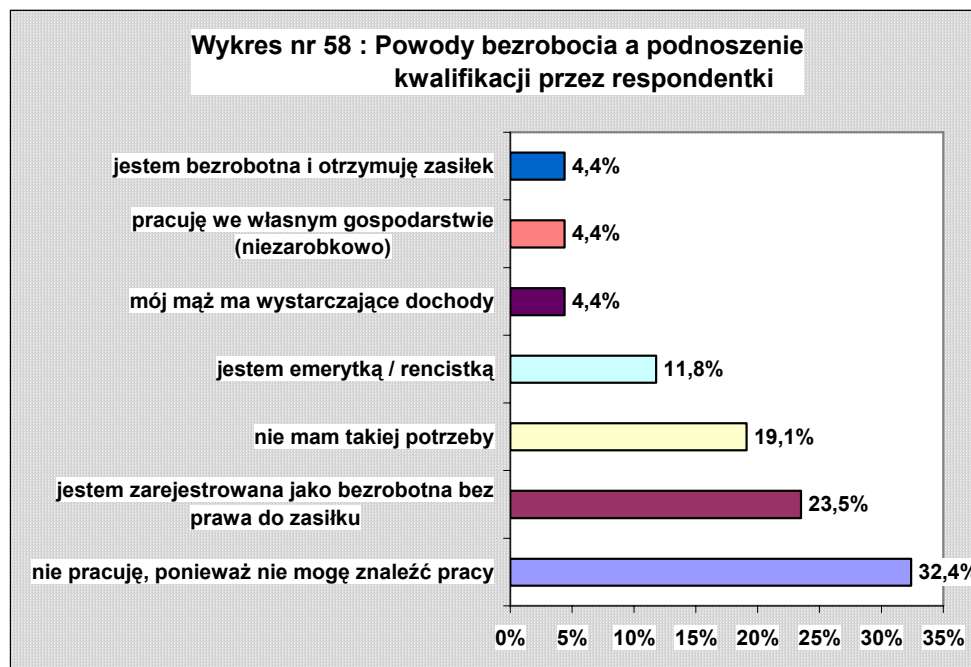
Powody bezrobocia a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki (suma kategorii)

N : 156

Powód bezrobocia	podnosiła kwalifikacje		nie podnosiła kwalifikacji	
	Ilość	Procent	Ilość	Procent
nie pracuje, ponieważ nie może znaleźć pracy	22	14,1 %	30	19,2 %
jest zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku	16	10,2 %	18	11,5 %
nie ma takiej potrzeby	13	8,3 %	8	5,1 %
jest emerytką / rencistką	8	5,1 %	51	32,7 %
mąż ma wystarczające dochody	3	1,9 %	6	3,8 %
pracuje we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)	3	1,9 %	28	17,9 %
jest bezrobotna i otrzymuje zasiłek	3	1,9 %	8	5,1 %

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 58 obrazuje zależności pomiędzy powodem bezrobocia a gotowością respondentek do podnoszenia własnych kwalifikacji. Sumę liczebności, tj. 68 odpowiedzi pozytywnych dotyczących form edukacji, przyjął jako wartość 100 %. Nie uwzględniony został brak danych.

źródło : opracowanie własne

W przypadku, gdy respondentki są zdeterminowane chęcią zdobycia zatrudnienia, podejmują wówczas działania zmierzające ku temu, by tę pracę zdobyć. Ankietowane, które nie pracują i nie mogą znaleźć pracy – w największym stopniu (32,4 %) uczestniczyły w różnych formach edukacji mającej na celu podniesienie własnych kwalifikacji. Drugą co do liczebności (23,5 %) grupą kobiet poświęcających swój wolny czas na różne formy kształcenia – to respondentki zarejestrowane jako bezrobotne bez prawa do zasiłku.

Pozostałe kategorie dotyczące powodów pozostawania bez pracy można by potraktować jako te, które nie stanowią dla respondentek znacznego bodźca w staraniach o pozyskanie zatrudnienia. Powodem tego jest posiadanie już stałego dochodu (emerytka / rencistka) bądź też brak konieczności posiadania pracy :

- „nie mam takiej potrzeby” - 19,1 % ;
- „jestem emerytką / rencistką” - 11,8 % ;
- „mój mąż ma wystarczające dochody” - 4,4 % ;
- „pracuję we własnym gospodarstwie” - 4,4 % ;
- „jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek” - 4,4 % .

Sformatowano: Wcięcie: Z lewej: -9 pt, Pierwszy wiersz: 27 pt, Punktowane + Poziom: 1 + Wyrównanie: 18 pt + Tabulator po: 36 pt + Wcięcie: 36 pt, Tabulatory: 0 pt, Tabulator listy + Nie w 36 pt

Jaki wpływ na chęć i gotowość podnoszenia kwalifikacji przez respondentki ma okres czasu pozostawania bez pracy ?

Kiedy bezrobotne respondentki podejmują decyzję o dalszej edukacji ?

Celem odpowiedzi – skonfrontowałam kafeterie odnoszące się do okresu czasu pozostawania bez pracy oraz podnoszenia własnych kwalifikacji.

Tabela poniżej uwzględnia liczebność 97, którą przyjąłam jako wartość 100 %. Pominięta została liczebność 106 czynnych zawodowo respondentek, 58 emerytek / rencistek oraz 74 braki danych.

Tabela nr 84 :

Okres pozostawania bez pracy a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki

N : 97

Podnoszenie kwalifikacji	Jak długo respondentka pozostaje bez pracy					
	krócej niż pół roku		od pół roku do roku		dłużej niż rok	
	N	%	N	%	N	%
uczestniczenie w kursach	3	21,4 %	4	44,4 %	8	10,8 %
nauka języka obcego	1	7,1 %			5	6,7 %
nauka w szkole	3	21,4 %	4	44,4 %	10	13,5 %
nie podnosiła kwalifikacji	8	57,1 %	2	22,2 %	56	75,7 %

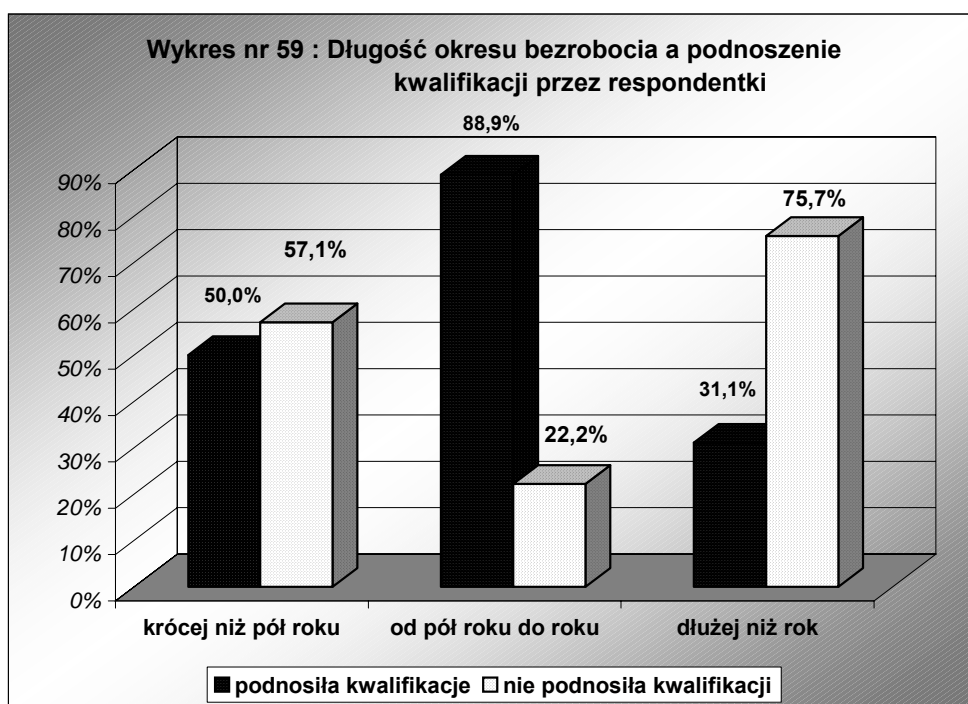
źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Kategorie dotyczące okresu pozostawania bez pracy w grupie bezrobotnych respondentek kształtuje się następująco :

- krócej niż $\frac{1}{2}$ roku - 14 osób ;
- od $\frac{1}{2}$ do 1 roku - 9 osób ;
- dłużej niż rok - 74 osoby .

Wykres poniżej przedstawia zgrupowane kategorie dotyczące sposobów podnoszenia kwalifikacji przez bezrobotne respondentki w odniesieniu do długości okresu pozostawania bez pracy.

źródło : opracowanie własne

Zdecydowana większość z grupy bezrobotnych respondentek podnosiła swe kwalifikacje zawodowe w trakcie półrocznej przerwy w zatrudnieniu (przedział czasu : „od pół roku do roku” – 88,9 %).

Najmniej respondentek (31,1 %) uczestniczyło w różnych formach edukacji w przedziale czasu : „dłużej niż rok”.

Wyników tych nie należy odnosić do szerszej populacji ze względu na bardzo niewielką liczebność osób, które w czasie pozostawania bez pracy podnosiły swoje kwalifikacje. Można je natomiast odczytywać jako trend, który powinien być skonfrontowany z wynikami badań odnoszącymi się do szerszej populacji bezrobotnych kobiet z terenów wiejskich.

Stan cywilny respondentek jest zmienną, która została wykorzystana do zbadania jej wpływu na aktywność społeczną i zawodową respondentek.

Tabela nr 85 :

Stan cywilny respondentek

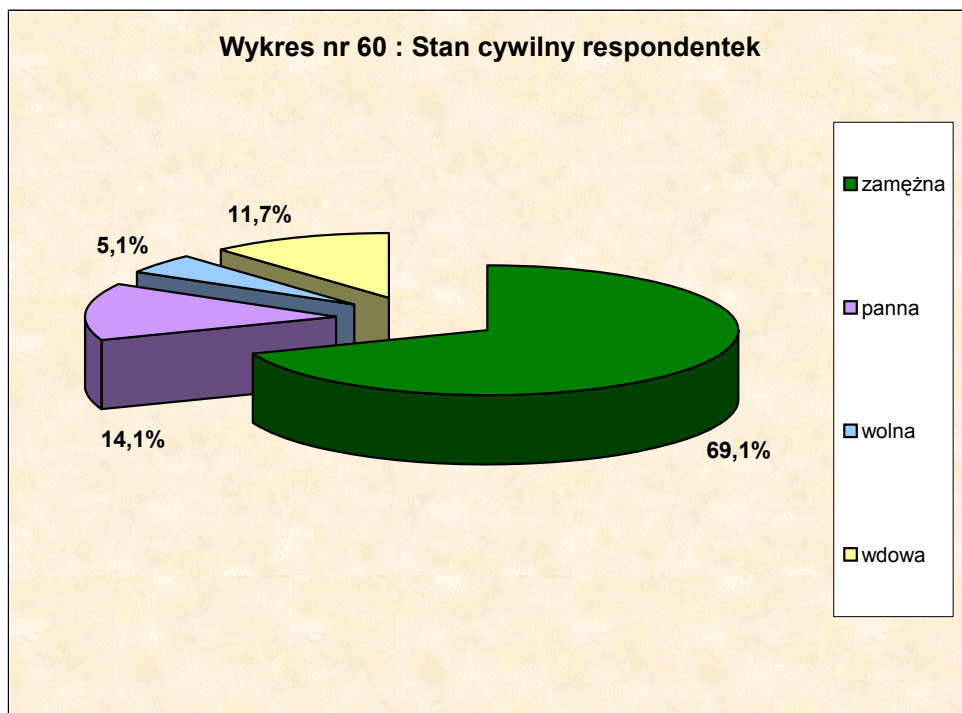
N : 335

Stan cywilny	Liczebność	Procent	Procent ważnych
zamężna	231	69	69,1
panna	47	14	14,1
wolna	17	5,1	5,1
wdowa	39	11,6	11,7
ogółem	334	99,7	100
brak danych	1	0,3	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

W próbie poddanej badaniu ankietowemu zdecydowanie dominują mężatki (69,1 %). Kolejną, co do liczebności, grupą są panny – (14,1 %), następnie : wdowy (11,7 %) i osoby wolne (5,1 %).

Prezentację graficzną dotyczącą struktury respondentek pod kątem ich stanu cywilnego przedstawia poniższy wykres. Uwzględniono liczebność 334 osób (100 %) ; pominięto 1 brak danych.

źródło : opracowanie własne

Czy status rodzinny respondentek wywiera wpływ na ich zaangażowanie w życie społeczne wsi ?

Celem zbadania tej zależności skorelowano kategorie odnoszące się do stanu cywilnego respondentek oraz ich aktywności społecznej.

Punktem odniesienia jest liczebność 334 respondentek (100 %) ; nie uwzględniono 1 braku danych. Z liczebności 334 ankietowanych – 141 osób (42,2 %) nigdy nie było lub (i) nie jest zaangażowane w działalność społeczną. Pozostałe 193 osoby (57,8 %) – to aktywne respondenci.

Tabela nr 86 :

Stan cywilny a aktywność społeczna respondentek

N : 334

		Stan cywilny							
		zameżna		panna		wolna		wdowa	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Forma działalności, z którą związana jest/była respondentka	nie działa(ła)	95	41,1	24	51,1	8	47,1	14	35,9
	Koło Gospodyń Wiejskich	87	37,7			4	23,5	21	53,8
	Wiejski Dom Kultury	35	15,2	3	6,4	1	5,9	5	12,8
	Ochotnicza Straż Pożarna	41	17,7	8	17,0	4	23,5	6	15,4
	Klub Seniora	9	3,9	1	2,1				
	Ludowy Zespół Sportowy	53	22,9	11	23,4	4	23,5	7	17,9
	muzyczne koła zainteresowań	2	0,9	1	2,1			1	2,6
	rekreacja	1	0,4						
	komitet rodzicielski	2	0,9						
	kółko teatralne	9	3,9			2	11,8	3	7,7

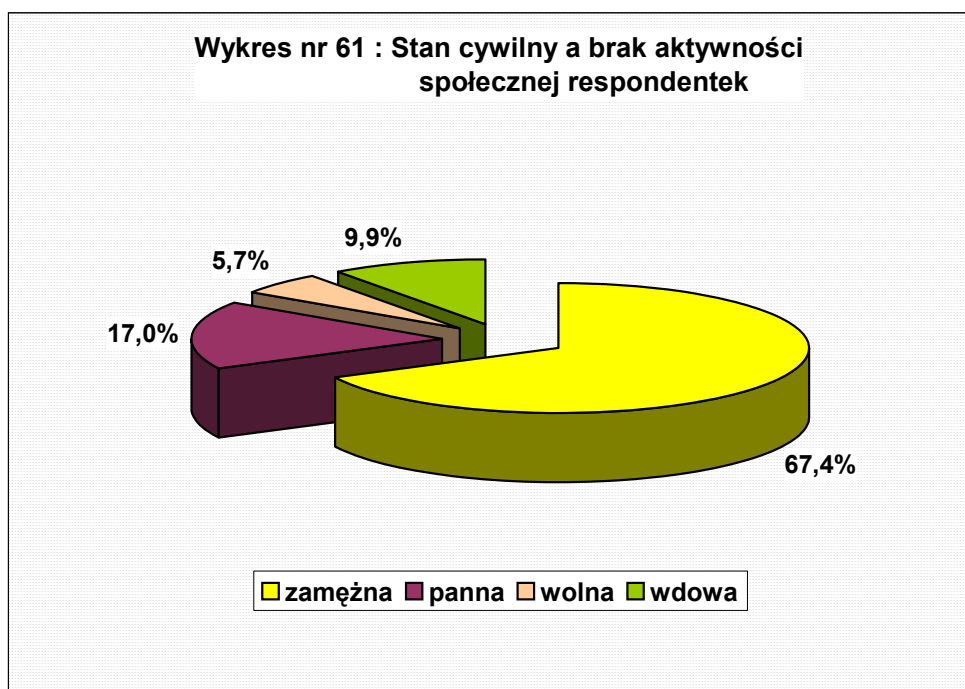
źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

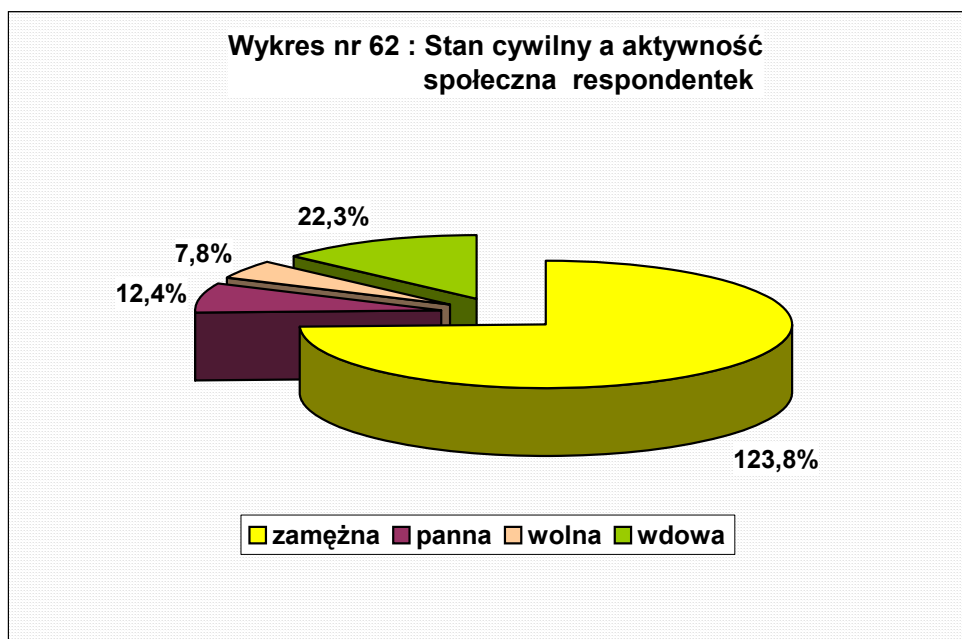
Koła Gospodyń Wiejskich skupiają najwięcej kobiet zamężnych – 87 osób (37,7 % ogółu w grupie) a także wdów – 21 osób (53,8 % ogółu w grupie). W Ludowych Zespołach Sportowych działa, druga co do liczebności, grupa kobiet zamężnych, tzn. 53 osoby (22,9 %), następnie – panien – 11 osób (23,4 %) oraz wdów – 7 osób (17,9 %). Kolejna forma działalności społecznej – Ochotnicza Straż Pożarna, analogicznie jak w powyższych przypadkach, zrzesza liczną grupę kobiet zamężnych, tj. 41 osób (17,7 % ogółu w grupie) oraz wdów – 6 osób (15,4 %). Podobnie Wiejskie Domy Kultury, wokół których skupionych jest najwięcej mężatek – 35 osób (15,2 %) oraz wdów – 5 osób (12,8 %). Kolejno : Kluby Seniora oraz kółka teatralne z przeważającą liczbą kobiet zamężnych, tj. w obu przypadkach – po 9 osób (3,9 % ogółu w grupie).

W wykresach nr 61 i 62 przedstawione zostały skumulowane kategorie dotyczące form działalności społecznej w odniesieniu do stanu cywilnego ankietowanych kobiet.

Grupę 141 nie działających społecznie respondentek przyjęto jako wartość 100 % i analogicznie : liczebność 193 aktywnych społecznie kobiet przyjęto jako wartość 100 %. Nie uwzględniono 1 braku danych.

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Reasumując : największą liczebność, zarówno w przypadku kobiet nie działających społecznie, jak i tych skupionych wokół różnych form działalności społecznej, odnotowano w grupie kobiet zamężnych. Należy przy tym pamiętać, że grupa mężatek dominuje pod kątem liczebności (231 osób, 69,2 % ogółu).

W przypadku aktywnych społecznie pań – duża liczebność skupiona jest wokół Ludowych Zespołów Sportowych (23,4 %) oraz Ochotniczej Straży Pożarnej (17,0 %).

Największy udział procentowy w swojej grupie osiągnęły wdowy pod kątem przynależności do Koła Gospodyń Wiejskich (53,8 %).

Udział procentowy w grupie kobiet wolnych, aktywnych społecznie, jest na przyzwoitym poziomie. Należy jednak pamiętać o tym, że grupa ta jest bardzo nieliczna, tzn. ogółem 39 osób.

Uzupełnieniem tych wniosków będzie zestawienie stanu cywilnego respondentek z faktem ich przynależności do formalnych organizacji społecznych .

Przedstawione w Tabeli nr 87 wartości liczbowe odnoszą się do liczebności 333 (100 %) ; pominięte zostały 2 braki danych.

Tabela nr 87 :

Stan cywilny a działalność respondentek w organizacjach społecznych

N : 333

Czy respondentka działa w organizacji społecznej	Stan cywilny				Ogółem
	Zamężna	panna	wolna	wdowa	
tak	102 44,3 %	7 14,9 %	6 35,3 %	20 51,3 %	135 40,5 %
nie	128 55,7 %	40 85,1 %	11 64,7 %	19 48,7 %	198 59,5 %
ogółem	230 100 %	47 100 %	17 100 %	39 100 %	333 100 %

źródło : opracowanie własne

Z próby 335 respondentek - 135 (40,5 % ogółu) jest zaangażowanych w działalność formalnych organizacji społecznych. Natomiast grupa respondentek nie zrzeszonych – to 198 osób (59,5 % ogółu ankietowanych).

W grupie respondentek czynnych społecznie największą liczebność stanowią kobiety zamężne (102 osoby), następnie : wdowy (20 osób), panny (7) oraz kobiety wolne (6).

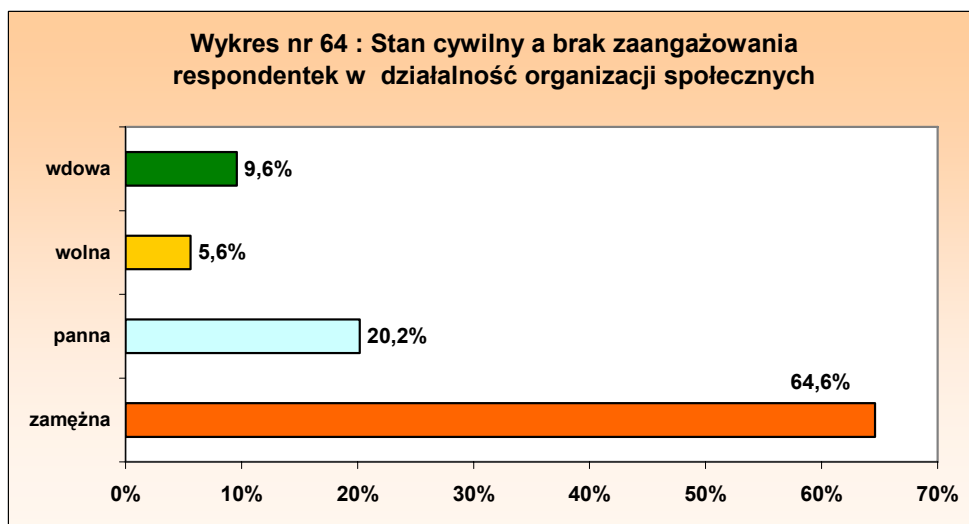
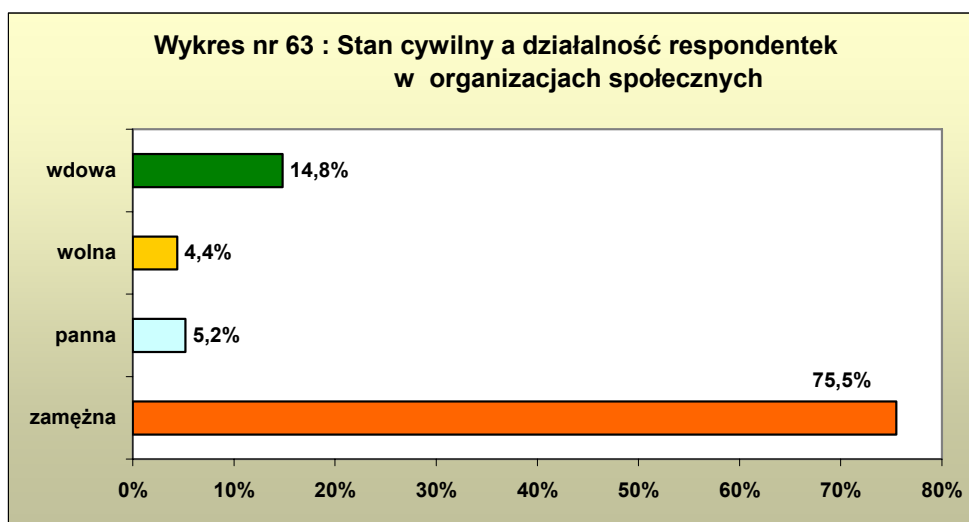
Największy udział procentowy w swojej grupie osiągnęły wdowy (51,3 % ogółu w grupie), a następnie kobiety zamężne (44,3 % ogółu w grupie).

W grupie respondentek nie działających społecznie największą liczebność odnotowałam w przypadku mężatek (128 osób), następnie : panny (40 osób), wdowy (19 osób) oraz kobiety wolne (11 osób).

Największy udział procentowy w swojej grupie osiągnęły panny (85,1 %), następnie kobiety wolne (64,7 %).

Reasumując : w grupie respondentek czynnych największy udział procentowy w swojej grupie osiągnęły wdowy (51,3 %), natomiast ten sam faktor ale w odniesieniu do grupy respondentek niezaangażowanych – to grupa panien (85,1 %).

Zarówno w odniesieniu do aktywności społecznej jak i formalnej działalności respondentek w organizacjach społecznych najliczniejszą grupę stanowią zamężne i wdowy. Mężatki, przede wszystkim z powodu największej liczebności w próbie, są najliczniejszą grupą zarówno w gronie kobiet aktywnych jak i nieaktywnych społecznie. Wdowy, pod kątem udziału procentowego w swojej grupie, w obu wariantach korelacji, osiągnęły najwyższy wynik.

źródło : opracowanie własne

Tabela nr 88 :

Stan cywilny respondentek a brak aktywności zawodowej

N : 229

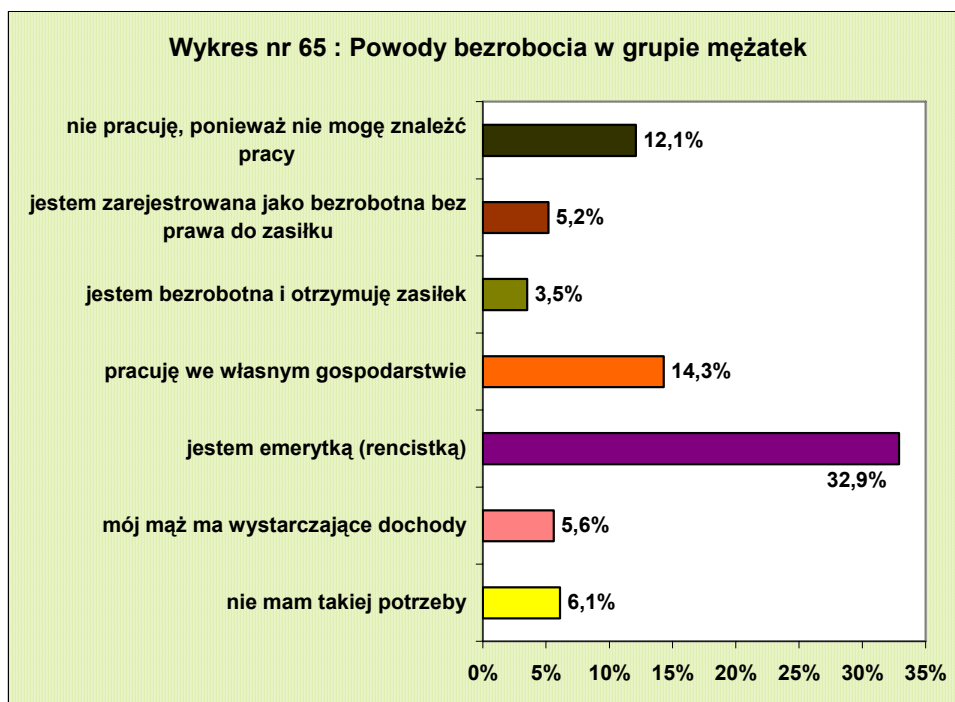
Powód pozostawania bez pracy	Stan cywilny							
	zameżna		panna		wolna		wdowa	
	N	%	N	%	N	%	N	%
nie ma takiej potrzeby	14	9,5	4	16,0	3	27,3	3	10,0
mąż ma wystarczające dochody	13	8,8						
jest emerytką (rencistką)	76	51,4			4	36,4	25	83,3
pracuje we własnym gospodarstwie	33	22,3	1	4,0	1	9,1	5	16,7
jest bezrobotna i otrzymuje zasiłek	8	5,4	1	4,0	1	9,1	1	3,3
jest zarejestrowana jako bezrobotna (bez zasiłku)	12	8,1	13	52,0	3	27,3	1	3,3
nie pracuje, ponieważ nie może znaleźć pracy	28	18,9	16	64,0	4	36,4		

źródło : opracowanie własne

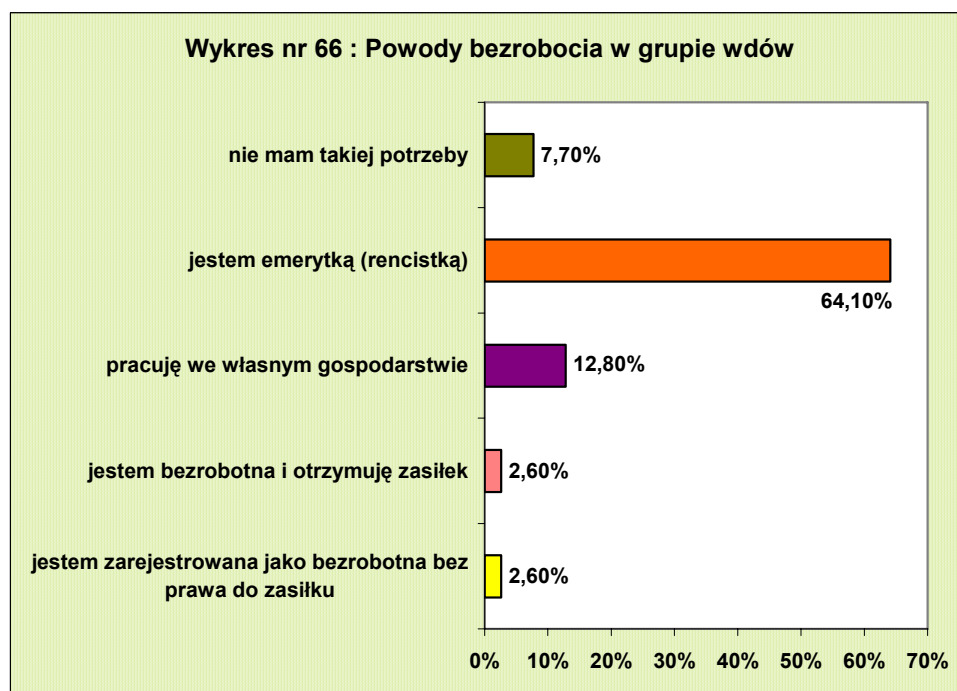
Powody bezrobocia zostały zbadane w odniesieniu do poszczególnych kategorii stanu cywilnego respondentek (szczegóły przedstawione zostały w Tabeli nr 88).

Poniżej prezentacja graficzna dotycząca powodów pozostawania bez pracy w odniesieniu do każdej grupy kobiet z osobna. Każdy wariant stanu cywilnego przyjęto jako wartość 100 %.

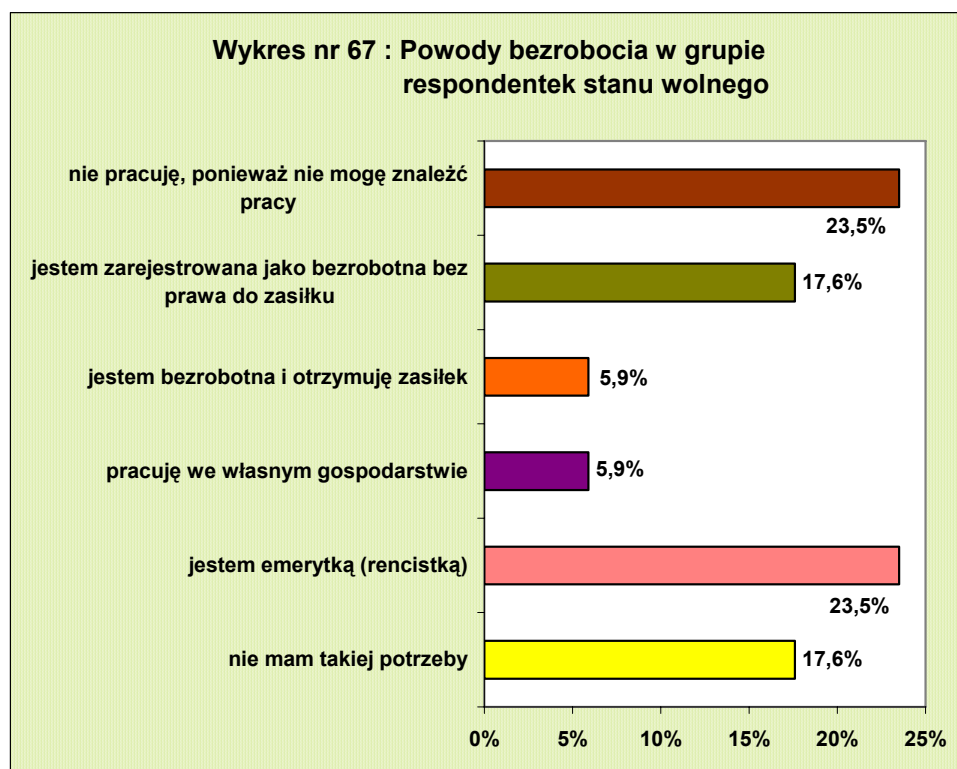

źródło : opracowanie własne

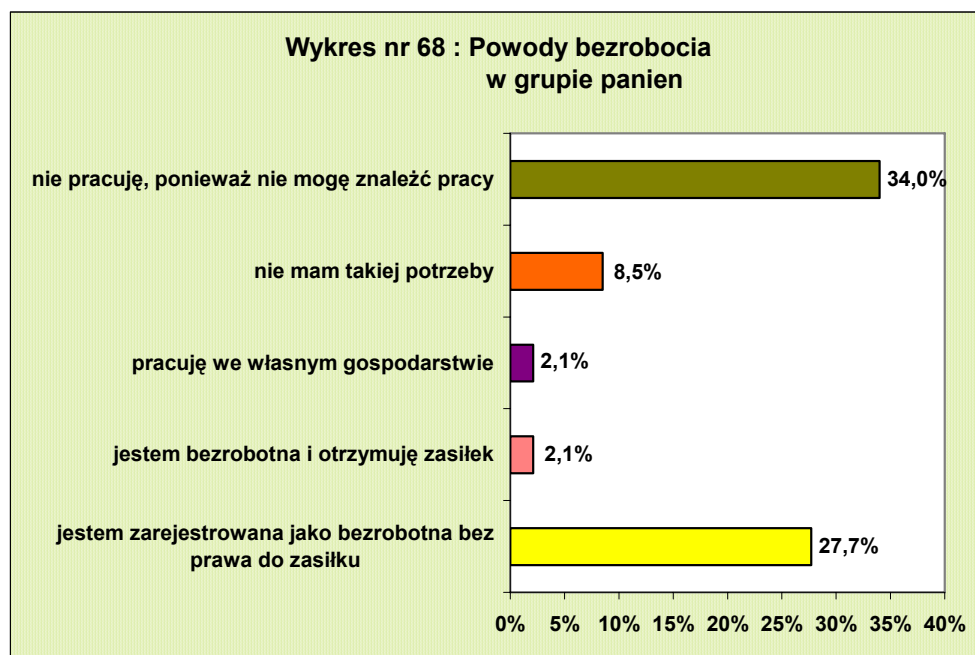
Głównym powodem bezrobocia wśród mężatek jest fakt posiadania statusu emerytki (rencistki) – 32,9 %. Drugim, pod kątem liczebności odpowiedzi, wariantem jest praca we własnym gospodarstwie (niezarobkowa) – 14,3 %. Ostatnią kategorią, która przekroczyła 10 %, jest : „nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy ” (12,1 %).

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Wdowy jako główny powód pozostawania bez pracy podały : „jestem emerytką (rencistką) – 64,1 % oraz „pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)” – 12,8 %.

Głównymi powodami pozostawania bez pracy respondentek stanu wolnego są : status emerytki (rencistki) – 23,5 %, brak możliwości znalezienia pracy – 23,5 %, brak konieczności posiadania pracy, jak również status bezrobotnej bez prawa do zasiłku – po 17,6 %.

Respondentki z grupy panien jako główny powód swego bezrobocia podały : „nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy” – 34,0 %. Drugim znaczącym powodem jest : „jestem zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku” – 27,6 %.

We wszystkich grupach, oprócz panien, **dominującym powodem pozostawania bez pracy jest przebywanie na emeryturze bądź rencie.**

Znaczącym powodem w grupie mężatek i wdów jest : „pracuję we własnym gospodarstwie”.

W grupie mężatek i panien natomiast ważnym powodem ich bezrobocia jest: „nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy”.

Należy pamiętać, iż powyższych wyników nie należy odnosić do szerszej populacji bezrobotnych ze względu na niewielką liczebność w poszczególnych kategoriach dotyczących powodów bezrobocia.

7. Postawa społeczno – zawodowa kobiet - rolniczek

Bardzo ważną informacją dla badacza zajmującego się problematyką wiejską jest poznanie struktury badanej próby pod kątem posiadania gospodarstwa rolnego. Pytanie, które zadałam ankietowanym kobietom : „Czy posiada Pani gospodarstwo rolne ...” zmierza do zbadania próby pod kątem tradycyjnego wizerunku rodziny wiejskiej, tzn. posiadającej gospodarstwo rolne.

Tabela nr 89 :

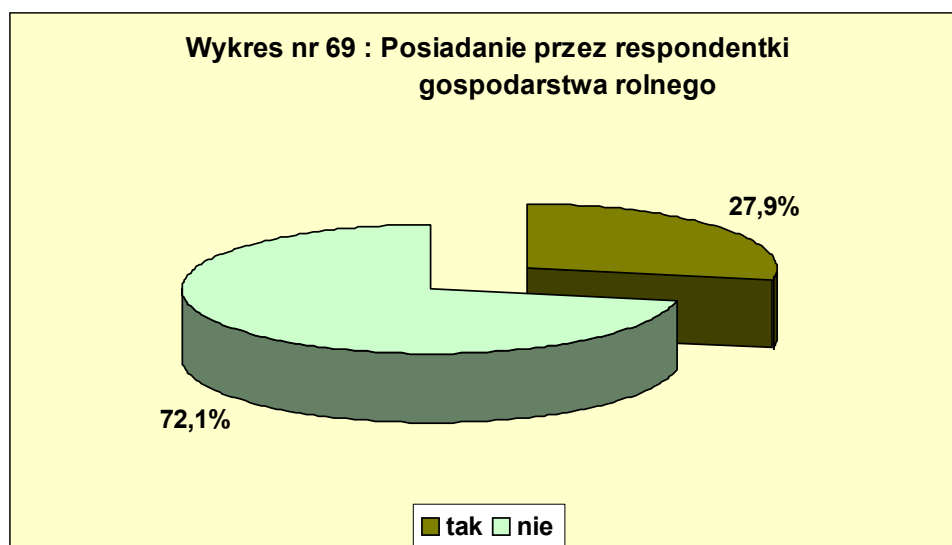
Posiadanie przez respondentki gospodarstwa rolnego

N : 335

Czy posiada gospodarstwo rolne	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	91	27,2	27,9
nie	235	70,1	72,1
ogółem	326	97,3	100
brak danych	9	2,7	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 69 przedstawia rozkład odpowiedzi respondentek dotyczących posiadania gospodarstwa rolnego. Liczebność 326 odpowiedzi przyjęto jako wartość 100 %. Nie uwzględniono 9 braków danych.

źródło : opracowanie własne

Kobiety – rolniczki posiadające gospodarstwa rolne (uprawa roli, chów inwentarza) stanowią 27,9 % w całej próbie.

Natomiast zdecydowana większość, tj. 72,1 % nie zajmuje się gospodarką rolną.

Z moich obserwacji środowiska wiejskiego wynika, iż kobiety – rolniczki, najbardziej obciążona pracą grupa kobiet wiejskich, chętniej od innych kobiet angażują się w różne formy działalności społecznej. Celem sprawdzenia zasadności tego stwierdzenia, skorelowałam odpowiedzi respondentek odnoszące się do ich aktywności społecznej w ogóle oraz faktu posiadania gospodarstwa rolnego.

Dane odnoszą się do liczebności 326 (100 %) ; pominięto 9 braków danych.

Ze względu na możliwość udzielenia kilku odpowiedzi odnośnie form działalności społecznej – procenty nie sumują się do 100.

Tabela nr 90 :

Wpływ posiadania gospodarstwa rolnego na działalność społeczną respondentek

N : 335

Forma działalności, z którą była/ jest związana respondentka	Czy respondentka posiada gospodarstwo rolne ?			
	tak		nie	
	Liczebność	% w kolumnie	Liczebność	% w kolumnie
nie działała	32	35,2 %	107	45,5 %
Koło Gospodyń Wiejskich	47	51,6 %	61	26,0 %
Wiejski Dom Kultury	12	13,2 %	30	12,8 %
Ochotnicza Straż Pożarna	15	16,5 %	44	18,7 %
Klub Seniora	2	2,2 %	8	3,4 %
Ludowy Zespół Sportowy	21	23,1 %	51	21,7 %
koła muzyczne	1	1,1 %	3	1,3 %
rekreacja			1	0,4 %
komitet rodzicielski			2	0,9 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

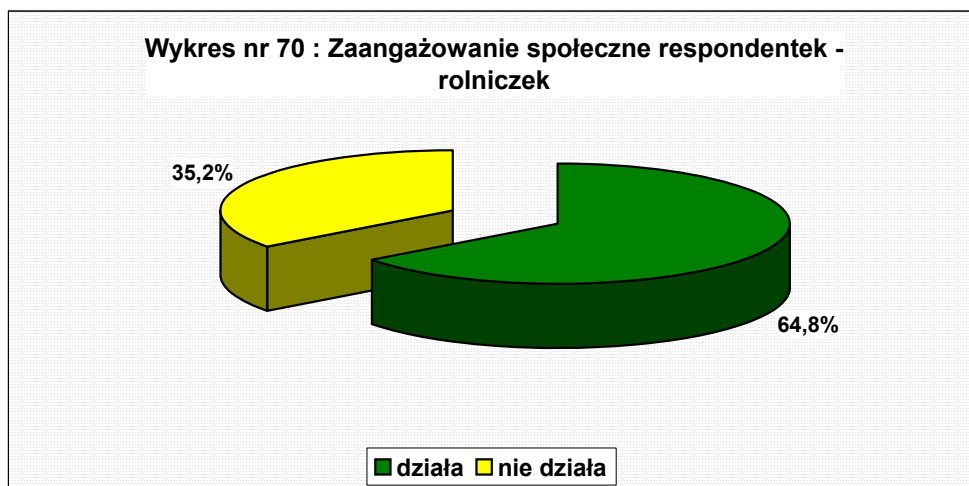
W grupie **kobiet – rolniczek** 32 osoby nie były lub (i) nie są związane z żadną formą działalności społecznej. W tej samej grupie Koła Gospodyń Wiejskich skupiają 47 respondentek (51,6 % ogółu w grupie rolniczek), Ludowe Zespoły Sportowe – 21 osób (23,1 %), Ochotnicza Straż Pożarna – 15 respondentek (16,5 %), Wiejskie Domy Kultury – 12 osób (13,2 %), kółka teatralne – 3 osoby (3,3 %), Kluby Seniora – 2 respondentki (2,2 %) oraz muzyczne koła zainteresowań – 1 osoba (1,1 %).

W grupie kobiet **nie posiadających gospodarstw rolnych** – 107 osób nigdy nie było lub (i) nie jest związanych z żadną formą działalności społecznej. W tej grupie respondentek Koła Gospodyń Wiejskich odnotowały liczebność 61 respondentek (26,0 % ogółu w grupie), Ludowe Zespoły Sportowe – 51 osób (21,7 %), Ochotnicza Straż Pożarna – 44 kobiety (18,7 %), Wiejskie Domy Kultury – odnotowały 30 odpowiedzi (12,8 %), kółka teatralne skupiają 10 respondentek (4,3 %), Kluby Seniora – 8 osób (3,4 %), muzyczne koła zainteresowań – 3 respondentki (1,3 %) ; działalność w Komitetach Rodzicielskich przy szkołach podstawowych zadeklarowały 2 osoby (0,9 %) oraz 1 osoba (0,4 %) pracująca na rzecz rozwoju rekreacji.

Wykresy nr 70 i 71 prezentują rozkład odpowiedzi respondentek odnoszący się do skumulowanych liczebności w zakresie form działalności społecznej zestawiony z grupą kobiet – rolniczek oraz respondentek nie posiadających gospodarstw rolnych.

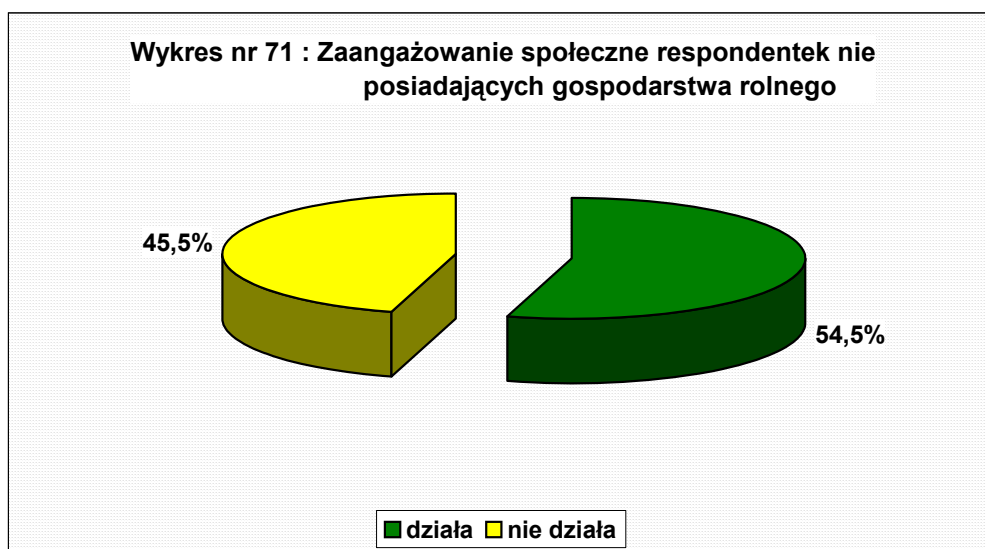
Liczebności odpowiednio : 91 oraz 235 przyjął jako wartość 100 %.

Wykresy nie uwzględniają 9 braków danych.

źródło : opracowanie własne

W grupie respondentek **posiadających gospodarstwa rolne** – większość, tj. **64,8 %** była lub (i) **jest nadal zaangażowana** w działalność społeczną na rzecz wsi.

źródło : opracowanie własne

W grupie respondentek **nie posiadających gospodarstw rolnych** – także większość z nich, tj. **54,5 % angażuje** (angażowała) się społecznie.

Natomiast zdecydowanie **większy jest udział** procentowy respondentek czynnych społecznie w grupie kobiet **rolniczek** (aż o **29,6 %**). Podczas, gdy w drugiej grupie różnica ta wynosi 9 %.

Reasumując : kobiety – rolniczki zdecydowanie chętniej od pozostałych respondentek angażują się w działalność społeczną.

Dodatkowo sprawdziłam zależności dotyczące działalności kobiet – rolniczek w formalnych organizacjach społecznych.

W zestawieniu uwzględniłam grupę 325 respondentek (100 %) ; pominięto 10 braków danych.

Tabela nr 91 :

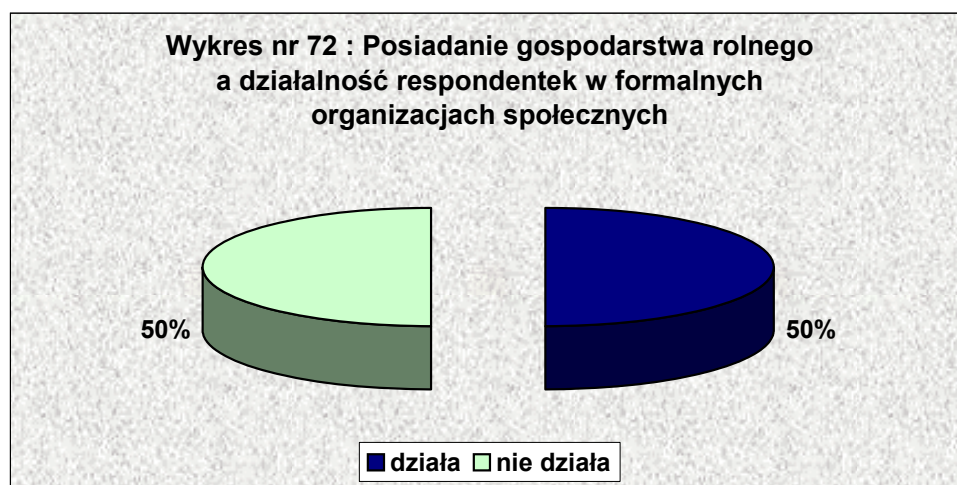
Wpływ posiadania gospodarstwa rolnego na działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych

N : 325

Czy respondentka działa w organizacji społecznej ?	Czy respondentka posiada gospodarstwo rolne ?		Ogółem
	tak	nie	
tak	45 50,0 %	86 36,6 %	131 40,3 %
nie	45 50,0 %	149 63,4 %	194 59,7 %
ogółem	90 100 %	235 100 %	325 100 %

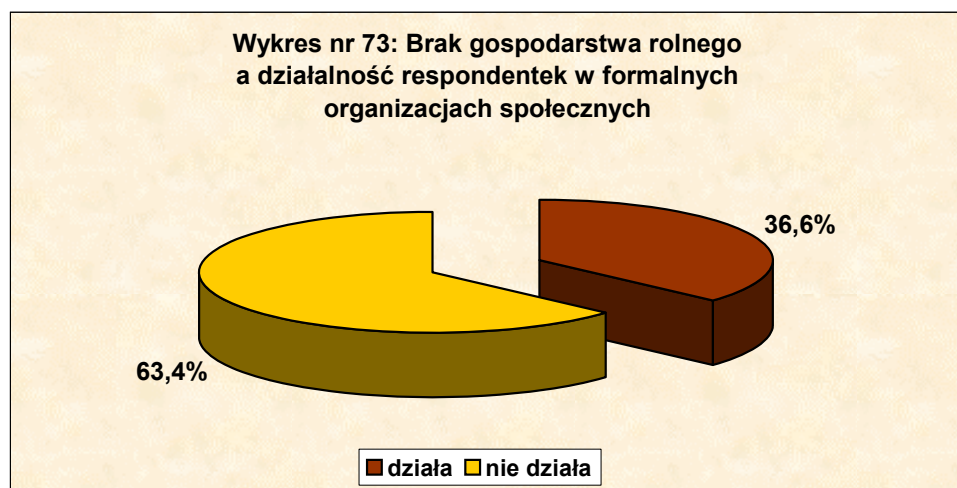
źródło : opracowanie własne

Poniżej prezentacja graficzna odnosząca się do grupy 90 respondentek (100 %) posiadających oraz do grupy 235 osób (100 %) nie posiadających gospodarstw rolnych. Nie uwzględniono 10 braków danych.

źródło : opracowanie własne

W grupie kobiet – rolniczek taka sama ilość działa jak i nie działa w formalnych organizacjach społecznych (po 50 %).

źródło : opracowanie własne

Kobiety nie posiadające gospodarstw rolnych – w mniejszym stopniu angażują się społecznie – 36,6 % jest zrzeszonych, natomiast 63,4 % nie działa w ramach żadnych organizacji społecznych.

Potwierdziło się zatem ponownie założenie, iż kobiety – rolniczki, najbardziej obciążona pracą grupa kobiet wiejskich, chętniej angażują się w życie społeczne wsi.

Zakładam, że na strukturę gospodarstw wiejskich, a tym samym na status rodzinny i społeczny kobiet, ma okres czasu zamieszkiwania na wsi. Postawione respondentkom pytanie : „Od ilu lat mieszka Pani w swojej wsi ...”, skorelowane następnie z innymi zmiennymi, pozwoli na ustalenie poziomu identyfikacji respondentek ze swoim miejscem zamieszkania.

Tabela nr 92 :

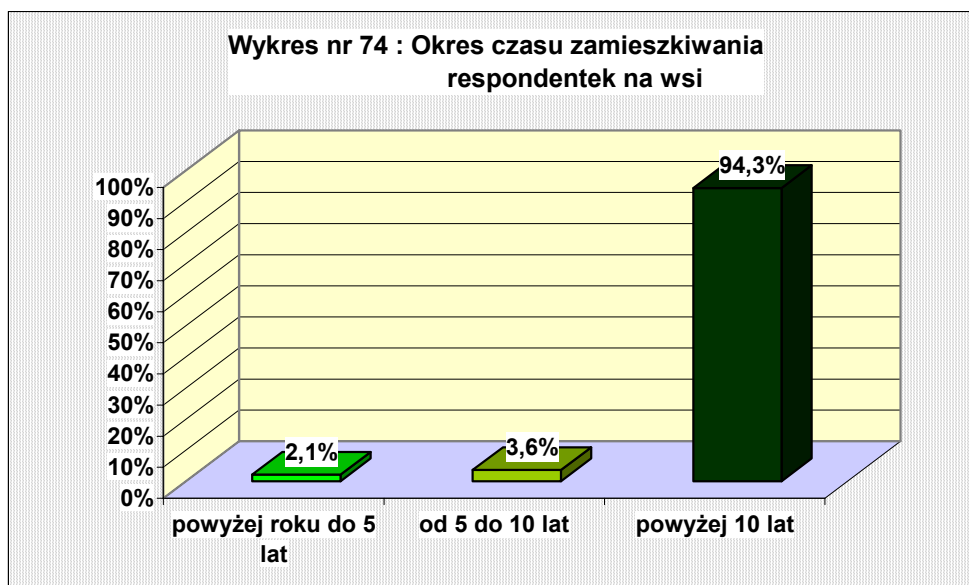
Okres czasu zamieszkiwania respondentek na wsi

N : 335

Okres czasu zamieszkiwania na wsi	Częstość	Procent	Procent ważnych
powyżej roku do 5 lat	7	2,1	2,1
od 5 lat do 10 lat	12	3,6	3,6
powyżej 10 lat	311	92,8	94,2
ogółem	330	98,5	100
brak danych	5	1,5	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

Rozkład odpowiedzi respondentek dotyczących czasu zamieszkiwania na wsi (przedziały czasu) – prezentuje poniższy wykres.

źródło : opracowanie własne

Zdecydowana większość ankietowanych, tj. **94,3 %** mieszka na wsi **dłużej niż 10 lat**. Bardzo zbliżone wartości osiągnęły dwa pozostałe przedziały czasu : „od 5 do 10 lat” – 3,6 % oraz „powyżej roku do 5 lat” – 2,1 %.

Czy okres zamieszkiwania na wsi ma jakikolwiek wpływ na aktywność zawodową respondentek ?

W tym celu porównałam odpowiedzi ankietowanych odnoszące się do ich aktywności zawodowej i okresu czasu zamieszkiwania na wsi.

Przedstawione w Tabeli nr 93 dane liczbowe dotyczą liczebności 327 respondentek (100 %). Pominęto 8 braków danych.

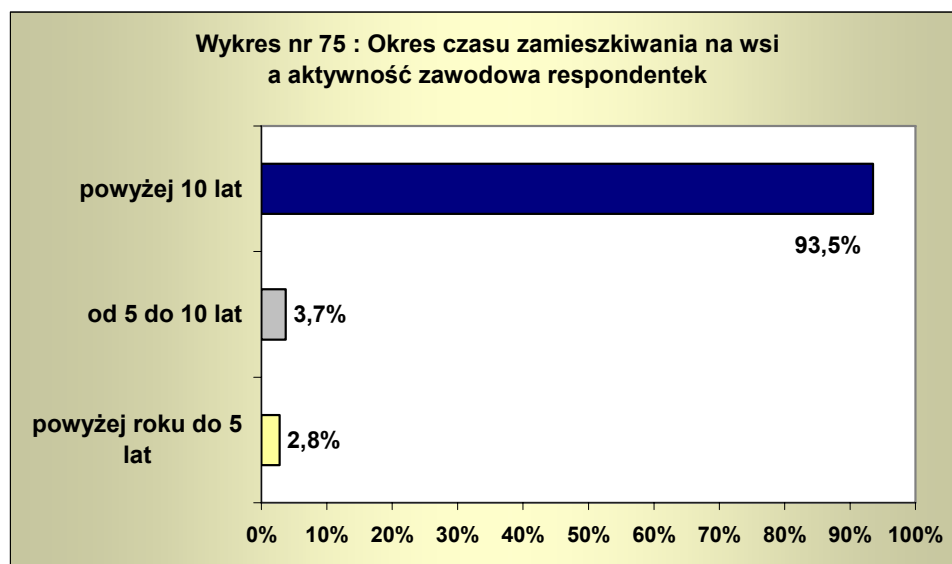
Tabela nr 93 :

Zależności pomiędzy okresem zamieszkiwania na wsi a aktywnością zawodową respondentek

N : 327

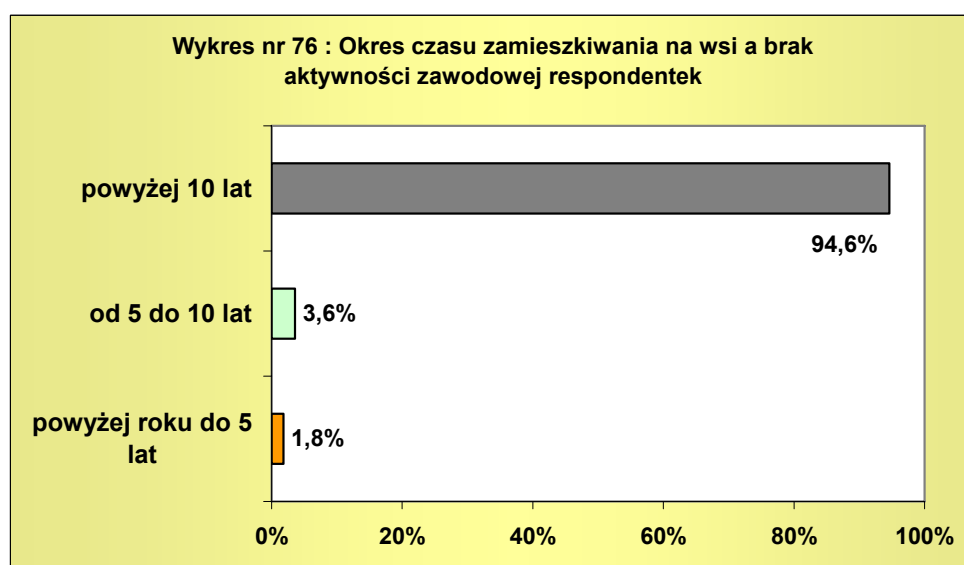
Czy respondentka pracuje zawodowo ?	Od ilu lat respondentka mieszka na wsi ?			Ogółem
	powyżej roku do 5 lat	od 5 lat do 10 lat	powyżej 10 lat	
tak	3 42,9 %	4 33,3 %	100 32,5 %	107 32,7 %
nie	4 57,1 %	8 66,7 %	208 67,5 %	220 67,3 %
ogółem	7 100 %	12 100 %	308 100 %	327 100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Powyższy wykres dotyczy okresu zamieszkiwania na wsi w odniesieniu do grupy 106 (100 %) czynnych zawodowo respondentek.

źródło : opracowanie własne

Wykres nr 76 – to prezentacja zależności pomiędzy czasem zamieszkiwania na wsi a brakiem aktywności zawodowej respondentek. Liczebność 220 nie pracujących zawodowo kobiet przyjęto jako 100 %.

W grupie respondentek czynnych zawodowo – aż 93,5 % mieszka na wsi dłużej niż 10 lat ; 3,7 % ankietowanych zakresliły przedział : „od 5 do 10 lat” ; 2,8 % - mieszkają powyżej roku lecz nie dłużej niż 5 lat.

W grupie respondentek nie pracujących zawodowo – także przeważająca większość, tj. 94,6 % zamieszkuje na wsi powyżej 10 lat ; 3,6 % kobiet – od 5 do 10 lat oraz 1,8 % - od roku do 5 lat.

W odniesieniu do rozkładu procentowego – zarówno w grupie kobiet czynnych jak i nie pracujących zawodowo – wyniki są bardzo zbliżone ; w obu grupach odsetek respondentek mieszkających na wsi powyżej 10 lat przekracza 90 %. W przedziale ”od 5 do 10 lat” wyniki różnią się od siebie tylko 0,1 % , a w grupie „powyżej roku do 5 lat” – różnica wynosi 1 %.

Reasumując : okres czasu zamieszkiwania na wsi nie ma wpływu na aktywność zawodową respondentek. Należy jednak nadmienić, że liczebność grupy czynnych zawodowo respondentek w całej próbie jest stosunkowo niewielka i wynosi 31,6 %.

Powyższych wyników nie należy więc odnosić do szerszej populacji kobiet zamieszkujących na terenie gminy Trzebinia.

Celem uzupełnieniem tych wniosków – porównałam powody pozostawiania bez pracy z okresem zamieszkiwania na wsi.

Tabela nr 94 :

Okres zamieszkiwania na wsi a powody pozostawiania respondentek bez pracy

N : 210

Z jakiego powodu respondentka nie pracuje ?	Od ilu lat respondentka mieszka w swojej wsi ?					
	powyżej roku do 5 lat		od 5 lat do 10 lat		powyżej 10 lat	
	N	%	N	%	N	%
nie ma takiej potrzeby					23	11,6 %
mąż ma wystarczające dochody	1	33,3 %			12	6,0 %
jest emerytką (rencistką)			3	37,5 %	101	50,8 %
pracuje we własnym gospodarstwie			1	12,5 %	37	18,6 %
jest bezrobotna i otrzymuje zasiłek			1	12,5 %	10	5,0 %
jest zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku			2	25,0 %	26	13,1 %
nie pracuje, ponieważ nie może znaleźć pracy	2	66,7 %	3	37,5 %	43	21,6 %

źródło : opracowanie własne

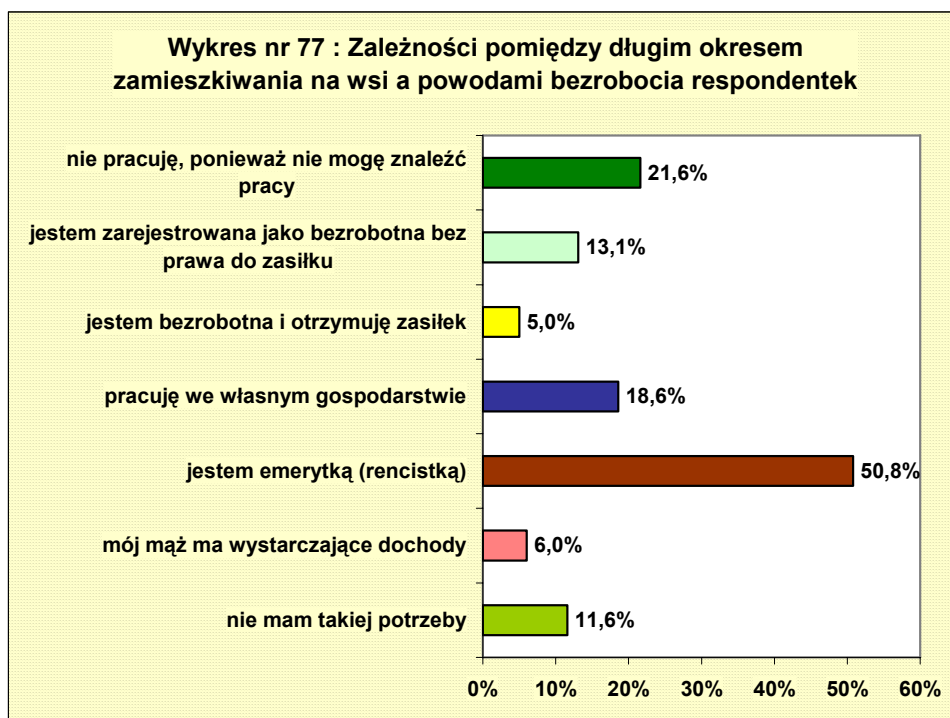
Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Przedstawione wartości odnoszą się do liczebności 210 (100 %). Nie uwzględniono grupy 106 czynnych zawodowo respondentek oraz 19 braków danych.

Odnosiłam bardzo niewielkie liczebności w przedziałach czasu : „powyżej roku do 5 lat” oraz „od 5 do 10 lat”. Dane te są niereprezentatywne dla badanej problematyki, w związku z czym zostały pominięte.

Ostatni przedział czasu „powyżej 10 lat” skorelowany został z powodami pozostawania respondentek bez pracy. Wyniki tej konfrontacji prezentuje poniższy wykres. Uwzględnia on liczebność 199 (100 %) respondentek mieszkających na wsi dłużej niż 10 lat ; pominięte zostały braki danych.

źródło : opracowanie własne

Ze względu na fakt, iż ponad 90 % ankietowanych mieszka na wsi dłużej niż 10 lat - wartości odnoszące się do tej grupy respondentek są zbliżone do wyników osiągniętych w całej próbie.

Większość bezrobotnych jest emerytkami bądź rencistkami (ok. 50 %), ponad 20 % nie pracuje, ponieważ nie może znaleźć pracy, ok. 18 % pracuje we własnym gospodarstwie, a ponad 11 % nie ma potrzeby posiadania pracy. Pozostałe kategorie osiągnęły wartości 5 – 6 %.

Czy okres czasu zamieszkiwania na wsi ma związek z włączaniem się respondentek w życie społeczne wsi ?

Czy dłuższy okres zamieszkiwania na wsi, a tym samym silniejszy związek z życiem wsi, znajduje uzasadnienie w badanej populacji ?

Tabela nr 95 :

Okres czasu zamieszkiwania na wsi a aktywność społeczna respondentek

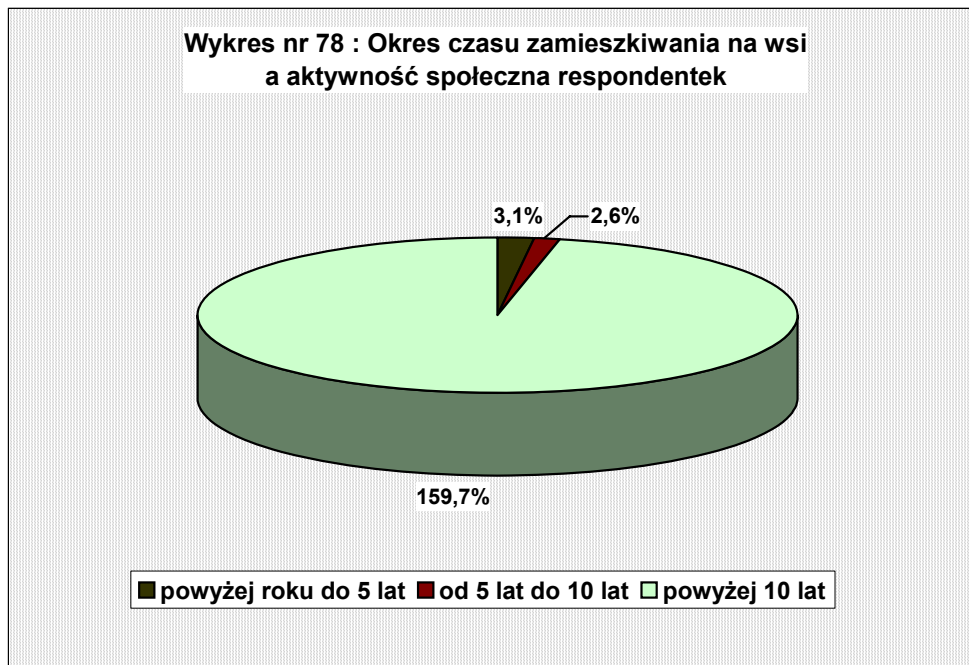
N : 330

Forma działalności, z którą była (jest) związana respondentka	Od ilu lat respondentka mieszka w swojej wsi ?					
	powyżej roku		od 5 lat do 10 lat		powyżej 10 lat	
	N	%	N	%	N	%
nie działa (ła)	4	57,1 %	8	66,7 %	127	40,8 %
Koło Gospodyń Wiejskich	1	14,3 %	2	16,7 %	107	34,4 %
Wiejski Dom Kultury	1	14,3 %	1	8,3 %	41	13,2 %
Ochotnicza Straż Pożarna	1	14,3 %	2	16,7 %	56	18,0 %
Klub Seniora					10	3,2 %
Ludowy Zespół Sportowy	2	28,6 %			72	23,2 %
muzyczne koła zainteresowań					4	1,3 %
komitet rodzicielski					2	0,6 %
kółko teatralne	1	14,3 %			13	4,2 %

źródło : opracowanie własne

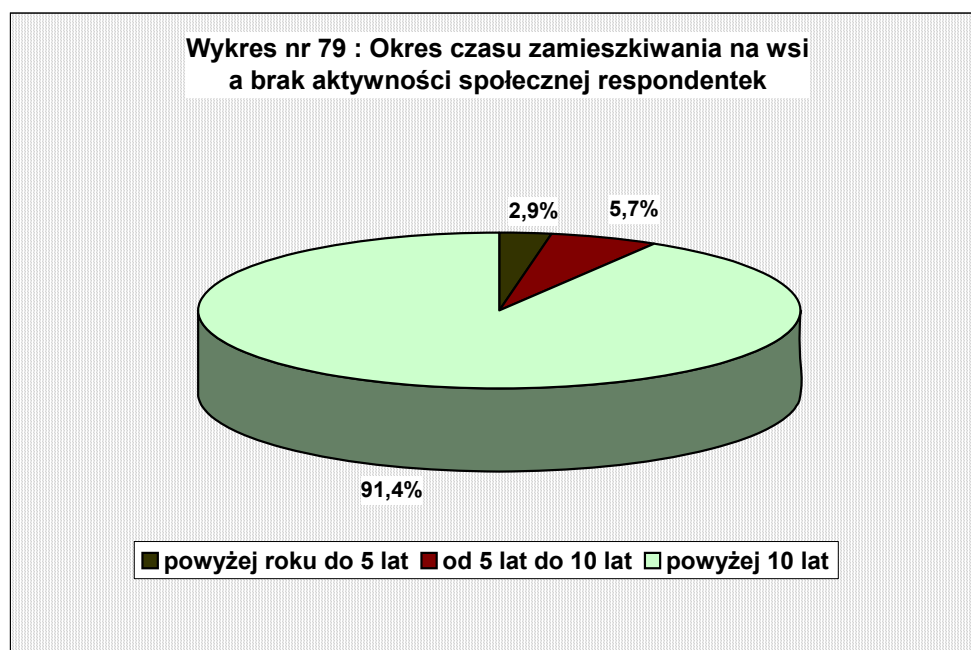
Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Dane odnoszą się do liczebności 330 (100 %). Nie uwzględniono 5 braków danych.

źródło : opracowanie własne

Dla większej przejrzystości – graficzna forma prezentacji danych zawiera skumulowane kategorie form działalności społecznej. Grupę respondentek, które nie były lub (i) nie są związane z żadną formą działalności społecznej, w ilości 139 osób – przyjęto jako wartość 100 %. Pozostałe 191 kobiet stanowi grupę 100 % ankietowanych zaangażowanych społecznie. Ze względu na możliwość zakreślenia przez respondentki kilku wariantów dotyczących form aktywności – procenty nie sumują się do 100. Nie uwzględniono 5 braków danych.

źródło : opracowanie własne

Interpretacja jest utrudniona faktem bardzo niewielkich liczebności w przedziałach czasu : „powyżej roku do 5 lat” (7 osób) oraz : „od 5 do 10 lat” (12 osób).

Poniżej tabela, w której liczebności działających i nie działających respondentek odnoszą się bezpośrednio do wartości w poszczególnych przedziałach czasowych, a więc odpowiednio : 7, 12 oraz 311 osób.

Tabela nr 96 :

Wpływ okresu czasu zamieszkiwania na wsi na aktywność społeczną respondentek

N : 335

	powyżej roku do 5 lat		od 5 lat do 10 lat		powyżej 10 lat	
	Liczebność	Procent	Liczebność	Procent	Liczebność	Procent
działa	6	85,7 %	5	41,7 %	305	98,1 %
nie działa	4	57,1 %	8	66,7 %	127	40,9 %

źródło : opracowanie własne

Można zaobserwować wyraźny trend wskazujący na dwukrotną przewagę respondentek działających społecznie w grupie kobiet zamieszkujących na wsi powyżej 10 lat.

Przypuszczam, że w grupie ankietowanych zaangażowanych w działalność formalnych organizacji społecznych zależności będą podobne. Przede wszystkim na przewagę (ponad 94,3 %) kobiet zamieszkałych na wsi dłużej niż 10 lat.

Tabela nr 97 uwzględniono liczebność 329 (100 %) ; pominięto 6 braków danych.

Tabela nr 97 :

Okres czasu zamieszkiwania na wsi a działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych

N : 329

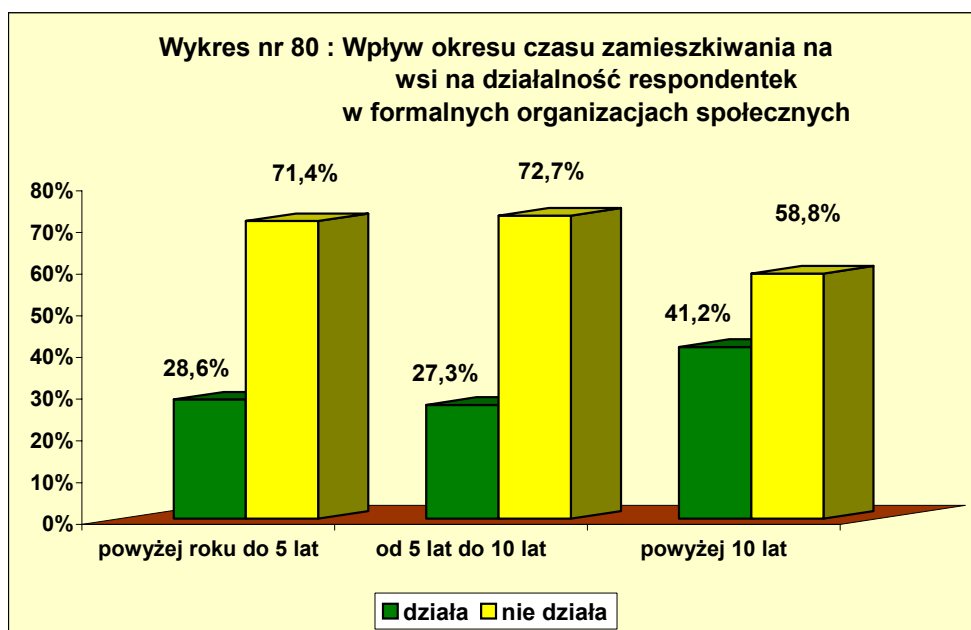
		Od ilu lat respondentka mieszka w swojej wsi ?			Ogółem
		powyżej roku do 5 lat	od 5 lat do 10 lat	powyżej 10 lat	
Czy obecnie działa w organizacji społecznej ?	tak	2 28,6 %	3 27,3 %	128 41,2 %	133 40,4 %
	nie	5 71,4 %	8 72,7 %	183 58,8 %	196 59,6 %
Ogółem		7 100 %	11 100 %	311 100 %	329 100 %

źródło : opracowanie własne

Potwierdził się zatem trend dominacji respondentek mieszkających na wsi dłużej niż 10 lat w odniesieniu do grupy kobiet działających w formalnych organizacjach społecznych.

We wszystkich przedziałach czasowych większość stanowią respondentki nie działające społecznie ; natomiast różnica procentowa pomiędzy liczbą aktywnych i nieaktywnych społecznie respondentek, w każdej grupie z osobna, kształtuje się następująco :

- przedział czasu „powyżej roku do 5 lat” - różnica 42,8 % ;
- przedział czasu „od 5 lat do 10 lat” - różnica 45,4 % ;
- przedział czasu „powyżej 10 lat” - różnica 17,6 % .

źródło : opracowanie własne

W gronie ankietowanych kobiet, które mieszkają na wsi krócej niż 10 lat znacznie przeważają te osoby, które nie angażują się w żadną działalność społeczną. Trzeba natomiast pamiętać o tym, że liczebność w tym przedziale czasu jest bardzo niewielka i nie może być reprezentatywna dla szerszej populacji kobiet.

Respondentki mieszkające na wsi dłużej niż 10 lat chętniej angażują się w życie społeczne i stanowią w tej kategorii liczebną przewagę. W odniesieniu do formalnej

działalności społecznej – więcej jest respondentek nieaktywnych w grupie zamieszkałych na wsi dłużej niż 10 lat. Natomiast przewaga ta nie jest znaczna (17,6 %).

Wyraźny jest trend wpływu okresu czasu zamieszkiwania na wsi na zaangażowanie społeczne respondentek. Można by przyjąć założenie, że im dłużej respondentki mieszkają na wsi – tym liczniej angażują się w życie społeczne wsi.

Niestety w przypadku próby, którą poddałam badaniu – nie mogę wyciągnąć jednoznacznych wniosków, a tym samym odnosić je do szerszej populacji ze względu na ogromną przewagę respondentek zamieszkałych na wsi dłużej niż 10 lat i bardzo niewielkie liczebności ankietowanych w przedziałach czasu : „powyżej roku do 5 lat” oraz „od 5 do 10 lat”.

Postanowiłam także sprawdzić, czy rodzice respondentek mieszkali na wsi. Sądzę, że kobiety, których rodzice mieszkali na wsi, są emocjonalnie, mentalnie bardziej związane ze środowiskiem wiejskim i tym samym w większym stopniu identyfikują się ze swoim miejscem zamieszkania.

W Tabeli nr 98 zaprezentowany został rozkład odpowiedzi respondentek odnośnie miejsca zamieszkania ich rodziców. Liczebność 333 przyjąłam jako wartość 100 %. Odnotowano 2 braki danych.

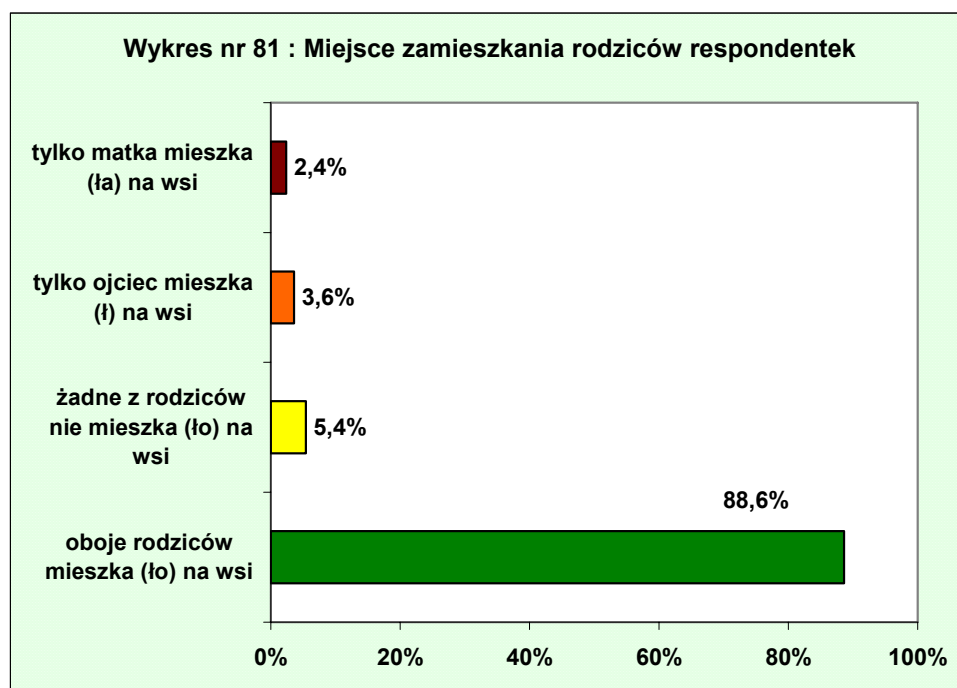
Tabela nr 98 :

Miejsce zamieszkania rodziców respondentek

N : 333

Czy rodzice mieszkali na wsi ?	Częstość	Procent	Procent ważnych
tak	295	88,1	88,6
nie	18	5,4	5,4
tylko ojciec	12	3,6	3,6
tylko matka	8	2,4	2,4
ogółem	333	99,4	100
brak danych	2	0,6	
ogółem	335	100	

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Ze wszystkich ważnych odpowiedzi – aż 88,6 % respondentek zakresliło odpowiedź : „tak”, co oznacza, że oboje rodziców mieszka (ło) na wsi. Tylko w przypadku 5,4 % ankietowanych – żadne z rodziców nie było (jest) związane ze wsią ; 3,6 % odpowiedzi wskazywało na ojca, a 2,4 % na matkę mieszkającą na wsi.

Reasumując : w przypadku zdecydowanej większości respondentek (94,6 %) oboje rodziców lub przynajmniej jedno z nich mieszka (ło) na wsi.

Taki wynik skłania do postawienia tezy, iż respondentki, których rodzice pochodzą głównie ze wsi, przejęły pewne wzorce zachowań odnoszące się także do ich postawy społecznej. Tym bardziej, że w przypadku połowy ankietowanych kobiet (50,1 %) oboje rodziców lub przynajmniej jedno z nich angażowało się w życie społeczne wsi.

Celem zilustrowania tego zagadnienia przedstawiłam zależności pomiędzy angażowaniem się respondentek w życie społeczne a miejscem zamieszkania ich rodziców.

Tabela nr 99 :

Miejsce zamieszkania rodziców a aktywność społeczna respondentek

N : 333

Forma działalności, z którą była/jest związana respondentka	Czy rodzice respondentki mieszkali na wsi ?							
	tak		nie		tylko ojciec		tylko matka	
	N	%	N	%	N	%	N	%
nie działa (ła)	121	41	10	55,6	6	50	4	50
Koło Gospodyń Wiejskich	105	35,6	4	22,2	1	8,3	1	12,5
Wiejski Dom Kultury	38	12,9	1	5,6	3	25	1	12,5
Ochotnicza Straż Pożarna	54	18,3	3	16,7	2	16,7		
Klub Seniora	8	2,7			1	8,3	1	12,5
Ludowy Zespół Sportowy	68	23,1			4	33,3	3	37,5
muzyczne koła zainteresowań	4	1,4						
Komitet Rodzicielski	2	0,7						
koło teatralne	12	4,1	2	11,1				

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

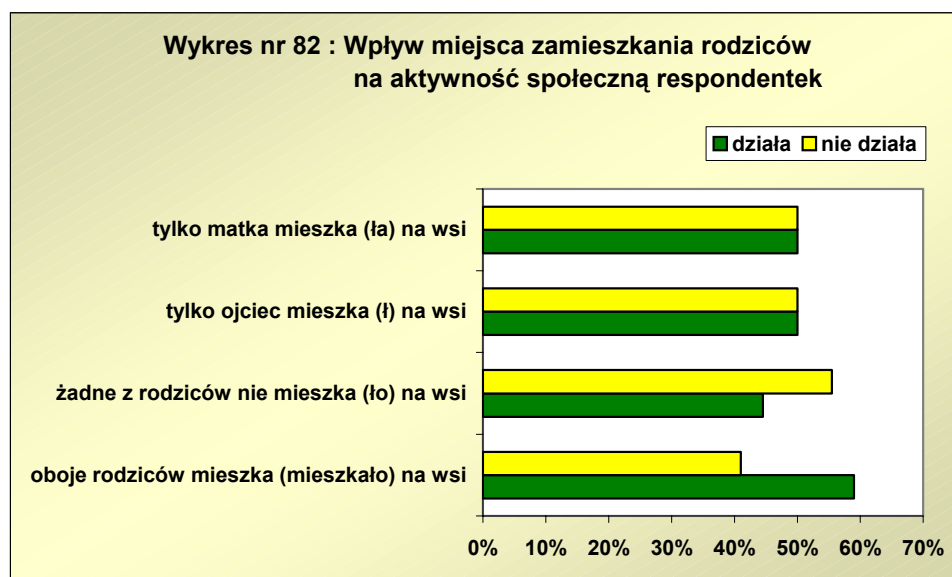
Tabela nr 100 :

Wpływ miejsca zamieszkania rodziców na aktywność społeczną respondentek
(dane do Wykresu nr 82)

N : 335

	oboje rodziców mieszka (ł) na wsi		żadne z rodziców nie mieszka (ł) na wsi		tylko ojciec mieszka (ł) na wsi		tylko matka mieszka (ł) na wsi	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
działa	174	59 %	8	44,5 %	6	50 %	4	50 %
nie działa	121	41 %	10	55,5 %	6	50 %	4	50 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Kategorie : „tylko ojciec mieszka (ł) na wsi” oraz „tylko matka mieszka (ła) na wsi” odnotowały po 50 % angażujących się i nie angażujących się w życie społeczne respondentek.

W sytuacji, gdy żadne z rodziców nie mieszka (ło) na wsi – przeważają respondentki nie włączające się w życie społeczne (55,5 %).

Natomiast tam, gdzie oboje rodziców mieszka (ło) na wsi – dominują kobiety, które były lub (i) są nadal czynne społecznie (59,0 %).

Można przyjąć, iż te respondentki, których rodzice byli lub (i) są nadal związani ze wsią – chętniej angażują się w działalność społeczną. Ma to zapewne uzasadnienie w tym, że silniejszy związek respondentek ze wsią, zamieszkiwanie tam przynajmniej od dwóch pokoleń, przekłada się na pracę społeczną. Większa identyfikacja z miejscem swojego zamieszkania oznacza w tym przypadku pracę na jego rzecz.

8. Problem aktywności społeczno – zawodowej kobiet wiejskich w świetle badań środowiska opiniotwórczego

Wywiady pogłębione stanowią dodatkowe źródło informacji dotyczące aktywności zawodowej i społecznej kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia.

Badaniem zostało objętych 28 osób (kobiety i mężczyźni). Są to przedstawiciele lokalnych środowisk opiniotwórczych : pracownicy instytucji państwowych, społecznych - mający wpływ zarówno na strukturę jak i na rozwój aktywizacji społeczno – zawodowej.

Przeprowadzone rozmowy, w formie wywiadów swobodnych, miały na celu :

1. konfrontację ocen pewnych zjawisk :
  - przez ankietowane kobiety ;
  - przez przedstawicieli środowisk społecznych i zawodowych z terenu gminy Trzebinia ;
2. przedstawienie problematyki aktywizacji społecznej i zawodowej kobiet wiejskich z punktu widzenia urzędników państwowych, działaczy społecznych, przedstawicieli organizacji samorządowych ;
3. uzupełnienie analizy danych z kwestionariuszy ankiet wnioskami z wywiadów pogłębionych.

Dobór próby miał na celu reprezentację następujących środowisk :

1. przedstawiciele instytucji społecznych, samorządowych (Dom Strażaka, przedszkola, sołtysi) ;
2. przedstawiciele instytucji kulturalnych (Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji, domy kultury, biblioteki) ;
3. przedstawiciele instytucji państwowych (szkoły, Powiatowy Urząd Pracy, Starostwo Powiatowe, lekarz) .

Ankietowanym osobom, jako pierwsze, zostało postawione pytanie „Czy słyszał Pan (Pani), aby terenie któregoś sołectwa gminy Trzebinia działały jakieś organizacje społeczne ? (stowarzyszenia, koła, kluby itp.)”.

Zgodnie z moim oczekiwaniem – zdecydowana większość, tj. 26 osób (92,9 %) odpowiedziało : „tak”.

źródło : opracowanie własne

Intencją kolejnego pytania było uzyskanie od respondentów konkretnych informacji odnośnie działających organizacji społecznych. Pytanie nr 2 brzmi następująco : „Jeżeli tak, to proszę podać miejscowość, której to dotyczy i określić jakiego rodzaju jest to organizacja”.

Z liczebności 28 respondentów (100 %) – 25 osób (89,3 %) udzieliło odpowiedzi. Odnotowano 3 (10,7 %) braki danych. Ankietowane osoby proszone były o podanie sołectwa gminy Trzebinia, którego dotyczy działalność społeczna kobiet. Zostało wymienionych 10 sołectw (są to wszystkie sołectwa z terenu gminy Trzebinia), a liczebności odpowiedzi odnoszące się do każdego z nich prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 101 :

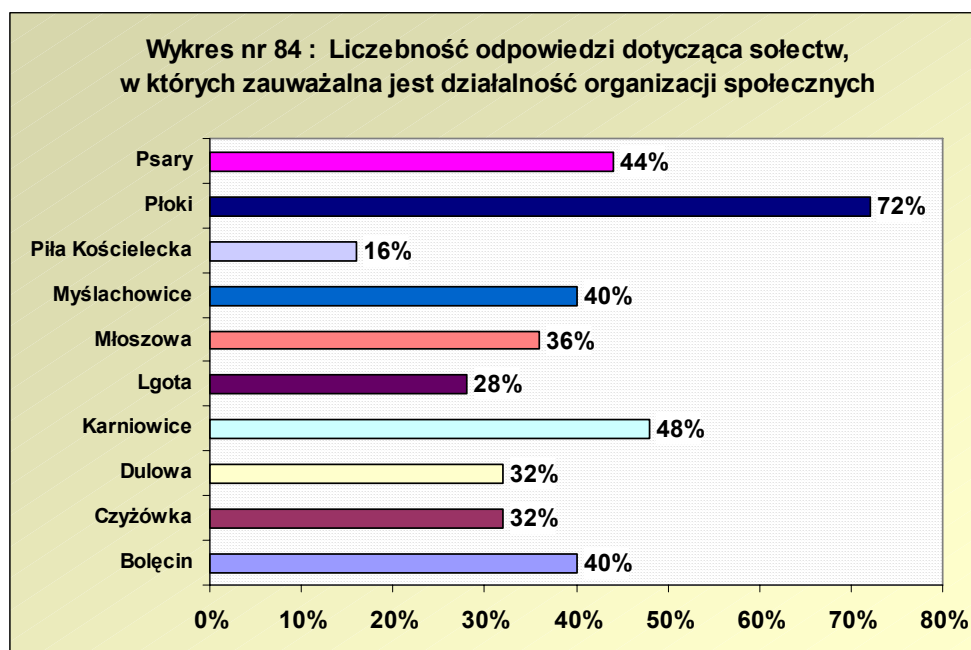
Liczebność odpowiedzi dotycząca sołectw, w których zauważalna jest działalność organizacji społecznych

N : 25

Nazwa sołectwa	Ilość odpowiedzi	Procent
Bołęczin	10	40 %
Czyżówka	8	32 %
Dulowa	8	32 %
Karniowice	12	48 %
Lgota	7	28 %
Młoszowa	9	36 %
Myślachowice	10	40 %
Piła Kościelecka	4	16 %
Płoki	18	72 %
Psary	11	44 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

źródło : opracowanie własne

Najbardziej identyfikowanymi z działalnością społeczną sołectwami są :

- Płoki - 72 % ;
- Karniowice - 48 % ;
- Psary - 44 % .

Zdecydowanie najmniej korzystnie wypadło sołectwo : Piła Kościelecka z liczebnością 16 % odpowiedzi.

Druga część Pytania nr 2 wywiadu dotyczy organizacji społecznych rozpoznawalnych przez respondentów.

Tabela nr 102 :

Organizacje społeczne rozpoznawalne przez respondentów

N : 25

Rodzaje organizacji społecznych		Liczebność	Procent
Koło Gospodyń Wiejskich	Bolęcin	11	44 %
" " "	Czyżówka	9	36 %
" " "	Dulowa	9	36 %
" " "	Karniowice	11	44 %
" " "	Lgota	7	28 %
" " "	Młoszowa	8	32 %
" " "	Myślachowice	1	4 %
" " "	Piła Kościelecka	4	16 %
" " "	Płoki	16	64 %
" " "	Psary	8	32 %
Klub Sportowy	Bolęcin	4	16 %
Klub Sportowy	Lgota	2	8 %
Klub Sportowy	Młoszowa	4	16 %
Klub Sportowy	Myślachowice	3	12 %
Klub Sportowy	Płoki	3	12 %
Klub Seniora	Karniowice	4	16 %
Klub Seniora	Młoszowa	2	8 %
Klub Seniora	Myślachowice	2	8 %
Zespół Ludowy "Płocanki"	Płoki	3	12 %
Ochotnicza Straż Pożarna		3	12,0%
"Familia Memento"	Karniowice	2	8,0%
domy kultury		2	8,0%
inne		10	40,0%

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Najbardziej rozpoznawalnymi przez ankietowane osoby są Koła Gospodyń Wiejskich. Nie we wszystkich sołectwach działają one jednakowo prężnie ; tak przynajmniej oceniają to ankietowani :

- KGW Płoki - 64 % ;
- KGW Bolęcin - 44 % ;
- KGW Karniowice - 44 % ;
- KGW Czyżówka - 36 % ;
- KGW Dulowa - 36 % .

Drugą co do liczebności organizacją są Kluby Sportowe. Taką samą wartość, tj. 16 % odnotowano w przypadku KS w Bolęcinie i w Młoszowej. Także 16 % osiągnął Klub Seniora w Karniowicach. Zespół Ludowy „Płocanki” z Płok odnotował wartość 12 %.

Także 12 % osiągnęła Ochotnicza Straż Pożarna. Niemal we wszystkich ankietach pojawiła się OSP jako organizacja zauważalna przez ankietowanych. Natomiast w żadnej ankiecie nie podano miejscowości, w której OSP działa. Tak więc – OSP jako organizacja społeczna jest rozpoznawalna przez ankietowanych ; dla tychże ankietowanych miejscowość nie ma większego znaczenia. Dokładnie taka sama sytuacja wystąpiła w przypadku domów kultury. Ta instytucja osiągnęła wynik 8 %.

Skonfrontowałam dane odnoszące się do wypowiedzi ankietowanych kobiet odnośnie ich aktywności społecznej z opinią środowiska zewnętrznego, co do faktu angażowania się kobiet wiejskich w życie społeczne wsi.

Wyniki tej korelacji wskażą na poziom identyfikacji przez przedstawicieli lokalnych środowisk opiniotwórczych określonych organizacji, w których działają bądź działały ankietowane kobiety.

Odniosłam się do następujących danych :

- liczebność 28 (100 %) ankietowanych, których w całości zakwalifikowano do grupy respondentów czynnych społecznie ;
- liczebność 193 (100 %) zaangażowanych w działalność społeczną respondentek.

Z wywiadów pogłębionych wybrałam maksymalne liczebności odnoszące się do każdej z form organizacji społecznej z osobna, np. ze wszystkich wymienionych przez respondentów sołectw, w których działają Koła Gospodyń Wiejskich, wybrałam miejscowość z największą liczebnością, tj. Płoki – liczba odpowiedzi : 16, którą odniosłam do całej próby – 28 (100 %).

Z danych dotyczących ankietowanych kobiet (próba 335 osób) – ilość osób, które zadeklarowały swą działalność w KGW – odniosłam do grupy respondentek czynnych społecznie, tzn. 193 osoby (100 %).

Wybrałam tylko te formy działalności, które są spójne dla odpowiedzi dotyczących obu źródeł ankietowania.

Tabela nr 103 :

Działalność społeczna ankietowanych kobiet a stopień jej identyfikacji przez przedstawicieli środowiska opiniotwórczego

Organizacja, z którą była lub (i) jest związana respondentka	Procent odpowiedzi ankietowanych kobiet	Procent odpowiedzi respondentów wywiadu pogłębionego
Koło Gospodyń Wiejskich	58,0 %	57,1 %
Klub Sportowy	38,9 %	14,3 %
Ochotnicza Straż Pożarna	30,6 %	10,7 %
Wiejskie Domy Kultury	22,8 %	7,1 %
Kluby Seniora	5,2 %	14,0 %

źródło : opracowanie własne

Tylko w przypadku Kół Gospodyń Wiejskich zaangażowanie respondentek jest na tym samym poziomie co stopień rozpoznawalności tej organizacji przez przedstawicieli lokalnych środowisk opiniotwórczych.

Kluby Seniora natomiast odnotowały prawie trzykrotnie większą liczebność ze strony ankietowanych wywiadu pogłębianego.

Pozostałe formy organizacji : Kluby Sportowe, Ochotnicza Straż Pożarna oraz Wiejskie Domy Kultury osiągnęły (każda z nich) niemal trzykrotnie większą liczebność ze strony ankietowanych kobiet. Może to oznaczać, że efektywność działania tych organizacji jest na niższym poziomie niż w przypadku Kół Gospodyń Wiejskich czy Klubów Seniora – przynajmniej tak postrzegają to ludzie z zewnątrz.

Na podstawie doświadczeń z przeprowadzanych badań wśród obu grup oraz wywiadów swobodnych z respondentami wynika, że działalność Kół Gospodyń Wiejskich (dotyczy prawie wszystkich sołectw) oraz Klubu Seniora w Karniowicach jest wszechobecna zarówno w lokalnych mediach (Tygodnik Ziemi Chrzanowskiej „Przełom”) jak i na forum Urzędu Miasta czy Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji. Identyfikacja tych organizacji przez środowisko zewnętrzne, ocena ich działalności – jest więc na dużo wyższym poziomie niż w przypadku pozostałych organizacji.

Pytanie nr 3 wywiadu dotyczy bezpośrednio aktywności społecznej kobiet wiejskich : „Jak Pani (Pani) sądzi – czy na terenie wiejskim gminy Trzebinia jest zauważalna działalność społeczna kobiet (słyszysz się o tym, czyta, mówi) ?”. Intencją tego pytania jest ustalenie poziomu odbioru przez środowisko zewnętrzne efektywności działania kobiet wiejskich.

Ze 100 % respondentów (28 osób) – odpowiedzi pozytywnej udzieliły 23 osoby (82,1 %), natomiast negatywnej – 5 osób (17,9 %) ; nie odnotowano żadnej odpowiedzi „nie wiem”.

Celem skonfrontowania tych wyników z rzeczywistą działalnością kobiet – zestawiałam powyższe dane z odpowiedziami respondentek w zakresie ich aktywności społecznej.

Z 335 ankietowanych kobiet – większość, tj. 193 osoby (57,6 % ogółu) były w przeszłości lub (i) są nadal związane z jakąkolwiek formą działalności społecznej.

Respondenci wywiadu, w przeważającej większości (82,1 %), uznali, iż na terenie wiejskim gminy Trzebinia jest zauważalna działalność społeczna kobiet.

Z powyższego zestawienia danych można wyciągnąć wniosek, iż zauważalny jest szerszy odbiór (przez środowisko zewnętrzne) działalności społecznej kobiet, niż

w rzeczywistości deklarują to same zainteresowane. Należy jednak pamiętać o tym, że ankietowane osoby, z którymi przeprowadzone zostały wywiady – to przedstawiciele instytucji, organizacji czy firm, którzy ze względu na specyfikę swojej pracy – mają na co dzień (w różnym stopniu) styczność z tematyką aktywności i aktywizacji społecznej.

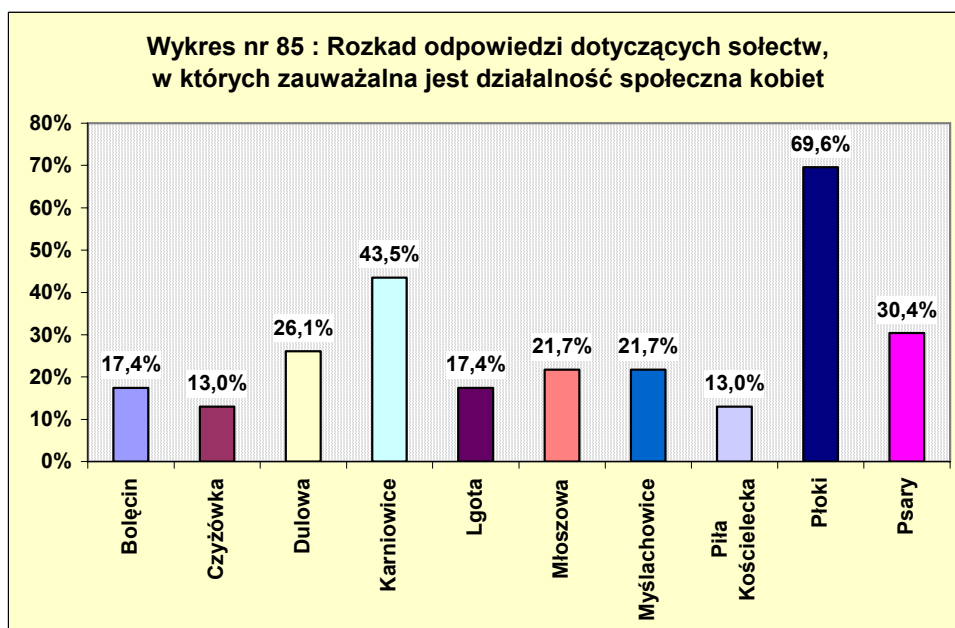
Tabela nr 104 :

Rozkład odpowiedzi dotyczących sołectw, w których zauważalna jest działalność społeczna kobiet

N : 28

Sołectwo	Ilość odpowiedzi	Procent
Bolęcín	4	17,4%
Czyżówka	3	13,0%
Dulowa	6	26,1%
Karniowice	10	43,5%
Lgota	4	17,4%
Młoszowa	5	21,7%
Myślachowice	5	21,7%
Piła Kościelecka	3	13,0%
Płoki	16	69,6%
Psary	7	30,4%

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

W Tabeli nr 104 oraz Wykresie nr 85 przedstawiony jest rozkład odpowiedzi respondentów odnoszący się do sołectw, w których zauważalna jest działalność społeczna kobiet.

Ze 100 % ankietowanych odpowiedzi udzieliły 23 osoby (82,1 %). Rozkład odpowiedzi pozytywnych, przyjęto jako wartość 100 %. Ze względu na możliwość udzielenia kilku odpowiedzi – procenty nie sumują się do 100.

Po raz kolejny w czołówce sołectw, które pod kątem efektywności działania organizacji społecznych, zostały najwyższej ocenione przez respondentów – znalazły się :

Płoki (69,6 %), Karniowice (43,5 %), Psary (30,4 %).

Respondenci poproszeni zostali także o wyrażenie opinii dotyczącej powodów braku aktywności społecznej ze strony kobiet wiejskich.

Odnotowano 10 odpowiedzi (respondenci mogli podać kilka przyczyn).

Poniżej : specyfikacja kafeterii.

Tabela nr 105 :

Powody braku aktywności społecznej kobiet wiejskich

N : 27

Przyczyna	Ilość odpowiedzi
brak czasu	2
brak wsparcia, brak lidera	2
brak przepływu informacji	1
izolacja społeczna	1
pogoń za pieniędzmi	1
inny tryb życia niż dawniej	1
zajęcia domowe	1
brak motywacji do działania (głównie młodzieży)	1

źródło : opracowanie własne

Ważne informacje dotyczące sposobu postrzegania kobiet wiejskich pod kątem priorytetów funkcjonujących w ich życiu, stanowią odpowiedzi respondentów na następujące pytanie : „Jakie czynności, Pana (Pani) zdaniem, są najważniejsze dla kobiety mieszkającej na wsi ?”.

Tabela nr 106 :

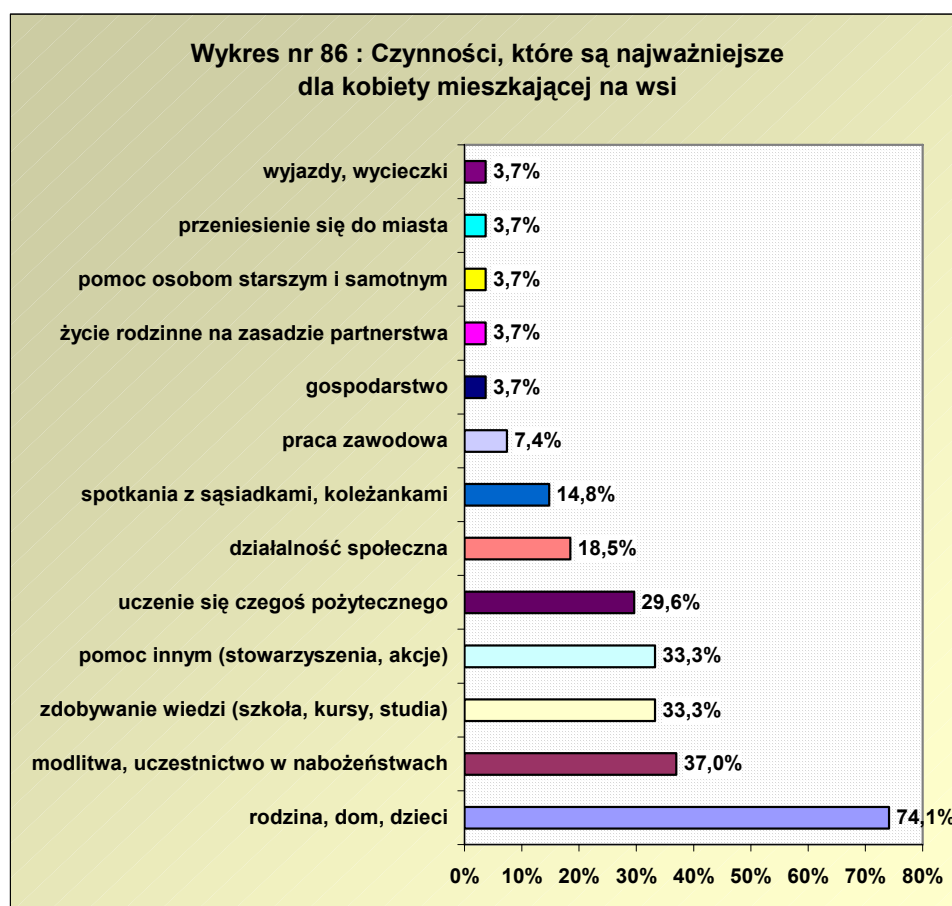
Czynności, które są najważniejsze dla kobiet mieszkających na wsi

N : 27

Czynności	Ilość	Procent
rodzina, dom, dzieci	20	74,1 %
modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach	10	37,0 %
zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia)	9	33,3 %
pomoc innym (stowarzyszenia, akcje)	9	33,3 %
uczenie się czegoś pożytecznego	8	29,6 %
działalność społeczna	5	18,5 %
spotkania z sąsiadkami, koleżankami	4	14,8 %
praca zawodowa	2	7,4 %
gospodarstwo	1	3,7 %
życie rodzinne na zasadzie partnerstwa, niezależność	1	3,7 %
organizowanie czasu wolnego osobom starszym	1	3,7 %
przeniesienie się do miasta	1	3,7 %
wyjazdy, wycieczki	1	3,7 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

źródło : opracowanie własne

Ankietowane osoby uważają, iż dla kobiet wiejskich najważniejszy jest dom, rodzina, dzieci (74,1 %). Na drugim miejscu znalazła się kategoria : „modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach” (37,0 %). Kolejne dwa warianty : „zdobywanie wiedzy” oraz „pomoc innym” uzyskały tę samą wartość, tj. 33,3 %. Znaczący wynik odnotowano w kategorii : „uczenie się czegoś pożytecznego” (29,6 %). „Działalność społeczna” znalazła się na szóstym miejscu (18,5 %), natomiast „spotkania z sąsiadkami, koleżankami” odnotowały wartość 14,8 %. Pozostałe kategorie uzyskały wyniki poniżej 10 %.

W grupie kategorii, które osiągnęły największe liczebności znalazły się te, które przyczyniają się do rozwoju intelektualnego kobiet jak również realizacji w działalności społecznej. Wysoki wynik, tj. 37,0 % osiągnęła kategoria : „modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach”.

Środowisko zewnętrzne w dalszym ciągu odbiera kobiety wiejskie jako osoby bardzo religijne, w życiu których Kościół zajmuje bardzo ważne miejsce.

A jak widzą to same ankietowane kobiety ?

Tabela nr 107 :

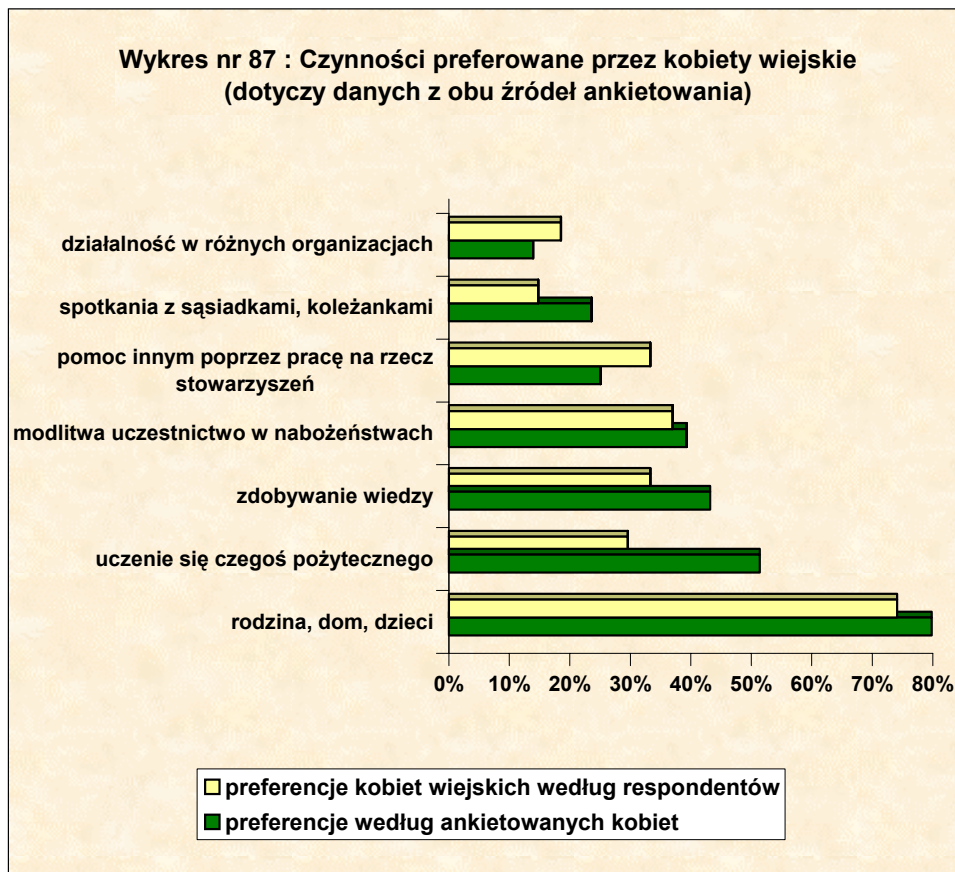
Czynności preferowane przez kobiety wiejskie (dotyczy danych z obu źródeł ankietowania)

czynności	ankietowane kobiety	środowisko zewnętrzne	różnica
	a	b	a - b
rodzina, dom, dzieci	79,8 %	74,1 %	5,7 %
uczenie się czegoś pożytecznego	51,4 %	29,6 %	21,8 %
zdobywanie wiedzy	43,2 %	33,3 %	9,9 %
modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach	39,3 %	37,0 %	2,3 %
pomoc innym poprzez pracę na rzecz stowarzyszeń ...	25,1 %	33,3 %	- 8,2 %
spotkania z sąsiadkami, koleżankami	23,6 %	14,8 %	8,8 %
działalność w różnych organizacjach	13,9 %	18,5 %	- 4,6 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

Dane liczbowe dotyczą odpowiednio : liczebności 335 ankietowanych kobiet (100 %) oraz liczebności 27 respondentów (100 %) środowiska zewnętrznego ; nie uwzględniono łącznie 5 braków danych. Konfrontacji poddano te kategorie, które są spójne dla wyników badań dotyczących obu źródeł ankietowania.

źródło : opracowanie własne

Najbardziej spójnym kryterium dla obu źródeł ankietowania jest: „modlitwa, udział w nabożeństwach” ; odpowiedzi różniły się tylko 2,3 %. Zarówno ankietowane kobiety jak i ankietowani przedstawiciele lokalnych środowisk na pierwszym miejscu stawiają : „rodzina, dom, dzieci”. Największą różnicę pomiędzy ocenami obu grup ankietowanych osób odnotowano w przypadku kategorii : „uczenie się czegoś pożytecznego” ; o 21,8 % odpowiedzi preferujących tę czynność znajduje się po stronie ankietowanych kobiet. Z kolei o 8,2 % ankietowanych więcej, z grupy

przedstawiciele środowisk opiniotwórczych, stwierdziło, że czynnością ważną jest : „pomoc innym poprzez pracę na rzecz stowarzyszeń”. Analogicznie w kategorii : „działalność w różnych organizacjach” – o 4,6 % mniej ankietowanych kobiet wybrało tę kategorię jako preferencyjną.

Środowisko zewnętrzne wyżej ocenia wagę angażowania się kobiet wiejskich w działalność społeczną niż widzą to same ankietowane kobiety.

Kolejne pytanie wywiadu odnosi się do sfery życia zawodowego kobiet wiejskich : „Jak Pan (Pani) sądzi – czy fakt zamieszkiwania na wsi utrudnia kobiecie podjęcie pracy ?” (Pytanie nr 7).

Z 28 ankietowanych osób – wszystkie udzieliły odpowiedzi na zadane pytanie ; 13 respondentów (46,4 %) – odpowiedziało „tak”, 15 osób (53,6 %) – „nie” ; nie odnotowano odpowiedzi „nie wiem”.

źródło : opracowanie własne

Takie samo pytanie zadane zostało ankietowanym kobietom (Pytanie nr 27 kwestionariusza ankiety). Aby porównać punkt widzenia respondentek mieszkających na wsi z oceną ludzi z zewnątrz – porównałam kategorie odpowiedzi z obu źródeł ankietowania.

Dane z kwestionariusza ankiety odnoszą się do grupy 106 czynnych zawodowo respondentek (100 %). Z tej grupy ankietowanych – 7 osobom (6,6 %) fakt zamieszkiwania na wsi utrudniał podjęcie pracy zawodowej ; 4 osoby (3,8 %)

odpowiedziały : „raczej tak”. Dla większości, tzn. 88 osób (83,0 %) – fakt zamieszkiwania na wsi nie stanowił żadnej przeszkody w podjęciu pracy zawodowej ; 7 osób natomiast (6,6 %) udzieliło odpowiedzi „raczej nie”.

Ogólnie rzecz biorąc : dla 11 osób (10,4 %) mieszkanie na wsi stanowiło barierę w podjęciu pracy zawodowej, natomiast dla 95 osób (89,6 %) – nie.

Pozostała grupa kategorii odnosi się do liczebności 28 osób (wywiad pogłębiony). Zdaniem 13 ankietowanych (46,4 %) – mieszkanie na wsi utrudniało kobietom podjęcie pracy, natomiast 15 osób (53,6 %) twierdzi, iż zamieszkiwanie na wsi nie stanowi żadnej bariery w podjęciu pracy zawodowej.

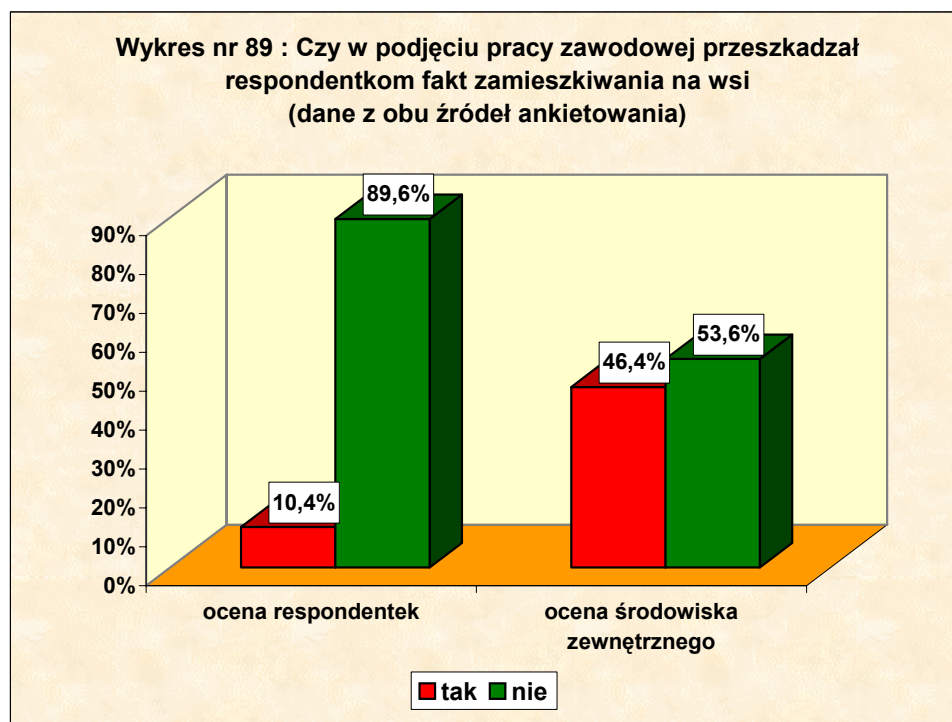
Poniżej tabela prezentująca dane odnoszące się do odpowiedzi obu grup respondentów.

Tabela 108 :

Czy w podjęciu pracy zawodowej przeszkadzał respondentkom fakt zamieszkiwania na wsi

	Ilość	Procent	Ilość	Procent	Procent
ocena respondentek	11	10,4 %	95	89,6%	100 %
ocena środowiska zewnętrznego	13	46,4 %	15	53,6 %	100 %

źródło : opracowanie własne

źródło : opracowanie własne

Dane przedstawione w Tabeli nr 108 oraz Wykresie nr 89 wskazują na duże rozbieżności pomiędzy oceną respondentek, a oceną przedstawicieli środowisk opiniotwórczych. Tylko 10,4 % ankietowanych kobiet stwierdziło, że fakt zamieszkiwania na wsi stanowił dla nich barierę w podjęciu pracy zawodowej. Natomiast aż 46,4 % ankietowanych osób – przedstawicieli instytucji społecznych, państwowych, firm z terenu powiatu chrzanowskiego twierdzi, że kobiety wiejskie mają utrudniony dostęp do pozyskania miejsca pracy. Jest to ocena osób, którzy często albo sami są pracodawcami lub też działają w jego imieniu. Na podstawie powyższych wyników można wyciągnąć wniosek, iż to właśnie po stronie tego środowiska występuje problem „kobiety ze wsi”.

Powody bezrobocia kobiet z terenu gminy Trzebinia zawarte są w odpowiedziach na Pytanie nr 8 wywiadu : „Jakie, Pana (Pani) zdaniem, są powody bezrobocia wśród kobiet z terenów wiejskich naszej gminy ? (...)”.

Odpowiedzi udzieliło 28 osób (100 %). Ze względu na możliwość wyboru kilku wariantów - procenty nie sumują się do 100.

Tabela 109 :

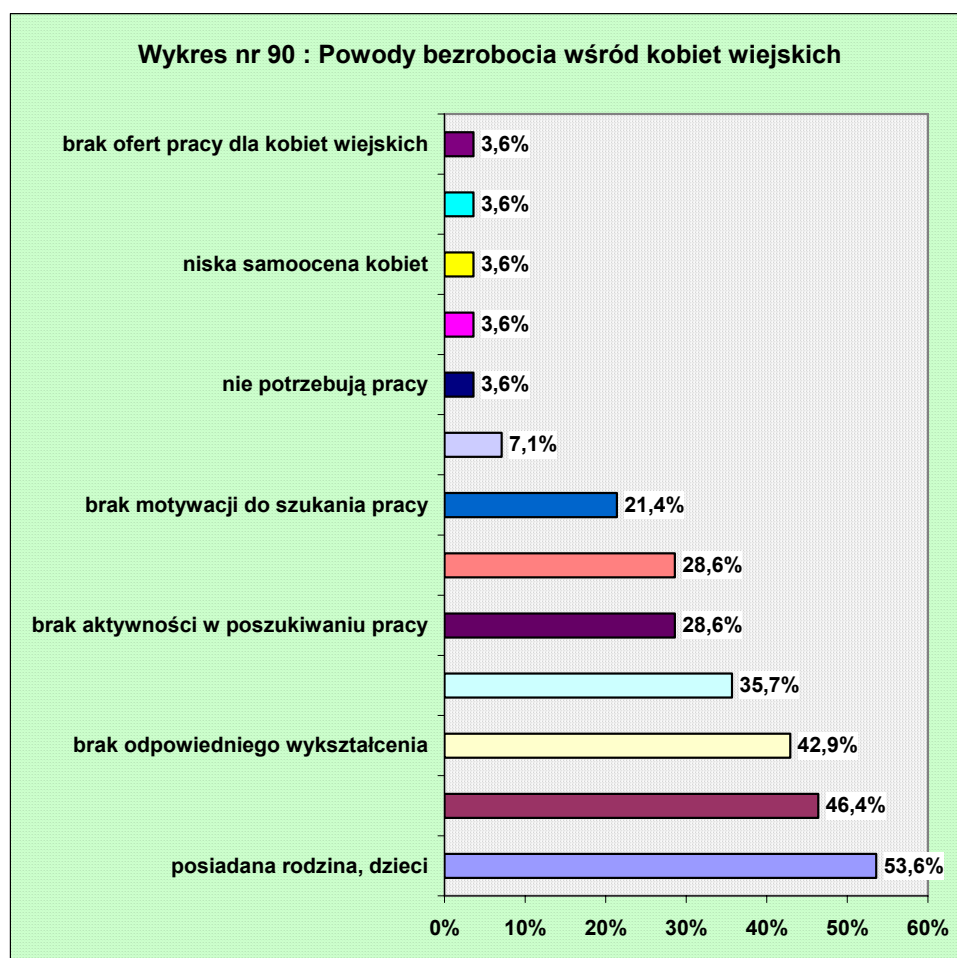
Powody bezrobocia wśród kobiet wiejskich

N : 28

Powody bezrobocia	Ilość	Procent
posiadana rodzina, dzieci	15	53,6 %
zbyt daleki dojazd do pracy	13	46,4 %
brak odpowiedniego wykształcenia	12	42,9 %
brak odpowiednich kwalifikacji	10	35,7 %
brak aktywności w poszukiwaniu pracy	8	28,6 %
wiek kobiety, gdy ma więcej niż 30 lat	8	28,6 %
brak motywacji do szukania pracy	6	21,4 %
kobiety ze wsi nie mają szans	2	7,1 %
nie potrzebują pracy	1	3,6 %
zbyt wygórowane wymagania	1	3,6 %
niska samoocena kobiet	1	3,6 %
sytuacja na rynku nie zachęca do szukania pracy	1	3,6 %

źródło : opracowanie własne

Uwaga : procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki miały możliwość wyboru więcej niż jednej zmiennej.

źródło : opracowanie własne

Wśród najbardziej znaczących, zdaniem ankietowanych, powodów bezrobocia wśród kobiet wiejskich z terenu objętego badaniem - są :

- posiadana rodzina (dzieci) - 53,6 % ;
- zbyt daleki dojazd do pracy - 46,4 % ;
- brak odpowiedniego wykształcenia - 42,9 % ;
- brak odpowiednich kwalifikacji - 35,7 % ;
- brak aktywności w poszukiwaniu pracy - 28,6 % ;
- wiek kobiety, gdy ma więcej niż 30 lat - 28,6 %
- brak motywacji do szukania pracy - 21,4 % .

Większość z w/w czynników to takie, które są zależne od posiadanych kwalifikacji czy też wykazywanej determinacji w celu pozyskania miejsca pracy.

Odwołując się do wyników badań ankietowych - grupa respondentek nie pracujących zawodowo stanowi 68,4 % ogółu w próbie (w sumie 229 osób). Niewiele, bo 116 osób (50,6 %) – nie podnosiło swoich kwalifikacji w trakcie okresu pozostawania bez pracy; 73 osoby (31,9 %) nie udzieliły żadnej odpowiedzi, natomiast tylko 49 respondentek (21,4 %) efektywnie wykorzystało czas przerwy w zatrudnieniu poprzez uczestniczenie w kursach, szkoleniach czy edukację w różnego typu szkołach.

Znaczna część respondentów, jak wskazują na to wyniki badań, przywiązuje dużą wagę do odpowiedniego wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych kobiet. Aż 78,5 % wybrało obie te kategorie jako główne powody bezrobocia wśród kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia.

Ostatnie trzy pytania wywiadu zmierzają do ustalenia miejsca zamieszkania respondentów, ich statusu społecznego i zawodowego.

Rozkład odpowiedzi na Pytanie nr 9 wywiadu (metryczka) : „W jakiej miejscowości Pan (Pani) mieszka ?” – prezentuje Tabela nr 110.

Odpowiedzi udzieliło 28 respondentów (100 %) :

- 15 respondentów (53,6 %) mieszka na terenie objętym podstawowym badaniem ankietowym (gmina Trzebinia) ;
- 13 respondentów (46,4 %) mieszka poza terenem objętym badaniem .

Tabela nr 110 :

Miejsce zamieszkania respondentów

N : 28

Miejsce zamieszkania	Ilość respondentów	Procent
Chrzanów	5	17,9 %
Czyżówka	2	7,1 %
Dulowa	1	3,6 %
Jaworzno	1	3,6 %
Karniowice	2	7,1 %
Lgota	2	7,1 %
Młoszowa	1	3,6 %
Myślachowice	4	14,3 %
Płoki	1	3,6 %
Psary	1	3,6 %
Siersza	2	7,1 %
Trzebinia	5	17,9 %
Żarki	1	3,6 %

źródło : opracowanie własne

W Pytaniu 10 wywiadu respondenci proszeni byli o podanie miejsca pracy : „Gdzie Pan (Pani) pracuje ? (miejsce pracy, zajmowane stanowisko)”.

Respondenci reprezentują następujące instytucje, firmy bądź urzędy :

biblioteka, Dom Strażaka, Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji, Oddział Pomocy Społecznej, Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna, Powiatowy Urząd Pracy, Starostwo Powiatowe, szkoła podstawowa, Urząd Miasta, Wiejski Dom Kultury, Wiejski Zespół Opieki Zdrowotnej.

Ankietowani są przedstawicielami następujących zawodów (bądź pełnią funkcje) :

dyrektor szkoły podstawowej, inspektor, instruktor w Wiejskim Domu Kultury, kierownik biblioteki, kierownik Domu Strażaka, kierownik Wiejskiego Domu Kultury, księgowa, lekarz rodzinny, pedagog, pracownik socjalny, psycholog, radny w Urzędzie Miasta, sekretarz gminy, sołtys.

W ostatnim pytaniu wywiadu (nr 11, metryczka) respondenci podali nazwę i funkcję, którą pełnią w określonych organizacjach : „Ewentualnie w jakiej organizacji społecznej Pan (Pani) działa ? (funkcja)”. Szczegółowy wykaz dotyczący organizacji oraz piastowanych tam stanowisk znajduje się na str. (Tabela nr 93 : „Instrukcja kodowa do pytań otwartych wywiadu pogłębionego”).

Ankietowani reprezentują następujące organizacje społeczne :

Ludowy Klub Sportowy, Ochotnicza Straż Pożarna, Rada Sołecka, Ruch Sportowy „Niezależność”, stowarzyszenie „Familia Memento”, stowarzyszenie „Rozwój Wsi Psary”, Stowarzyszenie Sołtysów, stowarzyszenie „Wspólnota Małopolska”.

9. Problematyka aktywności społecznej na tle materiałów źródłowych

Wybrany materiał źródłowy przedstawiony w niniejszym rozdziale dokumentuje działalność Miejsko - Gminnego Ośrodka Kultury Sportu i Rekreacji w Trzebini oraz instytucji współpracujących z MGOKSiR. Zaprezentowana oferta przekrojowa MGOKSiR w zakresie działań, zadań, imprez, skierowana jest do wszystkich mieszkańców miasta i gminy Trzebinia. Dostęp i korzystanie z tej oferty dotyczy również instytucji skupionych wokół MGOKSiR. Każdy mieszkaniec, bez względu na wiek, wykształcenie czy wykonywaną pracę, może również przyłączyć się do wspólnej pracy społecznej w dziedzinie kultury, rozrywki, nauki, działalności charytatywnej i innych. W ramach MGOKSiR działają następujące organizacje kulturalne : Koła Gospodyń Wiejskich (w 9 sołectwach gminy Trzebinia), zespoły ludowe : „Płocanki”, „Bołęcinianie”, „Lgocanki”, „Dulowiacy”, Dziecięcy Zespół Folklorystyczny „Lajkonik”, Chór Mieszany „Echo”, Grupa Młodych Artystów „MAT”, Zespół Tańca Towarzyskiego „Bumerang”, taneczna grupa „Misz – Masz”, kabaret „Lepsi” z Psar, grupa poetycka Młodych i Twórczych „Focus”, Zespół Muzyczny „Borderline” z Myślachowic, zespół muzyczny „Apetyt Architekta”, zespół wokalny przy Wiejskim Domu Kultury w Młoszowej, Koło Diabetyków, Kluby Seniora skupione wokół Wiejskich Domów Kultury, Nieformalna Grupa Młodzieży z Psar, Willa NOT, w której cyklicznie odbywają się czwartkowe spotkania kulturalne i inne.

Gmina stanowi ważne centrum kulturowe odgrywające znaczącą rolę w okręgu śląskim oraz krakowskim. Trzebinia od kilku lat czyni starania związane z promowaniem jej na forum kraju, a także na terenie państw Unii Europejskiej. Jednym z ważniejszych ośrodków kulturalnych jest Dworek Zieleniewskich. Dzisiejsza nazwa obiektu pochodzi od nazwiska rodziny Zieleniewskich, ostatnich właścicieli zarówno dworu, jak i kopalni węgla w Trzebini. Utworzona w odbudowanym dworze instytucja kultury prowadzi szeroko zakrojoną działalność organizując liczne koncerty, recitale gwiazd estrady, wystawy, warsztaty plastyczne, spotkania z ciekawymi ludźmi. Prężnie działająca instytucja stała się jednym z ważniejszych ośrodków kultury na terenie miasta Trzebini oraz okolicznych gmin. Inną ważną placówką kulturalną jest Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Asnyka w Trzebini. Prowadzi ona szeroką działalność popularyzatorską, której podstawowym celem jest zapoznanie społeczeństwa z zakresem tematycznym zbiorów oraz różnorodnością usług bibliotecznych. Temu celowi służą lekcje biblioteczne, a także wydawane przez

bibliotekę publikacje. Ponadto organizowane są konkursy (tematyczne, plastyczne, literackie i teatralne), wystawy (okolicznościowe, prezentujące dzieje miasta i regionu , promujące książki oraz twórców profesjonalnych i nieprofesjonalnych), spotkania autorskie (z autorami ulubionych książek) wieczory poezji (głównie patriotycznej i religijnej) , głośne czytanie (w ramach akcji "Cała Polska czyta dzieciom"), inscenizacje dla dzieci (w wykonaniu aktorów zawodowych oraz amatorów), koncerty (zespołów muzycznych, chórów) i inne.

Kolejnym ważnym centrum kulturalnym jest działający na terenie Trzebini Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji. Jest to samorządowa instytucja kultury zaspakajająca potrzeby lokalnej społeczności w zakresie kultury. Swoją statutową działalność realizuje w Trzebini oraz gminnych sołectwach.

Przegląd ważniejszych imprez organizowanych pod patronatem MGOKSiR przez aktyvistki wiejskie z terenu gminy Trzebinia :

- 28 wrzesień 1990 r. – Gminny Ośrodek Kultury w Młoszowej zajął I miejsce w konkursie „O kulturę i piękno wsi” ;
- 09 kwiecień 1992 r. – w Wiejskim Domu Kultury w Karniowicach odbyły się prezentacje folklorystyczne Kół Gospodyń Wiejskich w Lgocie, Psarach, Karniowicach, Płokach ;
- 21 sierpień 1992 r. – „Spotkania z folklorem” – to hasło przewodnie towarzyszyło występom zespołów folklorystycznych z Turcji, Bułgarii oraz Kół Gospodyń Wiejskich z Płok i Lgoty ;
- 10 październik 1992 r. – w WDK w Płokach została otwarta „Wystawa plonów i obrzędów ludowych” ;
- 30 listopad 1992 r. – spotkanie działaczek z Kół Gospodyń Wiejskich; gospodarzem spotkania był WDK w Psarach ;
- 19 grudzień 1992 r – z okazji Świąt Bożego Narodzenia w WDK w Karniowicach odbył się „Wieczór Kolęd” oraz degustacja potraw wigilijnych ;
- 03 kwiecień 1993 r. – w Domu Strażaka w Dulowej odbyła się prezentacja folklorystyczna połączona z degustacją potraw wielkanocnych ;
- 10 grudzień 1993 r. – „Polskie Boże Narodzenie” – pod tym hasłem w Domu Strażaka w Dulowej odbyła się impreza z udziałem pań z Kół Gospodyń Wiejskich

w Karniowicach, Lgocie, Czyżówce, Młoszowej, Płokach, Psarach ; wystąpił także zespół dziecięcy z Karniowic ;

- 26 marzec 1994 r. – w WDK w Psarach przedstawiono „Misterium wielkanocne” ; wystąpił zespół dziecięcy z Karniowic, zespoły folklorystyczne Kół Gospodyń Wiejskich ; przeprowadzono konkurs na najładniejsze nakrycie stołu wielkanocnego połączony z wystawą świątecznych stroików ;
- 10 styczeń 1997 r. – I Przegląd Zespołów Kolędniczych '97 ; w WDK w Myślachowicach wystąpiły zespoły kolędnicze z Czyżówki, Młoszowej, Lgoty, Piły Kościeleckiej, Bołęcina, Psar, Płok ;
- 21 listopad 1998 r. – uroczyste świętowanie 135 lat istnienia Koła Gospodyń Wiejskich w Dulowej ;
- 12 styczeń 2001 r. – w WDK w Karniowicach odbyły się uroczyste „Spotkania opłatkowe” ;
- 09 marzec 2001 r. – „Comber babski” – uroczysta impreza z okazji Dnia Kobiet, która odbyła się w WDK w Karniowicach ;
- 07 i 08 lipiec 2001 r. – VI Święto Naszej Wsi Bołecin ; motto imprezy : „Wieś nie śpi, wieś się bawi” ;
- 16 listopad 2002 r. – w Domu Strażaka w Dulowej odbyły się uroczyste obchody 140 lat istnienia Koła Gospodyń Wiejskich w Dulowej.

14 grudnia '96

Wigilijne spotkanie z tradycją '99

WDM - Bołecin

"Spotkanie z Tradycją" rozpoczęło się wystąpieniem SP w Bołecinie przedstawieniem "Wieczór wigilijny" oraz przemową i życzeniami Burmistrza Miasta i Gminy Jasztarbis - Zdzisława Dudy oraz przedstawicieli M-GKS i R. Następnie KGW z Bołecina, Płot, Boar, Czajkówek, Wąsów, Dół Kosielskiej, Młotówkę zaprezentowały stoły udekorowane wigilijnymi potrawami, które były przepyszne.

Na zdjęciu : Wigilijne spotkanie z tradycją – Wiejski Dom Kultury w Bołecinie 1996 r.

10. Weryfikacja hipotez

Na etapie organizacji badań postawiłam hipotezy badawcze, które uległy weryfikacji w trakcie procesu badawczego.

Hipoteza nr 1 :

Większe zaangażowanie w życie społeczne wsi powoduje wzrost liczby respondentek przynależących do organizacji społecznych.

Respondentki, które choćby sporadycznie angażowały się w organizację różnorodnych imprez – angażują się także w działalność formalnych organizacji społecznych; 85,2 % badanych włączało się spontanicznie w różnorodne formy działalności społecznej jak również angażowało się w działalność organizacji społecznych.

Hipoteza nr 2 :

Preferowanie czynnego sposobu spędzania wolnego czasu, wysoka kultura osobista oraz partnerski model życia rodzinnego sprzyjają angażowaniu się respondentek w życie społeczne.

Bardzo różne są preferencje respondentek dotyczące sposobów spędzania wolnego czasu : 57,0 pracuje chętnie w ogródku, 31% ogląda telewizję, 30,1 % czyta książki, spaceruje 29,6 %, a jazdę na rowerze – 27,5 %. Ta część hipotezy zakładająca, że preferowanie czynnego sposobu spędzania wolnego czasu sprzyja angażowaniu się respondentek w życie społeczne – nie znajduje w pełni odzwierciedlenia w badanej próbie. Natomiast zdecydowanie partnerski model życia rodzinnego sprzyja aktywnej postawie respondentek. W przypadku większości (68,6 %) aktywnych społecznie respondentek – oboje małżonków jednakowo angażuje się w prace domowe i w gospodarstwie.

Hipoteza nr 3 :

Długi okres czasu zamieszkiwania na wsi oraz posiadana rodzina sprzyja aktywności społecznej respondentek.

Z całej próby poddanej badaniu – aż 94,2 % respondentek mieszka na wsi dłużej niż 10 lat , natomiast 69,1 % stanowią mężatki. Ze względu na przeważającą liczebność respondentek długo zamieszkujących na wsi jak i dominujących mężatek w badanej próbie – założenia powyższej hipotezy okazały się bezzasadne.

Hipoteza nr 4 :

Starsze wiekiem oraz mniej wykształcone respondentki chętniej angażują się w życie społeczne wsi.

Zdecydowanie wiek respondentek ma wpływ na angażowanie się w życie społeczne wsi. Przewaga czynnych społecznie respondentek odnotowana została w przedziale wieku : od 61 roku życia. Z kolei w grupie aktywnych respondentek przeważają osoby w wykształceniu średnim (34,6 %) oraz podstawowym (33,1 %). Powyższa hipoteza znajduje uzasadnienie w wynikach przeprowadzonych badań : aktywne kobiety to głównie osoby po 61 roku życia legitymujące się podstawowym bądź średnim wykształceniem.

Hipoteza nr 5 :

Respondentki mieszkające długo na wsi są mniej aktywne zawodowo.

Z całej próby poddanej badaniu – aż 94,2 % respondentek mieszka na wsi dłużej niż 10 lat. W tym przedziale czasu respondentki pracujące zawodowo stanowią 93,5 %, natomiast niepracujące – 94,6 %. Hipoteza zakładająca, iż respondentki długo mieszkające na wsi są mniej aktywne zawodowo – nie znajduje uzasadnienia w wynikach badań.

Hipoteza nr 6 :

Dłuższy okres bezrobocia powoduje mniejszą mobilność respondentek w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Zdecydowana większość z grupy bezrobotnych respondentek podnosiła swe kwalifikacje zawodowe w trakcie półrocznej przerwy w zatrudnieniu (przedział czasu : „od pół roku do roku” – 88,9 %). Najmniej respondentek (31,1 %) uczestniczyło w różnych formach edukacji w przedziale czasu : „dłużej niż rok”. Można by

przyjąć założenie, że dłuższy okres bezrobocia (dłużej niż rok) nie sprzyja podnoszeniu poziomu edukacji. Gdyby odsetek osób podnoszących kwalifikacje był wyższy – wynik byłby miarodajny. W grupie kobiet bezrobotnych tylko 25,6 % podnosiło swoje kwalifikacje. W związku z tym powyższa hipoteza musi zostać odrzucona.

Hipoteza nr 7 :

Fakt zamieszkiwania na wsi utrudnia kobietom podjęcie pracy zawodowej.

Jedynie dla 11 osób (10,4 %) mieszkanie na wsi stanowiło barierę w podjęciu pracy zawodowej. Dla zdecydowanej większości (89,6 %) aktywnych zawodowo respondentek fakt zamieszkiwania na wsi nie stanowił żadnej przeszkody w podjęciu pracy zawodowej. Powyższa hipoteza okazała się więc bezzasadna.

11. Wnioski z przeprowadzonych badań

Przeprowadzone badania na terenie wszystkich sołectw gminy Trzebinia - wskazują jednoznacznie na przewagę aktywistek społecznych w odniesieniu do całej próby kobiet poddanych badaniu ankietowemu. Organizacje społeczne, zakorzenione w środowisku wiejskim od dziesięcioleci – nadal cieszą się dużą popularnością.

Zdecydowana większość respondentek była lub (i) jest związana nadal z działalnością Kół Gospodyń Wiejskich. Stanowi to aż 58 % ogółu zaangażowanych społecznie kobiet. Następna, pod kątem liczebności, organizacja skupiająca kobiety wiejskie, to Ludowe Zespoły Sportowe. W czołówce znalazły się jeszcze : Ochotnicza Straż Pożarna oraz Wiejskie Domy Kultury.

Nieco inaczej działalność Kół Gospodyń Wiejskich ocenione zostały na podstawie badań przeprowadzonych w 2002 r. w gminach : Grunwald, Siemiatycze, Tarłów.

„Do kół gospodyń wiejskich należy w badanych gminach, z wyjątkiem gminy Grunwald, po kilka respondentek. Pytane wprost o to, dlaczego nie należą do koła gospodyń wiejskich, odpowiadają : „Świat się dziś zmienia. Każdy chce tylko dla siebie, a nie dla drugiego. Nie ma się komu zająć. Nie ma chętnych do takiej darmowej roboty. Nikt się dziś nie odważy, bo powiedzą, że chce rządzić. Dawniej, koło nadawało ton w całej wsi, było zgrane. Teraz starsze zrezygnowały, a młodsze już się nie rwą.”¹

Wśród imprez, w których najliczniej uczestniczyły ankietowane osoby, znajdują się : dożynki, święta kościelne, Święto Wsi, imprezy związane z kultywowaniem tradycji ludowych, praca społeczna na rzecz wsi, tradycje świeckie dotyczące świąt oraz festyny ludowe. Nieco mniej respondentek deklaruje swoją działalność w formalnych organizacjach społecznych działających na terenie wsi. Wyniki badań wskazują jednoznacznie, że respondenci, które choćby sporadycznie angażowały się w organizację różnorodnych imprez – angażują się także w działalność formalnych organizacji społecznych.

---

¹ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 102.

„Okazuje się, że poziom zaangażowania nie jest skorelowany z faktem przynależności do organizacji. Nie są one dostrzegane przez te osoby, które legitymują się wysokim poziomem czynnego uczestnictwa w życiu publicznym z wyjątkiem Ochotniczej Straży Pożarnej i Koła Gospodyń Wiejskich.”²

Ważnym jest, aby przekonać kobiety do uczestnictwa w jakichkolwiek pracach na rzecz własnej wsi. Jeśli działania te trafią na podatny grunt, tzn. z jednej strony pojawi się ciekawa oferta ze strony działaczy wiejskich, a z drugiej strony przekonają się do niej zainteresowane osoby – stworzy to szansę do zaktywizowania kobiet w ramach konkretnych organizacji społecznych.

Największą liczebność, zarówno w przypadku kobiet nie działających społecznie, jak i tych skupionych w ramach form działalności społecznej, odnotowano w grupie kobiet zameężnych oraz wdów. Należy przy tym pamiętać, że grupa mężatek dominuje pod kątem liczebności (69,2 % ogółu). Aktywne społecznie osoby to głównie te, które zdecydowanie zakończyły swoją karierę zawodową i mają stałe źródło dochodu w postaci emerytury bądź renty.

Działalność społeczna respondentek, zwłaszcza w organizacjach głęboko zakorzenionych w wiejskiej mentalności, bywa często kontynuacją pracy społecznej rodziców. Obserwacje te skupiają się głównie wokół Kół Gospodyń Wiejskich, Wiejskich Domów Kultury oraz Ochotniczej Straży Pożarnej.

Pozytywny wpływ pro społecznych wzorców zachowań rodziców na kształtowanie się postawy społecznej respondentek – znalazł swe potwierdzenie w wynikach badań. W przypadku połowy ankietowanych kobiet oboje rodziców lub przynajmniej jedno z nich angażowało się w życie społeczne wsi.

---

² Wieruszewska M., red., *Samoorganizacja w społecznościach wiejskich*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002, s. 63.

Wieś stanowi (ła) miejsce zamieszkania rodziców respondentek (lub przynajmniej jednego z nich) aż dla 94,6 %. Respondentki, poprzez miejsce zamieszkania swoich rodziców, mają silniejszy związek ze wsią. Zamieszkiwanie tam przynajmniej od dwóch pokoleń - przekłada się na pracę społeczną. Większa identyfikacja z miejscem swojego zamieszkania oznacza w tym przypadku pracę na jego rzecz.

Duży wpływ na kształtowanie się postaw społecznych respondentek wywarli zarówno rodzice jak i dziadkowie ankietowanych kobiet. Aktywni społecznie dziadkowie przenieśli wzorce zachowań na swoje dzieci, a te z kolei na zachowania respondentek. Można zaobserwować pewnego rodzaju kontynuację, kultywowanie przejętych wzorców w odniesieniu do trzech pokoleń.

Bardzo pozytywnym zjawiskiem jest deklaracja większości ankietowanych osób (58,2 %), co do powinności kobiet w zakresie działalności społecznej na rzecz swojej wsi. Około $\frac{1}{3}$ respondentek, warunkuje swe zaangażowanie społeczne od konkretnych czynników, takich jak : posiadanie wolnego czasu, akceptacja rodziny czy korzyści materialne. Ostatecznie przeważająca większość, bo aż 90,7 % stwierdziło, iż kobiety wiejskie powinny angażować się społecznie. To przeświadczenie nie do końca ma odzwierciedlenie w praktyce : 57,6 % ankietowanych jest faktycznie zaangażowana społecznie.

Rozbieżności te pojawiały się wszędzie tam, gdzie miała miejsce ocena pewnych zjawisk społecznych, postaw skonfrontowana z zachowaniem respondentek w analogicznych sytuacjach. Trudno rozbieżności te, dotyczące powinności angażowania się w życie społeczne, tłumaczyć faktem konieczności dokonywania wyborów czy ustalaniem priorytetów. W każdej sytuacji, bez względu na wiek czy rolę jaką pełni kobieta, działalność społeczna wiąże się przede wszystkim z samodyscypliną oraz umiejętnością organizacji czasu wolnego.

Ponad połowa ankietowanych kobiet (57,9 %) uzależnia swe zaangażowanie w życie społeczne wsi od posiadania wolnego czasu. Z danych ankietowych wynika także, że 43,9 % ankietowanych kobiet rozważyłaby swój akces do określonych organizacji społecznych, gdyby propozycja ze strony wiejskich działaczy okazała się wystarczająco interesująca. Świadczy to o nienajlepszym wizerunku lokalnych

władz, których działania nie stanowią dla respondentek wystarczającej zachęty i zaproszenia do współpracy.

Zaskakująco duża ilość odpowiedzi, tj. 30,1 % ankietowanych kobiet – swe zaangażowanie w życie społeczne uzależnia od akceptacji nowego środowiska. Wskazuje to na problem akceptacji nowego otoczenia, nowych sytuacji, nowych ludzi. Obawa respondentek dotyczy konfrontacji z nowym środowiskiem jak również jest wyrazem troski o to, jak zareaguje na nie nowe środowisko.

Jak wykazały badania - poziom wykształcenia respondentek nie ma bezpośredniego wpływu na ich świadomość społeczną i tym samym przynależność do formalnych organizacji społecznych.

Wśród czynnych społecznie kobiet dominują kobiety starsze, powyżej 60 roku życia. Większość ankietowanych kobiet (94,3 %) mieszka na wsi dłużej niż 10 lat.

Jakie są priorytety ankietowanych kobiet ?

Najważniejsze miejsce w życiu kobiet wiejskich, zdaniem ankietowanych, zajmuje rodzina, dom, dzieci (78,8 %). Kolejną czynnością, którą preferuje 50,7 % ankietowanych kobiet jest uczenie się czegoś pożytecznego. Tak więc przeważająca większość respondentek wskazała na czynności związane z domem i rodziną jako dominujące w ich życiu. Wysoką pozycję w ocenie ankietowanych zajmuje kategoria : zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia). Dla 42,7 % kobiet inwestowanie we własną edukację jest zadaniem priorytetowym. Nadal dla wielu kobiet Kościół jest bardzo ważnym elementem wypełniającym ich życie. Modlitwa, udział w nabożeństwach – stanowi dla 38,8 % respondentek wartość dominującą.

Wskazuje to na pewne przewartościowania dotyczące preferencji czynności ważnych dla kobiet wiejskich. W niedalekiej przeszłości dla kobiet wiejskich nie istniało praktycznie nic poza domem i gospodarstwem. Podobnie modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach. Czynność ta była dla kobiet tak samo ważna jak dom, rodzina i gospodarstwo. Dawniej spotkania z sąsiadkami, koleżankami były stałym elementem życia, gdzie głównie czas pracy wykorzystywany był na

spotkania sąsiedzkie. Dzisiaj kontakty sąsiedzkie (koleżeńskie) – nie stanowią już dla ankietowanych kobiet wartości nadrzędnej.

Świadczy to :

- z jednej strony - o wyrównaniu poziomu między wsią a miastem – dla ankietowanych ważna jest ich własna edukacja ;
- z drugiej strony – stosunkowo silnym związku z tradycją wsi polskiej, gdzie czołowe miejsce zajmuje Kościół .

„Odsetek deklarujących związek z wiarą jest stabilny. Od bardzo wielu lat utrzymuje się na wysokim poziomie. Jednakże bardziej szczegółowa analiza badań socjologicznych sugeruje, że więź z religią, a tym bardziej z Kościołem Katolickim nie jest tak bezwarunkowa i silna jak wskazują deklaracje respondentów. Z badań zrealizowanych na ogólnopolskiej próbie w 1997 roku wynika bowiem, że 68 % ludności wiejskiej wierzy w Boga i nie ma wątpliwości co do jego istnienia. Dalszych 21 % czasami wątpi w jego istnienie, a 11 % deklaruje swój indyferentyzm lub też agnostycyzm. Jeszcze mniejszy jest odsetek osób realnie uczestniczących w praktykach religijnych.”³

Model rodziny ankietowanych kobiet odbiega także od tradycyjnego, stereotypowego modelu rodziny wiejskiej. Przeważająca większość respondentek , tj. 85,2 % opowiada się za równouprawnieniem w zakresie podziału obowiązków domowych pomiędzy obojgiem małżonków. Natomiast zdecydowanie mniej ankietowanych (64,8 %) potwierdziło istnienie takiego modelu życia rodzinnego w swoich własnych domach. W przypadku 24,9 % odpowiedzi– kobieta odgrywa kluczową rolę, a zaledwie 10,3 % uznało męża za głowę rodziny. Z całą pewnością partnerski model rodziny sprzyja angażowaniu się kobiet w życie społeczne. W grupie respondentek, gdzie funkcjonuje ten model – dominują respondentki czynne społecznie. Najmniej aktywistek jest w grupie ankietowanych, gdzie główną rolę w domu odgrywa mąż.

A jak problematyka ta przedstawia się w innych gminach wiejskich? Na podstawie badań przeprowadzonych w 2002 r. w gminach : Grunwald, Siemiatycze, Tarłów –

---

³ *Rozwój obszarów wiejskich*, „Raport o rozwoju społecznym Polska 2000”, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Warszawa 2000, s. 98.

„Mogłoby się wydawać, że żony, które są w domu głową rodziny, zgłaszają więcej zastrzeżeń do swego równouprawnienia. Tak jest rzeczywiście, ale nie w znaczącym stopniu. Istnienie równych szans kobiet i mężczyzn dostrzega 58,6 % respondentek uznanych za głowę rodziny, a 65,2 % respondentek za głowę rodziny uznaje męża. Taki sam jest odsetek odpowiedzi, gdy oboje pełnią rolę głowy rodziny na zasadzie partnerstwa i demokracji.”⁴

Praca zawodowa odgrywa w życiu kobiet wiejskim równie ważną rolę jak praca społeczna. Problem aktywizacji zawodowej kobiet wiejskich dotyczy zarówno samych kobiet jak i instytucji, których statutowym zadaniem jest aktywne przeciwdziałanie bezrobociu.

Jaki jest poziom efektywności działania Powiatowego Urzędu Pracy ?

W świetle przeprowadzonych badań ankietowych – skuteczność PUP w kwestii szkoleń, kursów, warsztatów - skierowanych do mieszkańców terenów wiejskich, jest na żenująco niskim poziomie. Z całej próby ankietowanych - zaledwie 92 osoby (27,5 %) słyszały, dowiedziały się czy w jakikolwiek inny sposób zetknęły się z ofertą Powiatowego Urzędu Pracy. Pozostałe 233 respondentki (69,5 %) – nie posiada wiedzy na ten temat.

Świadczy to jednoznacznie o :

- ubogiej ofercie szkoleń organizowanych przez PUP skierowanych do kobiet z obszarów wiejskich ;
- ograniczonym dostępie kobiet wiejskich do tego typu szkoleń ;
- słabej komunikacji dotyczącej informacji o kursach organizowanych przez PUP.

W stosunku do ankietowanych, które ukończyły kurs, pozostaje kwestia wykorzystania tej wiedzy. Biorąc pod uwagę, że tylko 38 osób (11,3 % ogółu ankietowanych) ukończyło w ogóle jakikolwiek kurs organizowany przez PUP – wynik 65,8 %, tzn. odsetek kobiet, którym ten kurs przydał się w życiu zawodowym – jest dalece niezadowalający.

---

⁴ Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003, s. 103.

Świadczyć to może o :

- niedostosowaniu tematyki szkoleń do rzeczywistych potrzeb kursantek;
- braku kompleksowych działań, zarówno ze strony PUP jak i pracodawców, zmierzających do efektywnego wykorzystania dodatkowych kwalifikacji zatrudnionych (zatrudnianych) kobiet.

Zdecydowana większość bezrobotnych respondentek nie wykorzystwała efektywnie czasu pozostawania bez pracy : aż 74,4 % ankietowanych nie podnosiła swoich kwalifikacji. Na naukę w szkole czy uczestniczenie w kursach swój czas poświęciło 13,5 % badanych. Natomiast 4,5 % deklarowało naukę języka obcego.

Pasywna postawa bezrobotnych kobiet jest odzwierciedleniem poziomu aktywizacji tej grupy kobiet przez odpowiednie instytucje, np. Powiatowy Urząd Pracy.

W przypadku, gdy respondentki są zdeterminowane chęcią zdobycia zatrudnienia, podejmują wówczas działania zmierzające ku temu, by tę pracę zdobyć. Ankietowane, które nie pracują i nie mogą znaleźć pracy – w największym stopniu (32,4 %) uczestniczyły w różnych formach edukacji mającej na celu podniesienie własnych kwalifikacji. Drugą co do liczebności (23,5 %) grupą kobiet poświęcających swój wolny czas na różne formy kształcenia – to respondentki zarejestrowane jako bezrobotne bez prawa do zasiłku.

Większość z grupy bezrobotnych respondentek podnosiła swe kwalifikacje zawodowe w trakcie półrocznej przerwy w zatrudnieniu (przedział czasu : „od pół roku do roku” – 88,9 %). Najmniej respondentek (31,1 %) uczestniczyło w różnych formach edukacji w przedziale czasu : „dłużej niż rok”.

Tylko dla 15 respondentek (39,5 %) wiedza, którą zdobyły podczas kursów (szkoleń) okazała się przydatna w ich domach bądź gospodarstwach.

Najwięcej czynnych zawodowo respondentek odnotowano w przedziale wiekowym : od 30 do 45 roku życia, ze zdecydowaną przewagą kobiet w wieku : 41 do 45 lat. Najbardziej niekorzystnie wypadła grupa wiekowa od 56 do 60 lat.

Większość respondentek (71,7 %) jest zadowolona ze swojej pracy zawodowej; 49,10 %) stwierdziło, iż wykonywana praca jest zgodna z ich wykształceniem.

W przypadku 46 osób (43,4 %) – praca zawodowa nie jest zgodna ze zdobytym wykształceniem. „Niezupełnie” odpowiedziało 8 respondentek (7,50 %).

Jednym z kluczowych elementów przesądzających o zadowoleniu respondentek z tytułu wykonywanej pracy zawodowej – to satysfakcja finansowa. Przewagę stanowią respondentki niezadowolone ze swojego wynagrodzenia (55,7 %).

Dla zdecydowanej większości ankietowanych kobiet fakt zamieszkiwania na wsi nie stanowił przeszkody w podjęciu pracy zawodowej.

Jakie są powody bezrobocia wśród respondentek ?

Największą liczebność stanowią emerytki (rencistki) - 105 osób (48,6 %) ; w tym przypadku powód pozostawania bez pracy jest oczywisty. Kolejno – są to osoby nie mogące znaleźć zatrudnienia, osoby pracujące we własnym gospodarstwie, zarejestrowane jako bezrobotne.

Najliczniejszą grupą wśród bezrobotnych są respondentki pozostające bez pracy dłużej niż rok (76,3 %). „Krócej niż pół roku” – odpowiedziało 14,4 % ankietowanych, natomiast przedział czasu od pół roku do roku zakresliło 9,3 % badanych.

Należy nadmienić, że grupa respondentek pracujących w ilości 106 osób stanowi zaledwie 31,6 % ogółu próby. Wobec powyższego, wszystkie zamieszczone informacje dotyczące aktywności zawodowej respondentek - należy interpretować w kontekście próby poddanej badaniu ankietowemu.

Wnioski wypływające z analizy danych można odbierać jako trend, natomiast nie należy odnosić ich do szerszej populacji kobiet wiejskich, czynnych zawodowo, zamieszkałych na terenie gminy Trzebinia.

Ankietowani przedstawiciele lokalnych środowisk opiniotwórczych zgodni byli co do tego, iż najbardziej dynamicznymi sołectwami pod kątem działalności społecznej są : Płoki, Karniowice, Psary. Organizacjami społecznymi wybijającymi się zdecydowanie na tle innych są : Koło Gospodyń Wiejskich, Ludowe Kluby Sportowe, Klub Seniora w Karniowicach, zespół ludowy „Płocanki” z Płok oraz Ochotnicza Straż Pożarna.

Jakie, ich zdaniem, są priorytety kobiety wiejskiej ?

Zarówno ankietowane kobiety jak i ankietowani przedstawiciele lokalnych środowisk na pierwszym miejscu stawiają rodzinę, dom, dzieci. Najbardziej spójnym kryterium dla obu źródeł ankietowania jest : modlitwa, udział w nabożeństwach.

Środowisko zewnętrzne wyżej ocenia wagę angażowania się kobiet wiejskich w działalność społeczną niż widzą to same ankietowane kobiety.

Tylko 10,4 % ankietowanych kobiet stwierdziło, że fakt zamieszkiwania na wsi stanowił dla nich barierę w podjęciu pracy zawodowej. Natomiast aż 46,4 % ankietowanych osób – przedstawicieli instytucji społecznych, państwowych, firm z terenu powiatu chrzanowskiego twierdzi, że kobiety wiejskie mają utrudniony dostęp do pozyskania miejsca pracy. Jest to ocena osób, które często - albo sami są pracodawcami - lub też działają w jego imieniu. Na podstawie powyższych wyników można wyciągnąć wniosek, iż to właśnie po stronie tego środowiska występuje problem „kobiety ze wsi”.

W ocenie ankietowanych reprezentujących środowisko zewnętrzne głównymi powodami bezrobocia wśród respondentek są : brak odpowiedniego wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych kobiet. Aż 78,5 % wybrało obie te kategorie jako główne powody bezrobocia wśród kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia.

ZAKOŃCZENIE

Wnioski z przeprowadzonych badań z zakresu problematyki aktywności społeczno – zawodowej kobiet wiejskich uzasadniają trafność wyboru terenu i obiektu badań.

Obszar wiejski gminy Trzebinia, ze względu na swe położenie geograficzne, jest terenem zurbanizowanym. Przesądza to o stylu życia mieszkańców tej gminy, wpływa na ich zainteresowania, priorytety, sposób spędzania wolnego czasu.

Trzebinia posiada bogatą tradycję kulturową. Niemal we wszystkich sołectwach (wyjątek stanowi wieś Myślachowice) działają po dzień dzisiejszy, z dużym rozmachem, Koła Gospodyń Wiejskich. Ważną rolę, również kulturalną, odgrywają istniejące we wszystkich badanych wsiach Wiejskie Domy Kultury i Ochotnicza Straż Pożarna. Większość respondentek to osoby czynne społecznie. Stereotyp zakładający, że w działalność wiejskich organizacji i instytucji użyteczności publicznej angażują się głównie starsze kobiety, znajduje swe uzasadnienie w badanej społeczności.

Ważny wpływ na postawę społeczną respondentek wywarło wychowanie i utarte wzorce zachowań. Działalność społeczna ankietowanych kobiet bywa często kontynuacją pracy społecznej rodziców, a nawet dziadków. Bardzo pozytywnym zjawiskiem jest przekonanie respondentek, co do konieczności angażowania się kobiet w życie społeczne wsi. Kobiety – rolniczki, najbardziej obciążona pracą grupa kobiet wiejskich, stanowi zbiorowość najbardziej zorganizowaną. Kobiety te kontynuują tradycyjny model życia wiejskiego. Większość z nich jest zaangażowana w życie społeczne wsi. Respondentki nie angażujące się społecznie jako główny powód tego stanu rzeczy podają : brak wolnego czasu. Należy dodać, że zaledwie $\frac{1}{3}$ badanej populacji to osoby czynne zawodowo.

Dla badanych kobiet najważniejsza jest rodzina. Kościół w dalszym ciągu zajmuje jedno z czołowych miejsc w hierarchii czynności ważnych. Mniejsze znaczenie odgrywają dzisiaj spotkania sąsiedzkie, wspólne zajęcia i wspólnie spędzany czas. Ankietowane kobiety deklarują większe zainteresowanie rozwojem własnej osobowości, zdobywaniem wykształcenia czy dodatkowych umiejętności. Deklaracje te nie pokrywają się w pełni z ich rzeczywistym działaniem. Większość bezrobotnych respondentek nie wykorzystwała efektywnie czasu pozostawiania bez pracy.

Dla samych kobiet fakt zamieszkiwania na wsi nie stanowił bariery w podjęciu pracy zawodowej. Niepokojącym zjawiskiem jest to, że duża część respondentów - przedstawicieli lokalnych pracodawców, osób publicznych, fakt zamieszkiwania na wsi traktuje jako przeszkodę w podjęciu przez kobiety pracy zawodowej. Jako główne przyczyny bezrobocia kobiet wiejskich z terenu gminy Trzebinia podają oni : brak odpowiedniego wykształcenia i kwalifikacji.

Praca ukazuje współczesny wizerunek kobiety wiejskiej. Wizerunek, który na przestrzeni dziesięcioleci uległ zmianom. Zmiany te, w zależności od obszaru życia odczuwalne są z różnym natężeniem. Nieco inne są dzisiaj priorytety kobiet wiejskich. Można zaobserwować również proces zacierania się różnic pomiędzy wizerunkiem „kobiety z miasta” a „kobiety ze wsi”. W zależności od tego jaki wpływ na model zachowań respondentek wywierają tradycje ludowe, sposób wychowania – taki jest dystans pomiędzy poziomami życia : miejskiego i wiejskiego. Lektura pracy pozwala lepiej zrozumieć pewne stereotypy, ocenić ich zasadność, poznać lepiej środowisko kobiet wiejskich.

BIBLIOGRAFIA

- Bańka A., red., *Bezrobocie. Podręcznik pomocy psychologicznej*, Wydawnictwo PRINT-B, Poznań 1992.
- Bauman Z., *Socjologia na co dzień*, Iskry, Warszawa 1962.
- Biuletyn Ministra Edukacji i Nauki*, „Sprawy Nauki”, Wydanie 2004/4.
- Borkowski T., Marcinkowski A., *Socjologia bezrobocia, wybór*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1999.
- Cohen D., *Kłopoty dobrobytu*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków; Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 1998.
- Damrosz J., Tryfan B., red., *Wieś polska. Diagnozy i prognozy społeczne*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1977.
- Danecki J., *Czas wolny – nurty refleksji społecznej*, „Studia socjologiczne” 1969, nr 3.
- Dobrowolski K., *Przeobrażenia świadomości społecznej ludności chłopskiej w południowej Małopolsce po drugiej wojnie światowej* (ze zbiorów specjalnych PAN, brak miejsca i roku wydania).
- Doroszewski W., *Słownik języka polskiego, t I*, 1958.
- Dziabała S., *Autorytety wiejskie. Studium socjologiczne*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1973.
- Dyoniziak R., Iwanicka K., Karwińska A., Pucek Z., *Spółczeństwo w procesie zmian. Zarys socjologii ogólnej*, Universitas, Kraków 1994.
- Dzięcielska – Machnikowska S., *Co myślą bezrobotne kobiety ?*, ZDZ, Łódź 1992.
- Faliszek K., Mc Lean Petras E., Wódz K., *Kobiety wobec przemian okresu transformacji*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1997.
- Fedyszak – Radziejowska B., red., *Wieś i jej mieszkańcy*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 1995.
- Fitoussi J.P., Rosanvallon P., *Czas nowych nierówności*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków ; Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2000.
- Gałęski B., *Socjologia wsi. Pojęcia podstawowe*, PWN, Warszawa 1966.
- Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Golinowska S., *Polska bieda II. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1997.
- Gorlach K., *Chłopi, rolnicy, przedsiębiorcy : „kłopotliwa klasa” w Polsce postkomunistycznej*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1995.

- Gorlach K., Drag Z., Seręga Z., *Młode pokolenie wsi III Rzeczypospolitej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
- Gorlach K., *Socjologia obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.
- Gorlach K., *Socjologia polska wobec kwestii chłopskiej*, Universitas, Kraków 1990.
- Gorlach K., Pyrć A.M., red., *Węzłowe kwestie społeczne wsi polskiej u progu XXI wieku*, Uniwersytet Jagielloński Instytut Socjologii, Kraków 2000.
- Gorlach K., Seręga Z., red., *Wieś polska w procesach transformacji ustrojowej*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1993.
- Hetman E., *Praca kobiet w gospodarstwach chłopskich*, PWN, Warszawa 1981.
- Iwanicka J., *Wieś równych szans : poradnik dla kobiet wiejskich*, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2004.
- Jacher W., *Encyklopedia psychologii*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.
- Jacher W., *Problematyka integracji kulturowej wsi opolskiej*, Materiały z sesji naukowej, Wrocław 1985.
- Jacher W., *Procesy integracji kulturowej na wsi śląskiej*, „Roczniki Socjologii Wsi” t. XX, PAN, Warszawa 1983 – 1984.
- Jacher W., *Refleksje socjologiczne o wsi i rolnictwie polskim*, „Roczniki Socjologiczne Wsi” t. XX, PAN, Warszawa 1983-1984.
- Jacher W., *Zagadnienie integracji systemu społecznego*, PWN, Warszawa 1976.
- Jagiello – Łysiowa E., *Młode pokolenie wsi Polski Ludowej. Pamiętniki i studia, cz. I, Awans pokolenia*, PAN, Warszawa 1964.
- Jagiello – Łysiowa E., *Rola przeorana, dom piękny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975.
- Jedynak B., *Kobieta w kulturze i społeczeństwie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 1990.
- Kaczor – Pańków G., *Czynniki zmian struktury społeczno – zawodowej ludności wiejskiej*, PAN, Warszawa 1968.
- Kalinowski S., *Przeciwdziałanie bezrobociu na obszarach wiejskich*, Polityka Społeczna 8/2004.
- Kocik L., *Między przyrodą, zagrodą i społeczeństwem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
- Kolarska – Bobińska L., Rosner A., Wilkin J., red., *Przyszłość wsi polskiej. Wizje, strategie, koncepcje*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2001.

Kolbusz F., Moskal S., *Młodzież wiejska o swej sytuacji i dążeniach*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1972.

Kowalski M., *Postawy ludności wiejskiej wobec wsi i miasta jako środowiska zamieszkania*, „Roczniki Socjologii Wsi” t. XVIII, PAN, Warszawa 1980 – 1981.

Kwaśniewicz W., *O stylach uprawiania socjologii wsi w Polsce*, „Roczniki Socjologii Wsi” t. XIX, PAN, Warszawa 1982.

Kwiatkowski E., *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Leszczewska K., *Aktywność osób bezrobotnych w poszukiwaniu zatrudnienia*, Polityka Społeczna 2/2005.

Łapińska K., *Wieś uprzemysłowiona a problem czasu wolnego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972.

Łapińska – Tyszka K., *Bezrobocie w gminach wiejskich a samoorganizacja*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002.

Machay F., *Problem wsi polskiej jako zagadnienie społeczne*, Biblioteczka Akcji Katolickiej, Poznań 1937.

Matuszewicz C., *Encyklopedia psychologii*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.

Mleczko F.W., *Wieś polska i przyszłość Europy*, Fundacja Partnerstwo Dla Rozwoju, Warszawa 1997.

Mleczko F. W. , *Z badań nad aktywnością zawodową i społeczną chłopów*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław 1964.

Marcinowski H., *Aktywność społeczno – polityczna młodzieży wiejskiej*, Książka i Wiedza, Warszawa 1977.

Moskal S. , *Praca pozarolnicza jako czynnik zmian w gospodarstwie i rodzinie chłopskiej*, Państwowe Wydawnictwa Rolnicze i Leśne, Warszawa 1973.

Niczyporuk D., *Czas i przestrzeń w światopoglądzie mieszkańców wsi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 2002.

Ostrowski L., *Kobiety wiejskie – praca i warunki bytu*, IERiGŻ, Warszawa 1998.

Piotrowski M., *Poza pracą. Studium wybranych zagadnień czasu uwolnionego mieszkańców współczesnej wsi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1994.

Piotrowski M., *Zespoły folklorystyczne jako forma aktywności kulturalnej mieszkańców wsi*, „Roczniki Socjologii Wsi” t. XVIII, PAN, Warszawa 1980-1981.

Płatek P., *Kobiety sercem wsi*, S.F. Teatr Regionalny, Kraków 2002.

Reszke I., *Wobec bezrobocia : opinie, stereotypy*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1999.

Richardson R., *Kobieta idealna*, Muza S.A., Warszawa 2003.

Rocznik Demograficzny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2003.

Roguszka – Klupś M., *Przemiany pozycji społecznej kobiety pracującej zawodowo*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1975.

Rozwój obszarów wiejskich, „Raport o rozwoju społecznym Polska 2000”, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Warszawa 2000.

Serwis internetowy Centralnej Biblioteki Rolniczej, <http://www.cbr.edu.pl>

Serwis internetowy Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA), <http://www.fdpa.org.pl>

Serwis internetowy Fundacji Wspomagania Wsi, <http://www.fww.org.pl>

Serwis internetowy Witryny Wiejskiej, <http://witrynawiejska.org.pl>

Serwis internetowy UNDP Polska – Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (ONZ), *Raport rozwoju obszarów wiejskich (2000)*, <http://www.undp.org.pl>

Serwis internetowy Krajowego Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych, <http://www.kolkarolnicze.pl>

Serwis internetowy Ośrodka Informacji Środowisk Kobietych, <http://www.oska.org.pl/kobietywiejskie/index.html>.

Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego, <http://www.stat.gov.pl>

Serwis internetowy Urzędu Miasta Trzebinia, <http://www.trzebinia.pl>

Sikorska A., *Kategorie społeczno – ekonomiczne rodzin wiejskich*, Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy nr 425, IERiGŻ, Warszawa 1998.

Sikorska A., *Przedsiębiorczość na wsi w świetle ankiety IERiGŻ 2000*, Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy nr 472, IERiGŻ, Warszawa 2001.

Sikorska A., *Wybrane problemy życia społecznego wsi*, IERiGŻ, Warszawa 1997.

Socha M., Sztanderska U., *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Stemski R., *Kobiety w gospodarstwie wiejskim*, Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Olsztynie, Oddział w Olecku, Olecko 1999.

Styk J., *Chłopi i wieś polska w perspektywie socjologicznej i historycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin 1999.

- Szczepański J., *Chłopi i kultura chłopska w społeczeństwie polskim*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1988.
- Sztompka Piotr, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2002.
- Sztuchmiller R., red., *Aktywność społeczna. Warunki prawne i formy aktywności w społeczności świeckiej i kościelnej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Olsztyn 1998.
- Tryfan B., *Czyste wody moich uczuć*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975.
- Tryfan B., *Dylematy emancypacji*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1989.
- Tryfan B., Rosner A., Pięćek B., *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2003.
- Tryfan B., *Kwestia kobieca na wsi*, PAN, Warszawa 1987.
- Tryfan B., *O równy start*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1974.
- Tryfan B., *Pozycja społeczna kobiety wiejskiej*, PAN, Warszawa 1968.
- Tryfan B., *Problemy ludzi starych na wsi*, PAN, Warszawa 1971.
- Tryfan B., *Rola przeorana, dom piękny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975.
- Turowski J., *Socjologia wsi i rolnictwa*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1995.
- Urgacz B., *Kultura społeczna wsi. Studium typologiczne zjawiska aktywności społecznej*, PAN, Warszawa 1978.
- Walczak R., *Obraz siebie u kobiet długotrwale bezrobotnych*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000.
- Wieruszewska M., red., *Samoorganizacja w społecznościach wiejskich*, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002.
- Wierzbicki Z.T., *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973.
- Wóycicka I., *Kobiety w polskiej polityce społecznej okresu transformacji*, Polityka Społeczna 11-12/2002.
- Wrzochalska A., *Kobiety kierujące gospodarstwami rolnymi*, IERiGŻ, Warszawa 2003.
- Wrzochalska A., *Wybrane problemy życia społecznego wsi*, IERiGŻ, Warszawa 2002.
- Zawadzka A., red., *Kobieta i jej czas wolny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.
- Zawadzka A., red., *Uwarunkowania zaangażowania polskich kobiet w działalność społeczną*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.

Żarnowska A., Szwarc A., red., *Kobieta i kultura czasu wolnego*, t. VII, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2001.

Żarnowska A., Szwarc A., red., *Kobieta i praca*, t. VI, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000.

Żochowski T., *Cena chłopskiego czasu*, Książka i Wiedza, Warszawa 1972.

SPIS TABEL

<i>Tabela</i>	<i>Strona</i>
Nr 1 : Wielkość bezrobocia w powiecie chrzanowskim na koniec IV kwartału 2002 r.	67
Nr 2 : Wielkość bezrobocia w powiecie chrzanowskim w 2006 r.	68
Nr 3 : Rozkład uczestników szkoleń przeprowadzonych w powiecie chrzanowskim w 2002 r.	69
Nr 4 : Udział procentowy uczestników szkoleń w stosunku do ilości bezrobotnych	70
Nr 5 : Efektywność szkoleń mierzona odsetkiem osób skierowanych do pracy	71
Nr 6 : Struktura ludności gminy Trzebinia według płci	78
Nr 7 : Miejsce zamieszkania respondentek	85
Nr 8 : Wielkość bezrobocia w gminie Trzebinia na koniec września 2006 r.	87
Nr 9 : Formy działalności społecznej skupiające kobiety wiejskie	90
Nr 10 : Zaangażowanie respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych	92
Nr 11 : Częstotliwość odbywających się spotkań	93
Nr 12 : Imprezy, w które zaangażowane były respondentki	95
Nr 13 : Udział respondentek w organizacji świąt	97
Nr 14 : Zależności pomiędzy doraźną a stałą formą aktywności społecznej respondentek	99
Nr 15 : Zależności pomiędzy wiedzą o działających organizacjach a przynależnością respondentek do formalnych organizacji społecznych	101

Nr 16	:	Wpływ efektywności działania wiejskich organizacji społecznych na zaangażowanie społeczne kobiet	103
Nr 17	:	Wiedza respondentek o istnieniu organizacji społecznych (rozkład odpowiedzi)	104
Nr 18	:	Zaangażowanie rodziców respondentek w życie społeczne	106
Nr 19	:	Wpływ zaangażowania społecznego rodziców na aktywność społeczną respondentek	107
Nr 20	:	Wpływ zaangażowania społecznego rodziców na działalność społeczną respondentek	108
Nr 21	:	Zaangażowanie dziadków respondentek w życie społeczne wsi lub miasta	109
Nr 22	:	Poziom zaangażowania społecznego rodziców oraz dziadków respondentek	111
Nr 23	:	Wpływ zaangażowania społecznego dziadków na aktywność społeczną respondentek	112
Nr 24	:	Wpływ postaw pro społecznych rodziców i dziadków na postawę społeczną respondentek	113
Nr 25	:	Wpływ społecznego zaangażowania dziadków na działalność społeczną respondentek	114
Nr 26	:	Wpływ postawy społecznej dziadków na angażowanie się respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych	115
Nr 27	:	Czynniki, od których kobieta wiejska uzależnia swoje zaangażowanie w życie społeczne	116
Nr 28	:	Opinia ankietowanych dotycząca aktywności społecznej kobiet a zaangażowanie społeczne respondentek	118
Nr 29	:	Zależności pomiędzy twierdzeniem, iż kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne, a jej osobistym zaangażowaniem	118

Nr 30	: Liczebność odpowiedzi respondentek zaangażowanych społecznie dotyczących opinii w kwestii angażowania się kobiet w życie społeczne wsi	120
Nr 31	: Zależności pomiędzy opinią dotyczącą aktywności kobiet wiejskich a działalnością respondentek w organizacjach społecznych	121
Nr 32	: Zestawienie odpowiedzi twierdzących odnoszących się do respondentek działających i nie działających w organizacjach społecznych	123
Nr 33	: Zależności pomiędzy pozytywną opinią dotyczącą włączania się kobiet w życie społeczne a rzeczywistym zaangażowaniem respondentek	124
Nr 34	: Ocena postawy moralnej matki – bohaterki historyjki	126
Nr 35	: Ocena postawy rodzinnej i społecznej matki (skumulowane kryteria)	127
Nr 36	: Korelacja kategorii dotyczących społecznej postawy respondentek oraz oceny postawy matki	129
Nr 37	: Zależności pomiędzy społeczną postawą respondentek a oceną postawy matki	130
Nr 38	: Czynniki wpływające na włączenie się respondentek w życie społeczne wsi	132
Nr 39	: Czynniki wpływające na włączenie się respondentek w życie społeczne wsi (uwzględniono odpowiedzi „tak”)	136
Nr 40	: Konfrontacja kryteriów dotyczących angażowania się kobiet w życie społeczne wsi	137
Nr 41	: Czynności preferowane przez ankietowane kobiety	139
Nr 42	: Wpływ preferowanych czynności na aktywność społeczną respondentek	142

Nr 43	: Preferowane czynności dotyczące grupy aktywnych społecznie respondentek	143
Nr 44	: Sposób , w jaki respondentki najchętniej spędzają wolny czas	148
Nr 45	: Opinia respondentek dotycząca podziału prac domowych	150
Nr 46	: Osoba pełniąca główną rolę w domu i w gospodarstwie	151
Nr 47	: Zestawienie opinii respondentek oraz stanu rzeczywistego dotyczącego podziału ról w gospodarstwie domowym	153
Nr 48	: Wpływ modelu życia rodzinnego na aktywność społeczną respondentek	155
Nr 49	: Model życia rodzinnego w odniesieniu do respondentek zaangażowanych społecznie	156
Nr 50	: Model życia rodzinnego w odniesieniu do respondentek niezaangażowanych społecznie	157
Nr 51	: Kontakt respondentek z ofertą Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie kursów, szkoleń, itp.	161
Nr 52	: Uczestnictwo respondentek w szkoleniu, kursie organizowanym przez Powiatowy Urząd Pracy	162
Nr 53	: Wykorzystanie kursu (szkolenia) w życiu zawodowym respondentek	164
Nr 54	: Wykorzystanie kursu (szkolenia) w życiu prywatnym respondentek	166
Nr 55	: Wykształcenie respondentek	168
Nr 56	: Formy spędzania wolnego czasu ; podział na grupy czynności	170
Nr 57	: Wpływ wykształcenia respondentek na działalność w organizacjach społecznych	171
Nr 58	: Wiek respondentek	173
Nr 59	: Aktywność zawodowa respondentek	175

Nr 60	: Zależności pomiędzy aktywnością społeczną a zawodową respondentek	177
Nr 61	: Zależności pomiędzy pracą zawodową a działalnością respondentek w organizacjach społecznych	180
Nr 62	: Miejsce pracy respondentek	183
Nr 63	: Wykształcenie a praca zawodowa respondentek	185
Nr 64	: Wiek respondentek a ich aktywność zawodowa	187
Nr 65	: Wiek respondentek a ich aktywność społeczna	191
Nr 66	: Satysfakcja finansowa z tytułu wykonywanej pracy zawodowej	194
Nr 67	: Zależności pomiędzy miejscem pracy respondentek a zadowoleniem z tytułu pracy zawodowej	196
Nr 68	: Czy w podjęciu pracy przeszkadzał respondentce fakt zamieszkiwania na wsi	198
Nr 69	: Zadowolenie respondentek z tytułu pracy zawodowej	200
Nr 70	: Skumulowane kategorie odpowiedzi dotyczące zadowolenia z pracy	202
Nr 71	: Zależności pomiędzy zadowoleniem z pracy zawodowej a gotowością do włączania się respondentek w życie społeczne	204
Nr 72	: Zależności pomiędzy zadowoleniem z pracy zawodowej a działalnością respondentek w formalnych organizacjach społecznych	206
Nr 73	: Zależności pomiędzy zadowoleniem z pracy zawodowej a działalnością respondentek w formalnych organizacjach społecznych (skumulowane kategorie)	208
Nr 74	: Powody pozostawiania respondentek bez pracy	211
Nr 75	: Miejsce pracy męża.....	213
Nr 76	: Liczba dzieci, które posiadają respondentki	215
Nr 77	: Powody bezrobocia a angażowanie się respondentek w życie społeczne wsi	217

Nr 78	:	Powody bezrobocia a angażowanie się respondentek w życie społeczne wsi (suma liczebności)	218
Nr 79	:	Powody bezrobocia a działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	220
Nr 80	:	Okres czasu pozostawania bez pracy	223
Nr 81	:	Podnoszenie kwalifikacji przez bezrobotne respondentki	225
Nr 82	:	Powody bezrobocia a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki	227
Nr 83	:	Powody bezrobocia a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki (suma kategorii)	228
Nr 84	:	Okres pozostawania bez pracy a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki	230
Nr 85	:	Stan cywilny respondentek	232
Nr 86	:	Stan cywilny a aktywność społeczna respondentek	234
Nr 87	:	Stan cywilny a działalność respondentek w organizacjach społecznych	237
Nr 88	:	Stan cywilny respondentek a brak aktywności zawodowej	239
Nr 89	:	Posiadanie przez respondentki gospodarstwa rolnego	243
Nr 90	:	Wpływ posiadania gospodarstwa rolnego na działalność społeczną respondentek	245
Nr 91	:	Wpływ posiadania gospodarstwa rolnego na działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	248
Nr 92	:	Okres czasu zamieszkiwania respondentek na wsi	250
Nr 93	:	Zależności pomiędzy okresem zamieszkiwania na wsi a aktywnością zawodową respondentek	252
Nr 94	:	Okres zamieszkiwania na wsi a powody pozostawania respondentek bez pracy	255
Nr 95	:	Okres czasu zamieszkiwania na wsi a aktywność społeczna respondentek	258

Nr 96	: Wpływ okresu czasu zamieszkiwania na wsi na aktywność społeczną respondentek	261
Nr 97	: Okres czasu zamieszkiwania na wsi a działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	262
Nr 98	: Miejsce zamieszkania rodziców respondentek	265
Nr 99	: Miejsce zamieszkania rodziców a aktywność społeczna respondentek	267
Nr 100	: Wpływ miejsca zamieszkania rodziców na aktywność społeczna respondentek (dane do Wykresu nr 82)	268
Nr 101	: Liczebność odpowiedzi dotycząca sołectw, w których zauważalna jest działalność organizacji społecznych	272
Nr 102	: Organizacje społeczne rozpoznawalne przez respondentów	274
Nr 103	: Działalność społeczna ankietowanych kobiet a stopień jej identyfikacji przez przedstawicieli środowiska opiniotwórczego	276
Nr 104	: Rozkład odpowiedzi dotyczących sołectw, w których zauważalna jest działalność społeczna kobiet	278
Nr 105	: Powody braku aktywności społecznej kobiet wiejskich	280
Nr 106	: Czynności, które są najważniejsze dla kobiet mieszkających na wsi	281
Nr 107	: Czynności preferowane przez kobiety wiejskie (dotyczy danych z obu źródeł ankietowania)	283
Nr 108	: Czy w podjęciu pracy zawodowej przeszkadzał respondentkom fakt zamieszkiwania na wsi	286
Nr 109	: Powody bezrobocia wśród kobiet wiejskich	288
Nr 110	: Miejsce zamieszkania respondentów	291

SPIS WYKRESÓW

<i>Wykres</i>	<i>Strona</i>
Nr 1 : Miejsce zamieszkania respondentek	86
Nr 2 : Wielkość bezrobocia w gminie Trzebinia na koniec września 2006 r.	87
Nr 3 : Formy działalności społecznej skupiające kobiety wiejskie	92
Nr 4 : Zaangażowanie respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych	93
Nr 5 : Częstotliwość odbywających się spotkań	94
Nr 6 : Imprezy, w które zaangażowane były respondentki	96
Nr 7 : Udział respondentek w organizacji świąt	98
Nr 8 : Zależności pomiędzy doraźną a stałą formą aktywności społecznej respondentek	100
Nr 9 : Wiedza respondentek o istnieniu organizacji społecznych	105
Nr 10 : Zaangażowanie rodziców respondentek w życie społeczne	106
Nr 11 : Zaangażowanie dziadków respondentek w życie społeczne	110
Nr 12 : Czynniki, od których kobiety wiejskie uzależniają swoje zaangażowanie w życie społeczne	117
Nr 13 : Zależności pomiędzy opinią dotyczącą aktywności kobiet wiejskich a działalnością respondentek w organizacjach społecznych	123
Nr 14 : Ocena postawy rodzinnej i społecznej matki	127
Nr 15 : Ocena postawy rodzinnej i społecznej matki (skumulowane kryteria)	128

Nr 16	: Czynniki wpływające na włączenie się respondentek w życie społeczne wsi	134
Nr 17	: Czynniki wpływające na angażowanie się kobiet w życie społeczne	136
Nr 18	: Konfrontacja kryteriów dotyczących angażowania się kobiet w życie społeczne wsi	137
Nr 19	: Czynności preferowane przez ankietowane kobiety	140
Nr 20	: Czynności preferowane przez aktywne społecznie respondentki	144
Nr 21	: Wpływ preferowanych czynności na poziom aktywności społecznej respondentek	145
Nr 22	: Sposób, w jaki respondentki najchętniej spędzają wolny czas	149
Nr 23	: Opinia respondentek dotycząca podziału prac domowych	151
Nr 24	: Osoba pełniąca główną rolę w domu i w gospodarstwie	152
Nr 25	: Zestawienie danych dotyczących Tabeli nr 47	154
Nr 26	: Wpływ modelu życia rodzinnego na aktywność społeczną respondentek	158
Nr 27	: Kontakt respondentek z ofertą Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie kursów, szkoleń, warsztatów itp.	161
Nr 28	: Czy respondentka uczestniczyła w szkoleniu, kursie organizowanym przez PUP	163
Nr 29	: Wykorzystanie kursu (szkolenia) w życiu zawodowym respondentek	164
Nr 30	: Wykorzystanie kursu (szkolenia) w życiu prywatnym respondentek	167
Nr 31	: Wykształcenie respondentek	169
Nr 32	: Struktura wykształcenia respondentek działających w organizacjach społecznych	172

Nr 33	:	Wiek respondentek	174
Nr 34	:	Aktywność zawodowa respondentek	176
Nr 35	:	Zależności pomiędzy aktywnością społeczną a zawodową respondentek	178
Nr 36	:	Aktywność społeczna nie pracujących zawodowo respondentek	179
Nr 37	:	Działalność społeczna respondentek czynnych zawodowo	181
Nr 38	:	Działalność społeczna respondentek nie pracujących zawodowo	182
Nr 39	:	Miejsce pracy respondentek	184
Nr 40	:	Wykształcenie a praca zawodowa respondentek	186
Nr 41	:	Wpływ wieku na aktywność zawodową respondentek	188
Nr 42	:	Wpływ wieku na aktywność społeczną respondentek	192
Nr 43	:	Satysfakcja finansowa z tytułu wykonywanej pracy zawodowej	195
Nr 44	:	Zależności pomiędzy miejscem pracy a satysfakcją z wynagrodzenia	197
Nr 45	:	Czy w podjęciu pracy przeszkadzał respondentce fakt zamieszkiwania na wsi	199
Nr 46	:	Skumulowane kategorie odpowiedzi dotyczące zadowolenia z pracy	202
Nr 47	:	Zależności pomiędzy pracą zawodową a działalnością respondentek w organizacjach społecznych	207
Nr 48	:	Wpływ działalności w organizacjach społecznych na poziom zadowolenia respondentek z pracy zawodowej	209
Nr 49	:	Zależność pomiędzy brakiem aktywności społecznej a zadowoleniem respondentek z pracy zawodowej	210

Nr 50	: Powody pozostawiania respondentek bez pracy	212
Nr 51	: Miejsce pracy mężów respondentek	214
Nr 52	: Liczba dzieci, które posiadają respondentki	215
Nr 53	: Powody bezrobocia a angażowanie się respondentek w życie społeczne wsi	219
Nr 54	: Powody bezrobocia a działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	221
Nr 55	: Powody bezrobocia a brak zaangażowania respondentek w działalność formalnych organizacji społecznych	222
Nr 56	: Okres czasu pozostawiania respondentek bez pracy	224
Nr 57	: Podnoszenie kwalifikacji przez bezrobotne respondentki	226
Nr 58	: Powody bezrobocia a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki	229
Nr 59	: Długość okresu bezrobocia a podnoszenie kwalifikacji przez respondentki	231
Nr 60	: Stan cywilny respondentek	233
Nr 61	: Stan cywilny a brak aktywności społecznej respondentek	235
Nr 62	: Stan cywilny a aktywność społeczna respondentek	236
Nr 63	: Stan cywilny a działalność respondentek w organizacjach społecznych	238
Nr 64	: Stan cywilny a brak zaangażowania respondentek w działalność organizacji społecznych	238
Nr 65	: Powody bezrobocia w grupie mężatek	240
Nr 66	: Powody bezrobocia w grupie wdów	241
Nr 67	: Powody bezrobocia w grupie respondentek stanu wolnego	241
Nr 68	: Powody bezrobocia w grupie panien	242
Nr 69	: Posiadanie przez respondentki gospodarstwa rolnego	244
Nr 70	: Zaangażowanie społeczne respondentek – rolniczek	247
Nr 71	: Zaangażowanie społeczne respondentek nie posiadających gospodarstwa rolnego	247

Nr 72	: Posiadanie gospodarstwa rolnego a działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	249
Nr 73	: Brak gospodarstwa rolnego a działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	249
Nr 74	: Okres czasu zamieszkiwania respondentek na wsi	251
Nr 75	: Okres czasu zamieszkiwania na wsi a aktywność zawodowa respondentek	253
Nr 76	: Okres czasu zamieszkiwania na wsi a brak aktywności zawodowej respondentek	253
Nr 77	: Zależności pomiędzy długim okresem zamieszkiwania na wsi a powodami bezrobocia respondentek	256
Nr 78	: Okres czasu zamieszkiwania na wsi a aktywność społeczna respondentek	259
Nr 79	: Okres czasu zamieszkiwania na wsi a brak aktywności społecznej respondentek	260
Nr 80	: Wpływ okresu czasu zamieszkiwania na wsi na działalność respondentek w formalnych organizacjach społecznych	263
Nr 81	: Miejsce zamieszkania rodziców respondentek	266
Nr 82	: Wpływ miejsca zamieszkania rodziców na aktywność społeczną respondentek	269
Nr 83	: Wiedza respondentów o działających organizacjach społecznych	271
Nr 84	: Liczebność odpowiedzi dotycząca sołectw, w których zauważalna jest działalność organizacji społecznych	273
Nr 85	: Rozkład odpowiedzi dotyczących sołectw, w których zauważalna jest działalność społeczna kobiet	279
Nr 86	: Czynności, które są najważniejsze dla kobiety mieszkającej na wsi	282
Nr 87	: Czynności preferowane przez kobiety wiejskie (dotyczy danych z obu źródeł ankietowania)	284

Nr 88	: Czy w podjęciu pracy zawodowej przeszkadzał respondentkom fakt zamieszkiwania na wsi	285
Nr 89	: Czy w podjęciu pracy zawodowej przeszkadzał respondentkom fakt zamieszkiwania na wsi (dane z obu źródeł ankietowania)	287
Nr 90	: Powody bezrobocia wśród kobiet wiejskich	289

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Nauk Społecznych, Instytut Socjologii

Kwestionariusz ankiety pt. :

„Aktywność społeczno – zawodowa kobiet wiejskich
na przykładzie gminy Trzebinia”

Uniwersytet Śląski w Katowicach prowadzi badania na powyższy temat.
Badania mają charakter wyłącznie naukowy i są w pełni anonimowe.
W związku z tym prosimy o szczerze i wyczerpujące odpowiedzi.

Z góry dziękujemy za życzliwą współpracę.

Katowice, 2005

Wybrane odpowiedzi proszę zaznaczać krzyżykiem według wzoru :

1.	tak	☒
2.	nie	☐

1. Czy słyszała Pani o tym, aby w Pani miejscowości działały jakieś organizacje społeczne : stowarzyszenia, kluby, koła, fundacje itp. ?

1. tak
2. nie

2. Jeżeli tak, to proszę podać jakie, ewentualnie krótko opisać czym się zajmują.

.....

3. Proszę podać, czy kiedykolwiek była Pani związana z działalnością :

1. Koła Gospodyń Wiejskich
2. wiejskich zespołów ludowych
3. Domu Kultury
4. Ochotniczej Straży Pożarnej (remizy)
5. Kościoła
6. inne, proszę podać nazwę lub krótko opisać czym się zajmuje :

.....

4. Czy obecnie działa Pani w organizacji wymienionej wyżej ?

1. tak
2. nie

5. Jeżeli tak – jak często odbywają się zebrania (spotkania) ?

1. codziennie
2. raz w tygodniu
3. dwa razy w tygodniu
4. raz na dwa tygodnie
5. raz w miesiąc
6. rzadziej, proszę podać kiedy : .....

6. Czy kiedykolwiek brała Pani udział w organizacji dożynek, Święta Wsi, świąt kościelnych (np. Boże Ciało, Boże Narodzenie) ?

1. tak
2. nie

7. Jeżeli tak – to proszę w paru słowach opisać w organizowaniu jakich świąt (imprez) była Pani zaangażowana ?

.....

8. Jak Pani sądzi, czy kobieta wiejska powinna włączać się w życie społeczne ?

1. tak
2. tak, ale pod warunkiem posiadania wolnego czasu
3. tak, ale w przypadku akceptacji rodziny
4. tak, ale wtedy, gdy będzie miała z tego jakąś korzyść
5. nie
6. nie mam zdania na ten temat

9. Czy Pani dziadkowie angażowali się w życie społeczne wsi lub miasta ?

1. tak, oboje dziadków
2. nie, żadne z dziadków
3. tylko babcia
4. tylko dziadek
5. nie wiem

10. Czy Pani rodzice angażowali się w życie społeczne ?

1. tak, oboje rodziców
2. nie, żadne z rodziców
3. tylko matka
4. tylko ojciec
5. nie wiem

11. Jak ocenia Pani postępowanie osoby opisanej w poniższej historyjce :

Bohaterką opowiadania jest kobieta w średnim wieku, niepracująca już zawodowo. Większość czasu pochłania jej praca w domu i na gospodarce (trochę inwentarza, pole, ogródek). Jest osobą zaangażowaną w pracy na rzecz swojej wsi. Kobieta ta – sołtys otrzymuje bardzo niewielkie wynagrodzenie (ok. 200 zł miesięcznie) wynikające za sprawowania tej funkcji. Czerpie natomiast ogromną satysfakcję z tego, że zaufała jej miejscowa społeczność, że jest osobą potrzebną oraz cieszącą się szacunkiem wszystkich mieszkańców. Jej córka, osoba średnio zamożna, ma szansę podjąć pracę, ale uzależnione jest to od pomocy matki. Matka miałaby zająć się dwójką wnucząt przez kilka godzin dziennie pięć razy w tygodniu. Aby temu podołać, musiałaby zrezygnować z pełnienia funkcji sołtysa. Oferuje swą pomoc córce, ale nie w takim zakresie. W rezultacie córka rezygnuje zupełnie z pomocy matki i decyduje się na szukanie innego rozwiązania.

Zakreślając tylko jedną z odpowiedzi, proszę ocenić postawę moralną matki :

1. matka postąpiła słusznie, ma przecież prawo do własnego życia
2. matka postąpiła źle, samolubnie; pomoc dziecku jest sprawą najważniejszą
3. mogłabym zrozumieć postawę matki gdyby praca sołtysa przynosiła jej jakieś konkretne zarobki
4. matka jest osobą słabo zorganizowaną; przecież jak się chce – to można pogodzić wszystkie obowiązki
4. nie czuję się na siłach, by ocenić postawę matki

- 12.** Swoje zaangażowanie w życie społeczne wsi uzależniam od :
(proszę krzyżykiem zaznaczyć wybraną odpowiedź)

	tak	nie	nie wiem
1. ilości wolnego czasu			
2. ciekawej propozycji ze strony działaczy wiejskich			
3. tego, czy moja znajoma udziela się społecznie			
4. korzyści jakie będę z tego miała ja lub moja rodzina			
5. zgody mojej rodziny			
6. akceptacji osób, z którymi będę się spotykała			

7. innych okoliczności; proszę podać jakie :

.....

- 13.** Proszę zaznaczyć nie więcej niż trzy odpowiedzi – czynności, które Pani zdaniem są najważniejsze dla kobiety mieszkającej na wsi.

1. modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach
2. spotkania z sąsiadkami, koleżankami
3. zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia)
4. uczenie się czegoś pożytecznego, co można wykorzystać w domu
5. pomoc innym poprzez pracę na rzecz różnych stowarzyszeń, akcji
6. działalność w różnych organizacjach
7. rodzina, dom, dzieci

14. Proszę podać w jaki sposób najchętniej spędza Pani wolny czas. Proszę zakreślić najwięcej trzy odpowiedzi.

1. praca w ogródku
2. oglądanie telewizji
3. wyjazdy do miasta (np. zakupy)
4. spotkania z sąsiadkami
5. czytanie kolorowych czasopism
6. czytanie książek
7. kino lub teatr
8. spacer
9. jazda na rowerze
10. modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach
11. inne - jakie : .....

15. Kto według Pani powinien pełnić główną rolę w domu i gospodarstwie?

1. mężczyzna
2. kobieta
3. oboje (małżeństwo, rodzina)
4. podział pracy (prace kobiece, prace męskie)
5. inne:
.....

16. A jak jest u Pani w domu i w gospodarstwie? Kto pełni główną rolę ?

.....

17. Czy kiedykolwiek spotkała się Pani z ofertą Powiatowego Urzędu Pracy (kursy, szkolenia, warsztaty itp.) ?

1. tak
2. nie

18. Czy uczestniczyła Pani w szkoleniu, kursie organizowanym przez Powiatowy Urząd Pracy ?

1. tak
2. nie

19. Jeżeli tak - proszę w kilku słowach opisać oraz podać orientacyjną datę ukończonego przez Panią kursu (szkolenia).

.....

20. Jeżeli ukończyła Pani kurs (szkolenie) – to czy przydał się on kiedykolwiek w Pani życiu zawodowym ?

1. tak
2. nie
3. trudno powiedzieć

21. Jeżeli ukończyła Pani kurs (szkolenie) – to czy przydał się on kiedykolwiek w Pani domu czy w pracy na gospodarstwie ?

1. tak
2. nie
3. trudno powiedzieć

22. Jaką szkołę Pani ukończyła :

1. podstawową
2. zawodową
3. średnią
4. wyższą zawodową (3-letnią)
5. wyższą z tytułem inżyniera lub magistra
6. inną – jaką : .....
7. obecnie uczę się (studiuję) w : .....
8. rozpoczęłam, a nie ukończyłam szkoły (proszę podać jakiej) :
.....

23. Czy pracuje Pani zawodowo :

1. tak
2. nie

Wypełniają osoby, które **pracują** zawodowo :

24. Czy pracuje Pani :

1. na wsi
2. w mieście oddalonym do 10 km od Pani miejsca zamieszkania
3. w mieście odległym od 11 do 20 km od Pani miejsca zamieszkania
4. w mieście, do którego dojazd wynosi od 21 do 50 km
5. w mieście, do którego dojazd wynosi ponad 50 km

25. Czy wykonywana praca zgodna jest z Pani wykształceniem :

1. tak
2. nie
3. niezupełnie

26. Czy wynagrodzenie za pracę satysfakcjonuje Panią :

1. tak
2. nie
3. raczej tak
4. raczej nie

27. Czy w podjęciu pracy przeszkadzał Pani fakt zamieszkiwania na wsi ?

1. tak
2. nie
3. raczej tak
4. raczej nie

28. Czy jest Pani zadowolona ze swojej pracy ? Proszę zakreślić tylko jedną odpowiedź.

1. trzeba być zadowolonym z posiadania jakiejkolwiek pracy
2. nie myśli się o ambicjach, gdy ciężko jest z pracą
3. cieszę się, że mogę jeszcze pracować
4. trudno być zadowolonym jak się nie robi tego, co by się chciało
5. zadowolenie z pracy nie jest dla mnie najważniejsze
6. pracuję, bo muszę - nie mam innego wyjścia

Wypełniają osoby, które **nie pracują** zawodowo :

29. Jeżeli Pani nie pracuje – proszę podać powód. Proszę zakreślić najwięcej dwie odpowiedzi.

1. nie mam takiej potrzeby
2. mój mąż ma wystarczające dochody
3. jestem emerytką (rencistką)
4. pracuję we własnym gospodarstwie (niezarobkowo)
5. jestem bezrobotna i otrzymuję zasiłek
6. jestem zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa do zasiłku
7. nie pracuję, ponieważ nie mogę znaleźć pracy

30. Jak długo pozostaje Pani bez pracy :

1. krócej niż pół roku
2. od pół roku do roku
3. dłużej niż rok

31. Czy w trakcie tego czasu podnosiła Pani swoje kwalifikacje poprzez :

1. uczestniczenie w kursach
2. naukę języka obcego (języków obcych)
3. naukę w szkole
4. nie podnosiłam swoich kwalifikacji

Na zakończenie prosimy o podanie kilku informacji o sobie.

Ułatwi to nam analizę statystyczną. Jeszcze raz dziękujemy za wzięcie udziału w ankiecie.

1. Proszę podać w jakiej miejscowości Pani mieszka :

.....

2. Czy jest Pani osobą :

1. zamężną
2. panną
3. wolną
4. wdową

3. Czy posiada Pani gospodarstwo rolne (uprawa roli, chów inwentarza) :

1. tak
2. nie

4. Od ilu lat mieszka Pani w swojej wsi (proszę zaznaczyć odpowiedni przedział czasu) :

1. od około roku
2. powyżej roku do 5 lat
3. od 5 lat do 10 lat
4. powyżej 10 lat

5. Jeżeli Pani ma lub miała męża – to czy Pani mąż pracuje (pracował) :

1. w mieście
2. na wsi
3. zarobkowo na swoim gospodarstwie
4. nie pracuje (pracował) zarobkowo

6. Czy Pani rodzice mieszkali na wsi :

1. tak
2. nie
3. tylko ojciec
4. tylko matka

7. W jakim Pani jest wieku ?Proszę zaznaczyć odpowiedni przedział :

1. poniżej 30 roku życia
2. od 30 do 35 lat
3. od 36 do 40 lat
4. od 41 do 45 lat
5. od 46 do 50 lat
6. od 51 do 55 lat
7. od 56 do 60 lat
8. od 61 do 65 lat
9. od 66 do 70 lat
10. powyżej 70 roku życia

8. Stan rodzinny : ile Pani ma dzieci :

1. jedno
2. dwoje
3. troje lub więcej

**Wywiad dotyczący aktywności społeczno – zawodowej kobiet wiejskich
na przykładzie gminy Trzebinia**

- 1.** Czy słyszał Pan (Pani), aby na terenie któregoś sołectwa gminy Trzebinia istniały jakieś organizacje społeczne ? (stowarzyszenia, koła, kluby itp.)

☐ tak   ☐ nie   ☐ nie wiem

- 2.** Jeżeli tak, to proszę podać miejscowość, której to dotyczy i określić jakiego rodzaju jest to organizacja ?

.....
.....

- 3.** Jak Pan (Pani) sądzi – czy na terenie wiejskim gminy Trzebinia jest zauważalna działalność społeczna kobiet (słyszysz się o tym, czyta, mówi) ?

☐ tak   ☐ nie   ☐ nie wiem

- 4.** Jeżeli tak – to mógłby Pan (Pani) podać jakiego sołectwa to dotyczy ?

.....

- 5.** Jeżeli nie – to jaka jest, Pana (Pani) zdaniem, tego przyczyna ?

.....
.....
.....

6. Jakie czynności Pana (Pani) zdaniem są najważniejsze dla kobiety mieszkającej na wsi ?

1. modlitwa, uczestnictwo w nabożeństwach
2. spotkania z sąsiadkami, koleżankami
3. zdobywanie wiedzy (szkoła, kursy, studia)
4. uczenie się czegoś pożytecznego
5. pomoc innym (stowarzyszenia, akcje)
6. działalność społeczna
7. rodzina, dom, dzieci
8. inne .....

7. Jak Pan (Pani) sądzi – czy fakt zamieszkiwania na wsi utrudnia kobiecie podjęcie pracy ?

☐ tak   ☐ nie   ☐ nie wiem

8. Jakie, Pana (Pani) zdaniem, są powody bezrobocia wśród kobiet z terenów wiejskich naszej gminy ? Proszę o wybranie maksymalnie 3 odpowiedzi.

1. brak aktywności w poszukiwaniu pracy
2. brak odpowiedniego wykształcenia
3. brak motywacji do szukania pracy
4. brak odpowiednich kwalifikacji
5. kobiety ze wsi nie mają szans
6. zbyt daleki dojazd do pracy
7. wiek kobiety, gdy ma > 30 lat
8. nie potrzebują pracy
9. posiadana rodzina, dzieci
10. inne .....

METRYCZKA

9. W jakiej miejscowości Pan (Pani) mieszka ?

.....

10. Gdzie Pan (Pani) pracuje ? (miejsce pracy, zajmowane stanowisko)

.....

.....

11. Ewentualnie w jakiej organizacji społecznej Pan (Pani) działa ? (funkcja)

.....

.....